BIBLIOTECA ŞCOLARULUI

Barbu
DELAVRANCEA

APUS DE SOARE

LITERA
CHIŞINĂU 1998

CZU 859.0–8
D 28

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Textele din ediţia de faţă au fost reproduse după: Barbu Delavrancea, *Opere*, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi variante, glosar şi bibliografie de Emilia Şt. Milicescu, Editura pentru Literatură, Bucureşti, vol. I (1965), vol. II (1965), vol. III (1967) şi Barbu Delavrancea, APUS DE SOARE, ediţie îngrigită de Emilia Milicescu, prefaţă şi tabel cronologic de Teodor Vârgolici, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, colecţia "Biblioteca pentru toţi".

Coperta: *A Colâbneac*

ISBN 9975-904-09-2

TABEL CRONOLOGIC
(de Teodor Vârgolici)

1858 *2 aprilie* Se naşte viitorul scriitor Barbu Delavrancea, în mahalaua Delea Nouă din Bucureşti, pe strada Vergului, nr. 166, în familia lui Ştefan Tudorică Albu, starostele căruţaşilor care transportau cereale la schelele din Giurgiu şi Olteniţa.

1866 Barbu e înscris la Şcoala sucursală nr. 4 din "Coloarea Neagră", direct în clasa a II-a, deoarece căpătase primele noţiuni şcolare anterior, cu dascălul Ion Pestreanu de la biserica Sf. Gheorghe Nou.

Institutorul Spiridon Danielescu adaugă la prenumele tatălui sufixul "-escu", şi astfel viitorul scriitor poartă numele Barbu Ştefănescu.

1867 Se înscrie în clasa a III-a la Şcoala domnească de la Maidanul Dulapului, unde cunoaşte pe profesorul Ion Vucitescu, prototipul eroului din nuvela *Domnul Vucea*.

1870 Devine elev în clasa I-a la Gimnaziul Gh. Lazăr din Bucureşti, unde frecventează numai un trimestru.
1 decembrie Se transferă la liceul Sf. Sava.

1877 *9 iunie*. Debutează în ziarul *România liberă*, cu poezia patriotică "*Stanţe*", semnată Barbu. După absolvirea liceului Sf. Sava, devine student al Facultăţii de drept din Bucureşti.

1878 Publică prima plachetă de versuri *Poiana lungă*, semnată Barbu. Începe să lucreze în redacţia ziarului *România liberă*.

1880 Semnează în *România liberă* cu pseudonimul Argus.

1882 Îşi ia licenţa în drept, cu teza *Pedeapsa, natura şi însuşirile ei*.
Cu ajutorul familiei Verghy, al fratelui său, avocatul Nicu Ştefănescu, şi al ziarului *România liberă*, pleacă la Paris, pentru pregătirea doctoratului în drept.

1884 Spre sfârşitul anului se întoarce în ţară, fără a-şi fi luat doctoratul în drept, dar cu o solidă şi vastă cultură literar-artistică.
Se înscrie la baroul Ilfov.
Reia colaborarea la *România liberă*.
Ia numele literar de Barbu Delavrancea.

1885 Apare volumul ***Sultănica***.

Colaborează la gazeta socialistă *Drepturile omului*.
Colaborează la ziarul *Epoca*.

1886 Semnează cu pseudonimul Argus *Cancanurile politice* în ziarul *Lupta* al lui G. Panu.

1887 Scoate două numere din *Lupta literară*.
Intră în redacţia *Revistei noi* a lui B.-P. Hasdeu.
Publică volumul *Trubadurul*.

1888–1894 Colaborează la ziarele *Democraţia* şi *Voinţa naţională*.

1892 Publică volumul *Paraziţii*.

1893 Apare volumul *Între vis şi viaţă*.

1894 E ales deputat în colegiul II la Ploieşti.

1899 Părăsind partidul liberal, trece la conservatori, fiind numit primar al capitalei, apoi deputat de Putna, Mehedinţi şi Vaslui, vicepreşedinte al Camerei şi mai târziu ministru al lucrărilor publice.

1902 Ia apărarea lui I. L. Caragiale, printr-o răsunătoare pledoarie, în procesul intentat calomniatorului Caion.

1903 Publică volumul *Hagi-Tudose*.

1909 Scoate volumul Stăpânea odată.
Creează drama istorică ***Apus de soare.***

1910 Dă la iveală piesele de teatru *Viforul* şi *Luceafărul*.

1911 Scoate volumul *Linişte, Trubadurul, Stăpânea odată*.

1912 Apare comedia în 3 acte *Irinel*.
Este ales membru activ al Academiei Române.

1913 Ţine discursul de recepţie la Academia Română, *Din estetica poeziei populare*.
Tipăreşte comedia în 4 acte *Hagi-Tudose*.

1918 *29 aprilie* Se stinge din viaţă Barbu Delavrancea.

După Teodor VÂRGOLICI

APUS DE SOARE

(1503—1504)

Dramă în 4 acte

PERSONAJE:

ŞTEFAN CEL MARE
BOGDAN
LOGOFĂTUL TĂUT
POSTELNICUL TOADER
VORNICUL JURJ
HATMANUL ARBORE
PÂRCĂLABUL DRAGOŞ
PÂRCĂLABUL ALEXA
PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ
PÂRCĂLABUL ŞANDRU
PÂRCĂLABUL COSTEA
PÂRCĂLABUL NEGRILĂ
BĂTRÂNUL ŞTEFUL, fost pârcălab
BĂTRÂNUL HRĂMAN, fost pârcălab
PAHARNICUL ULEA
CLUCERUL HRINCOVICI
VAMEŞUL CHIRACOLA
CLUCERUL MOGHILĂ
STOLNICUL DRĂGAN
JITNICERUL STAVĂR
PETRU RAREŞ
DOFTORUL IERONIMO DA CESENA
DOFTORUL ŞMIL
DOFTORUL KLINGENSPORN
ŢUGULEA MOGHILĂ
UN PIETRAR
UN CURTEAN
DOAMNA MARIA

IRINA, fata pârcălabului Dajbog, Ş 1476
REVECA,fata comisului Huru, Ş 1476
BĂLAŞA, fata pârcălabului Oană, Ş 1484
ILINCA, fata pârcălabului Gherman, Ş 1484
DOMNICA, fata hatmanului Arbore
ANCUŢA, fata pârcălabului Toader
OLEANA, fata vornicului Duma
FIRA, fata pârcălabului Dragoş
LISANDRA, fata pârcălabului Alexa
JOIŢA, fata pârcălabului Ivanco
NEAGA, fata pârcălabului Şandru
ILEANA, fata pârcălabului Ivaşcu
HERA, fata pârcălabului Grumază
STĂNIŞOARA, fata pârcălabului Ieremia
OANA
DOCHIA
Căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi, hânsari[1] etc.

---

[1] *Hânsar, hinsar* — nume dat unora dintre c[pitanii care st[teau]n frun-tea celor 13 c[pitani din care se compunea armata \[rii]n vechea Moldov[.

ACTUL I

În stânga, o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu gratii de fier, sfârşindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de piatră. O uşă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă. Ceva mai în fund, un puţ cu două roate şi cu un colac de piatră. O albie cu apă de nălbit. Lângă puţ, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori şi copaci bătrâni, înconjurată cu ziduri vechi. Jeţuri, scobite în piatră, la umbra copacilor. În fund, o parte din oraşul Suceava şi valea râului Suceava şerpuind dinspre munte. E o zi de toamnă. Vântul suflă. Frunzele cad.

SCENA I

IRINA, REVECA, BĂLAŞA, ILINCA, ILEANA, DOMNICA, ANCUŢA, OLEANA, FIRA, LISANDRA, JOIŢA, HERA, NEAGA, STĂNIŞOARA, OANA, DOCHIA şi ŢUGULEA MOGHILĂ.

(La ridicarea cortinei toate lucrează.)

IRINA: Cum, cum?

FIRA: Ei, aşa... Zic, se duse, se duse, până dete d-un balaur...

JOIŢĂ: Mai încet, Hera. Dai peste ţeavă... De un ce, Zamfiro?... Şi tu, Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai încurcat firele...

LISANDRA: De un balaur... Staţi... A sărit tindechea[1].

ILEANA: Cu gândul la Orhei. D-a mai sări o dată, să ştii că rămâi, ca mine, fată bătrână.

---

[1] *Tindeche* — stinghie]ngust[de fier sau de lemn, cu zim\i la ambele capete, care se a=az[la r[zboiul de \esut pentru a \ine pânza bine]ntins[.

REVECA: Ba ca mine...
IRINA: Ba ca mine...
BĂLAŞA: Ca voi... ca noi...
ILINCA: Dumnezeu să ţie pe pârcălabul Alexa din Orhei.
NEAGA: Lasă focului basmul. La noapte. Vântul se umflă. Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte, vijelie, basm, şi eu să mă ghemuiesc lângă dada Irina.

(S-aud toaca şi clopotele.)

REVECA: Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul fiert şi fagurii de miere şi ulciorul cu apă rece.
DOCHIA: S-aducă mama, bunica maichii.
IRINA *(către Ţugulea)*: Şi tu? Ce stai ca un ţap logodit?... Eşti mândru... Ai sabie... Şi ce-ai să faci cu ea?
ŢUGULEA *(face cu mâna ca şi cum ar tăia)*: Să...
IRINA: Măăăă...
ŢUGULEA: Hî-hî...
IRINA: Când?...
ŢUGULEA: Iacă ş-acuma...
IRINA: O! bătu-te-ar potca[1]! *(Îl mângâie.)* S-ajuţi mamei Dochii. Dar, vezi, ţine-ţi firea, nu-ţi pune mintea cu bostanul.

(Fetele râd.)

ŢUGULEA: Apoi... dă... maică, maică! *(Iese.)*

SCENA II

Cele de sus, afară de ŢUGULEA şi DOCHIA.

LISANDRA: Am ţesut bine, dadă Reveca?
REVECA: Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de mijloc.

---

[1] *Potc[* — belea, vrajb[.

ANCUŢA: Dar eu?
REVECA: Mai bine... Nu strânge cârligele... Aşa... mâinile-n voie... ca şi cum te-ai juca.
DOMNICA: Verdele ăsta, ori ăsta, dadă Reveca?
REVECA: Priveşte firea... Aci, şcoala şi învăţătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte şi vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... şi nimic murdar... Da, bine...
STĂNIŞOARA: Uf! Doamne, Doamne!
REVECA: Ce, moţato? Ţi s-a urât? Binişor. Ghergheful e de răbdare.
JOIŢA: Iaca şi barba părintelui Ivaşcu din Hotin...
IRINA: Ba părul tău de oaie creaţă.
HERA: Am isprăvit. Nu mai am ţevi.
BĂLAŞA: Da, dar pe dinafară cine-a dat?
HERA: Numai la două. Le desfac şi le fac.
OLEANA: E bine, Reveca?
REVECA: A! o minune! Ai zice că de când te-ai născut ţii furca-n brâu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gâlcă. Deştele tale mulg caierul, şi caierul se topeşte, şi fusul zbârnâie şi pluteşte parc-ar avea aripi. O! ciută zglobie, tu ai să ţii casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?
OANA: Mai am puţintel şi le nălbesc. Prea multe. Şi nu mă plâng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gânduri...
REVECA: Mă băiete — că porţi părul bălan ca plăieşii —, ce spui? Ce gânduri?
OANA: Nu vedeţi ce de fâşii? Şi încă trei cămăşi de in, d-ale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...
ILINCA: Fa Oană, ţie ţi-e lene.
OANA: Ba...
BĂLAŞA: Fa Oană, ţie ţi-e foame.
OANA: Ba...
BĂLAŞA: Fa Oană, pe tine te ţine degeaba la curte.
OANA: Dă...
IRINA: Fa Onişor, cin' ţi-a dat ţie betele astea de argint?

OANA: Slăvitul.

REVECA: Daţi pace fetei... Ce e, Oană, cu gândurile tale?

OANA: Ce să fie?... Prea multe fâşii... Prea multe...

REVECA: Nu-i trebuie? De ce te plângi?

OANA: Da... îi trebuie... Dar de ce aşa de multe?... Şi buna doamnă, când mi le-a dat, mi-a zis: "Până diseară să le faci... Şi mai lungi, Oană, mai lungi." Şi-a oftat. Şi, plecând, am văzut-o făcându-şi cruce.

TOATE: Făcându-şi cruce?

OANA: Da... Mie îmi miroase a război...

TOATE: A!

ILINCA: Război... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Şi se-mplinesc douăzeci de ani de când pârcălabii Gherman — bietul tata — şi Oană, tovarăşul lui, picară din turnul Cetăţii-Albe... Şi-a zis Oană lui Gherman: "Scapă tu!"... Şi-a răspuns Gherman lui Oană: "Ba tu!"... Şi s-au grijit amândoi, şi şi-au iertat păcatele unul altuia... Şi-a zis Oană lui Gherman: "Ţie-l Dumnezeu pe Ştefan!"... Şi-a zis Gherman lui Oană: "Amin!"... Ş-au pierit ei cu toţi ai lor...

IRINA: Sunt douăzeci şi şapte de ani încheiaţi de când pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flăcările se-nălţau până la cer... Şi el ţipa: "Nu vă lăsaţi!"... Şi pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: "Nu ne-om lăsa, dar du-te"... Şi comisul Huru, şi postelnicul Hrâncu îl târâră afară din luptă, rupându-i vestmintele de pe el, şi i-au zis: "Du-te, că Moldova nu piere, d-om pieri noi"... Şi s-au stins şi Hrâncu, şi Huru, şi Dajbog, cu toţi boierii mari şi mici, bătrâni şi tineri, până la unul, că Mohamed, văzându-i, a şoptit lăcrimând: "Oh! ţara aceasta nu va fi a mea!"... Şi sfântul s-a dus ş-a adunat plăieşii, şi-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l de dinapoi şi din lături pân' l-a trecut Dunărea... Şi-a pus piatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumii: "Aici, eu am fost frânt, să cunoască şi să ştie toată suflarea din ţară că a fost cu voinţa lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, şi lăudat să fie numele lui în veacul vecilor".

TOATE: Amin!

REVECA: În patruzeci şi şase de ani, treizeci şi trei de bătălii, două fără izbândă şi treizeci şi una de biruinţi! El să trăiască, şi Moldovei i-e bine!

ILEANA: Va trăi cât Matusalem, ştiu eu...

DOMNICA: Şi eu...

LISANDRA: Şi eu...

JOIŢA: Şi eu...

HERA: E înzăoat!

NEAGA: Când s-a născut, l-a scăldat în sânge de şerpoaică...

IRINA: Şi de vultur... Să se strecoare şi să se înalţe...

SCENA III

DOCHIA aduce, p-un cârpător[1], bostanul spart în bucăţi. Ies aburi.
ŢUGULEA, pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere şi struguri.
OANA se duce cu un vraf de fâşii la puţ şi le-aşează în albie.

ŢUGULEA: Loc, loc... struguri măşcaţi... parcă ar fi lacrimi... şi faguri cu miros de sulcină... şi pere ca...

REVECA: Cum?

ŢUGULEA: Iacă o vorbă.

REVECA: De unde ştii?... Şterge-te la nas... Uf! şi ai şi sabie... Multe urzici ai tăiat...

ŢUGULEA: Sunt moldovean... Ţugulea al lui Moghilă... Să nu râzi de mine... Măria-sa doamna m-a pus să-nvăţ slujbă domnească... Pân' la sabie...

REVECA: Sât!... Vine...

[1] *Cârp[tor* — fund de lemn.

SCENA IV

ŞTEFAN vine de la dreapta din ogradă. Mustăţile şi părul, aproape albe. C-o mână ţine pe DOAMNA MARIA, cu alta o sabie dreaptă cu mânerul cruce. La câţiva paşi, câţiva curteni şi aprozi în haine împodobite.

ŞTEFAN: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteţi pui de găină când trece uleiul... Parcă sunteţi un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri când aude chiotul... Parcă sunteţi nişte flori de luncă când n-adie vântul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriţi... Veniţi să vă blagoslovesc. *(Fetele se apropie sfioase.)* Împrejurul meu... aşa... aşa... ca ierburile crude de pe bătrânul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii, Ilinco... mai bine, fata pârcălabului Dajbog... Da... da... pe rând... Ileană, erai mică când pieri Hrâncu... Şi tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. *(Toate sărută mâna domnului. Ţugulea nu se mişcă, încremenit.)* Dar tu? Tu eşti stană de piatră? Ai sabie? A? Bine. Din moşoroi, Moghilă. *(Vede pe Oana înlemnită cu fâşiile în mâini.)* Dar tu? Băbătie! Ce speli? Ştii tu pentru cine nălbeşti?

OANA: Da...

ŞTEFAN: Pentru cine?

OANA: Pentru preaslăvitul nostru stăpân...

ŞTEFAN: Pentru preaslăvitul nostru stăpân... Pentru osul lui! De câte ori îmi înfăş pulpa dreaptă zic doamnei: "Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana." *(Scapă sabia într-adins.)* Oană... *(Oana ridică sabia, i-o dă şi dă să-i sărute mâna, dar n-o ajunge.)* Să mă cobor la tine, ori să te-nalţi la mine? Priveşte drept în dreptul ochilor mei. A! tu plângi, Oană? Şi de ce? Aide... vino încoace... bătrâna mea prietenă. Pe creştetul tău să cadă sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. *(O sărută în creştet.)* Destul aţi lucrat. *(Face semn să se ducă. Fetele se duc binişor şi în ordine.)* Apune soarele pe după trâmbele fumurii. Să lucrăm şi noi. *(Se uită lung după ele, mai ales după Oana.)*

DOAMNA MARIA: Seamănă cu măria-ta... Ca două picături de apă...

ŞTEFAN: Una care pică acum şi alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văd... pe cealaltă...

SCENA V

ŞTEFAN şi MARIA.

DOAMNA MARIA: Stăpânul meu, toamna a sosit, soarele apune trist şi, în urma lui, o baltă de sânge. Vremea o să se strice... Ploi subţiri care pătrund... frig... viscol... Rămâi, sfântul meu stăpân...

ŞTEFAN *(trăgându-se pe un jeţ)*: Te rogi ca un copil... întâiaşi dată...

DOAMNA MARIA: Întâiaşi dată... *(Îi ia mâinile amândouă.)* Ah! Moldovo, căci nu ţi-e milă...

ŞTEFAN: Milă?

DOAMNA MARIA: De mine...

ŞTEFAN: De tine şi de Moldova. De una fără alta, nu... nu-mi stă-n putinţă. Domnul care desparte ce e al lui de ce e al ţării...

DOAMNA MARIA: Dar nu vezi măria-ta...

ŞTEFAN: Că sunt bătrân...

DOAMNA MARIA: Nu...

ŞTEFAN: Că sunt bolnav...

DOAMNA MARIA: Nu... nu... adică...

ŞTEFAN: Adică, da...

DOAMNA MARIA: Abia te văzui mai bine...

ŞTEFAN: Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la mine... Aşa priveşte un om bolnav? Şi nu merg bine? *(Face câţiva paşi, apăsând ceva mai adânc pe piciorul drept.)* Ieri nu-mi zâmbişi când încălecai pe Voitiş?

DOAMNA MARIA: Da... Păreai un arhanghel!

ŞTEFAN: Ei...

DOAMNA MARIA: Rămâi, stăpâne! Îngrijeşti de Moldova îngrijind de sănătatea ta...

ŞTEFAN: Pocuţia...
DOAMNA MARIA: Iarnă... Viscole...
ŞTEFAN: Ah! Pocuţia!
DOAMNA MARIA: Să înceapă primăvara...
ŞTEFAN: Iarnă e aici *(arată părul)*, şi niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna, călăreţi moldoveni străbat codrii, s-amestecă cu viforul şi cad asupra cetăţilor şi turnurile lor se năruie. Viforul are ochi! Şi pe când ai noştri deschid pârtii prin nămeţi, leşii se cocoloşesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.
DOAMNA MARIA: Măria-ta!
ŞTEFAN: A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule...
DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta... *(Surâde.)*
ŞTEFAN: Aşa da, Mario! Râsul tău... Erai de paisprezece ani când mi-ai râs întâi... Ah! Munteanco! nu-mi strica socotelile... Mai târziu oi fi ori n-oi mai fi...
DOAMNA MARIA: O! ce zici...
ŞTEFAN: De douăzeci de ani turcii stăpânesc Chilia şi Cetatea-Albă, că leşii n-au ţinut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se ridice la miazănoapte. Sunt vro şase ani... Ioan Albert... Iagelonul... Craiul Poloniei... Ca un hoţoman năvăleşte în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava-Roşie, şi-l duc învins, bolnav, umilit, până aproape de Lew. Doborâi trufia Iagelonului. A îngenuncheat la Colomeia Ştefan în faţa Poloniei, îngenunche Polonia în faţa lui Ştefan!... Pui stăpânire pe Pocuţia. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frăţâne-său. Să aleagă el hotarele şi să ne facă lege. Şi la ziua pusă, împuterniciţii lui nu vin. Şi tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pârcălabul din Cernăuţi, că leşii se arată pe sub poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpânim Pocuţia, că această bucată de pământ e mai mult moldovenească ca leşească, ş-o ţinem zălog pe bani buni din punga strămoşilor, ş-o avem cu armele noastre, şi Ştefan n-a murit încă...
UN CURTEAN: Măria-ta, pârcălabii.
ŞTEFAN *(face semn să vie)*: Mario... lasă... lasă...

(Doamna Maria iese pe uşa din stânga.)

SCENA VI

ŞTEFAN, hatmanul ARBORE, pârcălabul NEGRILĂ, pârcălabul DRAGOŞ, pârcălabul ALEXA, pârcălabul COSTEA, pârcălabul ŞANDRU, fostul pârcalab bătrânul HRĂMAN, vornicul JURJ.

(Toţi intră pe poarta din dreapta.)

ŞTEFAN: Bine aţi venit, boieri d-voastră!

TOŢI: Să trăieşti, măria-ta!

ŞTEFAN: Cu toţii. *(Dă mâna pârcălabilor şi ei i-o sărută.)* A! şi moş Hrăman! Gata! Venişi! E nuntă! Pe frunte semn... La ceafă semn... umărul drept mai jos... mâna stângă ca un arc... deştele zdrobite... abia te mai ţii... Ce mai vrei, bătrâne? N-ai văzut destule?

HRĂMAN: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau. Voinţa măriei-tale, voinţa ţării. De vrea pace, pace, de vrea război, război. De n-aş fi venit, n-aş fi vrut ce vrea măria-ta... Ş-apoi asta nu pot...

ŞTEFAN: E, cum stau hotarele, pârcălabi, că după cum închideţi ochii aşa doarme şi ţara.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Eu lăsai pe...

ŞTEFAN: Toader.

PÂRCĂLABUL NEGRILĂ: Da, la Hotin. Bine. Litvanii şi ruşii sunt cu minte de când i-ai cuminţit măria-ta.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Din turnul de la Orhei nici un semn de ropot. Senin cât bate ochiul. Ai liniştit pustietăţile d-a lungul Nistrului. Ş-apoi am lăsat pe...

ŞTEFAN: Pe pârcălabul Ivanco.

PÂRCĂLABUL ALEXA: De trei ori a cetit cartea măriei-tale, tot i se părea că-l chemi pe el.

PÂRCĂLABUL COSTEA: În Soroca ne-ntărim mereu, şi bună pace.

PÂRCĂLABUL ŞANDRU: Romăşcanii, ce ară şi seamănă toamna, seceră şi treieră vara. Se-mbogăţesc, dar nu se dau

---

[1] *Suba=[* — agent de poli\ie, primar de sat.

lenii. Din Crăciuna, veşti bune. Nimic d-a lungul Milcovului. Aşa îmi scrie starostea Buhor.

VORNICUL JURJ: În Ţara-de-Jos, tihnă. Negoţul se petrece fără cârcotă. În Chilia şi Cetatea-Albă — că de prin partea locului viu — numai doi subaşi[1] cu roatele de turci, cât să păzească cetăţile.

PÂRCĂLABUL DRAGOŞ: Ungurii mai mult ar asculta de cuvântul măriei-tale ca de cuvântul craiului lor. Şi pârcălabii din Cicei şi Cetatea-de-Baltă, ca la ei acasă în milocul ungurimii.

ŞTEFAN: Da, pace de jur mprejurul ţării, ca şi înlăuntrul ei. Da... *(trage sabia pe jumătate)* se mişcă şi stă cumpănă la odihna ţării... Dar i-a venit iar rândul... Gata, Luca?

HATMANUL ARBORE: Gata!

UN CURTEAN: Măria-sa Bogdan.

SCENA VII

Cei de sus. BOGDAN, bătrânul logofăt TĂUT, bătrânul postelnic ŞTEFUL, pârcălabul GRUMAZĂ, clucerul HRINCOVICI, vameşul CHIRACOLA, postelnicul TOADER, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR, clucerul MOGHILĂ, PETRU RAREŞ, mai mulţi căpitani, hânsari etc.

TOŢI: Să trăieşti, măria-ta.

ŞTEFAN: Cu toţii, boieri d-voastră! *(Se repede spre Bogdan, şchioapătă şi se opreşte.)* Ah! am să te îndrept eu! *(Îmbrăţişează pe Bogdan.)* Măria-sa vodă Bogdan! De pe drumuri... Însemnat în bătălii înainte d-a domni singur... Fireşte că singur... Aşa se cuvine unui fecior de domn moldovean... Eşti mai răsărit ca mine...

BOGDAN: Cin' să te-ajungă pe măria-ta!

ŞTEFAN: Tu!... Şi să mă-ntreci... Tu, sfios ca o fecioară, nu eşti sfios când drumul calului şi sabia vâjâie şi luminează ca fulgerul... Da, da... Ce e, Grumază, pe la Cernăuţi şi dincolo?

PÂRCĂLABUL GRUMAZĂ: Bine-ar fi... Ce zici, clucere Hrincovici?

ŞTEFAN: Ei...
CLUCERUL HRINCOVICI: Pocuţia aşa ş-aşa...
ŞTEFAN: Pocuţia numai *aşa* să fie!
CLUCERUL HRINCOVICI: Că leşii se trag la judecată la căpitănia Haliciului, rusnecii şi moldovenii se supun legilor ţării noastre.
ŞTEFAN: Dar vămile?
VAMEŞUL CHIRACOLA: Unii plătesc, alţii zic c-au plătit cardinalului...
CLUCERUL MOGHILĂ: Alea-s vămile văzduhului...
ŞTEFAN: Cardinal, iagelon, bolnav, trufaş, leah... Ce nu e din câte n-ar trebui să fie? Şi nimic din câte ar trebui să fie... Şi tu, Tăut? Şi tu, Ştefule? O! prietenii mei, cu bărbile până în pământ, nămeţi nenvinşi de oameni, albiţi de griji şi de vremuri...
LOGOFĂTUL TĂUT: Cu tinereţea, măria-ta...
POSTELNICUL ŞTEFUL: ...Aşa, bat-o pustia...
PÂRCĂLABUL HRĂMAN: Vărul Tăut zise o vorbă... Că de la Dumnezeu este...
ŞTEFAN: Postelnice Toader, ce ştiri de pe unde-ai umblat? Ai adus?... Ai vorbit cu dogele? Te-a blagoslovit sfântul de la Roma?
POSTELNICUL TOADER: Adus, măria-ta. Om iscusit şi cu ştiinţă. Venezia, ca şi cum ai visa. Noul doge se logodea cu marea.
CLUCERUL MOGHILĂ: Frumoasă mireasă!
ŞTEFAN: Arunca inelul în valuri...
CLUCERUL MOGHILĂ: Bună de strâns în braţe!
POSTELNICUL TOADER: Şi numele tău cinstit şi lăudat...
ŞTEFAN: Ştiu... Dar bani?...
POSTELNICUL TOADER: De...
CLUCERUL MOGHILĂ: Ce e cu banii ceia?... Cam de mult îi aşteptăm...
ŞTEFAN: Neguştori, Moghilă... Nu mi-au dat ei nici la Baia, nici la Podu-Înalt, nici la Războieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Matiaş. Acum la... *(Se priveşte.)* Neguştorii au dreptate!... Ei, la Roma?

POSTELNICUL TOADER: La Roma...
ŞTEFAN: Blagosloveniile urmaşului lui Sân-Petru, mie, sabia lui Christos... Doamne, iartă-mă... Şi cum îl cheamă pe doftor?
POSTELNICUL TOADER: Jeronimo da Cesena.
CLUCERUL MOGHILĂ: După nume trebuie să aibă o barbă cât toate zilele...
POSTELNICUL TOADER: Ras şi cu plete lungi.
ŞTEFAN: Acum la ale noastre. Boieri, ştiţi că Alexandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că n-ar fi fost faţă. Iar să ne judece frăţâne-său Vladislav. La 2 noiembrie. Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz, omul cardinalului, n-are să vie, ca şi omul lui Ion Albert. Noi s-aşteptăm în Cernăuţi cu 5.000 de oaste aleasă. Toţi călări. Soseşte, bine; nu? o plimbare-n toată Pocuţia ş-o raită până la Haliciu, şi poate şi mai sus. Ş-apoi se va şti cine e pârcălab acolo şi cine nu e, cui se cuvine adunarea vămilor şi cui nu.
TOŢI *(afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan şi de jitnicerul Stavăr)*: Da, măria-ta.
ŞTEFAN: Nu, măria-ta?... *(Apucă pe paharnicul Ulea de guler.)*
PAHARNICUL ULEA: Am socotit...
ŞTEFAN: Ce-ai socotit?
PAHARNICUL ULEA: Că... cu sănătatea măriei-voastre...
ŞTEFAN: Ce?... Boieri, cine e mai bolnav din noi amândoi?
CLUCERUL MOGHILĂ: Aci *(arată piciorul)*, oleacă măriata... Aci *(arată la cap)* să se-ngrijească vărul Ulea...
ŞTEFAN: Ei, nu uiţi că am tăiat pe din două moşiile Gădinţii, Storpul şi Madravilele, după dreptate, jumătate ţie şi jumătate răzăşilor. Şi te-am făcut paharnic, şi ţi-am dat viaţa mea pe mâna ta. Tustrei ţineaţi ochii în pământ, ştiind că mie nu-mi plac oamenii care se uită în jos. Frunţile sus... Aşa, că sus e luna, stelele, soarele şi cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta... şi sus e mântuirea şi iertarea păcatelor noastre... *(S-aud cântări nedesluşite din depărtări. A început să se coboare întunecimea.)* Ai aprins focurile, Arbore?

HATMANUL ARBORE: De trei nopţi ard.

ŞTEFAN: Ia?... Rareş, repezi... *(Rareş se duce-n fugă. Se urcă pe zid.)*

RAREŞ *(de pe zid)*: Abia se văd... Vin... Din Scheia... din Lisaura... din Ciritei... de pretutindeni...

ŞTEFAN: Oh! săracii!... Săracii mei ş-ai voştri... Săraci şi voi şi eu... Ce bogată e Moldova! *(Ştefan şi boierii se reped la zidul care înconjoară ograda, afară de paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr.)*

PAHARNICUL ULEA *(încet)*: Aţi văzut?

STOLNICUL DRĂGAN: Văzut.

PAHARNICUL ULEA: Nu mai e Ştefan!

JITNICERUL STAVĂR: Dar cine e?

PAHARNICUL ULEA: Umbra marelui Ştefan. *(Tustrei se duc şi s-amestecă cu ceilalţi.)*

PÂRCĂLABUL GRUMĂZĂ *(de pe zid)*: Ca nişte nori albi ce se târâie pe pământ...

ŞTEFAN: Da...

HATMANUL ARBORE: Ca nişte turme de berbeci...

ŞTEFAN: Da... da...

HRĂMAN: Parc-aud ceva... dar nu-i văd...

ŞTEFUL: Parcă văd ceva... dar nu-i aud...

LOGOFĂTUL TĂUT: Nu-i aud şi nu-i văd... dar îi simt...

ŞTEFAN: I-aud şi-i văd, îi văd şi-i aud... O! cum se varsă apele în Siret, aşa vin şuvoaiele în Suceava la chemarea voievodului lor!... Auziţi?... "Sub poale de codru verde..."

HRĂMAN: Încep să-i şi văd...

ŞTEFUL: Încep să-i şi aud...

ŞTEFAN *(trage sabia şi face semn în depărtare)*: O! mai sunteţi?... Să nu mai sece izvorul vostru!...

ACTUL II

Acelaşi tablou ca în actul întâi, cu deosebire că e vară şi arborii încărcaţi cu fructe, unele coapte, altele pârguite, altele verzi. S-aud păsările cântând.

SCENA I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, ILEANA, BĂLAŞA, HERA, OLEANA, OANA, ŢUGULEA, MOGHILĂ, DOCHIA.

DOAMNA MARIA: O, fetele mele iubite, mai lăsaţi lucrul... De-o lună Ştefan nu dă semn de viaţă... Ce-a putut să i se întâmple?... Dar ce n-a putut?... Bolnav... Abia se sculă din pat, şi porni cu iarna-n cap... Doamne!

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: Până acum o lună primeam veşti peste veşti... Bine... sănătos... zdravăn... aşează ţara... Întocmeşte Pocuţia... va sosi... biruitor ca totdeauna... Îmi creştea inima... Şi de *(înnumără pe deşte)*... da... de treizeci de zile, nimic...

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: S-a dus frumuseţea. Uită-te la părul meu. S-a lăţit şuviţa albă cu două deşte de când nici o veste... Auziţi cum cântă de te slăvesc... Sunt aceleaşi... Cântaţi, păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut omătul, a suflat vântul de primăvară, au încolţit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăşi rodul... Şi toate numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări şi lacrimi. De ce omul n-a fi putând a fire ca stejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mândreţea şi bărbăţia!

REVECA: Ce nu se schimbă, stăpâna mea a bună! Frunzele cresc şi nu sunt aceleaşi. Stejarul are şi el o margine. Grâul e tot grâu, dar nu mai e acelaşi. Doar glasurile rămân la păsări; ele se duc, altele vin... Şi noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrâneşte, se scutură şi cade.

DOAMNA MARIA: Da, Reveca, gânduri, nimicuri. Să-l văd pe viteazul meu... să-i fac patul... să-l culc... "Adormi, măria-ta, n-a fost nimic. O gâză bate în geamuri"... Ce somn uşor în grijile grele... Î, muiere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pe urmele tată-său calcă. Păcat că şi-a pierdut ochiul. Eu am doi. La ce-mi slujeşte? Şi cu unul v-aş vedea pe lângă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochi lui Bogdan, un picior lui Ştefan... Aş întineri...

HERA: Şi eu... când m-ar lăsa doamna... ce-aş mai săruta?
DOAMNA MARIA: Tu?
OLEANA: Şi eu, când vrea doamna, cu cine aş mai umbla?
DOAMNA MARIA: Tu... O! muşatină! Aş lua de la mine şi-aş da la ai tăi...
ILEANA: Ţie Domnul pe domnii noştri, doamnă!
DOAMNA MARIA: Numele Tatălui... ş-al Fiului... ş-al Sfântului Duh... Amin... Ţugulea!
ŢUGULEA: Poruncă, doamnă.
DOAMNA MARIA: Ce?
ŢUGULEA: Da... măria-ta...
DOAMNA MARIA *(făcându-se supărată)*: Sabia... cu care te-am încins eu...
ŢUGULEA: Da, măria-ta!
DOAMNA MARIA *(pare necăjită)*: Şi de ce n-o mai porţi?
ŢUGULEA: Ele ştiu... Să spuie Bălaşa...
BĂLAŞA: Şotii, măria-ta... Zice c-aş fi zis eu că de ce nici la 14 ani, aproape împliniţi, nu s-a dus la război cu tat-său Moşoroi, asta, Moghilă...
ŢUGULEA: Ai zis, aţi zis, ai râs, aţi râs, şi ştiaţi bine c-am dat în genunchi la măria-sa Bogdan şi la tătuca... Şi ei au râs, dar nu ca d-voastră... cu moşoroi... cu vătrar... cu potcă... şi câte şi mai câte... C-am zis: săracul de mine, n-o mai port... Şi n-o mai port!
DOAMNA MARIA *(ascunzându-şi surâsul)*: Altă dată să mi le spui mie.
ŢUGULEA: Iacă le spui...
DOAMNA MARIA: Mă băietane, pune sabia, că va sosi şi ceasul tău. Şi s-o porţi...
REVECA: Până când ţara va avea nevoie de ea...
ŢUGULEA: Uf!
DOAMNA MARIA *(către Reveca)*: Inimos şi mucalit ca tat-său... Ţugulea, să dai ajutor Dochiei. Mamă Dochio...
DOCHIA: La porunci.
DOAMNA MARIA: A fiert grâul cu lapte?
DOCHIA: Iacă-l aduc. Acuşi. *(Dochia şi Ţugulea ies.)*

SCENA II

DOAMNA MARIA: Oană, Oană, ce roboteşti?
OANA: Spăl, măria-ta.
DOAMNA MARIA: Ce speli, Oană?
OANA: Pentru împăratul nost'... Să fie gata pân-o veni...
DOAMNA MARIA: N-ai isprăvit?
OANA: Isprăvit... Le-am luat a doua oară...
DOAMNA MARIA: Cum îţi zice el, Oană?
OANA: Băbătie, măria-ta.
DOAMNA MARIA: De ce, Oană?
OANA: Fiindcă aşa-i place, măria-ta.
DOAMNA MARIA: Dar ţie cum îţi place, Oană?
OANA: Cum îi place şi lui, măria-ta.
DOAMNA MARIA: Şi cum te mai alintă, Oană?
OANA: Dă, măria-ta...
DOAMNA MARIA: Dă... cum, Oană?
OANA: Cum, măria-ta?
DOAMNA MARIA: A! nu vrei să spui doamnei?
OANA: Cum să nu, măria-ta. Până acum doi ani mă suia pe genunchiul drept... ba nu, p-ăl stâng, şi mă juca şi zicea: "Oană, Oană, bărlăoană, Onoi, bârloi, Oi, moi..." De doi ani îmi zice: "Băbătie, cum o mai duci cu bătrâneţile?" "Bine", zic. "Ai zis bine? Nu, rău, că sunt rele, bată-le focul". Aşa, măria-ta.
DOAMNA MARIA *(luând la o parte pe Irina)*: Ce vrei, Irino... Om de război... Trei luni acasă şi nouă pretutindeni, numai acasă, nu.
IRINA: Sufletul măriei-tale ca chipul măriei-tale... Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul Purcevici.
DOAMNA MARIA: Soţie de domn şi mumă de domn, da Maica Domnului nu, Irino.
IRINA: Buuuno!

SCENA III

Cele de sus. DOCHIA intră aducând p-o tavă de porţelan albă cu margini albastre grâul fiert. ŢUGULEA MOGHILĂ încins cu sabia.

IRINA: Cine să guste întâi, măria-ta?
DOAMNA MARIA: Ilinca.
ILINCA: Buuun, măria-ta.
DOCHIA: Grâul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dezghiocat, puţintică miere şi scorţişoară. Talgerele, boier Ţugulea.
ŢUGULEA: Iacătă-le. Cel cu aur al măriei-sale.
DOAMNA *(luând din grâu, scapă talgerul şi-l sparge)*: Ah! semn rău!... Mă gândii la Ştefan, la piciorul lui, la bătrâneţea lui... Ia! Ascultaţi...

SCENA IV

Cele de sus. CLUCERUL MOGHILĂ vine într-un suflet.

DOAMNA MARIA: Ah! Moghilă! Ce e? Bine?
CLUCERUL MOGHILĂ: Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu aşa...
DOAMNA MARIA: Spune degrab'...
CLUCERUL MOGHILĂ: Spui îndată, acuşica... Cât ai bea o oca de vin, şi e aici. M-a trimis înainte să vă spui. Calul mi-a şchiopat, c-aş fi fost de mult...
DOAMNA MARIA: Mai iute, Moghilă, mai iute!
CLUCERUL MOGHILĂ: Nu e nici biruit, nici rănit...
DOAMNA MARIA: Cum e?
CLUCERUL MOGHILĂ: Biruitor şi cu rana veche ceva mai înrăită ca-n trecut...
DOAMNA MARIA: A!
CLUCERUL MOGHILĂ: Şi ceva mai potolită ca acum şapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă, Ţugulea taichii... Acum pe şart, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Da, da, Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Mătură tot înaintea lui. Şi toţi îi jurară credinţă, şi moldoveni, şi rusneci, şi leşi. Să fi văzut, doamnă, p-ai craiului Lixandru... *"in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis"*[1]... Se muie gerul. Se topiră zăpezile. Se umflară apele. El porunci să stăm pe loc... Se retraseră apele... Să mergem înainte, până sub Halici. Acolo se deschide o vale lărguţă. Întâi sta Luca Arbore, peste o mie de călăreţi. Mai departe, el, cu altă mie. Şi în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noştri odihniţi şi iuţi... Ne pomenirăm cu patru inşi c-un ştergar alb în vârful suliţei. Luca Arbore le deschise drum până la el. Aci descălecară. Scoaseră căciulile încondurate, îi sărutară mâinile şi-i dădură o carte ca din partea î.p.s. cardinalului... Şi văzurăm pe domn ca pământul, că pământul nu l-ar fi încăput... Atât le zise: "Încălecaţi, şi haiti!"... Veniseră potolit şi se duceau într-o prăfăraie... Să tot fi trecut ca de când am început, şi se porniră lungi şiruri de călăreţi. Leşii!... Când să se ciocnească cu Luca Arbore, moldovenii se desfac în două, şi apucară unii într-o parte şi alţii într-alta. Duşmanii se reped. El... face faţa dos şi dosul faţă, şi-o ia la fugă stăpânită, ceva mai iute ca leşii... În apropierea zăvoiului se desfac în două, unii într-o parte şi alţii într-alta... Până să se oprească leşii, înfierbântaţi ca de biruinţă, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind şi-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului...

DOAMNA MARIA: Ei, ş-apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prinşi de toate părţile, azvârliră armele jos. Şi curse sânge până la ţurloaiele cailor... Straşnic răcnea leul Moldovei, că auia valea şi codrii... Şi vitejii crezură că urlă a război... Şi el, pasămite, îi ţinea de rău... Aşa se stinse ca la jumătate din leşi, până prinseră de veste care era porunca domnului... Omul în frământarea luptei nu mai e om. Îl loveşti, nu-l doare. Cade şi alţii îl calcă, nu simte.

---

[1] Credin\[ve=nic[, noi =i urma=ii no=tri *(lat.)*.

Tot se pierde ca în genunea morţii!... Numai după ce încetează bătălia... Oh! Doamnă!... se ridică de pe câmp atâta jale, că nu poţi... şi curg lacrimile, şi plângi fără să ştii pe cine... Dădu poruncă să alegem şi să îngropăm pe morţii noştri. Puţini picară, dar mari suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii postelnicul Şteful şi pârcălabul Hrăman. Că le zise milostivul: "Staţi, moşilor, că nu e de voi!" Ei, aş!... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei mii de prinşi. Aci le dădu drumul şi le zise: "Spuneţi cardinalului să aibă pe suflet sufletele morţilor din valea Haliciului". Şi înapoindu-le cartea le zise: "Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, şi nu domnului!"

DOAMNA MARIA: Ei, ş-apoi...

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi porunci halicenilor să-i care piatră. Şi cioplirăm cu toţii, vro două săptămâni, bourii Moldovei. Şi eu cioplii, măria-ta, că domnul, văzându-mă, nu-şi putu ţine râsul şi zise: "Meştere Moghilă, capul bourului tău ca coada lui Voitiş al meu... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă."

DOAMNA MARIA: Apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi făcurăm moşoroaie şi pietruirăm Pocuţia cu bourii noştri, adânci d-un stânjen, ducând dâră oablă din apa Nistrului până-n muntele ăl mare ce stă ca şira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, în jos, de sub pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Şi...

DOAMNA MARIA: Şi...

CLUCERUL MOGHILĂ: Şi, după ce aşeză ţara, lăsă pârcălab pe Hrincovici şi vameş pe Chiracola. Şi ne înşiruirăm călări şi plecarăm înapoi cu voievozii noştri înainte. Şi începurăm să cântăm: "Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină". Într-o zi — Duminica Rusaliilor — sta soarele să scapete, ajunserăm p-o cărăruie de piatră. O ploiţă caldă stropise fâşia de drum. Voitiş, înr-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pintenii. Calul sări şi căzu, apucându-i piciorul sub el...

DOAMNA MARIA *(cu spaimă)*: Cel cu rana?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da...

DOAMNA MARIA: Oh!

CLUCERUL MOGHILĂ: În stânga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voitiş tremura... Când l-am scos, sângele pătrunsese prin legături... l-am dus pe mâini... El atât a zis: "Unde e aţa mai subţire, acolo se rupe"... Doftorul Cesena aci. Până a doua zi piciorul se făcu butuc... Boli, aiuri — ierte-mă Dumnezeu —, se făcu mai bine, şi de şapte zile, pe drum.

DOAMNA MARIA: Ah!

CLUCERUL MOGHILĂ *(auzind buciumele)*: Dar iată-l!... Răsare soarele, şi încălzeşte şi pe boieri şi pe oase goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plâns de judecăţile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu, însufleţind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele... *(Doamna face semn fetelor să se ducă.)*

OANA *(furişându-se)*: Să nu-l văd? Mai bine oarbă decât să nu-l văd!

(Se dă după colacul de piatră al puţului.)

SCENA V

ŞTEFAN, alb ca zăpada, vine rezemat la braţul doftorului CESENA, BOGDAN, logofătul TĂUT, vornicul JURJ, hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER, pârcălabii COSTEA, DRAGOŞ, ALEXA, ŞANDRU, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR şi mai mulţi curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hânsari etc.

ŞTEFAN *(intră prin poarta turnului din dreapta cu tot alaiul)*: Staţi, copii! Opriţi unde am văzut pe doamna!

DOAMNA MARIA: Măria-ta!... *(I s-aruncă-n braţe.)*

ŞTEFAN: Ea, ca cea dintâi rândunică, îmi vesteşte primăvara... Cătaţi sub piciorul drept, şi de-ţi găsi cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare, că e bun de friguri; de-ţi găsi plumb, să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neîncepută, şi, din ce se va închega, voi vedea ce va veni mai apoi..

(Şade pe o laiţă de piatră.)

DOAMNA MARIA *(îngenunchind)*: Ţi-e cald, măria-ta?... Ai căldură... năduşeşti...
ŞTEFAN: Vrei să-mi fie frig? Cesena, cum e mai bine: cald ori frig?
IERONIMO DA CESENA: Mai bine cald ca frig, *ma preferisco recorito senza sentir il freddo*[1].
PETRU RAREŞ: Cărbune, măria-ta.
ŞTEFAN: A, e negru, dar mai negre sunt sprâncenele doamnei... Cine-ar avea inima aşa de mică şi aşa de neagră ca să ţie pică domnului lui?... Mario! Fii mândră de Bogdan al nostru... Io, Ştefan voievod, m-am pus la porunca lui, ca şi portarul Sucevei, ş-a biruit tocmai cum aş fi biruit şi eu... Nu e aşa, boieri? Nu e aşa, paharnice Ulea?... Nu e aşa?...
DOAMNA MARIA: Îl uitasem pe el, măria-ta... Bogdane! *(Bogdan dă-n genunchi lângă doamna.)*
ŞTEFAN: Să-mi dea vin de Cotnar... Vreau să beau în sănătatea doamnei ş-a fiului ei...
CESENA: Vin, pentru ce vin? *Non, serenissime*[2].
ŞTEFAN: Rareş!... *(Rareş se duce repede pe uşa de pe terasă.)* Doftore, te-am ascultat până azi... Mi-e sete... Nu vezi pe cine am la genunchii mei? Pe muma care a purtat în pântecele ei pe domnul de mâine al Moldovei... Voitiş?... E bine?... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fiece zi până m-oi întrema... *(Rareş vine cu trei pahare, două de argint şi unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ştefan fărâmă între deşte cărbunele şi-l pune în paharul de alabastru. Doamna şi Bogdan iau paharele de argint. Ştefan ridică pe al său.)* În sănătatea... Ah!... *(Lasă paharul în jos.)*
DOAMNA MARIA: Ce te doare, păcatele mele?
ŞTEFAN: Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea?... Şi toate pe Ştefan Muşatin, fiul lui Bogdan şi nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă de duşcă, Bogdane... *(Ştefan soarbe paharul.)* Cald...
CESENA: Să ne odihnim, *serenissime*.
ŞTEFAN: Să te odihneşti, doftore... În Italia se odihnesc mult principii... îî!... Ce-o fi durerea?
CESENA: Odihnă, *serenissime.*
ŞTEFAN: Mă voi odihni, dar nu acum.

DOAMNA MARIA: Te rog... să mergem...

ŞTEFAN: Mă rogi?... Neadormitul Ştefan a ajuns lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan şi-a rămas fără pecetea domnească... O!... *(Ştefan iese la braţul doftorului Cesena şi la al Mariei pe uşa de pe terasă, urmat de toţi.)*

SCENA VI

Paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN şi jitnicerul STAVĂR rămân. OANA priveşte în toate părţile, vrea să se ducă şi se teme să n-o vadă.

PAHARNICUL ULEA: În curând scaunul Moldovei e văduv. Piciorul lui Ştefan obrinteşte. Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn! Mare a fost... că de mărimea lui nu mai sufla nici un boier... Ei, ce ziceţi?

STOLNICUL DRĂGAN: Ce să zicem?... Bogdan?... De viteaz n-are cum mai fi. Dar cred că după datină ar avea drept Ştefăniţă, din Ţarigrad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel mai mare al lui Ştefan...

JITNICERUL STAVĂR: Ş-apoi domn schilod cine a mai văzut? Chior? treacă-meargă... dar orb? Că n-are un ochi deloc. I l-a scos cu suliţa un călăreţ teuton la Cosmin... O! să-l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloşcă nedibace, cum răgea snopind pe duşmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochi decât cu doi...

PAHARNICUL ULEA: Ţara are nevoie de tihnă. Cu Bogdan, iar războaie.

STOLNICUL DRĂGAN: Ştefăniţă e nevârstnic. Vom alcătui o epitropie...

JITNICERUL STAVĂR: Din cei mai de seamă boieri... Hatmanul Arbore, pârcălabul Grumază şi d-ta, paharnice Ulea...

---

[1] Prefer s[m[r[coresc f[r[s[simt frigul *(it.)*.

[2] Nu, prealuminate *(it.)*.

PAHARNICUL ULEA: Sâât! Nimic lui Arbore. Până n-o închide ochii şoimanul, să nu vorbim decât boierilor cu meteahnă. Din sfatul domnesc... lui Gavril Lepădatu şi comisului Roată. Atât. Ochiul vulturului bătrân clipeşte încă... Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui... Sââât! *(Tustrei ies pe poarta din dreapta.)*

SCENA VII

OANA singură, apoi PETRU RAREŞ.

OANA: O! Doamne, Doamne! Să schimbe ei ursita? Cine să închidă ochii? Domnul cel sfânt? N-are sfârşit cel care are milă de toţi! *(Dă să iasă pe după castel şi se întoarce la glasul lui Rareş.)*
PETRU RAREŞ *(ieşind din castel)*: Ce, fugi, Oană?
OANA: Nu, Rareş.
PETRU RAREŞ: De ce-ţi sunt ochii roşii? Ai plâns?
OANA: Nu...
PETRU RAREŞ: Ba da... Ochii tăi sunt tulburi...
OANA: Ce ochi să rămâie senini când ai bunului Ştefan ard!
PETRU RAREŞ: El are nouă suflete, Oană. Ploile, zăpezile, zbuciumul şi drumul lung şi greu... Olecuţă de odihnă, şi se întremează zmeul bătrân.
OANA: Da, Rareş, da...
PETRU RAREŞ: Şi se face bine...
OANA: Bine?... Bine să-i dea Dumnezeu!... Bine...
PETRU RAREŞ: Şi ţie, Oană...
OANA: Şi d-tale, Rareş...
PETRU RAREŞ: Şi nouă, amândurora...
OANA: Şi, Rareş, şi...
PETRU RAREŞ: Dă-mi o mână, Oană...
OANA: De ce?...
PETRU RAREŞ: Aşa, că mi-e dragă...
OANA: O!...

PETRU RAREŞ: Ce râzi? Nu ţi-am mai spus?
OANA: Ba mi-ai spus... de câte ori... În urmă mai ales...
PETRU RAREŞ: Şi dreapta mi-e dragă, şi stânga mi-e dragă, şi amândoi ochii cu lumini adânci, şi părul tău rotunjit pe spate şi învolt ca un fum auriu, şi gura ta cu buze ca măceşea, şi mijlocul tău ca trestia de baltă, şi mersul tău uşor ca de presură, şi toată fiinţa ta...
OANA: O! Rareş... *(Râde.)* Şi toată fiinţa mea... *(Râde.)*
PETRU RAREŞ: Toată fiinţa ta mi-e dragă, că te iubesc, Oană!
OANA: Cum, Rareş?... *(Râde.)*
PETRU RAREŞ: Întruna te-am visat, Oană... Şi te-am văzut întruna la război... Când porneam cercetaşii, când mă băteam, când mă culcam, când mă sculam, călare, pe jos, la şipote, în codru, neostiat[1] în faţa ochilor mei...
OANA: Ca p-o soră, Rareş.
PETRU RAREŞ: Nu ca p-o soră...
OANA: Şi de când, Rareş?
PETRU RAREŞ: De când împlinişi 14 ani... De pe la Paşte...
OANA: Mi-eşti drag, Rareş, dar...
PETRU RAREŞ: Dar...
OANA: Nu ţii minte când mă ridicai în braţe să rup para cea mai coaptă, când te căţărai în vârful copacilor ca să-mi dai pui de stăncuţă...
PETRU RAREŞ: Da... şi te sărutam...
OANA: Da, şi mă sărutai... Ş-acum... na... sărută... *(Râde.)*
PETRU RAREŞ: Nu, Oană, nu aşa!
OANA: Dar cum, Rareş, cum?... Ca p-o miluită fără părinţi?
PETRU RAREŞ: Nu...
OANA: Ca p-o pripăşită la curtea doamnei Maria?
PETRU RAREŞ: Ah! nu...
OANA: Ca p-o pasăre pribeagă?... Şi nu uita că tu eşti boier, Rareş...
PETRU RAREŞ: Ce boier?... Al Mariei ş-al lui Rareş, pescarul din Hârlău.
OANA: Eşti căpitan de oaste şi prieten al domnului Bogdan...

PETRU RAREŞ: Sunt ce sunt, şi fără tine mai bine să nu fiu!

OANA: Doamne, Rareş... Dar tu mi-eşti ca un frate... Eu mireasă? N-ai nici cui să mă ceri.

PETRU RAREŞ: Stăpânului a toate, ca unui drept părinte.

OANA: A! nu, Rareş, nu!... Nu simţ nimic în mine... Mi-eşti drag ca un frate, dar nu te iubesc... Şi domnul e bolnav...

PETRU RAREŞ: Domnul e bun, milostiv şi îndurător... *(O sărută pe amândoi obrajii şi pleacă repede.)*

OANA: Ciudat!... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea! *(Iese prin stânga pe după castel.)*

SCENA VIII

ŞTEFAN, cu piciorul înfăşurat, iese şchiopătând puţin la braţul DOAMNEI MARIA, IERONIMO DA CESENA.

ŞTEFAN *(se aşează pe laiţa de piatră de sub copacul din mijloc)*: Aşa... Aer, doftore, aer... *Cosi, serenissime... non, serenissime... si, serenissime*[1] ... pentru o zgaibă... Parc-aş fi copil...

CESENA: *Serenissime*, nici o mişcare...

ŞTEFAN: Zău...

CESENA: *Parole non piu*[1]...

ŞTEFAN: *Non piu*... Ca un mort... uf!... când voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chem... *(Doftorul se duce în castel.)*

DOAMNA MARIA: Ascultă-l...

ŞTEFAN: Eu?... S-ascult?

DOAMNA MARIA: Măria-ta...

ŞTEFAN: N-am ascultat de tătari, de leşi, de unguri, de turci... şi s-ascult d-un venezian... a! ha!...

DOAMNA MARIA: De când ai început să vorbeşti, a crescut căldura... *(Îi pipăie mâinile)*.

---

[1] *Neostiat* — neostenit, necontenit.

ŞTEFAN: Şi va veni ş-un doftor de la Nüremberg şi altul de la Mengli-Ghirai... Îmi scrie că ştie şi toaca-n cer... Un evreu...

DOAMNA MARIA: Mai puţin, măria-ta...

ŞTEFAN: Puţin, puţin... Toţi doftorii la capul unui bolnav...

UN CURTEAN: Măria-ta, foaia judecăţilor.

DOAMNA MARIA: Ah!

ŞTEFAN: Clucerul Moghilă? Să...

SCENA IX

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, clucerul MOGHILĂ.

CLUCERUL MOGHILĂ: Măria-ta...

ŞTEFAN: Judecăţile dezlegate.

CLUCERUL MOGHILĂ *(citeşte)*: Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fâşie de moşie. Prigonitorul pierde. Pan Mirăuţ nu dă depline socoteli ipitropisiţilor săi nepoţi. E osândit să le plătească 100 de galbeni genovezi şi să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obştea răzăşilor Pătrăşcani pentru 12.000 de fălci, cu munte, cu stâni, cu ţărcători şi cu ocini. Judecata, peste altă zi nehotărâtă...

ŞTEFAN: De ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prealuminatul Bogdan s-a făgăduit că va merge însuşi la faţa locului.

ŞTEFAN: Bine.

CLUCERUL MOGHILĂ: Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei-tale, cu şapte sate omeneşti pentru robire de mori. Vornicul Duma pierde.

ŞTEFAN: Cine pierde?

CLUCERUL MOGHILĂ: Vărul măriei-tale.

ŞTEFAN: Bine!

---

[1] A=a, prealuminate... nu, prealuminate... da, prealuminate *(it.)*

CLUCERUL MOGHILĂ: Pârcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămâne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele ruseşti de lângă Roman pentru vro 3,000 de stânjeni. Hatmanul rămâne pe ruşi.

ŞTEFAN: Î... î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Ştiu... Spune-i lui Bogdan să taie din moşia mea Trifeşti 3.000 de stânjeni şi să dea ruşilor...

DOAMNA MARIA *(la urechea lui Moghilă)*: Scurtează.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să nu ies eu scurtat, doamnă.

ŞTEFAN: Ei?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cele criminaliceşti. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un nărăvit hoţ, tăierea mâinilor. Un ucigaş, zobirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amăruntul de înţeleptul Bogdan-vodă.

ŞTEFAN: Bogdan... Război şi dreptate... Război împotriva oricărui duşman şi dreptate faţă de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deşi după legea pământului nu se cuvine să judeci. Domn d-ai fi... să stai d-oparte... Alţii să aleagă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta, prea mult...

ŞTEFAN: Dacă Cesena ar avea chipul Mariei ori Maria ştiinţa lui Cesena, m-aş vindeca într-o clipă şi m-aş îmbolnăvi în cealaltă. Adu mâna, Mario. Mai am căldură?

DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta.

ŞTEFAN: Atunci?... Ce mai e, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Pricinile de judecat.

ŞTEFAN: Le pui zi peste... Azi e 30 iunie... Peste trei zile. *(Clucerul Moghilă iese pe poarta din dreapta).*

SCENA X

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA.

UN CURTEAN: Oana, măria-ta.

---

[1] Nici o vorb[*(it.)*

ŞTEFAN: Oana?... Să intre... *(Oana intră.)* A! băbătie... Cum o duci cu bătrâneţile?... Vino încoa... aci... jos... mai aproape... *(Oana îi sărută mâinile şi le-aduce la frunte.)* O plută bătrână şi scorboroşită lângă un brăduţ verde, stufos şi drept! Cine te-aduse pe tine pe tărâmul ăsta? Şi de unde?

OANA: Măria-ta... De unde?... Nu ştiu...

ŞTEFAN: Nu mai am căldură. Sunt bine. Uite, Mario... De unde?... nu ştii. Ia uită-te la mine... Aşa... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui şi te opreşti...

OANA: Aş vrea, măria-ta...

ŞTEFAN: Ei...

OANA: Aş vrea, măria-ta...

ŞTEFAN: Rareş...

OANA *(tresare)*: Rareş?

ŞTEFAN: Da, Rareş, nu ţi-a mai prins vro stăncuţă... Da... da... s-a făcut mare... E căpitan... Se bate cu leşii şi se bate zdravăn... O s-ajungă hatman... Căci n-am avut parte de copii!... Alexandru... Iliaş... Petru... Cât să lungesc pomelnicul?... Şi Olena, după fiul nebunului de cuscru al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea şi fiul ei închişi într-un turn... Şi eu?... Doar cu Bogdan...

DOAMNA MARIA *(arătându-i pe furiş pe Oana)*: Să nu mâniem p-Ăl-de-sus...

ŞTEFAN: Da... Partea mea a fost să sărut ce este al meu ca şi cum n-ar fi al meu, să fur mângâierile, şi mângâiere să nu am... Ce-ai vrea să-mi spui, Oană?

OANA: Aş vrea, măria-ta, să...

ŞTEFAN: Ei...

OANA: Aş vrea...

ŞTEFAN: Doamnă... să ştii că fetişcana asta s-ascunde de tine...

DOAMNA MARIA: Da, Oană?... Vă las...

OANA *(cuprinzând genunchii doamnei)*: Iartă-mă, doamnă! *(Doamna Maria o mângâie pe păr, surâde şi iese.)*

SCENA XI

ŞTEFAN, OANA, mai târziu doftorul CESENA.

ŞTEFAN: Mai aproape... mai... Spune-mi...

OANA: Sosişi, măria-ta... Tare mi-era dor... Mă dădui după colacul fântânii... Ş-auzii tot...

ŞTEFAN: Tot şi nimic...

OANA: Nu...

ŞTEFAN: Atunci nici tot, nici nimic... *(O mângâie.)*

OANA: Nu... Porni alaiul domnesc şi trei boieri rămaseră...

ŞTEFAN: Trei boieri?

OANA: Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr...

ŞTEFAN: Paharnicul Ulea?

OANA: Vorbiră şi-i auzii... O urzeală, măria-ta...

ŞTEFAN: Împotriva mea?

OANA: Nu, măria-ta...

ŞTEFAN: Atunci, împotriva cui?

OANA: Împotriva lui Bogdan...

ŞTEFAN *(sare în sus)*: Ce?

CESENA *(intrând repede pe uşa de pe terasă)*: *Basta, senerissime!*[1]

ŞTEFAN *(pune mâna pe sabie)*: Ieşi! *(Iese.)* Dă-nainte, Oană!

OANA: Vor s-aleagă domn pe nepotul măriei-tale, pe Ştefan, fiul răposatului Alexandru.

ŞTEFAN: Şi-n locul cui s-aleagă domn? Nu este domn?

OANA: După ce nu va mai fi... *(Îşi cuprinde capul în palme.)*

ŞTEFAN: Nici n-au treierat grâul din care să-mi fiarbă colivă şi mi-o şi-mpart! *(Ca şi cum ar vorbi singur.)* Patruzeci şi şapte de ani am dus ţara cu noroc... *(Scuturându-se.)* Am s-o duc şi când voi muri, şi după ce vor pecetlui piatra pe dasupra mea!... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle doamna... Îţi poruncesc să nu mai ştii nici tu!

OANA: Da... Ca şi cum ar fi fost aici şi c-o lingură aş fi luat... şi-aş fi aruncat în foc... a ars... şi-apoi, nimic... *(Îşi scutură palmele.)*

ŞTEFAN: A!... Aşa... aşa... Du-te. *(Oana se duce pe uşa de pe terasă.)* O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! *(Îl trec lacrimile.)* De! nu fi muiere! *(Bate în palme. Un curtean intră din dreapta.)* Moghilă... Să vie îndată. *(Din întâmplare găseşte o oglindă veneziană.)* Grozav am îmbătrânit!

SCENA XII

ŞTEFAN, clucerul MOGHILĂ, venind pe poarta din dreapta.

ŞTEFAN: Moghilă, lasă închinăciunile.
CLUCERUL MOGHILĂ: Să-mi spuie popa, nu te mai închina... bine ori rău... Dar să iasă din icoana la care te închini o mână care să te ia de păr... O!...
ŞTEFAN: Poftă de glumă... Să glumim, clucere Moghilă.
CLUCERUL MOGHILĂ: Să glumim?
ŞTEFAN: Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopiseţul meu?
CLUCERUL MOGHILĂ: Abia la jumătate...
ŞTEFAN: La ce fapt?
CLUCERUL MOGHILĂ: La bătălia de la Cosmin.
ŞTEFAN: Ce spui?... Abia vro 39 de ani din viaţa mea. Şi mai au...
CLUCERUL MOGHILĂ: Jumătate...
ŞTEFAN: Încă 39 de ani...
CLUCERUL MOGHILĂ: Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintâi.
ŞTEFAN: O! ho! ho!... Slovenii s-au pripit la scris... N-au greşit... presimţind că-n a doua jumătate... Cam grea răsuflarea de câteva zile... Moghilă, ce face Voitiş... bidiviul care m-a purtat în spinare doisprezece ani?
CLUCERUL MOGHILĂ: Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus...
ŞTEFAN: M-a lăsat?
CLUCERUL MOGHILĂ: S-a dus bietul Voitiş... Cum ajunse în grajdul de piatră pică d-a-n picioarele, căscă gura, mai suflă o dată şi...

ŞTEFAN: Aşa se cade să moară un domn... dar el...
CLUCERUL MOGHILĂ: Calul domnului, măria-ta...
ŞTEFAN: Da, calul domnului... Ştefan fără picioare şi fără cal... O! şi cum mă ducea la izbândă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei!... Semn rău...
CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, aş!...
ŞTEFAN: Semn rău, Moghilă!... Ce va să zică să mori de moarte bună?
CLUCERUL MOGHILĂ: Să mori în patul tău.
ŞTEFAN: Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simţurile prin care veghează sufletul. La o cârnire a vieţii simţurile, unul câte unul, încep să se întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Se vătuieşte auzul. S-a dus ascuţimea lui... "Aud...? Ce zici?..." Nu mai aude... Şi când cercetaşii nu mai veghează, sufletul părăseşte stârvul acesta... Asta e să mori de moarte bună... Eu aud şi văd ca la patruzeci de ani...
CLUCERUL MOGHILĂ: N-aveam dreptate?... Istoria a ajuns la jumătatea vieţii măriei-tale.
ŞTEFAN: Aşa ar fi de n-ar fi şi pieiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci când piei ca mine... Nimic. *(Se sprijină pe Moghilă.)*... Cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată ţara cu tot cuprinsul ei... oh!... Ascultă, Moghilă... Vorba de pe urmă a lui Ştefan e lege tuturora?
CLUCERUL MOGHILĂ: Sfântă ca sfânta cumincătură din sfântul potir!
ŞTEFAN: Şi vouă, boierilor?
CLUCERUL MOGHILĂ: Boieri, curteni, răzăşi, ţărani, una în faţa domnului.
ŞTEFAN: Să strângi pe boierii şi pe ostaşii ce-au mai rămas în Suceava, mâine, întâi de iulie, zi în care... Nimic. *(Se sprijină pe Moghilă.)*... Eşti tu credincios, Moghilă?
CLUCERUL MOGHILĂ: Ca-n faţa lui Dumnezeu şi a Domnului nostru Isus Christos... Jur!...
ŞTEFAN: Nu jura... Că n-are să afle nimeni din ce-i auzi?

[1] Destul, prealuminate *(it.)*.

CLUCERUL MOGHILĂ: Nimeni!
ŞTEFAN: Mâine sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...
CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne!
ŞTEFAN: Ce?
CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne... Facă-se voia ta...
ŞTEFAN: Am îmbătrânit... O! îndoială!... Şi aş putea să scap... dar sufletul nu vrea şi trupul nu mai poate... (*Trage sabia pe jumătate.*) Nu... nu mă mai ascultă... Degeaba o port... (*Se reazemă pe Moghilă.*)... Şi poate să dau ochi cu Al-de-Sus...

ACTUL III

Sala tronului. De jur împrejur, câte două rânduri de jeţuri în stil bisericesc. În dreapta, lângă tron, un jeţ mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereţi se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta şi în stânga tronului, două intrări. Pe laturea din stânga, planul al doilea, o uşă. Ferestre în dreapta.

SCENA I

Doftorul IERONIMO DA SECENA, doftorul IOHAN KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL. Fiecare păstrează puţin accent în vorbire, iar CESENA vorbeşte pe jumătate italieneşte.

DOFTORUL CESENA: Rămâi ca marmora...
DOFTORUL KLINGENSPORN: Multă lume grijit la Nürem-berg, dar ca palatinul n-am aflat... Aşa de bolnav şi aşa de tare... Iessus Maria!
DOFTORUL ŞMIL: Oţelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai crestături... Am milă, n-am ştiinţă... Rana de la picior îi otrăveşte trupul dumnealui... Şi Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, şi la pat... Atunci să vedeţi... “Unde e Şmilică?... Şmilică, ai mâncat?... Şmilică, ce, tu eşti supărat?” “N-am nimic.” “Vezi, eu am, Şmilică.” În viteazul ăsta, o

putere care scapă medicinii... O voinţă care a voit slobod până la sfârşit...

DOFTORUL CESENA: L-am văzut, amestecat cu nemţii. Gemea codrii de *freddo*. El ajuta şi încuraja pe toţi... Cu *miei* ochii... *come un fulmine dal cello nella bataglia da Halicio... E ammalato Dio Santo!*[1]

DOFTORUL ŞMIL: Klingensporn, ce zici de rană?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Ai dreptate... Peste şaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu fierul roş...

DOFTORUL ŞMIL: Ei! prin câte focuri a trecut dumnealui... să treacă şi prin ăsta... O să vrea?

DOFTORUL CESENA: Să-l încredinţăm că e durere grozavă... *"Serenissime, ma che dolore"... "Io voglio"... Ho studiato questo uomo maraviglioso...*[2]

DOFTORUL ŞMIL: Sââât... Vine!

SCENA II

Cei de sus. ŞTEFAN intră pe uşa din stânga, şi mai îmbătrânit, cu piciorul înfăşurat, la braţul DOAMNEI MARIA. Doamna, îmbrăcată închis.

ŞTEFAN: Doftori... prieteni... sunteţi bine? O! ce plecăciuni! Mă prind că Şmil a măturat duşumeaua cu fruntea... Nu, Şmil... Mie nu-mi plac toate câte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Niţică ştiinţă... Mario... Mario... Ce tresari... *(la doftori)*. Am căldură?

DOFTORUL ŞMIL: Oleacă, măria-ta.

ŞTEFAN: Ard?

DOFTORUL ŞMIL: Arzi?... A, nu...

ŞTEFAN: Dacă nu ard, ce vă-ngrijiţi? Cine nu arde nu se sfârşeşte...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Mai mult odihnă, măria-ta.

ŞTEFAN: De mâine încolo, pace cu ştiinţa... Mă voi odihni... Aşa... întins... nemişcat ca un mort... Nimic, Mario... Până mâine, trebile ţării... Mario...

DOAMNA MARIA: Ce porunceşte preaslăvitul stăpân?
ŞTEFAN: Mai puţin ca o poruncă şi mai mult decât o dorinţă.
DOAMNA MARIA: Ascult, Ştefane.
ŞTEFAN: Aşa... aşa, dragă... Ah! e demult de atunci... Prea eşti întunecată în straiele astea... Vreau ceva mai altfel...
DOAMNA MARIA: Mă duc şi mă întorc cum doreşti.

SCENA III

ŞTEFAN, doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL.

ŞTEFAN *(răsucind sabia)*: Cârjea mea, Şmil...
DOFTORUL ŞMIL: Cârjea?... N-aş vrea să iasă cârje din teacă...
ŞTEFAN: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade.
DOFTORUL ŞMIL: Niciodată n-am dorit să fiu mai cumsecade...
ŞTEFAN *(cu un surâs trist)*: Eşti cum eşti, cum ai ieşit din părinţii tăi... Şi cârjea mea e cum e, cum a ieşit din mâna genovezilor...
DOFTORUL ŞMIL: O! biata mamă, tare a ţipat înainte să mă scoată...
ŞTEFAN: Ce de ţipete până să scoată oţelul acesta, ce de lovituri, Şmil, privind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.
DOFTORUL ŞMIL: Putea genovezii s-o bată cât ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut şi n-ai fi bătut măria-ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă!
ŞTEFAN: A! Ştii tu, Şmil, că tu eşti ca sabia mea?
DOFTORUL ŞMIL: Ca sabia?... Eu?... Şi de ce?
ŞTEFAN: Ca şi ea, eşti foarte ascuţit pe dinăuntru.
DOFTORUL ŞMIL: Ea taie totdeauna, eu vindec când pot.

ŞTEFAN: Când poţi, Şmil, dar când nu poţi?

DOFTORUL ŞMIl: Vindecă Dumnezeu unde nu putem noi...

ŞTEFAN: Dumnezeu... Şmil, din două picioare bolnave tu poţi face numai unul, dar zdravăn?

DOFTORUL ŞMIL: Asta?... Nu, măria-ta.

ŞTEFAN: Dar din doi oameni sănătoşi ai putea să faci un bolnav?

DOFTORUL ŞMIL: Din doi oameni sănătoşi?... Aş face şi doi bolnavi dacă m-ar lăsa inima.

ŞTEFAN *(răsuflând adânc)*: Ah... Răsuflarea... Aci.

DOFTORUL CESENA: *Non, serenissime, qui*[1].*(Arată piciorul.)*

ŞTEFAN *(punându-se pe un jeţ cu stemă)*: Îl simt mai puţin. *(Se întinde.)* La braţul doamnei am venit până aici... Nu pricep...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Te simţi mai bine, dar...

ŞTEFAN: Sunt mai rău, ho! ho! Nu mai pricep... Sunt mai rău când sunt mai bine, mai bine când aş fi mai rău, şi bine de tot când aş pune mâinile pe piept... *Signore*, dă-mi braţul... î-î-î-î... Cu trei nu se poate să scap... *(Se duce în dreptul portretului lui Alexandru cel Bun.)* Acesta fu un om şi nu mai e de mult... Şmil, cum ţi se pare?

DOFTORUL ŞMIL: Parcă surâde... Bun şi milostiv...

ŞTEFAN: De unde ştii? Tu n-ai auzit de el. Poate că nici tat-tău nu se născuse pe când domnea el.

DOFTORUL ŞMIL: Ce poate fi rău în castelul acesta?

ŞTEFAN: Ai!... Nimic... Şi dacă mâna ta cea dreaptă te sminteşte, taie-o pe ea şi-o leapădă în foc...

DOFTORUL ŞMIL: Da, în foc, dar nu s-o tai...

ŞTEFAN: Ce, Şmil, tu să îndrepţi *Evanghelia*?

DOFTORUL ŞMIL: Eu să-ndrept? Nu îndrept nimic, dacă

---

[1] Ca un fulger din cer]n b[t[lia de la Halici... +i bolnav, Doamne sfinte! *(it.)*.

[2] “Prealuminate, dar ce durere”... “Vreau”... Am studiat pe acest om minunat *(it.)*.

nu îndrept piciorul Domnului la al căruia nume se închină stăpânul meu... Am cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o! brrrr!

ŞTEFAN: Ce dureri, Şmil?

DOFTORUL ŞMIL: În loc să faci un foc mare, să tai piciorul şi să-l lepezi în foc, mai bine ar fi să iei tăria focului şi să arzi răul care se întinde... Brrr... Grozave dureri!

ŞTEFAN: Brrr! grozave dureri... Şi se sfârşeşte. O! ho! ho! prieteni, şi vă e milă?... Ardeţi stricăciunea după acest stârv care a fost odinioară nebiruitul Ştefan! Puneţi foc pretutindeni, ş-aici... ş-aici... ş-aici... până-ţi preface în scrum trecuta mărire de o clipă ce-a strălucit în faţa atâtor orbi, domnii creştinătăţii!... Şmil... a! Şmil... puteai să-mi spui d-a dreptul... Pe cuconi să-i momeşti, dar nu pe Ştefan... Ardeţi degrab' şi fără milă! *(Le face semn să se ducă.)* Să vedem dacă bătrâneţile mele s-or mai aprinde de focul vostru.

UN CURTEAN: Petru Rareş *(Ştefan îi face semn să intre.)*

SCENA IV

ŞTEFAN, PETRU RAREŞ şi mai în urmă DOAMNA MARIA.

ŞTEFAN: Ce vrei, Rareş?

PETRU RAREŞ: Doresc domnului nostru atotputernic sănătate şi voie bună.

ŞTEFAN: Doreşti?... Te cred... Domnului nostru... hî... Atotputernic când îi doreşti sănătatea pe care nu o are?... Ce te sfieşti ca o fecioară când dă cu ochii întâiaşi dată de ce-i e drag?... Rareş... de la cine-ai învăţat tu să ţii ochii în pământ? De la mine? Sau de la tătâne-tău Rareş? Da... socul e plăcut... o fi dând trandafiri...

PETRU RAREŞ: Stăpâne, n-am învăţat ştiinţa ierburilor, dar, pe cât mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.

ŞTEFAN: Dacă te-ar tăia capul cum taie braţul tău, dintr-un pescar ar ieşi preţ de ce-au prins toţi pescarii de la începutul lumii şi până s-ar sfârşi şi peşti şi pescari... Oh!... Cine vine?... Mi s-a părut...

PETRU RAREŞ: Doamne...
ŞTEFAN: Mai bine.
PETRU RAREŞ: Ce să fie mai bine?
STEFAN: Rareş, tu nu eşti un băiat cuminte... Pentru ce Oana... *(Rareş tresare.)* Da... Oana mi s-a plâns că nu-i prinzi pui de sălbătăciuni... De ce?... Te-ai făcut mare... O s-ajungi hatman...
PETRU RAREŞ: Doamne...
ŞTEFAN *(îl mângâie)*: Oh! prostule... Ce te-aduce?
PETRU RAREŞ: Am venit...
ŞTEFAN: Dacă n-ai fi venit, n-ai fi aci.
PETRU RAREŞ: Să...
ŞTEFAN: Să?
PETRU RAREŞ: Iartă-mă, doamne, iubesc!
ŞTEFAN: A! ha! Ba vezi c-o să mă îndrăgostesc eu!
PETRU RAREŞ: E fată bună...
ŞTEFAN: Bună şi frumoasă, fireşte.
PETRU RAREŞ: Bună...
ŞTEFAN: Ca pita caldă.
PETRU RAREŞ: Bună... săracă... şi fără părinţi.
ŞTEFAN: A! fără părinţi? Atunci cum s-a născut?
PETRU RAREŞ: Necunoscuţi, măria-ta.
ŞTEFAN: Ai dreptate, că tu cu tat-său d-ai vorbi nu l-ai cunoaşte.
PETRU RAREŞ: Iubesc pe Oana, măria-ta!
ŞTEFAN: Cum?... N-am auzit... O! ho! ho!!... Cu bătrâneţile... Da, Oana e fată bună şi frumoasă şi cuminte... Piciorul meu ştie, şi Dumnezeu, şi eu. Săracă şi fără părinţi... tu ştii... Dumnezeu n-a aflat... Şi eu mă îndoiesc... Tu mi-o peţeşti mie ca p-un copil... Şi e copil, mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus?
PETRU RAREŞ: Da, măria-ta.
ŞTEFAN: Şi?
PETRU RAREŞ: Că mă iubeşte ca p-un frate, dar că nu simte nimic... C-aş fi boier, şi ea...

---

[1] Nu, prealuminate, aici *(it.)*.

ŞTEFAN: Aş, aş, aş! *(Doamna intră pe uşa din stânga.)* Doamnă... Ce frumos eşti îmbrăcată... Rareş tocmai îmi povestea că iubeşte... Pe cine, mă?

PETRU RAREŞ: Pe Oana...

DOAMNA MARIA: Pe Oana?... Dar e un copil... Şi săracă... Şi...

ŞTEFAN: Un copil... Nici tu nu erai mai mare...

DOAMNA MARIA *(speriată)*: Ştefane! Măria-ta! *(Îl trage d-o mână.)*

ŞTEFAN *(îi face semn de înţelegere)*: Nu-ţi zisei d-asta, ci d-astălaltă. Asta mă doare... Eu nu mă opui... Aş vrea să văd pe Oana alături de tine, s-o îngrijeşti, s-o aperi, să aibă şi ea acelaşi nume ca tine. Când o zice cineva Oana să se gândească la Petru şi mai sus... Rareş, dar şi tu eşti un copil. Abia să fi împlinit douăzeci şi unu de ani. Ei, tu ştii din cine te-ai născut... şi eu... Ia unul din caii mei, care ţi-o plăcea, fie şi pe Voitiş...

DOAMNA MARIA: Voitiş?

ŞTEFAN: Ştiu... Să nu încaleci pe Voitiş, ci să iei alt cal care să te ducă ca vântul pe faţa pământului. Să nu ocoleşti nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codri... până în Hârlău. Şi să-i spui Rareşoaiei aşa: "Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, şi mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinţi, este Oana de la curtea Mariei a bietului domn al Moldovei". Şi ce-o chizbui ea să vii să-mi spui... Că despre mine, vă blagoslovesc p-amândoi!

PETRU RAREŞ: Zbor...

ŞTEFAN: Să te văd... *(Rareş dă să iasă repede şi se încurcă.)* Nu p-acolo, Rareş, că n-o să ieşi prin zid! *(Rareş iese în fugă.)* Patima, Mario. Şst copil mi-aduce aminte vremile vechi. Îîîî... Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neştiinţă... Va afla tot... Săracul Petru... Să-l privim când pleacă... *(Se duc la fereastra din dreapta.)*

DOAMNA MARIA: Să-l privim...

ŞTEFAN: Da, a luat pe Dereş*... Pune şeaua... Strânge chinga să crape calul... Sus... *(S-aude un tropot de cal.)* De când sunt n-am văzut un călăreţ care să-nghită depărtările...

Mă... multă sănătate Răreşoaii... O! iartă-mă, doamnă... O biată bătrână, bătrână... Pe după deal... la vale... ca o mogâldeaţă... Abia se mai vede... Nu se mai vede!... Oh! sângele Muşatinilor n-are astâmpăr, fierbe, năvăleşte ca haiturile de la munte!... Mario, o să vie boierii... Să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opinteli zadarnice. Io, Ştefan voievod, vreau!

DOAMNA MARIA: Să zic nu, m-aş uni cu duşmanii ţării împotriva copilului meu, să zic da, aş ţine cu copilul împotriva tatălui. Se năruie un tron din slava lui trecută şi un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plâng pe unul, binecuvântez pe celălalt. Între aste două măriri inima mea de femeie nu găseşte mângâiere!

ŞTEFAN: Ştefan a trăit, Bogdan începe! *(Ies.)*

SCENA V

Stolnicul DRĂGAN şi jitnicerul STAVĂR intră prin dreapta.

STOLNICUL DRĂGAN: Văzuşi pe paharnicul Ulea?

JITNICERUL STAVĂR: Da, acum chiar.

STOLNICUL DRĂGAN: Tot aşa?

JITNICERUL STAVĂR: Şi mai dârj.

STOLNICUL DRĂGAN: A vorbit cu...

JITNICERUL STAVĂR: Da, cu cinci boieri mari, afară de cei doi din Sfatul domnesc.

STOLNICUL DRĂGAN: Ei, ce e?

JITNICERUL STAVĂR: Strună... Şi Ştefan din ce în ce mai rău...

STOLNICUL DRĂGAN: Aşa se zice.

JITNICERUL STAVĂR: Vor să-l arză.

STOLNICUL DRĂGAN: S-a mai vorbit ş-alt' dată, dar cum e el, ba azi, ba mâine, cu judecăţile, cu războaiele, cu trimeşii de la unguri, de la ţarul Ivan, de la leşi, de la Mengli-Ghirai, de la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an după an, până l-a prididit boala.

JITNICERUL STAVĂR: Poi de l-o arde, cum e el de bolnav şi de bătrân...

STOLNICUL DRĂGAN: Şi de slab...

JITNICERUL STAVĂR: S-a dus Ştefan...

STOLNICUL DRĂGAN: Vecinica lui pomenire...

JITNICERUL STAVĂR: Dumnezeu să-l ierte...

STOLNICUL DRĂGAN: A fost bun... nu zic...

JITNICERUL STAVĂR: Şi drept...

STOLNICUL DRĂGAN: Cu ţara, da...

JITNICERUL STAVĂR: Pe noi ne-a cam scurtat...

STOLNICUL DRĂGAN: Boier, răzăş, ţăran supus, era totuna în faţa lui...

JITNICERUL STAVĂR: Moşiile le împărţea numai la ostaşi...

STOLNICUL DRĂGAN: Din supuşi îi făcea răzăşi, din răzăşi boieri sadea.

JITNICERUL STAVĂR: Ce era boerul de sfat, Cosma Şerpe? Nimic. Un răzăş. După Bătălia de la Cosmin, îl boieri, ş-acum e în divanul ţării...

STOLNICUL DRĂGAN: Şi cu munteanca ceea...

JITNICERUL STAVĂR: Jupânesele noastre, rar poftite la castel...

STOLNICUL DRĂGAN: Că de doi ani, de când l-a înteţit boala, de loc...

JITNICERUL STAVĂR: Ca o călugăriţă... cu fetele, toată ziulica...

STOLNICUL DRĂGAN: De Rareş... ce zici?

JITNICERUL STAVĂR: Harnic flăcău... Bun de războaie... Portarul Arbore ştie multe...

STOLNICUL DRĂGAN: He! ba vezi că nu... Cu el a petrecut Ştefan în Hârlău... nu cu mine...

JITNICERUL STAVĂR: La frumoasa pescăriţă...

STOLNICUL DRĂGAN: Păi Rareş...

JITNICERUL STAVĂR: Aşa se zice...

STOLNICUL DRĂGAN: Arbore ştie bine... La naştere l-ar fi înfierat...

JITNICERUL STAVĂR: E!

STOLNICUL DRĂGAN: ...pe spata dreaptă c-un cerc.
JITNICERUL STAVĂR: Rareş o fi ştiind?
STOLNICUL DRĂGAN: Nu se află.
JITNICERUL STAVĂR: Rareş plecă mai adineauri... Unde-o fi plecat?
STOLNICUL DRĂGAN: Se ducea p-un dereş de nu i se vedeau picioarele... Unde? Nu ştiu... Ulea vine?
JITNICERUL STAVĂR: Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să ne uităm bine la Ştefan, că el e cam bolnav...
STOLNICUL DRĂGAN: Hî!
JITNICERUL STAVĂR: Ai auzit c-ast-noapte o bufniţă a ţipat toată noaptea pe castel?
STOLNICUL DRĂGAN: Nu.
JITNICERUL STAVĂR: Buha... ţipă, ţipă până despre ziuă... Când să zboare, o mâţă neagră haţ, ş-o mâncă. Mâţa se spăla pe bot. Un vultur căzu săgeată şi înhăţă pe mâţă. Pe vultur îl săgetă un curtean, şi alergând după vultur, curteanul căzu într-o prăpastie...
STOLNICUL DRĂGAN: Ce-o mai fi ş-asta?
JITNICERUL STAVĂR: Şi azi-dimineaţă o vacă, din vitele domneşti, a sângerat îm şistar, pe când o mulgea...
STOLNICUL DRĂGAN: Ciudat!
Jitnicerul Stavăr: Luna s-a arătat c-un cearcăn roşu; câinii au urlat; o femeie a născut un copil cu picioarele de ied...
STOLNICUL DRĂGAN: Urâte semne!
JITNICERUL STAVĂR: Ş-acum priveşte... *(Se uită pe fereastra din dreapta.)*
STOLNICUL DRĂGAN: Acuşica era senin, fără pic de nori, şi deodată se bolovăniră nori negri cum e catranul, că se-ntunecă ca noaptea... Şi colo, departe, departe, de unde izvorăşte Suceava, cerul e roşu parc-ar arde o cetate.
JITNICERUL STAVĂR: Priveşte... Vezi tu un nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată, cu aripile întinse... cum se repede să înghiţă p-un moşneag cu plete lungi... Vezi? Aci... aci... ha... haiti... S-a topit moşneagul... Cine vine?

---

[1] *Dere=* — cal cu p[rul ro=u amestecat cu alb.

SCENA VI

Cei de sus. Hatmanul LUCA ARBORE, postelnicul TOADER, vornicul JURJ, pârcălabii COSTEA, DRAGOŞ, ŞANDRU şi ALEXA vin din dreapta.

HATMANUL ARBORE: Bună ziua, frate Drăgan, bună ziua, Stavăr.

STOLNICUL DRĂGAN: Bună să-ţi fie inima!

JITNICERUL STAVĂR: Ca totdeauna...

POSTELNICUL TOADER *(se uită pe fereastră)*: Bună, bună şi nu prea bună...

PÂRCĂLABUL COSTEA: Ce? Inima lui Arbore?

POSTELNICUL TOADER: Aş... ziua de azi... Se zice că ziua bună se cunoaşte de dimineaţă... Până mai adineaurea senin, şi deodată s-a întunecat că abia se mai vede...

PÂRCĂLABUL DRAGOŞ: Era să plec la Neamţu... M-ar fi murat ca p-un câine...

PÂRCĂLABUL ŞANDRU: Înhămase la olac[1], când mă vesti Moghilă...

VORNICUL JURJ: Ce sărbătoare să fie azi?

HATMANUL ARBORE: Nici una.

VORNICUL JURJ: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac ca de sărbătoare.

PÂRCĂLABUL ALEXA: Şi mie...

STOLNICUL DRĂGAN: Şi mie...

PÂRCĂLABUL ŞANDRU: Şi mie...

HATMANUL ARBORE: Cine ştie ce vrea domnul, ţie-l Dumnezeu să-l ţie...

POSTELNICUL TOADER: Că mult e bun...

PÂRCĂLABUL DRAGOŞ: Şi viteaz...

PÂRCĂLABUL ŞANDRU: Şi nepărtinitor...

PÂRCĂLABUL DRAGOŞ: Şi darnic...

VORNICUL JURJ: Ce e al lui e-al ţării... Ce e-al ţării e-a lui Dumnezeu!

POSTELNICUL TOADER: Drepte ş-a făcut cărările lui... Şi bolnav, că mai bine aş fi fost eu...
BĂTRÂNUL ARBORE *(imitând pe Ştefan)*: “Nimic... Mario... ce tresari”... Mititelul!
STOLNICUL DRĂGAN: Că parcă n-ar mai fi el...
HATMANUL ARBORE: Cum n-ar mai fi el? Dar cine vrei să fie? Cine-ar răbda cum rabdă el? Cine nu s-ar odihni în locul lui? Şi cine n-ar umplea lumea cu vaietele? S-a plâns cuiva, Drăgane?
STOLNICUL DRĂGAN: O vorbă, hatmane.
HATMANUL ARBORE: O vorbă neghioabă!
STOLNICUL DRĂGAN: Fie...
HATMANUL ARBORE: N-ar mai fi fost!
POSTELNICUL TOADER: Pace, fraţilor!

SCENA VII

Cei de sus. Clucerul MOGHILĂ intră, răsuflând repede, prin dreapta.

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, asta nu înţeleg! Să mă tai şi să mă presari cu sare pe crestături, şi tot nu înţeleg!
POSTELNICUL TOADER: Ce, Moghilă, ce nu înţelegi?
CLUCERUL MOGHILĂ: Da' d-ta, că eşti tobă de învăţătură, înţelegi?
POSTELNICUL TOADER: Ce, mă omule, ce să-nţeleg?
CLUCERUL MOGHILĂ: Ai dreptate, că nu e de-nţeles... Mă duc la el. Se plimbă prin casă. Cum mă văzu, zbughea în pat. Şi “aoleo, păcatele mele... ce am...ce am...” Iacă nunţeleg, şi pace!
(Toţi boierii se uită cruciş la Moghilă.)
POSTELNICUL TOADER *(surâzând)*: Păi nici eu nu înţeleg.
CLUCERUL MOGHILĂ: Nu spui eu?
POSTELNICUL TOADER: Moghilă, vino-ţi în fire! Ce-ai spus? Cine a zis, ş-a făcut, ş-a dres?
CLUCERUL MOGHILĂ: Nu vă spusei?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...

MAI MULţI: Paharnicul Ulea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Spus din fir-a-păr... Cum Şl-de-sus vrea... El aş... "ce am... ce am"... Dar mort d-ai fi, şi la aşa poruncă ar trebui să te scoli şi să umbli ca-n ziua d-apoi...

HATMANUL ARBORE: Sââât!

SCENA VIII

ŞTEFAN intră la braţul DOAMNEI MARIA, îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roşu blănită cu cacom.* Galben la faţă şi cu cearcăne la ochi. Şchioapătă. Doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL. Vin pe uşa din stânga.

ŞTEFAN: Sunt între două săbii... Doamna, ş-asta... Amândouă m-au slujit cu credinţă... P-amândouă mi-am pus nădejdea. *(Schimburi de-nchinăciuni.)* Vedeţi cum mă sprijin... Ş-amândouă mă ţin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aş prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Mânăstirea Putnei, în rândul strămoşilor... O! lasă, Şmil, n-ai grije... *(Se uită printre boieri.)* Voi fi al vostru... *(Caută cu ochii.)* Da... Şmil, da... Ai zis ceva?

DOFTORUL ŞMIL: Eu? Nu, măria-ta.

ŞTEFAN: Parcă vedeam bine... *(Se freacă la ochi. Către un curtean.)* Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa, Stavăr, mai aproape... *(Caută cu ochii.)* Paharnicul Ulea n-a venit? Moghilă... *(Boierii se uită încurcaţi.)*

CLUCERUL MOGHILă: Aici, măria-ta.

ŞTEFAN: N-ai fost?...

CLUCERUL MOGHILĂ: Fost, măria-ta...

ŞTEFAN: A plecat... Ţi-am spus să te duci îndată...

CLUCERUL MOGHILĂ: Îndată... măria-ta...

ŞTEFAN: Nu l-ai găsit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Găsit, măria-ta... E cam bolnav...

ŞTEFAN: Ce?... E bolnavior, bietul paharnic... Cine să-mi guste vinul de Cotnar...? Îl doare capul... Oh-ho!... Îl doare... Îl doare... Şi ce-l doare?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ce că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri şi stă ghemuit în pat...
ŞTEFAN: Îl doare capul!...
CLUCERUL MOGHILĂ: De cap nu mi-a vorbit, măria-ta.
ŞTEFAN: Îl doare capul! La cap e stricăciunea... Nu e la locul lui... Hatmane Arbore, să vie şi ostaşii... Nimic, doamnă... Ce fulgere... Ca afară... Moghilă!
CLUCERUL MOGHILĂ: Ascult, doamne.
ŞTEFAN: Ascultă, până mai ai când... Du-te la paharnicul Ulea... Şade lângă castel... Cine mă iubeşte e-aproape de mine... Nu e aşa, stolnice Drăgan?
STOLNICUL DRĂGAN: Da, măria-ta.
ŞTEFAN: Du-te de-i spune că eu şi jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu doreşti, Stavăr?... *(Boierii să uită unii la alţii.)*
JITNICERUL STAVĂR: Cum zici, măria-ta.
ŞTEFAN: Dar tu cum zici?... *(Lui Moghilă.)* Că e rău să puie pe Drăgan şi pe Stavăr împotrivă cu vorba lor şi vorbele lor împotrivă cu ei înşişi... *(Joc de priviri între boieri.)* Că Ştefan n-ar sta la îndoială de ceea ce ar trebui să hotărască dacă sufletul lui ar vrea...
CLUCERUL MOGHILĂ: Preaslăvite doamne...
ŞTEFAN: N-ai înţeles?
CLUCERUL MOGHILĂ: Iaca sabia... taie-mă, omoară-mă...
ŞTEFAN: Aşa de curat? *(Jocul privirilor se înteţeşte.)* Nimeni din voi n-a... Cum să pricepeţi ceea ce nu e de priceput? După patruzeci şi şapte de ani de domnie... A! *Signore*, să mă reazim de braţul tău... Moghilă...
CLUCERUL MOGHILĂ *(tresărind)*: Aci, doamne!
ŞTEFAN: Ce strigi aşa de tare?... Du-te şi-i spune să vie până să nu viu eu!... *(Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul ţării, se închină şi s-aşează în jeţuri.)* Ce de judecăţi am vânturat împreună... *(Intră ostaşi prin partea stângă din fund.)* Ce de bătălii... *(La sfetnici.)* Senini şi fără interes... *(La ostaşi.)* Cu patimă şi cu interes... Şi toate cu

---

[1] *Olac* — caru\[de po=t[.

aceeaşi ţintă... *Signore*, treci de partea astălaltă... *(Intră paharnicul Ulea şi clucerul Moghilă prin dreapta.)* A! Paharnice... scumpa dumneavoastră sănătate...

PAHARNICUL ULEA: Abia mă ţin picioarele...

ŞTEFAN: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tânăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... *(Încearcă sabia.)* Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Şi de ce-aş vrea? *(Către Ulea.)* Să spui feciorului tău să nu stea cu capul în jos... *Signore*, mută-te în partea astălaltă... *(Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus până jos, cu mai mulţi ostaşi.)* Pe cine zăresc? Pe tine te mai aşteptam... *(Ştefan se suie în jeţul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mâna. Ştefan îl opreşte.)* Prea e caldă şi năduşită... Aşteaptă să se răcească... *(Către doamnă şi Bogdan.)* Ce tresăriţi?... Da, văz o doamnă care se plimbă pe lângă castel...

DOAMNA MARIA *(îndurerată)*: Nu e nimeni, măria-ta!

ŞTEFAN: Nimeni... *(Doftorul Şmil se pleacă la urechea domnului. Îi şopteşte ceva.)* N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei...

DOFTORUL ŞMIL: Al doamnei?... Al doamnei Maria, măria-ta...

ŞTEFAN *(se ridică din jeţ)*: Maria şi Moldova e totuna... Ostaşi, boieri, curteni, v-am adunat aci să staţi mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci şi şapte de ani... mulţi şi puţini... de când Moldova îmi ieşi înainte cu mitropolit, episcopi, egumeni, boierii răzăşi şi ţărani, în Câmpul de la Direptate, şi cum vru Moldova aşa vrusei şi eu. Că vru ea un domn drept, şi n-am despuiat pe unii ca să îmbogăţesc pe alţii... că vru ea un domn treaz, şi-am vegheat ca să-şi odihnească sufletul ei

ostenit... că vru ea ca numele ei să-l ştie şi să-l cinstească cu toţii, şi numele ei trecu graniţa, de la Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos...

HATMANUL ARBORE: Numele tău, măria-ta!

TOŢI: Aşa e!

ŞTEFAN: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni şi la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrân... *(Se întoarce şi priveşte grupul unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi Jitnicerul Stavăr.)*

MULŢIMEA: Nu! nu!

ŞTEFAN: Oh! pădure tânără!... Unde sunt moşii voştri? Presăraţi... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinţii voştri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lenţeşti... Unde sunt... bătrânul Manuil şi Goian, şi Ştibor, şi Cânde, şi Dobrul, şi Juga, şi Gangur, şi Gotcă, şi Mihai Spătarul, şi Ilea Huru comisul, şi Dajbog pârcălabul, şi Oană, şi Gherman, şi fiara paloşului... Boldur?... Pământ!... Şi pe oasele lor s-a aşezat şi stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriaşi! *(Se opreşte ostenit.)* Suflarea... Bătrâneţea... *(Săgetează cu privirile grupul lui Ulea.)* C-am cercat să unesc Apusul într-un gând, că zic că sunt creştini, şi trimeşii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zaviste şi să se ridice împotriva primejdiei obşteşti a creştinătăţii... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzând că rămâi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. *(Fulgeră, plouă repede.)* Ş-am trimes la unguri, la leşi, la litvani, la ruşi, la tătari... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, şi degeaba. Învoieli cu peceţi-n calapoade, iscălituri fudule... Şi praful s-a ales de învoieli. Vladislav, un

molâu, un întristat; Alexandru, un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... *(Un tunet urmat imediat de un trăsnet.)* Când voi fi în faţa lui, voi îndrăzni să-i zic: “Doamne, tu singur ştii ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deşărtăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în faţa păgânilor... Dar toţi m-au părăsit... Doamne, osândeşte-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi de pacea cu turcii spre mântuirea sărmanului meu popor!” *(Fulgere şi tunete.)* Bogdane, turcii sunt mai credincioşi ca creştinii cuvântului dat... Ţineţi minte cuvintele lui Ştefan, care v-a fost baci până la adânci bătrâneţe... că Moldova n-a fost a strămoşilor mei, n-a fost a mea şi nu e a voastră, ci a urmaşilor voştri ş-a urmaşilor urmaşilor voştri în veacul vecilor... Ah!... Nimic... Bătrân, bolnav şi neputincios... Mantia asta e prea grea... S-o poarte altcineva mai tânăr... *(Mişcare în mulţime. Mirare.)* Bogdane!... *(I-o pune pe umeri.)* Şi voi, mărturie a ceea ce aţi văzut, spuneţi ţării *(tunetele se înteţesc)* că voinţa mea e să se ungă Bogdan de când sunt în viaţă... Că voinţa mea ş-a ei a fost pururea una... *(Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare.)* Signore, dă-mi mâna. *(Ştefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.)* Bogdane... vino... suie-te... aşează-te... pune coroana... Bine... *(Îngenunche.)* Doamne, binecuvântează... *(Dă să-i sărute mâna.)* Ah!... *(Se rostogoleşte de pe treptele tronului în braţele Mariei ş-a doftorului Cesena.)*

MARIA: Ştefane!

DOFTORUL ŞMIL: Altfel nu s-ar fi putut.

HATMANUL ARBORE: A murit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă!

---

[1] *Cacom* — hermin[.

ACTUL IV

O cameră a castelului. În fund, un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lângă pat, o piele de urs şi două de lup. O masă. Pe masă, felurite doftorii şi paharul de alabastru. În fundul patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O uşă de paraclis. Un iconostas. În stânga, o uşă cu trei trepte şi o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Se crapă de ziuă. La început s-aud păsările cântând. Un scaun cu stema Moldovei în planul întâi.

SCENA I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, OANA.

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea...

REVECA: Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce foc vorbea ascunzându-şi durerile... părea un sfânt!... Câ câtă lepădare de sine şi-a scos mantia domnească şi-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A târât pe Bogdan pe tron, a îngenuncheat, a dat să-i sărute mâna... şi s-a rostogolit... o!...

IRINA: Osteneala, măria-ta.

REVECA: De când se-ntoarse din pustia de Pocuţia...

DOAMNA MARIA: Sât... Să nu te auză că vorbeşti aşa.

OANA (se duce în vârful picioarelor la pat): Doarme domnul, doarme.

IRINA: E zobit de osteneală.

REVECA: A adormit? Se face bine.

DOAMNA MARIA: Să te-auză Maica Domnului! (S-aude gemând. Doamna Maria se duce binişor la pat.)

OANA: Doarme?

DOAMNA MARIA: Doarme, bogdaproste!

IRINA: Odihnă sufletului fără odihnă!

DOAMNA MARIA: De două nopţi n-a dormit aşa de liniştit. Cum aţipea, lega vorbe fără şir cu unele gânduri întunecate... “A! paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei”... Şi ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie?...

REVECA: Nu e nimica...
IRINA: Ca omul bolnav...
DOAMNA MARIA (se duce la fereastră): Şi ce bucurie!... Păsările au început cu limbuţia lor... Cucul s-aude cântând... Soarele răsare aurind munţii... Cerul senin... Şi Ştefan zace... Ce nepăsare! *(Plânge năbuşit).*
IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă!
REVECA: Ei, da, da...
DOAMNA MARIA: Fie... În odaia d-alături... Rămâi tu, Oană... Cum s-o scula să-mi dai de veste... Auzi?
OANA: Da, doamnă.
DOAMNA MARIA: Mititica, cum se cunoaşte că n-a dormit... *(Ies pe uşa din dreapta).*

SCENA II

OANA, ŞTEFAN, într-un vestmânt de borangic.

OANA: Dă-i, Doamne, somn dulce şi mai dulce, ca la un copil de ţâţă scăldat şi primenit!... Ce zile posomorâte şi ce nopţi lungi... Toată nopticica m-am rugat... Să vedem ce face... *(Se duce binişor la pat şi desface perdelile.)* A!...
ŞTEFAN: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într-o parte...
OANA: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...
ŞTEFAN: Vino-ncoa... Aşaaa... *(Oana îngenunche lângă pat.)* Aşaaa...
OANA: Credeam că dormi...
ŞTEFAN: Dormii, ş-am să dorm, ş-am să dorm... Doamna?
OANA: Acum ieşi. Nu crez să-şi fi scos haina... *(Se scoală.)* Mi-a zis s-o vestesc.
ŞTEFAN: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori până i-am făcut să iasă... În curând au de lucru... Oană, ţie nu-ţi place să vorbeşti cu mine?
OANA: Stăpâne...
ŞTEFAN: Nu, băbătie, nu aşa... Aci... da...

OANA: Cum vrei, măria-ta...
ŞTEFAN: Vreau să vorbim... mult... mult...
OANA: Cum vrea măria-ta, aşa vreau şi eu... Voinţa măriei-tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Şi mi-e aşa de drag!
ŞTEFAN: Ce ţi-e aşa de drag?
OANA: Când simţ că-ţi fac plăcere... când îmi zici cum îmi zici...
ŞTEFAN: Băbătie?... Oh!... nimic...
OANA: Ah!
ŞTEFAN: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...
OANA: De ce?
ŞTEFAN: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?...
OANA: O! ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... "n-am să mai bolesc multă vreme..." că... *(Oana se şterge la ochi.)*
ŞTEFAN: Mie nu-mi plac...
OANA: Nici mie... Iacă aşa, ca o proastă...
ŞTEFAN: Î... î... Să te sărut...
OANA: Aş vrea...
ŞTEFAN: Ce?
OANA: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiş...
ŞTEFAN: Da, da, pe Voitiş...
OANA: Şi să te duci, să te duci, şi să te-ntorci iarăşi biruitor ca totdeauna...
ŞTEFAN: Să mă duc, să mă duc şi să mă-ntorc iar pe Voitiş...
OANA: Iar... În fiece zi de la Dumnezeu, noi, fetele, vorbim de biruinţele măriei-tale, parcă am spune nişte basme vechi...
ŞTEFAN: Da, da... Mâna şi piciorul ăsta blestemat...
OANA: Nu zice aşa, măria-ta... De multe ori mă gândesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aş fi dezlipit de măriata... P-un cal ca un zmeu... c-un paloş ca o limbă de foc... Şi mi-ai fi zis: "Ioane... vezi bulucul[1] cela? Să nu mai fie!" Şi unde m-aş fi săltat în scări, şi m-aş fi făcut nevăzut, şi m-aş fi întors năduşală şi sânge, şi aş fi zis: "Nu mai sunt, măriata!"... Ba uneori visez... Dacă...

ŞTEFAN: Oană, ce suflet e-n tine!
OANA: Se vede că tata — cine-o fi fost — a fost ostaş.
ŞTEFAN *(se scoală într-o rână)*: Da... şi ce ostaş!
OANA: L-ai cunoscut?
ŞTEFAN: Fireşte!... Era un om... de măsura mea... Cu mustăţi aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... nu... cu părul cărunt şi-l purta lunguleţ... ca şi mine...
OANA: Bietul tata! Şi cum a murit?
ŞTEFAN: Rănit la picior... ca şi mine... Ce fulgere...
OANA: Nu fulgeră, măria-ta...
ŞTEFAN: Ca şi mine... Dă-mi un pahar cu apă...
OANA: Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... *(Iese prin stânga)*.
ŞTEFAN: Şstor copii nu le-am spus... păcat!... Şi mi-e aşa de dragă ca ochii din cap... I... Şi poate să mă duc călare pe Voitiş... E sângele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis, până mai e vreme... *(Se aude Oana suind repede scările.)* În inima mea, ca o dulce moleşeală... *(Oana vine c-un urcior de argint. Ia paharul de alabastru şi toarnă de sus)*.
OANA: Ce rece şi limpede e!
ŞTEFAN: Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul şi vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineaţă...
OANA: O! măria-ta!
ŞTEFAN: Paharul!...
OANA: Dar nu bea repede... e prea rece...
ŞTEFAN: Nu... *(Ştefan bea şi începe să caşte.)* Mi-e somn... Îmi cad pleoapele... Oană... *(Oana vrea să tragă perdelele.)* Nu... parcă aş fi un osândit... Doftorii se vede vă mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră, Oană... *(Cască.)* Deschide fereastra... Aerul bun, dimineaţa... Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... *(Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească ca-n vis, rar şi cu glasul schimbat.)* O!... Ce?... Nu vreau...
OANA *(sare de la geamuri)*: Măria-ta!
ŞTEFAN: ...Pe valea unde se-ntinde umbra norilor ca un oghial...[1]
OANA: A adormit? Aşa de repede? Ca un copil la sânul mă-sei... Visează...

ŞTEFAN: ...Zidăria cenuşie... Departe... Castelul meu din Hârlău...

OANA: L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă... Ce să fac? Îl iubesc aşa de mult... Aş vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...

ŞTEFAN: ...E de mult... Nu... Rareşoaia... cânta de te slăvea cântece bătrâneşti... Tot am uitat... Peste câteva luni născu o fată... Da... eu... Ştefan... tatăl bun al ei...

OANA: De multe ori visezi ce cu gândul n-ai gândi.

Ştefan: ...La doi ani o iau ş-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o creşte ş-o îngrigeşte ca pe copilul ei...

OANA: Ce Dumnezeu! *(Să uită lung la Ştefan)*. Răsuflarea grea... Doarme...

ŞTEFAN: ...N-a înţeles... De unde?... Se face mare... Ochii verzi, părul rotunjit pe spate şi galben ca spicul copt... Oana!...

OANA: Poruncă, măria-ta! O! cum mi se bătu inima! Îmi vine să-l deştept. Mâinile mi s-ar topi ca ceara... În vis multe spune omul...

ŞTEFAN: ...Mângâierea mea... Rodul meu din urmă... Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...

OANA *(se închină)*: Ferească Maica Domnului de jaful tătarilor şi de moartea voievodului nostru!

ŞTEFAN: ...Pe umărul stâng are un luceafăr... semn că este ea...

OANA: Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde... Mâna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, creşte la castel, nu i-am spus... E vis?... N-am voinţă... Şi-n vis vorba lui e poruncă... Să caut... să mă uit... Ah! rupeţi-vă, încheietori, dacă nu vă desfaceţi... Oh! D-aia îl iubeam, nu ca roabă, çi ca copil!... *(Ş-acoperă ochii şi plânge năbuşit.)*

ŞTEFAN: Î... î... î...

OANA: Ce, măria-ta?

ŞTEFAN: Ah! ce vis frumos... ş-odată într-unul urât!... Cum mi se bate inima... apă... apă...

OANA: Apă, doamne! Bea apă, să-ţi treacă!

ŞTEFAN: Oană, Oană! Vino încoa, aici... *(Îi ia capul în mâini, o priveşte ţintă şi lung ş-o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.)* Ai înţeles, Oană?...

OANA: Da, măria-ta! *(Îi curg lacrămile.)*

ŞTEFAN: Nu plânge...

OANA: Nu plâng... Sunt fericită şi nefericită... Fericită de vis, nefricită că suferi aşa de mult...

UN CURTEAN: Rareş vrea să intre cu d-a sila... I-am spus...

SCENA III

ŞTEFAN, OANA şi PETRU RAREŞ, prăfuit şi noroit.

PETRU RAREŞ *(vine din stânga)*: Doamne!

ŞTEFAN: O! Rareş, eşti ca un câine scăpat din jujău... O! ho!

PETRU RAREŞ: M-a dus iubirea ca vântul şi m-a întors grijea ca gândul. Am trecut râuri iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu ştiu. Ş-am ajuns.

ŞTEFAN: Tot?

PETRU RAREŞ: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubeşti ca p-un frate.

OANA: Cum ţi-am spus, Rareş.

PETRU RAREŞ: C-a p-un frate bun, din aceeaşi mamă şi din acelaşi...

OANA: Cum?

PETRU RAREŞ: Din aceeaşi mamă...

OANA: Da, frate... *(Se îmbrăţişează.)*

ŞTEFAN: Două ramuri ale aceluiaşi stejar bătrân! Rareş, grozav te aşteptam... Ai! ai!...

OANA: Ce?

ŞTEFAN: Nimic... *(lui Rareş)* Na. Ia cartea asta. Bag-o în sân. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac. Alege unul bine ferecat. Şi la drum. Zi şi noapte. Schimbă caii din po-

pas în popas. Şi să nu te opreşti decât în Ţarigrad. Acolo s-o dai în mână marelui vizir. Şi să vesteşti tuturora — să nu uiţi pe Ştefănel al răposatului Alexandru — că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei şi azi, 2 iulie, se strâng glasurile ţării să-l aleagă şi mitropolitul Gheorghe să-l ungă.

PETRU RAREŞ: Da?

ŞTEFAN: De ce te uiţi aşa?

PETRU RAREŞ: Poi...

ŞTEFAN: Poi?

PETRU RAREŞ: Măria-ta...

ŞTEFAN: Nu vezi suflarea mea? Nu simţi încheieturile mele?... Cum să le simţi... Ai!... Ai auzit pe Ştefan văietându-se vreodată?

PETRU RAREŞ: Nu, măria-ta...

ŞTEFAN: L-ai văzut vrodată lungit în pat?

PETRU RAREŞ: Nu, măria-ta...

ŞTEFAN: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascunz sfârşitul... *(Oana plânge năbuşit.)* Ah! Oană, Oană... vino încoa... trăieşte trăieşte moş Ştefan... Rareş, ca vântul!

PETRU RAREŞ: Ca vântul!

SCENA IV

ŞTEFAN, OANA, un PIETRAR.

UN CURTEAN: Meşterul pietrar...

ŞTEFAN: Cine?... Să intre... Piatra care s-acopere ce a mai rămas din deşărtăciunea omului...

OANA: Deşertăciunea omului?

ŞTEFAN: Deşărt ca merticul cu boabe când ai golit merticul...

OANA *(se sileşte ca să-l înţeleagă):* Când ai golit merticul?

ŞTEFAN: N-ar fi totuna... Sunt deşert, dar de deşertăciuni niciodată n-am fost plin.

MEŞTERUL PIETRAR: Doamne, iacă ce-am făcut! *(Desfăşură un pergament.)*

---

[1] *Buluc* — ceat[de oameni]narma\i.

ŞTEFAN: Tu?

MEŞTERUL PIETRAR: Din câte mi-ai spus, măria-ta.

ŞTEFAN: Slovele prea mari şi prea mic chenarul.

MEŞTERUL PIETRAR: Să sporesc chenarul.

ŞTEFAN: Piatra e mărginită de... *(Ş-arată.)* Dacă sporeşti chenarul în măsura slovelor ca să măreşti... *(pe furiş de Oana)* tocmai când... ai!... se micşorează... Să se ducă din el ceea ce a fost silnic cuprins şi abia aşteptată să izbucnească slobod... el... ai...! dar nu eu... Dacă măreşti piatra, se supără cei din dreapta şi cei din stânga... Acolo sunt toţi deopotrivă...

OANA: Cine se supără?

ŞTEFAN: Meştere, păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ţi dau pe mână sufletul, ci trupul. *(Meşterul pietrar iese prin stânga.)*

OANA: Trupul?

ŞTEFAN: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?

OANA: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci când Dumnezeu n-a mai avut ce dărui?

ŞTEFAN: Taci... Simt ce e durerea...

SCENA V

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, îmbrăcată în alb, şi OANA.

DOAMNA MARIA *(vine din dreapta):* De mult te-ai deşteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...

ŞTEFAN: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieşit, nu puteai pierde din ceea ce n-ai învăţat. Cele viitoare? Care înţelept nu va zice cu ecleziasticul: "o sută de ani ca ziua de ieri?" Oană... un pahar de apă... o... o... o!... Aşa-mi placi, Mario!

DOAMNA MARIA: Ce te-a durut, măria-ta?

ŞTEFAN: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic.

DOAMNA MARIA: Ţi-e cald?

ŞTEFAN: Nu.
DOAMNA MARIA: Ţi-e frig?
ŞTEFAN: Nu.
DOAMNA MARIA: Cum te simţi?
ŞTEFAN: Ca doi oameni care ar ieşi din acelaşi om. Unul rănit, celălalt mândru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mândru...

SCENA VI

Cei de sus. Hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER vin din stânga.

HATMANUL ARBORE: Ce mai faci, măria-ta?
ŞTEFAN: Ce mai face paharnicul Ulea?
HATMANUL ARBORE: El? sănătos.
ŞTEFAN: Adevărat? E mai bolnav ca mine.
POSTELNICUL TOADER: Mai mult se făcea...
ŞTEFAN: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla încet să nu-l simţă nimenea... Cum vi se pare vorba lui?
HATMANUL ARBORE: Nu i s-aude glasul. Şopteşte, nu vorbeşte.
ŞTEFAN: Şi ce şopteşte?
HATMANUL ARBORE: Nimicuri.
OANA: Nimicuri?
ŞTEFAN: Dar ce şopteşte, Oană?
OANA: Ştiu eu, măria-ta?
ŞTEFAN: Fireşte că tu nu ştii, cum e firesc să ştie portarul Sucevei...
HATMANUL ARBORE: Ce să ştiu, măria-ta?
ŞTEFAN: Luaţi seama la Ulea, la Drăgan şi la Stavăr... Bogdan ce face?
POSTELNICUL TOADER: Împotriva voinţei lui, ceea ce i-a poruncit măria-ta. Scrise lui Vladislav.
ŞTEFAN: Eu nu dau porunci domnului meu...
DOAMNA MARIA: Dar fiului tău?

---

[1] *Oghial* — plapum[.

ŞTEFAN: Până ieri, el asculta, de ieri încoa eu ascult...

POSTELNICUL TOADER: Au să vie doftorii, măria-ta.

HATMANUL ARBORE: Şi noi...

ŞTEFAN: O să s-adune ţara, şi voi slujiţi domnului, nu omului, lui Bogdan, nu lui Ştefan... Să nu se ţeasă vro urzeală...

HATMANUL ARBORE: Împotriva cui?

ŞTEFAN: Împotriva voinţei mele de când eram domn...

HATMANUL ARBORE: Voinţa ta, doamne? Ca apele Ceahlăului când se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?

ŞTEFAN: Ulea... Drăgan... Stavăr...

HATMANUL ARBORE: Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ştefan!

ŞTEFAN: Ho! domol, Arbore... domol... Vârâţi-vă printre cei ce se adună şi spuneţi că voinţa mea e să nu curgă sângele pe locaşul meu ohavnic...[1] *(Ies Arbore şi Toader prin stânga.)*

OANA *(lui Arbore)*: Temeţi-vă de oamenii care şoptesc.

SCENA VII

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA, clucerul MOGHILĂ, doftorul CESENA, doftorul KLINGENSPORN şi doftorul ŞMIl cu nişte legături în mână. Toţi intră prin dreapta.

ŞTEFAN: Sunteţi câteşitrei? Să cunoaşte că v-aţi culcat târziu...

DOFTORUL ŞMIL: Şi după ce s-ar cunoaşte, măria-ta?

ŞTEFAN: Ochii traşi... o! o! o!... Şmil... parcă un zugrav ţi-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucenic...

DOFTORUL ŞMIL: Ca un mucenic? Eu? Ca un mucenic?

CLUCERUL MOGHILă: La măria-ta, nu se cunoaşte.

ŞTEFAN: Nu se mai cunoaşte... Nu te gândi la zilele d-acuşi, ci la întruchipările de mai nainte...

CLUCERUL MOGHILă: Totdeauna, ai fost ca totdeauna!

ŞTEFAN: Acu, ca niciodată... Şmil, dar ce sunt faşele acelea?
DOFTORUL ŞMIL: Astea? Pentru un copil sau pentru un om mare...
ŞTEFAN: A?... Pentru un bătrân căzut în copilărie... A?
DOFTORUL ŞMIL: Care bătrân? Care copil?
ŞTEFAN: Ho! Şmil... uită-te bine...
DOFTORUL ŞMIL: Iacă mă uit...
ŞTEFAN: Şi nu-i vezi?
DOFTORUL ŞMIL: Ce să văz?
ŞTEFAN: N-ai dormit bine, Şmil...
OANA *(nemaiputându-se stăpâni, cade în genunchi)*: Măria-ta...
ŞTEFAN: Iacă bătrânul... Iacă şi copilul... Un copil parcă ar fi al meu... parcă... *(Îi bagă mâna prin păr.)* De mătase... învolt... ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...
OANA: Şi ce vor doftorii, măria-ta?
ŞTEFAN: Vor să te sărut... *(O sărută.)* Nu-i aşa Şmil?
DOFTORUL ŞMIL: S-o săruţi? La asta mă gândeam!
ŞTEFAN: Mario... Oană... *(oftează lung)*... ieşiţi... Vă chem eu...
DOAMNA MARIA: Ah!
OANA: Cum oftă, milostivul...

SCENA VIII

ŞTEFAN, clucerul MOGHILă, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL.

ŞTEFAN: Gata?
DOFTORUL CESENA: *Şi, ilustrissime.*
DOFTORUL ŞMIL: Gata?... Aproape gata... Dacă mi-ai da voie... să stai aşa... cu faţa în jos... Aşa. Şi dacă mi-ai da voie, să trec pe sub măria-ta faşa asta...
ŞTEFAN: O! ho! ho!... Dacă mi-ai da voie, ş-un laţ de gât... Glumiţi, Şmil...
DOFTORUL ŞMIL: Să glumim? E vreme de glumă? Şi cu măria-ta?

ŞTEFAN: Desfă, Şmil! Ştefan al Moldovei n-are nevoie să fie legat! *(Doftorul Klingensporn aduce un mangal. În foc, fiare cu mânerul de lemn.)*

DOFTORUL ŞMIL: Să fie legat? Dar când vom trece cu para focului în sus şi în jos, ca să ardem bine... Cum să nu sară-n sus măria-ta?

ŞTEFAN: Vreau! *(Doftorul Şmil îi desface legăturile. Ştefan îşi întoarce privirile spre icoană.)* Vedeţi?... Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat ochii-n sus şi-a zis "Iartă-i pe ei, Doamne, că nu ştiu ce fac!" Şi el a răbdat pentru alţii, şi eu să nu rabd pentru mine? *(Se închină, apoi se aşează cu faţa în jos.)*

CLUCERUL MOGHILĂ: O!

ŞTEFAN: Aide! *(Scena se petrece după perdele.)*

DOFTORUL KLINGENSPORN: Acum încleştează mâinile.

ŞTEFAN *(în torturi)*: *Otce naş ije esi na nebeseh...*[1]

Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău... Vie împărăţia ta... fie voia ta... precum în cer şi pre pământ... Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi... Şi ne iartă nouă datoriile noastre, precum şi noi iertăm datornicilor noştri... Şi nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăveşte de cel viclean... Că a ta este împărăţia şi puterea... şi mărirea... şi mărirea... şi slava în veci... şi puterea...

CLUCERUL MOGHILĂ: O! părintele nostru!

ŞTEFAN: ...Şi ne izbăveşte de cel viclean...

DOFTORUL ŞMIL: O! minunat om!

DOFTORUL CESENA: Gesù Maria!

ŞTEFAN *(se aude ca din depărtare)*: Petru Aron... la Răuseni... întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Şi când îl străpunse, Bogdan îi zise... Câine, ce-ai făcut pe fratele tău... Şi când îşi dete sufletul strigă... a! a! o! o!

SCENA IX

Cei de sus, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA vin din dreapta. La intrarea din stânga apare o clipă paharnicul ULEA şi stolnicul DRĂGAN.

DOAMNA MARIA: Ştefan... ce e, Ştefane?...
OANA: Măria-ta... Ce e, măria-ta?
PAHARNICUL ULEA: Ca şi mort... la lucru...
DOAMNA MARIA: E cald... *(Îi pipăie mâinile şi le sărută.)* N-a murit...
OANA *(doftorilor)*: Nu e aşa că nu moare, că nu moare...
DOFTORUL ŞMIL: Nu moare... Are atâtea puteri... Aşa un suflet, Doamne...
DOAMNA MARIA: Cum îi picură năduşelile pe pernă... Ce mult a suferit...

(Reveca şi Irina, la iconostas, zic rugăciuni.)

DOFTORUL ŞMIL *(lui Klingensporn)*: Ai ars tot?
DOFTORUL KLINGENSPORN: Tot ce era de ars.
DOFTORUL ŞMIL: Scapă... *(Doftorul Klingensporn şi doftorul Cesena dau din cap.)* Ce? Nu?
DOFTORUL CESENA: Si, signore.
DOFTORUL ŞMIL: Când s-o deştepta... oleacă de vin... *(Oana se repede şi aduce vin.)* Aşa, un vin tare, să puie la inimă...
DOFTORUL KLINGENSPORN: Şi linişte, linişte... Dumnezeu va face şi minunea asta...
OANA *(turnând vin în paharul de alabastru, îi tremură mâna)*: E cotnar... d-ăl care-i place măriei-sale... *(S-aude tumultul în depărtare.)*
DOAMNA MARIA: Tocmai acum? Mâine nu s-ar putea?
CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieşim din cuvântul lui?... Unde se află...
DOAMNA MARIA: Ce strigă?
CLUCERUL MOGHILă *(ascultă)*: Nu s-aude.
ŞTEFAN *(în toropeală)*: Mai repede... arde... o! o! flăcări...

DOFTORUL ŞMIL: Unde e paharul?
OANA: Iacătă-l!
ŞTEFAN (se mişcă): Ce foc! o! o! *(Tumultul s-aude din când în când.)*
DOAMNA MARIA: Foc nestins!
ŞTEFAN *(se întoarce, deschide ochii, se uită la toţi)*: Maria... Oana... Şmil... N-am murit?
DOAMNA MARIA: Nu... nu... *(Plânge şi-i sărută mâinile.)*
ŞTEFAN: Atunci, de ce plângi?
DOFTORUL ŞMIL: Măria-ta, niţel vin...
ŞTEFAN: Şmil... *(Un zâmbet dureros. Soarbe vinul.)* Aaah! Dar ce mă arde aşa? Că bine ziceţi... Ce e focul ăsta pe lângă focul de pe inima mea... Ia! *(S-aude tumultul mai limpede.)* Ce?... N-auz bine? Ba, auz... Ce strigă?
CLUCERUL MOGHILĂ: Aleg pe Bogdan, măria-ta.
ŞTEFAN: Î... î... î... Parcă ş-un alt nume... Nu strigă toţi la fel... Cine să trăiască? *(Se scoală pe jumătate.)* Cine să trăiască?... Ştefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul cui... Moghilă, vezi ce strigă... *(Moghilă se duce la fereastră şi se întoarce schimbat la faţă.)* Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...
CLUCERUL MOGHILĂ: Nedesluşit... Mă repez să aflu... *(Iese repede prin stânga.)*
DOFTORUL KLINGENSPORN: Orice mişcare...
DOFTORUL ŞMIL: E moartea!
DOAMNA MARIA: Auzi, măria-ta!
ŞTEFAN: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A... a... a!... *(S-aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ştefăniţă.)* Daţi-mi... ah!... daţi-mi...
DOFTORUL ŞMIL: Ce faci... *(Toţi îl înconjoară d-aproape.)*
DOFTORUL CESENA: Nu!
DOAMNA MARIA: Nu!
OANA: Ah! nu!
REVECA: Nu!
IRINA: Nu!
DOFTORUL KLINGENSPORN: A! nu!
ŞTEFAN: Toţi, duşmani?... Şi tu, Oană?... *(S-aude din nou strigând pe Ştefăniţă. Se ridică în picioare.)*

DOAMNA MARIA: Nu... nu te duce...

ŞTEFAN: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! sabia... sabia... c-am să judec!... *(Oana îi dă sabia.)* Ştefan, nu Ştefăniţă... Viu, viu, numaidecât! O! ho! ho! să se împlinească legea!... *(Ştefan pleacă repede şi, şchiopătând mai greu, iese prin stânga.)*

DOAMNA MARIA *(târându-se în genunchi)*: Ah! nu! nu te duce! *(Se ridică în picioare şi fuge la fereastră.)* A!... se duce ca un vifor... Ca un taur îndârjit în mijlocul mieilor!

DOFTORUL ŞMIL: S-a sfârşit! Păcat!

DOAMNA MARIA: Ah! Doamne!

OANA: N-a picat?

DOAMNA MARIA: Da... păcătosul...

OANA: Un munte i-ar fi stat în faţă!

DOAMNA MARIA: Spune poporului ceva... *(S-aude: "Să trăiască Bogdan!")* Se cutremură... Se întoarce... Vine... *(Toate izbucnesc în plâns.)*

SCENA X

ŞTEFAN se opreşte pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, tulburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sângele. Toţi fac câţiva paşi spre el
şi se opresc încremeniţi de durere şi de spaimă.

ŞTEFAN: O! cine vrea pe Ştefăniţă, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrân şi bolnav?... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În fiece ostaş e o fiară!... Iată-l... Pândeşte călare... Calul îi tremură şi joacă... Bagă pintenii pân' la rădăcină... Chiuie de-nfioară valea Racovăţului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele până nu mai simte mâna din umăr... Când mă văzu, îşi cuprinse faţa cu amândouă mâinele, şi eu cu amândouă o învârtii, şi trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospeşte... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e

[1] *Ohavnic* — de veci.

de vină? Io, Ştefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ştefan voievod, i-am aşezat cu mâna mea coroana strămoşilor mei... El fu de faţă şi văzu ce vreau eu, şi tot sfatul, şi toată ostăşimea... Sufletu-mi nu vrea, şi ca un scos din fire se aruncă în sabia mea... Cine e de vină?... Se cutremura Moldova şi-o prăpastie se deschise... Şi cu acest sfânt oţel oprii cutremurul şi umplui prăpastia! *(S-aude: "Să trăiască domnul Bogdan!")* Î... î... î... Da...! S-a împlinit legea! *(Scoboară treptele şi aruncă sabia.)* Ţi-ai împlinit menirea ca şi mine! Maria... Oana... Răsuflarea... *(Cade pe braţele lor şi-l duc pe scaunul cu stemă.)* Deschideţi geamurile... Apă... *(Oana îi dă apă în paharul de alabasru.)*

DOAMNA MARIA *(covârşită de durere)*: Măria-ta, să te odihneşti!

ŞTEFAN: Mă voi odihni...

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn... Uită tot...

ŞTEFAN: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic... *(Suflă greu. Pipăie pe Maria şi pe Oana.)* Să dăruiţi paharul acesta Mânăstirei Putna... Nu vine...? Mai iute...

DOAMNA MARIA: Cin' să vie, măria-ta?

ŞTEFAN: Nu, doamna aceea înfăşurată în negru... Ea o să vie mai degrab' decât am dori-o... Poftim... Te-am privit d-atâtea ori în faţă... Nu mi-e frică de tine... *(Sughiţă.)* A! ci vin o dată, Bogdane, că nu pot...

(S-aude la intrare: "Să trăiască vodă Bogdan!" Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore şi toţi ceilalţi pârcălabi şi Sfatul domnesc, ostaşi, popor, şi cad în genunchi.)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ŞTEFAN: E... *(Sughiţă.)* E... mă-ri-a-ta!... Frig... frig... *(Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.)* Mai bine... *(Sughiţă.)* Mă... voi... odihni... *(Se întinde în şira spinării. Face cruce.)* O... o... o... Moldova... *(Îi cade capul pe pieptul Oanei.)*

(Din mulţime s-aude un geamăt lung.)

C o r t i n a

VIFORUL

(1524—1527)

Dramă în IV acte

ŞTEFĂNIŢĂ-VODĂ
LUCA ARBORE
LOGOFĂTUL TROTUĂANU
VORNICUL CĂRĂBĂŢ
PAHARNICUL SĂCUEANU
POSTELNICUL COSMA ŞEARPE
VISTERNICUL IEREMIA
PÂRCĂLABUL PETRICĂ
PÂRCĂLABUL CONDREA
PÂRCĂLABUL BALOŞ
SPĂTARUL HRANĂ
COMISUL TOMA CĂŢELEANU
BIVEL-LOGOFĂTUL ISAC
BIVEL-POSTELNICUL LUCA CÂRJE
BIVEL-VISTIERNICUL SIMA
CĂTĂLIN
TOADER
NICHITA
COPIII LUI ARBORE
MOGÂRDICI
ŢUGULEA MOGHILĂ
DOAMNA TANA
OANA
CONTELE IRMSKY
NICULINA
UN COPIL DE CASĂ
UN UNGUR
UN VÂNĂTOR
UN ARMAŞ
Copii de casă, aprozi, vânători, bătăiaşi

[1] Tat[l nostru carele e=ti]n ceruri *(slav[veche).*

ACTUL I

Castelul sin Suceava. Un pridvor. O scară se coboară de la pridvor în ogradă. Copaci crescuţi în sălbăticie. Castelul are înfăţişare de părăsit şi ograda de părăginită. Câteva laiţe de piatră acoperite cu muşchi şi cu iederă. Supt pridvor, un gârlici.

SCENA I

DOAMNA TANA, OANA şi NICULINA, în balcon.

NICULINA: ...Fetele, domniţă? Stau, cum au apucat. Triste ca noaptea în iatacul lor. Ţin pe Sfânta Vineri de azi, c-ar fi rău...

DOAMNA TANA: C-ar fi fău?...

NICULINA: Evdochiţa a lui Secueanu a lucrat în ziua de Sfânta Vineri, şi i s-a stropit faţa cu pestrui galbene; iar Sâlca, a lui Isac, bogată şi frumoasă, n-a ţinut credinţele străvechi şi-a rămas nemăritată...

DOAMNA TANA: Şi-a rămas nemăritată... O fi rău?...

NICULINA: De, măria-ta...

DOAMNA TANA: O fi bine?...

NICULINA: Ştiu eu?...

DOAMNA TANA: Şi-a rămas nemăritată... Bine ar fi fost să fi lucrat şi eu la sărbătorile legate... Pestrui am...

NICULINA: A!

OANA: Ca partea de la soare a unei caise, aşa sunt obrajii tăi şi tot aşa de mirositori... Mi-aduc aminte ca acum când veni Ştefăniţă, prăfuit şi cu vestmintele rupte, la castelul din Hârlău. Dăte cu ochii de mine şi-mi zise: “Oană, tu te închini la soare?” “La sfântul soare?” “Ei, da, la sfântul soare. Dar nu la soarele de iarnă, care pare ca un taler spălăcit, ci la soarele de cuptor, care coace fâneţile, şi grâul, şi roadele...” “Cum să nu, măria-ta!” “Iacă, ţi l-am adus, pârjolind ţara Munteniei.” Şi răsărişi în prag ca o minune. Erai cum eşti: ‘naltă, subţire şi cu cosiţele ca flacăra focului. Şi ţineai ochii-n jos. Şi-o lumină tremura în jurul capului. Şi de un an

de zile eşti soarele meu ăl cald şi ăl bun. Doamna Tana: Şi-a rămas nemăritată...

OANA: La ce te gândeşti, măria-ta?

DOAMNA TANA: Iar, măria-ta?... Niculina, du-te şi spune fetelor să lucreze — cine o vrea — în ziua de Sfânta Vineri...

(Niculina se închină şi iese.)

SCENA II

DOAMNA TANA şi OANA se coboară jos.

DOAMNA TANA: În acest castel învechit toate mi se par noi. Sălciile-l plâng şi ulmii bătrâni îl cântă. Povesteşte-mi, Oană, de sfântul, că tare mi-e dor de el...

OANA: Da, cuibul vulturului, în părăsire... Câţiva ostaşi, în metereze... Bine că mai poposi Ştefăniţă şi p-aici...

DOAMNA TANA: Cum era la trup?

OANA: Micşor, dar trezea codrii cu chiotul lui... Când păşea se cutremurau oţelele pe el... Parcă-l văz... Îl am în ochi, în inimă, în suflet... Îl simţ în mâini... Aşa scutura pletele albe... Aşa răsucea mustaţa... Aşa aducea paharul la gură...

DOAMNA TANA: După biruinţi...

OANA: Da, şi toată viaţa, căci toată şi pe toţi a biruit...

DOAMNA TANA: Cum avea ochii?

OANA: Ochii?... Ca solzul de peşte... Şi de se mânia, i s-aprindeau ca para... Şi fulgera cu privirile...

DOAMNA TANA: Pe tine te-a iubit, Oană...

OANA: Da, da, Dumnezeu să-l odihnească în sânul lui Abraam!... De mă gândesc, simt ca doi cărbuni în amândoi obrajii... Şi i-aud sărutatul lui...

DOAMNA TANA: Te mângâia?

OANA: O, mă alinta... Şi umbla binişor-binişor cu mine, cu mâinile lui înăsprite de mânerul paloşului şi de frâiele lui Voitiş. Odată veni, numa-n zale, şi după zale picura sânge, ne cuprinse pe doamna Maria şi pe mine şi ne ridică în sus şi zise: “Mario, aşa bătrân cum sunt, am învins, având d-a dreapta pe arhanghelul Mihail şi din faţă pe Domnul nostru

Isus Christos”... Şi castelul a sunat de vorbele lui... Era după Cosmin...

DOAMNA TANA: După Cosmin!... Oh! ce zile mari!... Ferice de cei care le-au apucat!... Şi mai ferice de tine că...

OANA: Înainte să-şi dea duhul mi-a mărturisit ca şi cum ar fi fost visat...

DOAMNA TANA: Şi tu ce-ai făcut?

OANA: Am plâns... am plâns...

DOAMNA TANA: De ce?

OANA: Aş fi vrut să nu mai fiu decât să-l pierz!

DOAMNA TANA: Să fie pierdut, vouă şi Moldovei?

OANA: Ce e bun de la el e, şi-a stat şi supt fratele meu Bogdan, şi stă şi supt nepotul meu...

DOAMNA TANA: Da, stă încă...

OANA: Plăieşii îl aşteaptă să vie iarăşi... O veni, n-o veni... Cine ştie?

DOAMNA TANA: Cu cine semăna?

OANA: Cu mine, bietul tata, bunul tata, sfântul tata! Dar ş-aducea şi cu Ştefănică... Rotunjor în obraji, bălai, cu nasu-n sus...

DOAMNA TANA: La chip...

OANA: Statu potrivit... lat în spete...

DOAMNA TANA: La trup...

OANA: Iute la mânie...

DOAMNA TANA: La porniri!

OANA: Chibzuit, meşter şi năpraznic la războiae...

DOAMNA TANA: A, nu, nu la suflet, Oană!

OANA: E tânăr...

DOAMNA TANA: Eu nu sunt tânără?

OANA *(sărutând pe doamna Tana)*: O! da! da! tânără şi frumoasă!

DOAMNA TANA: De un an m-a luat şi de şease luni patul meu nu mai e al nostru...

OANA: A, Tana, grijile ţării...

DOAMNA TANA: Nopţile albe!... În castelul de la Iaşi, l-am văzut pe după gât cu Vochiţa a comisului Staur. Mi-a trebuit să-l înfrunt până s-o izgonesc din casa domnească...

OANA: Cu vremea se cuminţeşte, doamnă.
DOAMNA TANA: Vremea poate orice, dar nu poate schimba o pisică într-un câine credincios... Că de când veni contele Irmsky, mai foc...
OANA: Contele Irmsky?... Hî...
DOAMNA TANA: Ia-i sabia şi pune-i fuste... să juri că e femeie...
OANA: Subţire în talie, să-l frângi, şi gros în şolduri...
DOAMNA TANA: În şolduri?... Un spion plătit şi de Sigismund şi de Ştefăniţă... Eh!... Dar tu, Oană, cum o duci cu Cătălin?
OANA: Slavă domnului!
DOAMNA TANA: Bine?
OANA: Viteaz în războaie şi blând la casă... Paisprezece ani, ca ziua de ieri...
DOAMNA TANA: O! Ştefăniţă! vârtej fără înţeles!... Te-i fi coborând tu din sfântul voievod?... Maică a Domnului, iartă-mă!... *(S-aude Ştefăniţă ţipând ş-un glas potolit întrerupând când şi când.)* Auzi? Şcolarul şi dascălul, copilul şi părintele, furia şi înţelepciunea... Cine va birui?... A! şi cum strigă!... La scocul morilor vuietul apelor n-ar năpădi mai vijelios... Şi moara nu se bizuie pe zgomot, ci pe mişcarea orânduită a bucăţilor ei, şi măcină... Lui ia-i urletul şi nu-i mai rămâne nimic...
OANA: A, nu fi nedreaptă... Ştefăniţă vorbeşte frumos.
DOAMNA TANA: Ce uşor e să pai când eşti stăpân!... De se încurcă, toţi zic: "N-a vrut să spuie... Ce bine se stăpâneşte!" De bate câmpii, toţi zic: "Ce sus s-a ridicat!" De se mânie, ca fiara sălbatică, toţi zic: "E ca un râu prăvălit din munte!" Eu avui norrcul să fi fost fata lui Neagoe Basarab... Cum înşiri mărgăritarele pe un fir alb de mătase, aşa curgeau vorbele lui: vorba şi învăţătura... Şi acum nenorocul s-auz pe domnul meu ca pe Ignatie robul, robul meu, când zice "cea" în loc de "hăis" şi "hăis" în loc de "cea". Boii trag zăpăcit, şi carul mai mult merge prin şanţ ca pe apa drumului... Vezi, Oană, cum se-ntunecă? Mâine va fi iar lumină... Doar negura deasă de pe minţile lui Ştefăniţă nu se ridică niciodată!

OANA: Tana!
DOAMNA TANA: Nedreptatea să mi-o baţi în frunte!
OANA: Doamnă!
DOAMNA TANA: Şi nu-l descos... Ei, d-aş sta eu...
OANA: L-am crescut în braţe, doamnă... Oh! şi ce drăguţ era!... Părul îi curgea inele aurii... gura ca o răsură... ochii ca două afine... şi mânuţele lui, albe şi grase, cu gropiţe, la fitece deşt, se desfăceau ca două aripe...
DOAMNA TANA: A fost...
OANA: E lujer din vrejul cel sfânt! Mi-e nepot şi mi-e drag!
DOAMNA TANA: Ţi-e drag şi ţi-e nepot... O fi ştiind el de mătuşă-sa?
OANA: E stăpânul meu şi ce vrea va fi!
DOAMNA TANA: Da?
OANA: Da!
DOAMNA TANA: Oana!... Mi-e drag, Oană... Mi-e drag încă!... Dar să nu dea Dumnezeu să piară şi această picătură de iubire care mi-a mai rămas... *(S-aude Ştefăniţă făcând zgomot.)* Ia! vine!

SCENA III

DOAMNA TANA, OANA, ŞTEFĂNIŢĂ şi ARBORE.

(Ştefăniţă vine repede în balcon şi coboară scara; după el, Arbore.)

ŞTEFĂNIŢĂ: A! nu! a! nu! nu se poate! Nu vreau să ştiu de Polonia şi de Sigismund! Mai mult preţuieşte o... ş-un tâlhar!... A! Doamna!... Nu e aşa, doamnă?
DOAMNA TANA: N-am auzit ce-am auzit...
ŞTEFĂNIŢĂ: Să mai spui o dată? Doreşti ca Polonia să fie de două ori şi Sigismund încă o dată?
DOAMNA TANA: Polonia este destul de mare aşa cum este şi Sigismund destul de puternic atât cât este. *(Arbore se pleacă şi aprobă.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce te pleci, Arbore? Arborii se pleacă numai de vijelie... Doamnă...

(Îi întinde mâna. Tana dă să i-o sărute. Ştefăniţă o retrage.)

DOAMNA ŢANA: Voiam să fac ce se cuvine...

ŞTEFĂNIŢĂ: Destul c-ai voit...

DOAMNA TANA: M-am deprins de la părinţi să fac ceea ce voiesc, dacă ceea ce voiesc se cade să voiesc. (Arbore se pleacă.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce te pleci, Arbore?... Să nu rămâi ca salcia, cu pletele în jos... Oană...

(Îi întinde mâna. Oana o sărută.)

OANA *(încet)*: Neamul Muşatinilor a fost bun... De ce supăraşi pe doamna?

ŞTEFĂNIŢĂ: Eh!

UN COPIL DE CASĂ: Doamnă, la masă.

DOAMNA ŢANA *(lui Ştefăniţă)*: Vii?

ŞTEFĂNIŢĂ: Omul nu trăieşte numai cu mâncarea...

DOAMNA ŢANA: După masă, vii?

ŞTEFĂNIŢĂ: Mâine plec la vânătoare...

DOAMNA ŢANA: Iar singură?

ŞTEFĂNIŢĂ *(printre dinţi)*: Zi unui copil de casă să-ţi ţie de urât...

DOAMNA ŢANA: Doamne!

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce?

(Doamna Tana şi Oana pleacă. Doamna Tana, când ajunge în pridvor, se uită lung înapoi. Ştefăniţă o priveşte cu braţele încrucişate.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Era să fie călugăriţă... Miroase a tămâie... *(Bate-n palme. Un copil de casă.)* Să vie şi ceilalţi boieri.

SCENA IV

ŞTEFĂNIŢĂ, LUCA ARBORE, logofătul TROTUŞANU, vornicul PETRE CĂRĂBĂŢ, paharnicul SĂCUEANU, vistiernicul IEREMIA, vistiernicul SIMA, pârcălabul CONDREA, postelnicul COSMA ŞEARPE, bivel-logofătul ISAC, bivel-postelnicul LUCA CÂRJE, comisul CĂŢELEANU şi CĂTĂLIN.

ŞTEFĂNIŢĂ: Boieri, Arbore vrea să înnoim prietenia cu Sigismund tocmai când mă pregăteam să intru în Podolia şi Pocuţia, să pârjolesc pe una şi să păstrez pe cealaltă... Ce ziceţi?... De ce tăceţi?... Spuneţi o vorbă!.. Voi sunteţi Sfatul?... Pe voi se razimă ţara şi domnul?...

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Da, măria-ta!

ŞTEFĂNIŢĂ: Pe nişte muţi?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: La câte sfaturi am luat şi eu parte, domnul îşi spunea părerea la urmă. Părerea lui fiind hotărâtoare, dacă şi-o spune, de ce-am mai vorbi?

ŞTEFĂNIŢĂ: Vornice, nu ridica capul în sus!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Am învăţat de la Ştefan cel Mare şi de la viteazul Bogdan, bunicul şi părintele măriii-tale.

ŞTEFĂNIŢĂ: Căci nu pustii Moldova tătarii de Perecop decât să-i fi bătut tu!... Te-a slujit norocul şi de-atunci ajunseşi o nenorocire!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Apoi m-oi trage de la sfat, măriata...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ba nu, să rămâi!... Închipuiţi-vă că Sigismund mi-ar fi drag ca sarea-n ochi şi Polonia ca jeraticul pe pielea goală... Că eu n-aş fi Ştefăniţă-vodă, că aş fi nedrept, zadarnic, netrebnic şi nebun... că n-aş pricepe folosul obştesc... că ţara ar fi în primejdie... că eu aş fi murit şi aş sta întins p-o năsălie şi la capul meu aţi sfătui ce e de făcut... Ei, ce-aţi plănui?... Cu cine?... Cu turcii or cu leşii?... Începeţi, şi aduceţi-vă aminte că pe unde iese vorba iese şi sufletul!

(Boierii se uită unii la alţii. Arbore face semn să înceapă comisul Căţăleanu.)

COMISUL CĂŢĂLEANU: De, măria-ta, eu să zic cum zice hatmanul Arbore, c-a văzut multe, a păţit multe şi-a învăţat şi mai multe.

ŞTEFĂNIŢĂ: Hî! Hî! Da!

POSTELNICUL ŞEARPE: Ştefan cel Mare bătu pe leşi în codrii Comisului, prădă Polonia, şi iar cu Polonia încheie pace...

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi ce-a zis bunicul meu înainte d-a muri?

POSTELNICUL ŞEARPE: Pace cu turcii, dar nu război cu Polonia.

ŞTEFĂNIŢĂ: Dar turcii vor să izbească Polonia... Cu cine?...

VISTERNICUL SIMA: Cu nimeni la început, cu cel mai tare la urmă.

ŞTEFĂNIŢĂ: Hî! Hî! Da!

PÂRCĂLABUL CONDREA: Să grămădim oştile sub poalele codrilor de la miazănoapte. Turcii să crează că cotropim Polonia, leşii c-am veni în ajutorul lor.

ŞTEFĂNIŢĂ: Ca o fată mare între doi voinici... Oricare va birui...

VISTERNICUL IEREMIA: Ba ca un voinic între două muieri încăierate...

ŞTEFĂNIŢĂ: Sărăcan de mine! Iacă sfatul unui bătrân!

BIVEL-LOGOFĂTUL ISAC: Măria-ta, Ieremia e ca o cobză: cum cânţi, aşa ţine-bâzul.

ŞTEFĂNIŢĂ: Hî! Hî! Da!

PAHARNICUL SĂCUEANU: Arbore încheie pacea d-acum şapte ani... Şi pe măria-ta leşii te numeau “măreţul lor prieten şi cel mai de credinţă“...

ŞTEFĂNIŢĂ: Da, da, când adormeam la masă, când nu simţeam că Oana mă punea în pat... Atunci eram strălucitul lor prieten... Ce făţărnicie!... Şi tu, Trotuşene?

LOGOFĂTUL TROTUŞEANU: Şi eu, măria-ta!

ŞTEFĂNIŢĂ: A! şi tu?

LOGOFĂTUL TROTUŞEANU: Şi eu, pentru mărirea stăpânului meu şi învoiala cu Polonia. Dacă măria-ta voieşte altfel... e slobod să facă ce vrea ca în casa lui... dar nu cu noi... cheme alţi boieri!

(Dă să puie la picioarele lui Ştefăniţă vergeaua aurită. Ştefăniţă îl opreşte.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Asta e puterea unui Muşatin, stăpânitor a toate? Certat de toţi? *(Râde nervos.)* Nu-mi mai rămâne decât să împart mânăstirilor, ca la treisprezece ani, nebedernice, feloane, epitrahile şi să le fac danii de prisăci, de ocine şi sate, ca să se roage egumenii, arhimandriţii şi episcopii pentru odihna sufletului meu fiind încă în viaţă şi pribegind, ca într-un pustiu, pe tronul Moldovei!... Hursinica asta de catifea s-a aprins şi arde pe mine!... Or nu mai sunt boieri, or nu mai e domn!...

(Ştefăniţă se plimbă furios. Din vreme în vreme se opreşte ş-ascultă pe Luca Arbore.)

ARBORE: Ascultă-mă, măria-ta, şi iartă-mă, că sunt bătrân, şi nu ştiu a vorbire. Eu am îmbătrânit portar al Sucevei supt patru domni: supt Ştefan cel Sfânt, supt Bogdan, supt măria-ta, când erai copil, şi supt măria-ta, de când luaşi toate pe mână, că de două ori te-a uns mitropolitul Teoctist cu sfântul mir domnesc, când urmaşi în scaun viteazului Bogdan şi când împlinişi paisprezece ani. Şi Bogdan, şi măria-ta vruserăţi să mă faceţi logofăt al Moldovei. D-apoi eu, ştiind ce nu ştiu şi câte nu ştiu, am zis, şi lui Bogdan, şi măriei-tale: "Asta nu se poate şi nu se cade, asta se cuvine lui Trotuşanu, că eu sunt un braţ ş-o sabie la porunca măriilor-voastre". Ş-am rămas pârcălab şi portar al Sucevei, şi, fiindcă aţi binevoit, hatman după cum am fost. Ce-ar mai dori sufletul meu? Că după cum sunt, am fost şi sunt prea mult... Şi nu sunt decât o dreaptă ţărână, şi mai sunt în petrecanie printre oameni câtăva vreme, poate câteva luni, şi — cine ştie! — câteva zile... D-apoi cum să zici, măria-ta, că: au nu mai sunt boieri, au nu mai e domn?...

ŞTEFĂNIŢĂ: Da! da!

ARBORE: Apoi eu ştiu una: că numai boului i-e dat să tragă cu capul în jos şi să rabde ale omului, fără să-şi spuie păsul, până o cădea ş-o plesni, iară omul să-ndure greul cu capul în sus, şi să se plece domnului după ce-şi va spune păsul. De, măria-ta, eu nu ţiu la foloasele leşilor ş-a craiului lor, ci la folosul ţării şi a domnului meu... Că d-am avea peste noi pe nebiruitul Ştefan...

ŞTEFĂNIŢĂ: V-aţi supune, că de unde nu...

ARBORE: Ei, că d-asta nu ne dăm îndărăt nici faţă de măria-ta... ne plecăm şi iacă... *(Îşi pleacă capul.)* Şi n-avem pe bătrânul Ştefan, ci pe tânărul Ştefăniţă, iscusit, îndrăzneţ, viteaz, dar nu i-a sosit ceasul să fie ce-a fost ăl mare... Când n-om mai fi noi, vor asculta copiii noştri, cum ascultam şi noi de "Sabia lui Christos"... Şi să dea Maica Precista aşa să fie! *(Se închină.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Hî! Hî!

ARBORE: Când îşi dete duhul milostivul, era mare vrajbă în creştinătate, şi-a putut să grăiască, scârbit de câte pătimise, ceea(ce) ştim cu toţii. Acum s-au mai schimbat vremurile. Sigismund stă aşa (încârligă deştele arătătoare de la amândouă mâinile) cu nepotul său Ludovic al Ungariei; şi nici dihonia de altădată nu mai e între litvani şi leşi. Cu ungurii stăm bine de când Ştefan îi păli la Baia; cu turcii, un dar, un peşcheş de 2.000 de galbeni pe an, şi ne lasă-n pace. De ce să nu întărim legăturile străvechi cu Polonia? Până ţ-ei încăputa iar 60.000 de ostaşi, ş-ei înfiripa Moldova aşa cum fusese odinioară, să fim bine şi cu unii, şi cu alţii... Să ne strecurăm până-i ajunge hotărâtor unde ţi-ei pune sabia în cumpănă...

ŞTEFĂNIŢĂ: Sigismund înşelă pe tată-meu cu soră-sa şi pe mine cu fie-sa... De câţi ani eşti?

ARBORE *(mirat)*: Fără unu şaptezeci...

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu m-ai înţelege când ţi-aş spune că Sigismund m-a rănit...

ARBORE: În locul unei ciacâre[1] fete de crai, ai o frumuseţe de doamnă din Basarabii descălecători ai Munteniei şi din cea mai veche spiţă de despoţi ai Serbiei...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ai împlinit şaptezeci!

ARBORE *(cam supărat)*: Ş-apoi de, eşti domn... Grijile neamului mai întâi şi pe urmă micile zădărnicii...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ai trecut de şaptezeci de ani!

ARBORE *(emoţionat)*: Erai copil când te luai în braţe şi te ridicai d-asupra capului şi privişi măcelul dintre moldoveni care ş-apărau ţara şi tătarii care năpusteau la jaf şi pustiire.

Şi cu voinţa lui Dumnezeu, Petre Cărăbăţ birui pe tătari şi îi aruncă-n Nistru. Şi te dusei unde stase bătălia. Şi cum s-aude primăvara în ţarcuri behăitul oilor, despărţite de mieii lor, aşa se ridica jalea moldovenilor căzuţi pe locul de cinste. Şi-ţi zisei: "Măria-ta, să iubeşti pe moldoveni, şi pe boieri, şi pe răzăşi, şi pe ţărani, că dopotrivă mor pentru domnul şi ţara lor!" Şi prinseşi pe Cărăbăţ, cu amândouă mâinile pe după gât, şi-l sărutaşi, şi ziseşi, plângând: "Aşa să-mi ajute Dumnezeu, moş Luca!"

ŞTEFĂNIŢĂ: Ai împlinit nouăzeci de ani!

LUCA ARBORE *(mâhnit)*: D-apoi eu, ce mai am?... Voi închide ochii şi nu voi vedea durerile Moldovei!

ŞTEFĂNIŢĂ: Dar nu înţelegi, moşnege, că urăsc pe Polonia, ajunsă cuib de hoţi? Ea adăposteşte pe răzvrătiţii neamurilor, şi pe moldoveni, şi pe unguri, şi pe muscali, şi pe nemţi, şi pe italieni! În ea şi-a găsit culcuşul şi Petre al Răreşoaei, acela care pândeşte la scaunul Moldovei, acela despre care şi tu mi-ai spus că ar fi os din osul lui Ştefan!...

ARBORE: Eu nu ies mărturie, dar nu mi-e dat să mint în faţa lui Dumnezeu. Ştiu că e, dar mai ştiu că nu l-a vrut domn.

ŞTEFĂNIŢĂ: Urăsc pe Sigismund!

ARBORE: Iubeşte pe Moldova, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Mi-e scârbă de Polonia!... Oh! Arbore, Arbore, de nu m-ai fi ţinut în braţe... Iacă lucrul tău... Boierii stau gata să-şi lepede toiegele şi săbiile boierilor lor!... Da, văz pe Luca Cârje pregătit să se umfle în latineşte în mijlocul sfatului leşesc!

LUCA CÂRJE: În numele măriei-tale, al boierilor şi al Moldovei...

ŞTEFĂNIŢĂ: În numele meu să reverşi minciunile în ţara cea mai mincinoasă!

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Marele logofăt minciună...

POSTELNICUL COSMA ŞEARPE: Măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Marele postelnic minciună...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Marele vornic minciună!... Tot ce mă înconjoră este o vedenie de făţărnicie şi de neadevăr!... Şi tu... Ce stai pitit după ta-tău?... Ascultă...

CĂTĂLIN: Ascult, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Ascultă şi învaţă cum ai să ipitropiseşti pe urmaşul meu, pe care nu-l voi zămisli până ne-i fi pregătit să domneşti în locul lui!... Boieri, faceţi ce vreţi!... A! bine c-a sosit noaptea să-mi ascunză ruşinea mea!... Şi daţi-i lui Luca Cârje un zăbranic negru... Ai să vorbeşti cernit, în numele domnului pe care-l veţi înmormânta în prietenia Poloniei!... Duceţi-vă... Vreau să răsuflu!... *(Boierii pleacă trişti. Când încep să intre în castel, Ştefăniţă trage sabia.)* Oricât de sus stau capetele astea, mâna domnului e mai lungă!... *(Bate-n palme. Un copil de casă.)* Să vie Moghilă şi Mogârdici.

SCENA V

ŞTEFĂNIŢĂ, ŢUGULEA MOGHILĂ şi MOGÂRDICI.
Mai târziu, contele IRMSKY şi DOAMNA TANA.

(Ştefăniţă stă p-o laiţă cu capul în mâini. Moghilă şi Mogârdici vin binişor în pridvor şi privesc în toate părţile.)

MOGÂRDICI: Unde-o fi?

MOGHILĂ: Unde-a fost şi ieri noapte...

MOGÂRDICI: Vorba e, îl vezi?

MOGHILĂ: Nu.

MOGÂRDICI: Dacă n-o fi?

MOGHILĂ: Atunci să ştii că nu s-a născut...

MOGÂRDICI: Oare!... Te pomeneşti că-l fată acum...

MOGHILĂ: Tu să-i fii moaşe.

MOGÂRDICI: Eu?... Şi tu doftor...

MOGHILĂ: Ce-o scăpa de la moaşe e treaba doftorului...

MOGÂRDICI: Să-l trag bine de urechi... şi gura bine desfăcută... să semene cu mine...

MOGHILĂ: Urechile ca de măgar, gura pe oală... şi piciorul drept adus... să calce ca tine...

MOGÂRDICI: Şi moldovenii de l-or vedea să zică: “E he! Domnul Moldovii seamănă cu moaşă-sa!” Să coborâm binişor, binişor, tu cap şi eu coadă...

MOGHILĂ: Să mergem cu coada înainte, să nu ne pomenim cu ceva la cap...
MOGÂRDICI: Oare?
MOGHILĂ: Să scăpăm capul...
MOGÂRDICI: Şi coada... Da' cine dracu a mai văzut dobitoc mergând cu coada înainte?
MOGHILĂ: Oile sălbatice ştii tu cum fac?... Ele au buza de sus...
MOGÂRDICI *(dând peste nas lui Moghilă)*: Asta?
MOGHILĂ *(asemenea)*: Ba asta... Au buza de sus aşa de lungă, că se revarsă până aici... *(Îi dă un ghiont supt bărbie.)*
MOGÂRDICI: Oare!
MOGHILĂ: Şi ca să prinză iarba când pasc umblă cu coada înainte.
ŞTEFĂNIŢĂ *(trezindu-se din gânduri)*: Ce caraghioşi turbură gândurile lui Ştefăniţă?

(Moghilă şi Mogârlici s-ascund după un copac. Moghilă se preface că-i e frică.)

MOGHILĂ: Mogârdici, măria-ta!
MOGÂRDICI: Ba curat Moghilă!
ŞTEFĂNIŢĂ: Şi murdari amândoi...
MOGÂRDICI: Haiti! e cu toane!
MOGHILĂ: Să vedem... Cum ai zis, măria-ta?
ŞTEFĂNIŢĂ: Am zis că curat şi murdar e totuna în Moldova.

(Moghilă şi Mogârdici ies de după copac.)

MOGÂRDICI *(râzând)*: Apoi, dacă e-aşa... noi ce bem?
ŞTEFĂNIŢĂ: Beţi odihna şi somnul lui Ştefăniţă!... O, Moghilă, boierii sunt nişte nesocotiţi! Vor să mă îngenunchie lui Sigismund! Şi nu fuseră aci nici pârcălabii de Novograd, Petrică, omul meu de nădejde, şi Baloş, nici spătarul Hrană, nici bătrânul pârcălab de Hotin, Talabă... Singur, ca un cerb înconjurat de câini! Dar bun e Dumnezeu! *(Trage sabia ş-o învârteşte pe deasupra lui Moghilă şi Mogârdici.)* Ce te fereşti, Mogârdici?
MOGÂRDICI: Ba, o să mă bag în ea...
ŞTEFĂNIŢĂ: Aşa să tremure vitejii de la Şerbeanca şi de la Târgşor!

MOGÂRDICI: Dar nu prea mult, măria-ta...
ŞTEFĂNIŢĂ: De ce?
MOGÂRDICI: Că aşa tremurai eu la Şerbeanca, într-un şanţ, că eram un băietan; când mă pomenii cu voinicu Cărăbăţ: Jiiit! cu sabia şi pac cu latul pe spinarea mea! Şi sentâmplă lucrul dracului, că până să spui o vorbă, auzii pe voinic mormăind ca un urs! "Şrac de sângele tău, moldovene!" Şi dăte pinteni calului, zâmbind. Apoi sânge era ori foc... Vorba e, ce bem?
ŞTEFĂNIŢĂ: E lună, ca ziua. Să bem, Moghilă, du-te la gârlici şi scoate din fundul pimniţii vin de Cotnar ca untdelemnul, mai bun ca vinul de Tokai, de Huşi, ce te pişcă de limbă şi îţi dă pe nas, de Nicoreşti, ca sângele, şi de Berheci, profir şi mai subţire ca apa.
MOGÂRDICI: Câte-un urcior din fiecare, şi de Berheci trei. Până să bei măria-ta un cotnar, eu să sug trei berhece... Da... să daţi săbiile încoa... E mai bine, mai bine, că de s-o îmbăta sabia măriei-tale întâi, odată te pomeneşti cu ea ieşită din teacă... că nu te mai ascultă nici pe măria-ta...
MOGHILĂ: Aşa zic şi eu... Să le dăm, măria-ta... Să nu ne mai batem capul mâine ca să aflăm cine a început azi...
ŞTEFĂNIŢĂ: Fie...
MOGÂRDICI: Ei, ce cuminte e ş-a măriei-tale când n-a băut! Lucru mare!
ŞTEFĂNIŢĂ: Mă, să ţii minte un' le-ai pus...
MOGÂRDICI: Hî, hî!... Asta e stânga ş-asta e dreapta; cum mergi înainte o apuci la dreapta, apoi faci la stânga, ridici mâna-n sus şi le agăţi de creanga unui frasin; şi mâine dimineaţă, când îţi vine aşa, nu ştiu cum, te întrebi care e stânga şi care e dreapta; ş-o apuci la stânga, apoi faci la dreapta; ridici mâna şi le iei ca dintr-un cui... Vezi că se schimbă şi dreapta şi stânga... Mâine dimineaţă nu se mai schimbă... aşa rămân, unde-ai căzut...
ŞTEFĂNIŢĂ: Masa şi scaunele...
MOGÂRDICI: De unde?
ŞTEFĂNIŢĂ: De unde le-ai lăsat ieri noapte... (Mogârdici se încrucişează cu Moghilă, care se luptă cu urcioarele de vin.)

MOGÂRDICI: Te frămânţi tu cu ele, dar au să se frământe şi ele cu tine...

MOGHILĂ: Sunt grele şi-au să ne facă uşurei...

(Mogârdici aduce masa. Pe masă un purcel, pâine şi celelalte.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Patru scaune...

MOGÂRDICI: Trei.

ŞTEFĂNIŢĂ: Patru!s

MOGÂRDICI: Moghilă face cât doi, dar tot p-un scaun stă, că nu se poate cu două...

ŞTEFĂNIŢĂ: Patru pahare...

MOGÂRDICI: Trei...

ŞTEFĂNIŢĂ: Patru!

MOGHILĂ: Bea Mogârdici cât doi, dar tot c-un pahar bea...

(După ce Moghilă şi Mogârdici au pus masa.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Toarnă, Moghilă... Mi-e gura amară... S-a vărsat fierea-n mine...

MOGÂRDICI: Cum să nu se verse... D-atâta sfat!... Şi grozav e vinul contra sfatului şi-a fierii! Parcă-ţi ia cu mâna, nu altceva... Mie berheci, Moghilă. *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Mai toarnă, Moghilă... *(Bea.)* Şi-n paharul ăsta...

MOGÂRDICI: Ce-o mai fi ş-asta?... Mie berheieci, Moghilă. *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Mă strângea de cap un cerc de fer... Mă simţ mai bine... Amărăciunea s-a dus...

MOGÂRDICI: Nu spuneam eu?...

ŞTEFĂNIŢĂ: Mai, Moghilă... *(Bea.)*

MOGHILĂ: N-o lua repede, măria-ta. Nu te pune cu Cotnarul... Eu beau de Nicoreşti, şi...

MOGÂRDICI: Oare!... Mie berheheheci, Moghilă... *(Bea.)* Şi mai... *(Bea.)* Ca apa... Mai...

MOGHILĂ: Ci ca ho! că fac scurtă la mână!

MOGÂRDICI: Tii! S-a isprăvit! Să nu fie paharul gol!... Îmi moare soacră-mea... Tu vrei să-mi moară soacră-mea, Moghilă? *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: M-am limpezit... văz limpede...

MOGÂRDICI: Şi eu m-am limpezit, dar văz turbure...

ŞTEFĂNIŢĂ: Moghilă, e pregătit de vânătoare?

MOGHILĂ: Mâine ne sculăm din zori ş-o pornim spre Ceahlău.

MOGÂRDICI: Adică mâine ne culcăm din zori ş-o pornim cu butcile spre Ceahlău.

ŞTEFĂNIŢĂ: Nicoreşti, Moghilă. *(Bea.)*

MOGÂRDICI: Un ber... Stai! *(Însumără pe deşte şi se clatină.)* Un ber-he-he-he-he-heci, Moghilă!

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu, nu-i turna...

MOGÂRDICI: Ş-apoi... de ce? Cu ce-am greşit eu măriei-tale?... Mai bine ia-mi zilele!

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu, că eşti fricos ca un iepure...

MOGÂRDICI: Eu? Află, măria-ta, că Mogârdici nu ştie ce e frica!

ŞTEFĂNIŢĂ *(surâzând)*: Aşa?... Moghilă, adu două ciomege.

MOGÂRDICI: Ascuţite?

ŞTEFĂNIŢĂ: Două ciomege... Să ne luăm ciobăneşte. Şi câte lovituri mi-ei da, atâtea pahare vei bea.

MOGÂRDICI: Sfântă Născătoare, ajută-mi!

(Moghilă aduce ciomege. Şi le-aleg. Le învârtesc. Ştefăniţă se lasă să-l izbească la început. Mogârdici se încurajează.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Una! *(Râde.)*

MOGÂRDICI: Berheci!

ŞTEFĂNIŢĂ Două! *(Râde.)*

MOGÂRDICI: Berheheci!

ŞTEFĂNIŢĂ: Trei! *(Râde.)*

MOGÂRDICI: Ber-he-he-he-ci!...

ŞTEFĂNIŢĂ *(se pune şi-l loveşte întruna)*; Berheci... Berheheci... Ber-he-he-he-ci! Ber-he-he-he-he-ci...

MOGÂRDICI: Ai! Ai!

ŞTEFĂNIŢĂ: Vrei şi cotnar?... Na şi cotnar... Cot-cot-nar... Cot-cot-cot-nar...

MOGÂRDICI: Ai! ai! Apoi dă-o dracului de şagă... M-ai făcut numai vânătăi... (Aruncă ciomagul. Lupta încetează. Ştefăniţă şi Moghilă râd.) Şi ce râdeţi... D-aia nu e bună gluma cu cei mari!

ȘTEFĂNIȚĂ *(trist):* Ah! și domnul e stăpân pe avutul, pe cinstea și pe viața tuturor!
MOGÂRDICI *(se pipăie pe spinare)*: Și pe spinarea mea ca pe visteria țării!
ȘTEFĂNIȚĂ: Toarnă, Moghilă... Nu, Nicorești...
MOGÂRDICI: Moghilă, mie un... Ce râzi?
MOGHILĂ *(râde)*: Zi...
MOGÂRDICI *(se clatină)*: Iacă, nu zic!
ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă, fuseși la-ntrecerea d-alaltăieri?
MOGHILĂ: Firește că da.
MOGÂRDICI *(împleticindu-se)*: Eu n-am... că m-am dezmeticit târziu... pe la jumătatea gârliciului...
ȘTEFĂNIȚĂ: Ai văzut?
MOGHILĂ: Văzut.
ȘTEFĂNIȚĂ: Pe dășelate l-am întrecut c-un gât de cal...
MOGÂRDICI *(bea și vorbește singur)*: Un jeragai pe gât... Cald al dracului...
MOGHILĂ: Da, și mi se pare...
ȘTEFĂNIȚĂ: Cătălin și-a ținut calul...
MOGÂRDICI: Nici cu boii nu m-ai fi scos... Cald al dracului... *(Bea.)*
ȘTEFĂNIȚĂ: Dar la halca[1] pe jos? Din zece săgeți, cinci trecui prin cerc, Cătălin nouă, ceilalți două-trei...
MOGHILĂ: Era prea mic cercul...
ȘTEFĂNIȚĂ: Era dopotrivă la amândoi!
MOGÂRDICI *(bea întruna)*: Cald al dracului!... Nu știu ce am astăzi de mă simț greu...
ȘTEFĂNIȚĂ: Ce-ai avut și ieri, ș-alaltăieri, și totdeauna... friguri cu berheci...
MOGÂRDICI *(ștergându-se de nădușeală)*: Îh!... Friguri?... Cald al dracului!... Să mă las oleacă pe dreapta cu un beeci... c-așa mă odihnesc eu... Un bebeci, Moilă... paanice Moilă?... *(Mogârdici se lungește la rădăcina unui copac ș-adoarme.)*
ȘTEFĂNIȚĂ: Și când ne împărți doamna, mie paharul de aur și lui pe cel de argint, mă uitai în ochii lui Cărăbăț. Surâdea. Îi smâcii paharul din mână și-i întinsei lui pe cel

de aur. Nu vream să par copil în faţa lumii. Şi mulţimea bătu zgomotos din palme, mai mult pentru el ca pentru mine...

MOGHILĂ: Şi-ar fi fost mai stăpân pe el ca pe cal.

ŞTEFĂNIŢĂ: A! lacom la deşertăciuni!

MOGÂRDICI *(prin somn)*: Mie un be-eci... Paanice Moilă... un paar...

ŞTEFĂNIŢĂ: A umplut urechile lumii c-ar fi luat c-o săgeată boldul de aur din vârful cortului sultanului Albu...

MOGHILĂ: O întâmplare...

ŞTEFĂNIŢĂ: Mânios, încălecai calul. Intrai în jir. Pusei pinteni de ţâşni sângele. Calul sări ş-o rupse la goană. Ţintii cercul. Aruncai săgeţile şi zburară pe d-alături. Lumea abia se ţinea să nu râză. Să mă fi tăiat, n-ar fi curs picătură de sânge. Veni şi rândul lui. Goni, ţinti, azvârli. Vâjiau săgeţile. Din zece, şapte prin cerc, prin acelaşi cerc! Ah! Şi le simţii pe câte şapte în inima mea, una după alta, una îndesând pe cealaltă!

MOGHILĂ: Când doamna îi puse în deşt inelul cu matostat, plesnea de trufie. Se făcuse roşu ca cârmuzul copilul din flori al lui Arbore, unchiul măriei-tale!

ŞTEFĂNIŢĂ *(bea)*: Al moşneagului care iese mărturie că pribeagul Petre, lepădătura Rareşoaei, ar fi copilul bunicului meu Ştefan! *(Trânteşte paharul cu fundul de masă.)* A! poftim, măria-ta Petre, poftim... Arbore te îmbie la scaunul Moldovei!... Ah! mă strânge de gât!... Şi sunt domn al Moldovei!...

MOGÂRDICI *(tresărind)*: Ce mai fu ş-asta?... *(Se întoarce cu faţa în jos.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Cătălin vine la vânătoare?...

MOGHILĂ: Vine...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ei!...

MOGHILĂ: Pe Ceahlău, întunecimi, muchi, prăpăstii...

ŞTEFĂNIŢĂ: Dacă l-am pune pe buza unei... Şi singur... *(Face semnul unei rostogoliri.)*

MOGHILĂ: Şi?

---

[1] *Ciacâr* — cu ochi de culori diferite.

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi...
MOGHILĂ: A! da!
MOGÂRDICI *(prin somn)*: Be-beci... Moilă...
Ştefăniţă fluieră de trei ori haiduceşte.)

(S-aude un fluierat drept răspuns. Ştefăniţă tresare.)

MOGHILĂ: Ce e asta?
ŞTEFĂNIŢĂ: Ai să vezi... Ah! niciodată vinul n-a fost mai bun! *(Bea.)*
MOGHILĂ: Ce trosneşte?

SCENA VI

CONTELE IRMSKY, ŞTEFĂNIŢĂ, MOGHILĂ, MOGÂRDICI (doarme).

(Vine contele Irmsky.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(trecând înaintea contelui Irmsky)*: Vino, conte, vino, te-aşteaptă scaunul gol, paharul plin şi inima mea deşartă când e fără tine! *(Îl sărută pe obraji, pe ochi şi-l strânge-n braţe.)* Bine?
CONTELE IRMSKY: Foarte bine când sunt cu măria-ta!
MOGHILĂ *(aparte)*: Ciudată dragoste! Frumos băiat!
ŞTEFĂNIŢĂ: Moghilă, cunoşti pe contele Irmsky?
MOGHILĂ: Da, măria-ta, dar contele stă cam retras...
CONTELE IRMSKY: La umbra tronului, ca un oier la umbra ştejarului. *(Râde şi se-ndeasă în Ştefăniţă.)*
ŞTEFĂNIŢĂ: Aşa, dragă, aşa... *(Se suie pe masă şi ţine pe conte pe dupe gât.)*
MOGHILĂ *(aparte)*: Ce glas subţire!
ŞTEFĂNIŢĂ *(după ce-i dă contelui să bea)*: Cântă-mi oleacă...
CONTELE IRMSKY: Să cânt?... Dar ăsta cine e?
MOGÂRDICI *(prin somn)*: Be-beci...
CONTELE IRMSKY *(râzând)*: Cine?
ŞTEFĂNIŢĂ *(râde)*: Un ţap... După mamă, moldovean, după tată, armean... dupămeşteşug, beţivan... şi slugă credincioasă a domnului tău...

MOGHILĂ *(aparte)*: Ce talie! Ce şolduri! Şi ce mişcări!

ŞTEFĂNIŢĂ: Cântă, dragă, cântă!... Dar... nu vreau aşa gros... *(Îi face semn să se dezbrace. Contele Irmsky îi arată pe Moghilă.)* Nu, nu te teme, va fi singurul... Şi e bine să ştie un om de nădejde.

(Contele Irmsky se dă după un copac şi într-o clipă se dezbracă de hainele de pe deasupra şi apare cu rochie cam scurtă.)

IRMA: Iată-mă!

MOGHILĂ: A! a!

(Doamna Tana vine în pridvor şi priveşte înmărmurată. De la ea se vede ce se petrece jos, de la ei, nu.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Ah! Moghilă, ce fată fermecătoare! Un meşter din Italia n-ar săpa în marmură un trup mai curgător... un zugrav veneţian n-ar aşterne pe pânză un chip mai dulce... *(o sărută)* nişte ochi mai pătimaşi... *(o sărută)* şi-un păr care cade în inele de aur... Oh! Irma! Aş da toată Polonia pe tine! *(O sărută.)*

IRMA: Polonia m-a dat pe mine măriei-tale... *(Îl sărută.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi am mai mult ca Polonia... *(O sărută.)*

DOAMNA TANA: Oh! *(Dispare-n castel.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)*: Cine-a oftat?

MOGÂRDICI *(prin somn)*: Un be-heci, Moilă...

ACTUL II

Un luminiş pe muntele Ceahlău. Locul de pândă al lui Ştefăniţă. Printre pădurile întunecoase de brazi şi de molizi se vede, spre stânga, o muchie îngustă de piatră, mărginind o prăpastie adâncă. Patru cărărui dau în luminiş, două la stânga şi două la dreapta. Două se coboară într-o parte şi cealaltă a muntelui şi două se ridică spre creştet. Mai mulţi buşteni răsturnaţi şi acoperiţi cu ferige. Norii se ridică din păduri şi se plimbă alene. Vremea, posomorâtă, ameninţă a ploaie.

SCENA I

LUCA ARBORE şi comisul CĂŢELEANU vin pe cărarea întâia din dreapta. Comisul CĂŢELEANU, îmbrăcat în haine de vânătoare, cu tolba de săgeţi şi arcul, cu cuţitul la brâu şi c-o toporişcă în mână.

COMISUL CĂŢELEANU: Se-mbună domnul?

ARBORE: Nu vorbi nimic. Eu îi deşirai vicleşugul lucrului, cum e spre folosul lui ş-al ţării. El fluieră şi pocneşte din frunză. Uneori se-ntunecă şi dă din cap. Îi spusei că Luca Cârje a plecat pregătit cum să aducă vorba ca să fie spre lauda şi fala lui, el... Mă îngheaţă această muţenie. Dacă văzui, o luai razna prin păduri... El, copilul care mi-a rămas pe braţe, pe care l-am slujit cu credinţă... mă urăşte!

COMISUL CĂŢELEANU: E mâhnit pe noi... Nu l-ai auzit?...

ARBORE: A! să-l fi auzit când eram numai cu el... A răcnit, s-a strâmbat, s-a înecat... Abia şi-a venit în fire. S-a uitat lung la mine şi mi-a zis apăsând pe fitece cuvânt: “Arbore, or te lepezi de gândul tău, or de nu!”... Şi m-a măsurat cu ochii...

COMISUL CĂŢELEANU: Aşa e el, cu toane.

ARBORE: Cum ai fost să fii, aşa eşti... Eu sunt în lucrul domnului ş-al ţării... Ar fi o nebunie, şi pentru domn şi pentru ţară, să ne punem bine cu turcii şi rău cu leşii. N-aş vrea

să ajungem ca muntenii. Până şi Neagoe, înţeleptul, a fost nevoit să dea pe fitece an 500 de copii padişahului... *(Dârj.)* Şoimi şi iepe, cât or vrea, suflete, nu!... Ah!...

COMISUL CĂŢELEANU: Dumneata cunoşti cât ţineam la dumneata... Bun e Dumnezeu... Are să se îmbuneze şi Ştefăniţă... Să vorbim de altceva... De ce nu luaşi arcul şi săgeţile?

ARBORE: O! ho! arcul sunt astea... *(Arată mâinile.)* Săgeţile sunt ăştia... *(Şi-arată ochii.)* De te lasă, lasă şi tu juvinele... Ei-hei! Mi-a slăbit arcul, şi săgeţile nu se mai duc piuind...

COMISUL CĂŢELEANU: Şi unde rămase?

ARBORE: La Durău. Peste un ceas încep bătăiaşii... Trebuie să pice acum... Să mergem... N-aş vrea să dea ochii cu mine...

COMISUL CĂŢELEANU: Unde?

ARBORE: Unde ne-ar duce picioarele...

(Se afundă pe cea dintâi cărare din stânga.)

SCENA II

Logofătul TROTUŞANU, vornicul CĂRĂBĂŢ, paharnicul SĂCUEANU, vistiernicul SIMA vin pe prima cărare din dreapta, îmbrăcaţi în haine de vânătoare şi armaţi ca şi CĂŢELEANU.
Toporul vornicului CĂRĂBĂŢ e mai mare şi mai ager.

VISTERNICUL SIMA: Lung drum şi greu...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Mai lung şi mai greu al vieţii...

PAHARNICUL SĂCUEANU: Întunecat... nu mai răsare soarele...

VISTERNICUL SIMA: Cerul?

PAHARNICUL SĂCUEANU: Nu, domnul.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: O arătare...

VISTERNICUL SIMA: Cum, o arătare?

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: O vedenie... Ce e rău şi ce e bine?... Nu fac rău că m-am deprins cu binele... *(Rupe o crenguţă.)* Ştii tu ce e asta?

VISTERNICUL SIMA *(uitându-se lung)*: O creangă de brad.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Aşa ţi s-arată...

VISTERNICUL SIMA: Dar cum vrei să mi s-arate? Lucrurile cad supt simţurile noastre aşa cum sunt. Numai omul e făţarnic şi s-arată aşa cum nu e.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: O! ho! care om nu e cum s-arată? La un necaz, la o mânie, izbucneşte şi citeşti în el ca într-o carte deschisă. Nu văzuşi acum o săptămână? N-ai înţeles? Când te-a măsurat cu privirile, n-ai auzit pe la urechile tale un jiiit?

VISTERNICUL SIMA: Nu.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: N-ai simţit, Săcuene, cine s-apropia de gâtul tău?

PAHARNICUL SĂCUEANU: Cine s-apropia?

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: O sabie...

PAHARNICUL SĂCUEANU: A cui?

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: A lui!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: De ce ţi-e scris nu scapi.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Şi credinţa e o arătare a minţii...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Astea-s lucruri greceşti.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Blagoslovită fie ţărâna dascălului Isocrat candiotul: el mi-a dat înţelesul vieţii...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Dar tătână-tău ce-ţi dete, jogofete?

LOGOFăTUL TROTUŞANU: Arătarea vieţii...

VISTERNICUL SIMA *(ia cărarea a doua din dreapta)*: Parcă p-aici ne-a poruncit domnul să ne suim, până la trei gurguie...

PAHARNICUL SĂCUEANU: La cele trei stahii...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Acolo bat hearele. Grozav aş vrea să năpustească un zimbru furios... cu trupul lui de bou mai şui, cu picioarele mai înalte, cu capul lunguieţ, cu coarnele drepte, aduse puţin la vârf... O! fuge ca săgeata, s-aruncă peste gârle ca o nălucă şi se caţără pe pieptul de piatră ca zidul de drept...

LOGOFŞTUL TROTUŞANU: Ai ucis?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Ucis... Cu răposatul Bogdan am colindat munţii noştri din muntele Iancului până-n munţii Vrancei. Odată eram pe Bicaz. Vodă ici, eu colea. Unde ne pomenim c-o namilă zburând că parcă ar fi avut aripi. Ar fi spart pe Bogdan de nu ferea-n lături şi nu i-aş fi înfipt toporul drept între coarne. S-a ridicat în două picioare, şi-a proptit capul în piept... Un răget... A sărit de doi stânjeni... Şi-a picat ca o pasăre năprasnică!

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Eu nici n-am văzut...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Capul lui, cum era capul de pe pecetea lui Dragoş.

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Mai suim mult?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Ca de la Durău până aici.

PAHARNICUL SĂCUEANU: Din coarnele lui să fac un pahar...

(Se afundă pe a doua cărare din dreapta.)

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Cam subţire...

PAHARNICUL SĂCUEANU: Fie...

SCENA III

Pârcălabul CONDREA, vistiernicul IEREMIA, postelnicul ŞEARPE, CĂTĂLIN, TOADER şi NICHITA vin pe întâia cărare din dreapta, îmbrăcaţi ca vânători.

PÂRCĂLABUL CONDREA: Aici ne-a zis să-l aşteptăm.

POSTELNICUL ŞEARPE: Vine şi el cu ceilalţi.

VISTERNICUL IEREMIA: Vremea e a ploaie...

POSTELNICUL ŞEARPE: Nouri se ridică din creştetele pădurilor ca sineala închisă... Ai zice că ard pădurile de brazi şi de molizi... Cătăline, aţi întâlnit multe sălbătăciuni?

CĂTĂLIN: O! cât lumea! Mă mir cum d-avu răbdare domnul să nu-nceapă vânătoarea de cum dădurăm în ocolul slobod al Câmpulungului... Barem să ne fi lăsat pe noi să ne cercăm norocul...

VISTERNICUL IEREMIA: Ca şi cum nu l-ai fi cercat destul... În tătari şi-n urşi, în leşi şi-n vulpi, în turci şi-n

mistreţi, săgeţile tale se duc fermecate... Săgeata şi vânatul...

TOADER: Am dat peste mâţe sălbatice.

NICHITA: Lupi şi jderi...

PÂRCĂLABUL CONDREA: Apoi, voi n-aţi ţinut drumul drept, aţi bătut razna, ca copoii.

TOADER: Sub coastele Câmpulungului, un stol de irunci...

NICHITA: Vulpile colcăie în codrii noştri...

POSTELNICUL ŞEARPE: Porunca a fost de la domn să nu scape o săgeată. Vânătorii sunt foc. Peste o jumătate de ceas ne dezleagă. Să vedem cine o da mai cu sete...

NICHITA: Eu, nea Cosma! Am să las pe Cătălin pe jos...

CĂTĂLIN: M-ai lăsa, de nu te-ai grăbi...

POSTELNICUL ŞEARPE: Vine... Întunecat şi alb cum nu l-am văzut nicodată!

PÂRCĂLABUL CONDREA: Nu-i trece paraponul.

VISTERNICUL IEREMIA: Băietanii ăştia să ţintească bine, ş-are să-i treacă...

(Se duc înaintea domnului şi ajută să dea după măgari coşurile cu mâncare şi cu vin. Domnul vine căutând în jos şi şuierând un cântec bătrânesc.)

SCENA IV

ŞTEFĂNIŢĂ, cu cei de sus şi cu pârcălabul PETRICĂ, pârcălabul BALOŞ şi spătarul HRANĂ. Vânători şi hăitaşi.

PÂRCĂLABUL CONDREA: Bine, măria-ta?

ŞTEFĂNIŢĂ *(şuieră)*: Mai bine ca oricând.

POSTELNICUL ŞEARPE: Cam ostenit oleacă, măria-ta... La noapte să te odihneşti zdravăn...

ŞTEFĂNIŢĂ *(şuieră)*: De-a ieşi stelele, să număr "o stea logostea", "două stele logostele", pân-a crăpa de ziuă...

VISTERNICUL IEREMIA: Ş-un vestmânt mai groscior, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ *(şuieră)*: Da, e frig cât să îngheţe vistieria, şi mie mi-e mai frig ca acum o săptămână, când era să crăp de căldură... *(Şuieră.)*

SPĂTARUL HRANĂ: Cum ne-mpărţim, măria-ta?
ŞTEFĂNIŢĂ: Pârcălabul Condrea, postelnicul Şearpe şi vistiernicul Ieremia o să faceţi la dreapta, pe cărarea asta, şi înainte, până dincolo de cele trei stahii, la paltinul cu izvorul... Acolo rânduiţi-vă cum veţi socoti... A! şi flăcăii lui Arbore!... Cătălin, tat-tău, bine?
CĂTĂLIN: Slavă Domnului... E şi el aici...
POSTELNICUL ŞEARPE: La Durău ai vorbit, măria-ta, cu el...
ŞTEFĂNIŢĂ: Ba el cu mine... Se vede că eu nu sosisem.. *(Se uită spre muchia din stânga şi vorbeşte încet.)* Să-l fac să şi-o aleagă singur... Sunteţi trei voinici, tineri şi sprinteni, tustrei ţintaşi buni, cu arcurile pe după gât, cu cuţitele la brâu şi cu toporiştele în mâini... Care din voi e mai de nădejde?
CĂTĂLIN: Tustrei, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: Care e mai tânăr?
NICHITA: Eu, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: Care e mai voinic?
TOADER: Tustrei, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: Care aruncă cu săgeata mai departe?
CĂTĂLIN: Nichita, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: Care ucide ursul cu cuţitul fără a clipi?
CĂTĂLIN: Tustrei, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: Care ia cu săgeata rândunica din zbor?
CĂTĂLIN: Tustrei, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: Care urcă muchia în dungă ca iedul sălbatec?
CĂTĂLIN: Tustrei, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: Nu pot s-aleg... Alegeţi voi... Uitaţi-vă colo, sus, unde se sfârşeşte zidul de brazi, unde se prelinge un nor vânăt...
TOADER: Da, vedem...
ŞTEFĂNIŢĂ: D-a lungul codrului este o fâşie de piatră...
NICHITA: Da, vedem...

---

[1] *Halca* — cerc de fier folosit la aruncarea din galop a suli\ei (joc]n mare cinste la turci.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Acolo bate capra neagră... Care din voi e mai stăpân pe el însuşi să ia pânda aceea...
NICHITA: Eu, măria-ta!
TOADER: Ba, eu!
CĂTĂLIN: Luaţi seama... Muchia aceea să tot fie de doi coţi lăţime şi d-a lungul ei prăpastie dreaptă şi adâncă. Cum sunteţi voi pripiţi la izbândă, un pas greşit, ş-aţi cădea ca o piatră într-o fântână... până jos, praf şi fărâme... Acolo e nevoie de un om încercat, a căruia inima nu sare de curaj, ci aşteaptă fiara ca un stei de piatră. Nu e de ei, măria-ta... Mă duc eu!
NICHITA: Fireşte, iar el când e vorba d-o ispravă mai de seamă...
ŞTEFĂNIŢĂ *(prefăcându-se)*: Fie! Dar aş fi vrut să vedem pe ceilalţi ce pot...
TOADER: Când o să facem şi noi încercări d-astea?...
ŞTEFĂNIŢĂ *(printre dinţi)*: Mai degrab' decât nu credeţi!... *(Către Condrea, Şearpe şi Ieremia.)* Nichita şi Toader cu voi... Luaţi-o iute la picior. În curând veţi auzi de trei ori bucinând... *(Pleacă Condrea, Ieremia, Şearpe, Nichita şi Toader.)* Ia seama, Cătăline... Cărăruia e-aşa de întuneoasă, că parcă nu te-ai sui la lumină, ci te-ai coborî în iad... Şi să dai un chiot când vei ajunge... Nu-ţi zic noroc, norocul e-n braţul tău...
CĂTĂLIN: Nu mă rog de noroc...
ŞTEFĂNIŢĂ: Roagă-te!
Cătălin: Norocul meu e măria-ta, şi pentru norocul meu mă rog.
ŞTEFĂNIŢĂ: Şi pentru tine! Mai ales pentru tine! *(Cătălin s-afundă pe cărarea care suie muntele în partea stângă.)* Vânătorii, pe aceeaşi cărare... Ştiţi locurile...
UN VÂNĂTOR: Cum să nu, măria-ta, că doar atâta slujbă am învăţat de când eram d-o şchioapă.
ŞTEFĂNIŢĂ: Hăitaşii p-astălaltă (arată cărarea întâia din partea stângă), care se lasă oblu... Ţineţi coasta, înşiruiţi-vă... daţi gură, sunaţi din cornuri, băteţi cu ciomegile şi cu tipsiile... *(Vânătorii şi hăitaşii pleacă. Către boierii rămaşi.)*

Ah! Ce păcat că n-aţi fost! Ah! ce păcat!

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Cum sosi olăcerul cu cartea măriei-tale, pornirăm, zi şi noapte, la drum întins. Siretul se umflase şi luase podul umblător de la Ghertoape...

ŞTEFĂNIŢĂ: L-aş fi trecut înot!

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Am pierdut două zile...

ŞTEFĂNIŢĂ: Două veacuri!

PÂRCĂLABUL BALOŞ: Am pornit din Novograd cu zece cai d-ai noştri, şi am ajuns cu trei; şapte ş-au tocit potcoavele, au şchiopat şi i-am lăsat în drum...

ŞTEFĂNIŢĂ *(aprins)*: Le-aş fi turnat potcoave de argint, numai să fi sosit la vreme!... Aş fi topit coroana strămoşilor mei... Singur, singur în tot sfatul, ca o oaie înconjurată de lupi!

SPĂTARUL HRANĂ: Ei unsprezece, şi noi, trei...

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi cu mine, treizeci şi trei!... Unu şi unu, şi nici unul cu mine... Destul am vorbit. La lucru!... Fiecare cu al lui!... Apucaţi pe cărarea asta... (arată cărarea din stânga care suie muntele) până la o colibă de cetini... Acolo e locul vostru...

(Petrică, Baloş şi Hrană se duc.)

SCENA V

ŞTEFĂNIŢĂ, MOGHILĂ, ceva mai târziu, un ungur.

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)*: Moghilă, tu eşti? Aş fi vrut câteva clipe singur... Singur sau cu tine e totuna... A! după gândul tău fuse... El şi-a ales locul... *(S-aude un chiot depărtat. Ştefăniţă tresare.)* Auzi?... A ajuns... Să ne uităm... Îl vezi?... Prinde cu ochii al doilea codru, pe a doua cută, acolo unde se coboară brazii verzi ca o oaste şi se ridică de cealaltă parte întunecaţi şi negri... Du-te pe linia dintre unii şi alţii până sus... Apucă pe fâşia îngustă de piatră uscată... Spre vârf... În creştetul prăpastiei ce se deschide în genunea tăiată d-a curmezişul de un nor alb ca laptele... Nu-l vezi?

MOGHILĂ: Cât un copil... Stă pe brânci... Se uită în adâncime...

ŞTEFĂNIŢĂ: El este!... A! ha! *(Râde nervos şi face semn cu mâinile, ca şi cum ar prăvăli pe cineva.)* Ei, ai găsit?

MOGHILĂ: Da... un ungur.
ŞTEFĂNIŢĂ: Ei?
MOGHILĂ: Un tâlhar...
ŞTEFĂNIŢĂ (repede): Toate păcatele i le iert...
MOGHILĂ: Ca mitropolitul...
ŞTEFĂNIŢĂ: Îl bag în Divan...
MOGHILĂ: Asta să n-o faci. I-am făgăduit 500 de galbeni, 250 înainte şi 250 de urmă... şi pe urmă *(pune mâna pe cuţit)* să-i dăm să nu mai aibă nevoie de nimic şi de nimeni...
ŞTEFĂNIŢĂ: Să-l ucizi?
MOGHILĂ: Ca p-un ucigaş!
ŞTEFĂNIŢĂ: Dar eu ce fac?
MOGHILĂ: Cârmuieşti!
ŞTEFĂNIŢĂ: Să vie încoa.
MOGHILĂ *(la cărarea întâia, din dreapta)*: Mă!...

(Apare ungurul îmbrăcat ca vânător moldovenesc.)

ŞTEFĂNIŢĂ: O! mare şi urât e!... Ca vânător?
MOGHILĂ: De s-o întâmplă să-l vază, să nu se teamă... Ştii tu cui slujeşti?
UNGURUL: Ştii...

(Ştefăniţă tresare.)

MOGHILĂ: Ş-ai să faci întocmai?
UNGURUL: Minteni fac.
ŞTEFĂNIŢĂ *(dându-i o pungă cu bani)*: Cum miroase a rachiu!
MOGHILĂ: Mă, vezi colo? Nu acolo... Mai la dreapta... Mai sus...
UNGURUL: Văzt...
MOGHILĂ: Tai codrii şi-i cazi drept în spinare.

(Îi face semn de rostogolire.
Ungurul se duce p-a doua cărare din stânga.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(dupe ce a stat pe gânduri)*: Ah! ce-o fi făcând Irma? O lăsai în cortul meu...
MOGHILĂ: Vine, îmbrăcată în haine de vânătoare... Mogârdici după ea...

SCENA VI

Ştefăniţă, Moghilă, contele Irmsky şi Mogârdici.

ŞTEFĂNIŢĂ: A! vii ca turturică uşoară, ca o lumină de vară care încălzeşte şi deşteaptă firea posomorâtă! Aici *(întinde braţele)*, fiară care îmblânzeşte pe cel mai hain vânător! *(O ridică-n sus, o învârteşte ş-o sărută apăsat.)*

CONTELE IRMSKY: Atât sunt eu de fiară cât eşti tu de hain. *(Îl sărută.)* Ce-ai să faci cu cuţitul?

ŞTEFĂNIŢĂ: Să... când te-i repezi la mine...

CONTELE IRMSKY: Atunci nu mă repez...

ŞTEFĂNIŢĂ: Mă repez eu la tine... *(O sărută.)*

MOGÂRDICI: Mă uit şi nu-nţeleg! Frumos băiat?... Şi m-am trezit d-o zi... Nici-o picătură...

ŞTEFĂNIŢĂ *(pe gânduri)*: Cine-o fi oftat aşa de greu?...

MOGHILĂ: În ograda de la castel?

CONTELE IRMSKY: Da, cine-o fi oftat?

MOGÂRDICI: Când mă muiase somnul?... Eu am oftat...

ŞTEFĂNIŢĂ: Tu? Ca un urcior spart şi aruncat în gunoi...

MOGÂRDICI: Oare! Se făcea că Moghilă îmi luase berheciul... Eu trebuie să fi oftat... Tot drumul am oftat, că mă doare furca pieptului... Pe la Iacobeni adormisem călare. Dormeam şi visam vise urâte. Se făcea că-mi întinde cineva o cană...

MOGHILĂ: Cu apă...

MOGÂRDICI: Tu erai, diavole... Şi eu, după el... "Mă neică, numai o dată, numai o dată s-o pui la gură..." *(Ştefăniţă sărută pe contele Irmsky.)* Oare!... El îmi făcea cu mâna... Eu, după el... *(Ştefăniţă sărută pe contele Irmsky.)* Ei! se-n-groaşe gluma!... Până ce-am venit în nas... Tu fuseşi, butie de nicoreşti, că mă luaşi de ceafă...

MOGHILĂ: Ca p-o cârpă...

MOGÂRDICI: ...şi m-aruncaşi într-o butcă... *(Ştefăniţă pune pe genunchi pe contele Irmsky.)* A! dârli-dârli ha-ha! Cogeamite vlăjganu în braţele lui vodă!... Cum ajunsei la Hangu nici eu nu ştiu...

MOGHILĂ: Cum deschideai ochii, ca un ţap: be-beheciu!... N-ai nici o măsură...

MOGÂRDICI: Ba am, cum să nu... De trei ori ca tine şi de două ori ca vodă...

ŞTEFăNIţă *(se scoală şi se uită îngrijat la muchia goală)*: Acolo... da, acolo...

CONTELE IRMSKY: Ce să fie acolo, măria-ta?

ŞTEFĂNIŢĂ: Semn de ploaie şi de vijelie!... Să-ncepem...

MOGÂRDICI *(desfăcând coşurile)*: Să-ncepem...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să sune buciumele...

(Moghilă se duce pe întâia cărare din dreapta şi apoi vine. Se aud buciumele.)

MOGÂRDICI: Cotnar, Nicoreşti, Odobeşti, Huşi... Berheci... O! Berheciu e ca o fată mare, aşa se rumeneşte în pahar...

(S-aud zgomotele hăitaşilor. Din când în când trosnesc codrii.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(agitat)*: Ascultă, dragă conte, şi nu tresări! Unde ţi-e arcul şi tolba? Unde, toporul? Unde, cuţitele? Să nu-ţi tremure mâna... Să zboare săgeţile... Să-nfigi cuţitul până în plăsele... O! ce fraged eşti!...

CONTELE IRMSKY: Sunt rele fiarele voastre?

ŞTEFĂNIŢĂ *(din ce în ce mai agitat)*: O! nu! sunt blânde şi drăgălaşe! Mistreţul umblă binişor ş-are dinţii ca ai tăi, mărgăritare înşirate pe un fir de argint! Cerbul s-aruncă blajin din muchie în muchie şi-are leagăn de mătase în coarnele lui! Ursul e ca moşneagul lui Dumnezeu, pe cine întâlneşte îl strânge în labe, să-i treacă junghiul şi durerea de mijloc! Zimbrul, dupăcare s-a luat pecetea Moldovei, o jucărie care te gâdilă cu coarnele lui drepte şi ascuţite! O! dulcele meu copil, nu te teme de fiare, ci de om să te temi!... *(Se uită în stânga, la muchia goală.)* Ah! acolo!...

CONTELE IRMSKY: Ce este acolo, măria-ta?

ŞTEFĂNIŢĂ : Semn de ploaie... O să plouă cu lacrămi...

CONTELE IRMSKY: A!

MOGHILĂ: Măria-ta!

MOGÂRDICI *(bea)*: Ei, cum căzui eu, neiculiţă!... Să-mi rup nasul, şi mai multe nu...

ŞTEFĂNIŢĂ : Că omul este o fiară pe care n-a îmblânzit-o veacurile... Ascultă hăitaşii şi ascultă şi fiarele... Care urlă mai frumos?... Ele fug şi zgomotul lor este fuga deznădejdii! Ei hauie a bucurie! Ele stau retrase în codri, ei vin de la sate şi oraşe şi le scormonesc vizuinele! Ele se apără, ei izbesc! Dumnezeu a făcut pe om prădalnic şi cumplit... Iacă toporul acesta... Îl vezi ce coadă are?... Să-l învârtesc cu mânie, şi coada lui va creşte, şi gura lui va despica tidva fiarei care pândeşte acolo!

MOGHILĂ: Măria-ta! Măria-ta!

ŞTEFĂNIŢĂ *(încet şi nervos)*: Nu mai ajunge!

CONTELE IRMSKY: Cine s-ajungă?

ŞTEFĂNIŢĂ : Fiara!... Şi nu se mai sfârşeşte!...

CONTELE IRMSKY: Ce să se sfârşească?

ŞTEFĂNIŢĂ : Vânătoarea!

MOGÂRDICI: Ba să ţie! De ce să se sfârşească? Abia am început. De ce-am venit la vânătoare? Să vânăm! *(Bea. Mogârdici e cam ameţit.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(mai domol)*: Mulţi vânează ca tine şi se-ntorc acasă cu vânat şi cu nume...

MOGÂRDICI: Dacă au noroc... La vânătoare este aşa: Să tragi şi să nimereşti... Ba nu... Să nemereşti şi să tragi! *(Bea. S-aud trosnituri care s-apropie.)* Ce să fie?

MOGHILĂ: Un cerb.

MOGÂRDICI: Oare!

ŞTEFĂNIŢĂ *(privind în gol)*: Ce, ţi-e frică?

MOGÂRDICI: Mie? Aş vrea să vie! *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ : Ce-ai face?

MOGÂRDICI: M-aş face mort, de n-aş muri. *(Bea.)*

ŞTEFĂNIŢĂ : Moghilă, un pahar de vin... Mi-e frig...

MOGHILĂ: Cotnar?

ŞTEFĂNIŢĂ: Da... Poftim, conte, pe scaunul Moldovei... *(Îi arată un buştean.)*

CONTELE IRMSKY: O! frumoasă şi mândră e Moldova!... Cu codrii ei de pomi roditori... Cu câmpiile ei aurite... Cu coastele ei cu fân de flori mirositoare...

MOGHILĂ: Oştile voastre, când năpădesc vara, nu-şi iau

de mâncare şi se nutrec cu prune, mere şi pere... că de multe ori pier de pântecărie...

MOGÂRDICI: Oare!

ŞTEFĂNIŢĂ *(privind în gol)*: Bogată, bogată şi frumoasă... Zgârii pământul, şi grâul îţi dă la bob treizeci de boabe, secara treizeci şi cinci, orzul şaizeci şi meiul peste trei sute...

CONTELE IRMSKY: Aş vrea să fiu moldovean!

MOGÂRDICI: Mă crezi? Eu aş vrea să fii moldoveancă!

ŞTEFĂNIŢĂ: De ce, Mogârdici?

MOGÂRDICI: Toată ziulica aş ţine-o pe genunchi... Dârli-dârli, ha-ha... *(S-aude o trosnitură în apropiere.)* Ce să fie?

MOGHILĂ: Ursu!

ŞTEFĂNIŢĂ: Toporu!

MOGÂRDICI *(uitându-se în stânga)*: O! câtă dihania! Patruzeci de mucenici... ţineţi-mă... Ah! mor! *(Cade leşinat.)*

CONTELE IRMSKY: Ce faci, măria-ta? *(Contele Irmsky cade în genunchi, tremură şi-şi acoperă faţa cu mâinile. Ursul mormăie şi s-apropie. Moghilă cu toporul în dreapta şi cu stânga ţine pe Ştefăniţă.)*

MOGHILĂ: Măria-ta, e primejdie... Primejdia e a mea!

ŞTEFĂNIŢĂ *(smucindu-se din mâna lui Moghilă)*: Fiara la fiară!... Mi-e sete de sânge!... *(Ştefăniţă învârteşte toporul.)* S-a ridicat în două labe... A!... S-a umflat!...

(S-aude un răcnet şi-o lovitură seacă între brazi.)

MOGHILĂ *(din desiş)*: Măria-ta!

ŞTEFĂNIŢĂ*(venind cu mâna sângerată şi galben la faţă)*: S-a isprăvit! *(Tresărind.)* Nu încă! *(Se uită spre muchie.)* Acolo... Tot acolo!... Un pahar de vin... *(Bea.)*

CONTELE IRMSKY *(tremurând)*: A trecut ceasu-ăl rău! *(Îl mângâie.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu încă... Va trece!

CONTELE IRMSKY: Sânge? Eşti rănit?

MOGHILĂ: Sfâşiat?

ŞTEFĂNIŢĂ: Zgâriat... nimic...

MOGHILĂ: Să te spăl...

ŞTEFĂNIŢĂ: O! să mă speli...

MOGHILĂ: Să te leg...

ŞTEFĂNIŢĂ: Leagă-mă şi nu mă spăla!

MOGÂRDICI *(se dezmeticeşte şi se uită în stânga)*: S-a sfârşit?... Iar îl văz, iar mor! *(Cade pe spate.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(uitându-se la muchie)*: O! oh! mi-ngheaţă sângele!... Fiara pândeşte!... S-aruncă!... *(face semn cu mâna dreaptă, ca şi cum ar rostogoli pe cineva. S-aude un răsunet departe.)* Ah! a! a!

(Începe să râză şi să se strâmbe epileptic.)

CONTELE IRMSKY: Ce ai, măria-ta? *(Ştefăniţă râde nervos.)*

MOGHILĂ: I-a făcut rău lupta cu ursu... *(Ştefăniţă râde.)*

CONTELE IRMSKY: Nu, necontenit s-a uitat într-acolo...

MOGHILĂ: Ţi s-a părut!

ŞTEFĂNIŢĂ *(ostenit)*: Să mă odihnesc... *(Îi curg lacrămile.)* D-acum încolo... s-a dus... s-a dus... s-a dus... *(S-aşază p-un butuc.)* Vânătoarea a început... De azi, cine m-ar întrece la vânătoare?

CONTELE IRMSKY *(îl mângâie)*: Măria-ta, ai ucis o fiară...

ŞTEFĂNIŢĂ: Două!... Oleacă de...

CONTELE IRMSKY: Apă?

ŞTEFĂNIŢĂ: Vin!

MOGHILĂ *(plecându-se la urechea lui Ştefăniţă)*: Doamne, eşti ca un copil!

ŞTEFĂNIŢĂ: Am fost!... Puiul de lup, când dă de sânge, lasă ţâţa lupoaicei şi e lup!... Prăpastia s-a căscat... şi l-a înghiţit... şi s-a dus...

CONTELE IRMSKY: Cotnar?

MOGHILĂ: Da, cotnar.

ŞTEFĂNIŢĂ: ... S-a dus într-o clipă... Şi clipa aceasta o văz necontenit!

CONTELE IRMSKY *(dând paharul domnului)*: Ce vezi, măria-ta? *(Îl mângâie.)*

MOGHILĂ: Nimic!

MOGÂRDICI *(se dezmeticeşte şi se ridică în şezut)*: Ce face?... Voi beţi şi eu nu?

ŞTEFĂNIŢĂ: Sufletul meu ostenit pluteşte pe supt cetin-

ii de brazi, singur, ca un cuc care taie aerul şi nu i s-aude zborul!... Moghilă, un pahar...

(S-aude trosnind prin desiş.)

MOGÂRDICI: Oare! Cine să fie?

MOGHILĂ *(încet, lui Ştefăniţă)*: Ungurul...

ŞTEFĂNIŢĂ: Adevărata fiară! Toporul!

MOGÂRDICI: Nu mai spune, iar mor... *(Iar cade pe spate.)*

MOGHILĂ *(trăgând cuţitul)*: Să-i dau şi rămăşiţa.

ŞTEFĂNIŢĂ *(trist)*: Să nu-l înşeli...

(Moghilă s-aude prin brazii din stânga.)

MOGHILĂ: Ia-o înainte...

(Ş-aude un răcnet şi o cădere.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Plătit...

CONTELE IRMSKY *(tresărind)*: Ce, măria-ta?

ŞTEFĂNIŢĂ *(pe gânduri)*: Şi rămăşiţa...

MOGHILĂ *(se întoarce galben ca ceara)*: L-am târât în desiş...

CONTELE IRMSKY: Pe cine?

MOGHILă: Pe fiară...

MOGÂRDICI *(dezmeticindu-se şi bând)*: Vânătoare or foc... Nu poţi să bei un paar în tihnă...

ŞTEFĂNIŢĂ *(lui Moghilă)*: Ai ucis ca şi mine... Ţi-a sfâşiat mâna...

MOGHILĂ: Nu, m-a stropit...

ŞTEFĂNIŢĂ: Spală-te şi nu te lega... Tu nu vezi clipa pe care o văz eu necontenit... *(Se uită drept înainte şi face cu mâna semnul rostogolirii.)*

MOGHILĂ *(încet, către contele Irmsky)*: Irma, ce te uiţi aşa?... Niţică apă, să-mi spăl cuţitul...

ŞTEFĂNIŢĂ *(uitându-se ţintă)*: Ochii de mi i-ai scoate, şi tot am să văz înaintea lor omul şi prăpastia...

MOGHILĂ: N-asculta, Irma... n-ai să înţelegi nimic... E cam bolnav măria-sa... Frigurile întâiului urs pe care-l ucide...

ŞTEFĂNIŢĂ *(abătut)*: Da, da, sunt cam bolnav... Să sune buciumele... Să înceteze vânătoarea...

(Moghilă iese pe cărarea întâia din partea dreaptă şi porunceşte să buciume.)

MOGÂRDICI *(deşteptat din ameţeală)*: Ce-o mai fi ş-asta?

ŞTEFĂNIŢĂ: Ziua d-apoi, când se vor scula morţii din morminte!

(Moghilă revine.)

MOGÂRDICI *(dă să se scoale şi nu izbuteşte)*: Să se scoale cine o putea...

(S-aud în depărtare cetele de hăitaşi şi de vânători cântând din amândouă părţile.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi ei au întins curse fiarelor... Fără ei n-am fi ucis... Dar ei au poftă de cântat şi cântă frumos... Ia! să ascultăm!... *(S-aud cântecele. Vorbele nu se deslusesc.)* Cei cari urlau adineauri au glas de îngeri... În om e un înger ş-un demon... Mulţimea crede că îngerul stă la dreapta şi demonul la stânga... E una şi aceeaşi, pretutindeni şi totdeauna: făţărnicia!

MOGHILĂ: Cu demonul cârmuieşti, cu îngerul te cârmuieşte.

ŞTEFĂNIŢĂV *(spre Irmsky)*: Vino şncoa, demone!... Ce te uiţi? *(Irma se uită la Mogârdici.)* A adormit... Să se scoale cine o putea... Adu mijlocul să ţi-l cuprinz, şi capul, şi ochii, şi gura, şi părul cu miros de rozmarin... Aici... aşa, aşa... bine... *(Irma se aşază lângă dânsul.)* De un an nu te-am alintat, demon de care îngerului meu i-e dor... Moghilă, sărută mâna asta... Joacă-te cu mâna ei... *(Moghilă îi sărută mâna.)* Ia seama... Până aici e voie... Mai departe dai peste demonul meu...

MOGHILĂ: Nu te teme... Eu nu sunt ca albinele, să-mi moi botul în orice floare... Contele Irmsky: Aşa-mi place, stăpâne, când râzi, când mă săruţi, când eşti un om ca toţi oamenii...

ŞTEFĂNIŢĂ: Sunt domn... Şi nu mai sunt om ca toţi oamenii de azi înainte...

(Încep să s-adune oamenii.)

SCENA VII

Cei de sus şi logofătul TROTUŞANU, vornicul CĂRĂBĂŢ, paharnicul SĂCUEANU.

MOGHILĂ *(încet, lui Ştefăniţă)*: Măria-ta, boierii!

ŞTEFĂNIŢĂ: Bine... Lasă... O! ho! iaca şi Trotuşanu, şi Cărăbăţ, şi Săcueanu... Acum vă întreb: aţi avut noroc la vânătoare?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Trotuşanu a săgetat un cerb de zece ani... Şi ce falnic îşi purta coarnele cu zece ramuri...

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Cărăbăţ a ucis cu toporul un zimbru... Vărsa căpăi din ochi... Când se năpusti, zisei: "S-a sfârşit cu Cărăbăţ!" Şi Cărăbăţ crescu încă p-atât cât e, şi-odată făcu "he!"... Şi drept între coarne îl nimeri...

ŞTEFĂNIŢĂ: Cine ucide oamenii... uşor la fiare... Săcueanu?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Un ţap negru.

PAHARNICUL SĂCUEANU: Dar măria-ta?

ŞTEFĂNIŢĂ: Un urs...

CONTELE IRMSKY: O! câtă dihania!

LOGOFăTUL TROTUŞANU *(lui Ştefăniţă)*: Eşti rănit la mână?

ŞTEFĂNIŢĂ: A, zgâriat... Când a căzut, şi-a prelins ghearele... Veniţi să-l vedeţi...

(Se duc şi-l privesc.)

TOŢI: O! o!

(Revin în scenă.)

VORNICUL CĂRĂBĂŢ *(lui Moghilă)*: Dar tu, voinice?

CONTELE IRMSKY: Şi el a ucis ceva... Ce-ai ucis?

MOGHILĂ *(încurcat)*: Eu? Nimic...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Eşti plin de sânge...

MOGHILĂ: A! da! un lup!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: P-aici, lupi?... Nu prea sunt...

(Mogârdici sforăie.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(repede)*: Săcuene, ia doi vânători şi căraţi

pe Mogârdici într-un cort, dar într-un cort cu merinde şi cu vinaţuri...

(Îl iau de mâini şi de picioare şi-l duc.)

Mogârdici *(ameţit)*: Binişor, Moghilă, că-mi verşi berheciul...

(S-aude în codru comisul Căţeleanu.)

COMISUL CĂŢELEANU: Mă! n-aţi dat de Cătălin?... N-aţi văzut pe Cătălin, mă? *(Intră în scenă într-un suflet.)* Ah! măria-ta, se vorbeşte că...

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind şi căutând în jos)*: Ce se vorbeşte? Cine vorbeşte?

COMISUL CĂŢELEANU: Dar nu se poate, ar fi prea mare nenorocirea şi prea nedrept cerul cu bietul Arbore!... S-a răspândit zvonul că ar fi căzut în prăpastie...

(Toţi tresar.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(uitându-se pieziş şi pe subt gene)*: Cine?

COMISUL CĂŢELEANU: Cătălin!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Cătălin?

ŞTEFĂNIŢĂ: Să fi căzut?... Cătălin?... El, care sărea din stei în stei, care urca muchea ca o capră sălbatică?... Şi ziua la miază mare?... Nu se poate...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ *(printre vânători)*: Mă, nu ştiţi de urma lui Cătălin?... Nici voi?... Nimeni?...

UN VÂNĂTOR: Ba mie mi-o spus Ion, şi lui Ion i-o spus Dragu, şi lui Dragu i-o spus a lu Maftei că s-ar fi auzit di pi muchia ceea o uruitură ca şi cum s-ar fi năruit toţi bolhanii. Cică ar fi dat boierul de-a berbeleacul... Apoi dă, a hi, n-a hi...

ŞTEFĂNIŢĂ *(agitat)*: Să mai sune buciumele de adunare... Buciumaţi, măi!... Buciumaţi... Mort d-ar fi, să auză!... *(Vede pe Arbore viind.)* Şiiit!

SCENA VIII

Cei de sus şi LUCA ARBORE.

ŞTEFĂNIŢĂ: Pe unde ai fost, Arbore?... Eşti bine?... N-ai auzit nimic? Adică ce s-auzi?... Eşti bine?...

ARBORE *(vesel):* Măria-ta mă cercetează?... Oh! bunul meu domn! *(Îi ia mâna şi i-o sărută. Ştefăniţă se întoarce cu spatele la el.)* De se posomorăşte cerul, plămădeşte bogăţiile, de iese soarele, cresc bogăţiile!

ŞTEFĂNIŢĂ: De ce n-ai stat pe lângă mine?

ARBORE: Nu voiam să turbur petrecerea măriei-tale... Am colindat codrul... După ce m-am despărţit de Căţeleanu, am numărat şiragurile de brazi... Voiam să uit...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce?

ARBORE: Că nu-mi răspunseşi azi-dimineaţă...

ŞTEFĂNIŢĂ: O! buciumaţi, măi... buciumaţi... mort d-ar fi...

ARBORE: Cin' să fie mort? *(Mirat.)* De ce lăsaţi capetele în jos?... S-a întâmplat ceva? Şi cui?... Nu văz pe Petrică, şi Baloş, şi Hrană... Încotro au apucat?... P-aici?... De ce nu vin?... Buciumaţi, mă, cu toţi dodată... Trotuşene, ce s-a întâmplat?... Cărăbăţ, taci şi gâfâi ca la război înainte d-a începe bătălia...

(Se uită la toţi.)

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Zădărnicia zădărniciilor şi toate sunt zădărnicii...

ARBORE: Nu pricep...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Bine-ar fi...

ARBORE: A! a!... Nu se poate...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce nu se poate, Arbore?...

ARBORE *(caută cu ochii):* Bătrân, neghiob, măria-ta... Nici pe copiii mei nu-i văz... A! nu, nu!... Ei, ca totdeauna, cei dintâi la năvală, cei din urmă la încetare... Cătălin... *(Mişcare*

între boieri.) Ce vă turburaţi?... Cătălin... *(Se uită la boieri.)* S-a luat după mine şi m-a întrecut, Toaer după Cătălin, şi-o să-l întreacă. Nichita dupăToader, şi o să le iasă în frunte... Cătălin merge fluierând pe muchia prăpastiilor... *(Se uită la boieri.)* Toader, şi pe funie... Nichita p-o muchie de cuţit... *(Tresărind.)* În codrii noştri nu e fiară pe care să n-o răpuie, nici întunecime pe care să n-o pătrunză... Mai uşori ca fulgul şi mai tari ca oţelul... Nu e aşa, măria-ta... că i-ai văzut în Muntenia pân' la Târguşor...

ŞTEFĂNIŢĂ *(se reazimă d-un brad şi-şi întoarce capul)*: Da, da...

ARBORE *(simţind începutul unei temeri)*: Nu-i aşa, Cărăbăţ... că... tu... i-ai învăţat meşteşugul...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Da, da, voinicii tăi deschid pârtii printre duşmani ca-n zăpada moale... oh!...

ARBORE: A! iată o ceată care s-apropie... *(Se uită spre dreapta.)* Ce păcatele, m-au lăsat ochii! S-a oprit... se despart... Trei au apucat întâi... Ceilalţi, care duc ceva pe umeri, au rămas mai la urmă... E Petrică... şi Baloş... şi Hrană... *(îndoială-i creşte.)* Toţi, Baloş?... Petrică, toţi?...

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Aproape toţi...

ARBORE *(emoţionat)*: Cine lipseşte?

SPĂTARUL HRANĂ: Unul, numai unul, şi parc-ar lipsi o mie! *(Hrană lăcrămează.)*

ARBORE *(îndurerat)*: U! u! Toaaader! Nichiiiita! U! u! *(S-aude răspunzându-i din codru: u! u!...)* Mi-a înţeles glasul!... E Nichita!... Ah! sunt ei! (Se repede la Ştefăniţă.) Crede la un bătrân, măria-ta!

ŞTEFĂNIŢĂ *(muncit şi concentrat)*: Aşteaptă... Nu e nimic, Arbore...

ARBORE: Crezusem... Dar nu crezusem nimic... Vin grămadă... Duc un vânat pe umeri...

ŞTEFĂNIŢĂ: Un vânat...

ARBORE: Prea vin încet... Măăă, aici sunt tătarii, porniţi ca la bătălie!... E cine să-mi închiză ochii, pustii de ochi se umezesc de bucurie.. *(Se şterge la ochi.)* A! Nu văz pe Cătălin! Doar Toader şi Nichita... Oh! bătrân nesocotit!... Trebuie să

vie mai la urmă... *(Se uită la boieri şi-i vede încremeniţi cu ochii în jos.)* Ce?... *(Intră Toader şi Nichita şi pun la pământ o năsălie de cetini. Ştefăniţă tresare şi încleştează pumnii.)* A! tustrei?...

NICHITA: Da, tată, tustrei... Iacă p-al treilea... *(Izbucneşte în plâns.)*

ARBORE *(cu spaimă)*: Rănit?

TOADER *(plângând)*: Mort!

ARBORE *(zdrobit de durere)*: Ah! Doamne, ce ţi-am făcut şi ce mi-ai făcut?

ŞTEFĂNIŢĂ: Cine? Eu?

MOGHILĂ *(încet şi aspru)*: Ce faci?

ARBORE *(îşi rupe încheietorile de la gât)*: Aer! aer!... E-adevărat?... Nu face nimic, Toadere! Nu face nimic, Nichita!... Nu face nimic, măria-ta!... Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie numele Domnului *(Ştefăniţă tresare)* în veci binecuvântat!... Mie mi s-au dus braţele şi ochii, măriei-tale cea mai tare platoşe de oţel şi-un ostaş drept credincios... D-acum soarele va arde capul meu... pe ploaie şi pe viscol nu-l voi acoperi... până voi închide ochii şi se va deschide pământul!... Adevărat c-a murit?... Şi nu plâng... Uitaţi-vă la mine, că nu plâng, că nu pot să plâng!... Împrumutaţi-mi lacrămile voastre să plâng la capul lui Cătălin al meu!... O lacrimă... numai una! Ah!... *(Cade grămadă. Boierii plâng.)*

ACTUL III

O tindă în castelul din Suceava. Laiţe pe părţile laterale. În fund, două rânduri de stâlpi subţiri susţinând o friză. Stilul ogival. După stâlpi se văd coridoare pierzându-se. Pe pereţi, arme, străchini şi oale, şervare, furci, fuse şi ştergare. Intrare prin fund. Alte două intrări, una în dreapta şi alta în stânga. În mijloc, mai multe scaune, unul ceva mai nalt.

SCENA I

ŞTEFĂNIŢĂ şi DOAMNA TANA.
(Ştefăniţă, într-o tunică de catifea ca vişina putredă. Pe şoldul stâng, un pumnal. Doamna Tana, îmbrăcată într-un vestmânt închis, cu guler şi mânicuţe de dantelă.)

DOAMNA TANA: Te-aş asculta... Făgăduieşte-mi că vei izgoni pe contele Irmsky...

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu-ţi făgăduiesc...

DOAMNA TANA: Ce te leagă de el?

ŞTEFĂNIŢĂ: Nimic şi multe...

DOAMNA TANA: Nu poţi fără el... Dimineaţa, la prânz, la cină, noaptea — o! mai ales noaptea! — cu el mereu... Ş-acum mă prinz că tot la el te duceai... Nu-i ieşi din vorbă... Şi te lauzi cu voinţa!

ŞTEFĂNIŢĂ: Vorba lui nu-mi stânjineşte voinţa mea. El nu se amestecă în trebile ţării... Fac ce cred, cred în ce fac şi vreau şi pot orice în Moldova!... Dacă cu ajutorul lui Dumnezeu sunt toate în ţara asta, fără ajutorul lui, şi numai din voinţa Domnului, toate se sfărâmă! Tana, nu pot să te schimb din femeie în bărbat... numai atât!

DOAMNA TANA: Nici pe conte, din bărbat în femeie...

ŞTEFĂNIŢĂ: De unde ştii?... Hî... Şi ce-ţi pasă de contele Irmsky?

DOAMNA TANA: Mie?... Ziseşi să împărtăşesc din puterea ce o ai de la legi şi de la datini strămoşeşti... Şi eu atât îţi cer, şi nu vrei, şi nu poţi să vrei, căci supt domnul atotputernic e un om fără puteri care mestecă puterea cuminte şi liniştită cu zvâcnirile copilăreşti!

ŞTEFĂNIŢĂ: Mă faci să râz, Tana...
DOAMNA ŢANA: Şi tu pe alţii...
ŞTEFĂNIŢĂ: Pe cine?
DOAMNA ŢANA: Pe boieri!
ŞTEFĂNIŢĂ: Pentru mojici, boieri... pentru domn, una... *(Se uită la pumnal şi se joacă cu el.)*
DOAMNA ŢANA: La ce te uiţi?
ŞTEFĂNIŢĂ: Citesc o hotărâre...
DOAMNA ŢANA: Trecută or viitoare?
ŞTEFĂNIŢĂ: Ce-mi pasă de trecut!... Ce-a fost nu mai este...
DOAMNA TANA: Da, da, ce-a fost nu mai este!... Alexandru cel Bun, care a întocmit Moldova de jos şi până sus, Ştefan cel Mare, care mişcă tocmirea lui Alexandru, însufleţind-o cu sufletul lui, biruind şi întinzând stăpânirea ei peste sate, oraşe şi cetăţi... dorm somnul de veci în criptele mănăstirilor... Au fost, nu mai sunt... Oase, ţărână, puzderie, trecut!
ŞTEFĂNIŢĂ *(uitându-se la pumnal)*: Da, da...
DOAMNA ŢANA: La ce te uiţi?
ŞTEFĂNIŢĂ: Citesc cronica ţării... Oh! începutul a fost greu!...
DOAMNA TANA *(uitându-se ţintă la Ştefăniţă)*: Am auzit că bietul Cătălin pândea p-o muchie îngustă înainte d-a se prăpădi...
ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)*: Da... El şi-a fost ales locu...
DOAMNA TANA: ...că de la măria-ta se zărea la el şi de la el la măria-ta...
ŞTEFĂNIŢĂ: Aşa e...
DOAMNA TANA: Ei, cum se prăvăli în prăpastie cel mai viteaz din ostaşii ţării?
ŞTEFĂNIŢĂ: Nu ştiu...
DOAMNA ŢANA: Nu-l vedeai?
ŞTEFĂNIŢĂ: Ba da...
DOAMNA TANA *(ca şi cum ar rostogoli pe cineva)*: Nu l-ai văzut când...
ŞTEFĂNIŢĂ *(repetă semnul rostogolirei)*: Nu!

DOAMNA ŢANA: Păcat!
ŞTEFĂNIŢĂ: Păcat!
DOAMNA ŢANA: Era înaltă stânca?
ŞTEFĂNIŢĂ *(prins de vorbă, răspunde ca un copil)*: O! înaltă...
DOAMNA ŢANA: Era adâncă prăpastia?
ŞTEFĂNIŢĂ: O! adâncă...
DOAMNA ŢANA *(repede)*: Şi cum s-a prăvălit?
ŞTEFĂNIŢĂ: Aşa!
DOAMNA ŢANA *(izbucnind)*: Da?
ŞTEFĂNIŢĂ *(trezindu-se)*: Ce?
DOAMNA TANA: Nimic... Şi s-a găsit şi-un om ucis, îmbrăcat în haine de vânător, aproape de locul unde pândeai măria-ta...
ŞTEFĂNIŢĂ: Se zice...
DOAMNA TANA: Un ungur, un tâlhar, şi asupra lui 250 de galbeni...
ŞTEFĂNIŢĂ: Se zice...
DOAMNA ŢANA: Cum se zice?... Toţi boierii mi-au spus...
ŞTEFĂNIŢĂ: Ei da, aşa e!
DOAMNA TANA: De unde atâţia bani la un om de teapa lui? O comoară pentru un sărman... Şi cum de şi-a luat comoara la vânătoare?
ŞTEFĂNIŢĂ *(pierzând răbdarea)*: Eu ştiu?
DOAMNA ŢANA: Era ucis de curând...
ŞTEFĂNIŢĂ: De unde ştii?
DOAMNA TANA: Sângele abia se închegase... Şi măria-ta erai acolo, cu Moghilă şi Mogârdici şi cu contele Irmsky, de peste un ceas... Cum de n-ai auzit nimic?
ŞTEFĂNIŢĂ *(izbucnind)*: Ce vrei să zici?... Că pe Cătălin l-am... *(Ca şi cum ar rostogoli pe cineva.)*
DOAMNA TANA: A! nu!... bărbatul Oanii... unchiul măriei-tale... cel mai bun vânător... cel mai mândru ostaş... căpitanul copiilor de casă... O! nu!...
ŞTEFĂNIŢĂ *(iritat)*: Atunci?... Ah! muiere!...
DOAMNA TANA: Ce-ţi pasă de trecut! Ce-a fost nu mai este!

ŞTEFĂNIŢĂ *(concentrat)*: Teme-te de mânia domnului ca de urgia lui Dumnezeu!
DOAMNA TANA: Nu mă tem de domn, căci nu mă tem de om!
ŞTEFĂNIŢĂ *(scos din fire, trage pumnalul)*: Uf! Tana!... *(Tana se desface la piept.)* Să ne împăcăm, Tana...
DOAMNA TANA: Contele Irmsky, peste graniţă...
ŞTEFĂNIŢĂ: Niciodată, mă înţelegi?... Niciodată! *(Iese prin stânga.)*
DOAMNA TANA *(emoţionată)*: Cu asemenea domni se duc popoarele de râpă! *(Ş-acoperă faţa. Cade pe scaunul cel mai nalt.)*

SCENA II

DOAMNA TANA şi NICULINA.

NICULINA *(intră prin fund)*: Doamna plânge?... O!... buna noastră doamnă!... Cine să fi fost aşa de păgân ca să-ntunece pe cea mai strălucită stea de pe cerul Moldovei?... Domniţă, plângi?... De ce?
DOAMNA TANA *(ştergându-se la ochi)*: Mă gândii l-alde părinţi... la Neagoe Basarab şi la Despina-doamna... Cum stau lungiţi în mănăstire, cu faţa în sus, liniştiţi, în tihnă, mi s-a părut că-i aud vorbind: "Tu dormi, Despino?" "Da, doamne! Dar tu?" "Şi eu dorm lângă tine, că mult te-am iubit"... Ş-aşa, răscolind trecutul, simţii că mă îneacă lacrămile binefăcătoare...
NICULINA: Auzii şi paşii cuiva... Cine fuse?
DOAMNA TANA: Ştefăniţă...
NICULINA: Domnul?... A!...
DOAMNA TANA *(o priveşte lung)*: Ce fac fetele?
NICULINA: Lucrează şi vorbesc.
DOAMNA TANA: Ce vorbesc?
NICULINA: Vorbesc încet, că nu le-auzi... Câteodată oftează şi privesc furiş la Oana, care toarce ş-amestecă fuioarele de in cu cele de lână...

DOAMNA TANA: O! biata Oana!... Şi de ce venişi, Niculino?

NICULINA: Mă cere taica până mâine...

DOAMNA TANA: Până mâine?... Du-te... Postelnicul Şearpe e un om întreg la minte, ştie ce face... Să nu mă uiţi, Niculino...

NICULINA: Până mâine?

DOAMNA TANA: Şi un' te duci?

NICULINA: La tuşa...

DOAMNA TANA: Şi când vei fi departe, departe, să te gândeşti la mine...

NICULINA: Departe?... Cât ai arunca cu săgeata de două ori, atât e de la castel până unde mă duc...

DOAMNA TANA: Du-te şi trimite-mi pe Oana... Să te sărut... *(O sărută şi-o trec racrămile.)*

NICULINA: O! iar?

DOAMNA TANA: Mi-adusei aminte de sor-mea Ruxandra... Eram mici şi puneam mâinile cruce pe piept, şi ziceam: “Eu seamăn cu mucenica Barbura”, şi ea: “Eu seamăn cu sfânta împărăteasă Elena”. Încă o dată...

NICULINA: Da, dar să nu-ţi mai aduci aminte de nimic...

(O sărută şi pleacă. Doamna Tana se uită după ea.)

DOAMNA TANA: Ah!

SCENA III

DOAMNA TANA, OANA şi mai târziu ŞTEFĂNIŢĂ.

Doamna Tana şade pe scaunul cel nalt. Oana intră prin fund, îmbrăcată în negru, trasă la faţă, galbenă, cu părul încărunţit, despletit, tăiat puţin şi lăsat pe spate. Oana sărută mâna doamnei şi-o aduce la frunte. Doamna o sărută de mai multe ori.

OANA: De ce ai ochii roşii?

DOAMNA TANA: De mine te-ngrijeşti?

OANA: Dar de cine? Pe cine mai am pe pământ?

DOAMNA TANA *(trecându-i mâna prin păr)*: Aşa se juca prin părul tău Ştefan cel Mare...

OANA *(tresare)*: Doamnă!... Ast-noapte mi-a venit în vis, şi cu glasul lui din bătălii îmi zise: "Tu dormi, Oană? şi Cătălin plânge!" Sării în sus. Mi se bătea inima. Pusei capul pe pernă. Închisei ochii. Şi cum mă fură somnul, veni din nou — de astă dată călare — şi-mi zise: "Tu dormi, Oană, şi Cătălin doarme de veci!" Şi un urlet se puse de la miazănoapte. "Tu dormi, Oană, şi viforul care a început va răsturna clădirea ce v-am lăsat moştenire vouă şi ţării!" Mă deşteptai. Încremenisem... M-apucă fiorii când mă gândesc că jumătate din viaţa noastră e somn... Dacă o mai veni?... O!...

DOAMNA TANA: Să nu mai vorbim de vise...

OANA: Nu, să nu...

DOAMNA TANA: Mi-aduc aminte că într-o zi îmi ziseşi: "Irmsky e supt în talie, să-l frângi, şi gros în şolduri...

OANA: Aşa mi s-a părut... Am fost rea... M-a pedepsit Dumnezeu...

DOAMNA TANA: N-ai fost rea... L-am văzut chiar în noaptea aceea în braţele lui Ştefăniţă... Irmsky e femeie!

OANA: A!... Maică a Domnului!... *(Se închină.)*

DOAMNA TANA: O femeie pângărind tronul şi ţara... Ce-ai face în locul meu?

OANA: Aş ruga pe domn s-o lase...

DOAMNA TANA: Şi pe domn...

OANA: L-aş ierta şi l-aş iubi!

DOAMNA TANA: Dar când domnul îţi răspunde: "Nici-odată!"

OANA: L-aş ierta...

DOAMNA TANA: Tu l-ai crescut, l-ai mângâiat, i-ai făcut jucării...

OANA: Şi mă muşca de deşte... şi mă apuca de păr...

DOAMNA TANA: Muma lui murise... I-ai fost mumă...

OANA: Oh! era mic şi bălai, şi părea ca lumina candelei de la sfânta fecioară Maria... Şi când fratele meu, Bogdan-vodă, se oprea la leagănul lui, copilul se trăgea speriat, înnodând braţele pe după gâtul meu...

DOAMNA TANA: Da... da...

OANA: Şi Bogdan se ducea şi zicea, zâmbind: "Copilul

tău e răsfăţat”... Şi simţeam măruntaiele-n mine... ca şi cum l-aş fi născut eu!

DOAMNA TANA: Da, da, D-aia l-ai ierta...

OANA: Jur... că l-aş ierta şi fără asta!

DOAMNA TANA: Dar fiind soţul tău şi domnul ţării?...

OANA: L-aş ierta şi l-aş iubi!

DOAMNA TANA *(cu mânie)*: Orce-ar face şi orce ţi-ar face?

OANA: E domn, e stăpân!

DOAMNA TANA *(pe gânduri)*: E domn... e stăpân... Ce vreme urâtă... De două zile plouă...

OANA: E bine pentru sămănăturile de toamnă...

DOAMNA TANA: Aşa fuse în ziua vânătorii...

OANA: A! mai spune-mi, că de închiz ochii şi ascult povestirea ta, simţ că mă rostogolesc şi eu cu el în negura prăpăstiii...

DOAMNA TANA: Avea ameţeli la adâncimi?

OANA: A, nu! Ar fi trecut o genune p-o suliţă moldovenească!

DOAMNA TANA: Avea obicei să bea?

OANA: Cătălin?... Până să bea un pahar, se ştergea de trei ori la gură...

DOAMNA TANA: Atunci?...

OANA: Nu ştiu... Aşa a fost să fie...

DOAMNA TANA: De la domn se zărea la el...

OANA *(muncită)*: Se zărea?

DOAMNA TANA: Şi nici o fiară n-a năvălit asupra lui...

OANA: Nici o fiară?

DOAMNA TANA: Îl ura cineva?

OANA *(tresărind)*: De ce mă întrebi?... Nu trecuse înaintea nimănui, ba rămăsese în urmă, cu toate că era unchiul domnului!... Cine să-l fi urât?... Ah! nu!...

DOAMNA TANA: Cu toate că era spaima tătarilor... cu toate că era unchiul domnului şi feciorul lui Luca Arbore... Abia ajunsese căpitanul copiilor de casă...

OANA: O fi râvnit şi el, dar niciodată nu mi s-a plâns...

DOAMNA TANA: Şi la câţiva paşi de domn s-a găsit un om ucis, aruncat în desiş... un ungur... un tâlhar vestit, îmbrăcat în vestminte de vânător moldovenesc...

OANA: Cine ţi-a spus?

DOAMNA TANA: Postelnicul Şearpe... Şi asupra lui 250 de galbeni...

OANA *(frământată)*: Cine l-a ucis nu l-a prădat... De ce l-o fi ucis?... Şi ce căta un tâlhar la vânătoarea domnească?... 250 de galbeni?... Fusese ucis înainte să sosească domnul la luminiş...

DOAMNA TANA: Nu... după...

OANA *(repede)*: De unde ştii?

DOAMNA TANA: S-a văzut după sânge...

OANA *(tresărind)*: Ah! fusese plătit!... De cine?... Şi de ce? Cine era cu domnul?...

DOAMNA TANA: Mogârdici, beat, să-l fi trântit un copil... Irma... şi Moghilă...

OANA: El l-a plătit?... De ce?...

DOAMNA TANA: El?... Un calic... 250 de galbeni!

OANA: Aşa e... nu se poate...

DOAMNA TANA: Dar dacă lui Cătălin i-o fi dat cineva brânci în prăpastie? Tâlharul acesta i-a dat... Pe urmă l-au omorât ca să nu se afle... Era plătit, cin' la plătit?...

OANA *(cutremurându-se)*: Oh! mi-e frică! Mi-e frică! Taci, Tana! Taci! *(Îşi acoperă ochii.)*

DAMNA TANA: Cine-a mai rămas?... Lumina candelei de la preasfânta fecioară Maria!

OANA: Ştefăniţă!

DOAMNA TANA: Iartă-l şi-l iubeşte!

OANA *(plângând cu hohote)*: Ştefăniţă! *(Cade în braţele doamnei, Ştefăniţă, îmbrăcat în zale, se aude ţipând înainte d-a veni.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: I! i! i! Moghilă! Moghilă! *(Intră strigând.)*

OANA *(se repede ca o furie spre el)*: Oh! ce roşu eşti! *(Cade în nesimţire.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce are?

DOAMNA TANA *(stăpânindu-se)*: Vedenii, de când pieri Cătălin...

(Ştefăniţă face semnul de rostogolire. Apoi, îi arată o scrisoare.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(aprins)*: Îîîî... A! cui e scrisul ăsta?

DOAMNA TANA: Al... al... al lui Luca Arbore...

ŞTEFĂNIŢĂ *(râzând)*: O s-avem nuntă...
DOAMNA TANA: Nunta cui?
ŞTEFĂNIŢĂ: Un om bătrân c-o mireasă tânără... *(Râde nervos. Bate în palme. Vin doi copii de casă.)* Ei-hei! Mai iute! Luaţi pe Oana şi duceţi-o binişor în odaia ei... E tânără şi nu mai are bărbat... Are vedenii! *(Râde nervos. Se duce la intrarea din dreapta.)* Moghilă! U! Moghilă!

(Doamna Tana, care-l priveşte cu ură, se duce.)

SCENA IV

ŞTEFĂNIŢĂ, MOGHILĂ şi MOGÂRDICI.

(Moghilă îmbrăcat ca un căpitan de copii de casă, şi Mogârdici, ca ajutorul lui, intră prin dreapta.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(aprins şi repede)*: Moghilă, să îndoieşti paza... De două săptămâni am schimbat armaşul... Şi am dovada aci... Ştefăniţă nu bea, nu doarme, ci cârmuieşte... Paloşele ascuţite! Ca briciul!... Descurc eu iţele... Nici un fir de păr nu se mişcă fără voia şi fără ştirea mea... Dar tu... Mogârdici?... Ca umbra de picioarele lui Moghilă...
MOGÂRDICI: De când sunt ajutorul lui...
ŞTEFĂNIŢĂ: Trist ajutor...
MOGÂRDICI: Ba vezi c-o să fiu vesel pe nemâncate...
ŞTEFĂNIŢĂ: A, nu-ţi dă de mâncare...
MOGÂRDICI: Ba nu-mi dă de băut... A! a înţărcat bălaia!... Eu îi cer, şi el: "Tainul!" Şi tainul e d-o jumătate de oca la prânz şi d-o jumătate la cină...
MOGHILĂ: Ba d-o oca întreagă la cină.
MOGÂRDICI: Ai? ce fel de oca? Abia apropii buzele de ea, şi i-am şi suflat în fund... *(Ştefăniţă râde ca şi cum ar plânge.)* Râzi, măria-ta, dar să fi fost eu în locul măriei-tale, mă făceam pe mine în locul lui şi-i dam lui locul meu, ca în loc să-mi zică el: "Tainul, apşoara, slujba", să-i fi zis eu în locul lui: "Tainu, apşoara, slujba!"... Râdeţi, c-am ajuns de plâns!... Mă frig de sete ca prigoriile!... Boul cade-n jug dacă nu bea; calul rabdă de foame, dar de sete, ba; şi d-aia tătarul

zice: “Daţi vitelor să bea, că de mâncat găsesc ele!”... Că eu, de sunt sănătos, mi-e sete; de mă ia cu călduri, mai foc; de mi-e frig, să mă-ncălzesc; de mi-e frică, să prinz curaj... Care va să zică, să beau!... Ei, ce să beau?... Apă?... Apa mă-neacă... Râdeţi... Dar, în ce să-neacă omul? În Moldova, în Prut, în Nistru, şi doar pe Moldova, pe Prut, pe Nistru nu curge apă?... O!... Mi-e sete, măria-ta, mi-e sete!

ŞTEFĂNIŢĂ: Mai rabdă, Mogârdici, mai rabdă...

MOGÂRDICI: Cât să rabd?

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi mie mi-e sete...

MOGÂRDICI: De ce nu bei?

ŞTEFĂNIŢĂ: Are să curgă talazuri roşii...

MOGÂRDICI: Oare?... Şi profir?...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să se-mbete şi pruncul în mumă!

MOGÂRDICI: Da, să bea şi el, de ce să nu bea?

ŞTEFĂNIŢĂ: Moghilă!

MOGHILĂ: Poruncă, doamne!...

ŞTEFĂNIŢĂ: E bun de ceva ăsta?

MOGHILĂ: Să bea!

ŞTEFĂNIŢĂ: Mogârdici, lasă slujba, că nu e de tine...

MOGÂRDICI: Oare!?

ŞTEFĂNIŢĂ: Te pui chelar peste vinuri...

MOGÂRDICI: Maică luminată! *(Se închină de bucurie.)* Eu n-aş fi găsit ceva mai potrivit pentru mine. Dumnezeu să-ţi dea sănătate, că bine le cârmuieşti...

(Ştefăniţă îi face semn să iasă. Mogârdici iese fugind.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(după ce se uită în toate părţile)*: Vezi tu, Moghilăi? Am aci lumina, şi puterea, şi osânda! *(Îi arată scrisoarea fără să i-o dea.)* Soarele luminează lumea pe dinafară. Acest petecel de piele e mai strălucit ca soarele... Sfredeleşte lumea pe dinăuntru... E destul să-i pui faţă în faţă... O! ho! ho! cum s-a îngălbenit, cum se şterge, cum se stinge, ca o şinie[1] scoasă din foc care s-ar răci... Mai vezi?...

MOGHILĂ *(se freacă la ochi)*: Abia zăresc...

ŞTEFĂNIŢĂ *(aiurind, îşi urmăreşte gândul)*: O! aprinde-te, soare, şi luminează încă p-atât, şi tot pe dinafară vei lumina, şi tot pe jumătate! Tu pătezi cuprinsul când reverşi

razele tale! Sub slaba ta putere, tot ce este şi se mişcă sau stă va fi puterea tarcat: într-o parte lumină, în cealaltă umbră! În lumina ta, înşelăciunea, în umbra ta, adevărul! Şi când nu mai eşti, şi lumina îşi pierde arătarea, atunci lumina adevărului!... Moghilă, am aci cheia cu care să descui sipetele cele mai ascunse ale sufletului omenesc!... Am dezrobirea domnului Moldovei!... O! ho! ho!... Du-te, întăreşte-te, vino ş-ascultă la uşă...

MOGHILĂ: Măria-ta, dar...

ŞTEFĂNIŢĂ: Vrei să ştii?... Ca muierile!... Ş-aşa de gros?... Or tocmai că eşti aşa de gros... În a noua lună... Să nu lepezi... *(S-apucă de cap.)* Îmi arde de nerăbdare... Ca şi cum ar fi strâns într-o potcoavă... Ia!... S-aud paşi... Vin boierii... Du-te şi fă!

(MOGHILĂ iese prin dreapta.)

SCENA V

ŞTEFĂNIŢĂ, LUCA ARBORE, VORNICUL CĂRĂBĂŢ, PÂRCĂLABUL CONDREA, şi, mai târziu, ceilalţi boieri de divan intră prin stânga.

(Luca Arbore, îmbrăcat în negru, cu faţa arsă, cu capul gol şi părul în oarecare neorânduială.)

Toţi *(plecându-se)*: Să trăiţi, măria-ta!

ŞTEFĂNIŢĂ: Da... da... Aţi dormit bine?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Slavă domnului!

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce nu-ţi acoperi capul, Arbore?

Arbore: Lasă, măria-ta, să-l ude ploile, să-l viscolească zăpada şi să-l bată soarele cum l-a bătut şi Dumnezeu!

ŞTEFĂNIŢĂ *(ironic)*: Faci ca ţăranii când li se întâmplă să... *(Semnul rostogolirii.)*... Dar o mie de capete ţărăneşti nu plăteşte cât capul tău... O! da, da, capul tău are nevoie de adăpost, căci ţara are nevoie de capul tău... şi eu... O! mai ales eu!... Ce-aş face fără sfaturile tale?

ARBORE: Când binevoieşti a le cere, le dau şi eu cum pot...

ŞTEFĂNIŢĂ: Când binevoieşti a mi le da, le urmez şi eu cum pot...

ARBORE: Ce face Oana, măria-ta, că n-am văzut-o de două zile...

ŞTEFĂNIŢĂ: Oana?... Bine, sănătoasă... Adineaori avu vedenii... Aşa îi vine de când... *(face semnul rostogolirii.)*

ARBORE *(tresărind de durere)*: Ah!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Biata Oana, că mult îl iubea!

ŞTEFĂNIŢĂ *(surâzând)*: Da, era voinic şi chipeş om! Şi Oana se gândeşte întruna... Şi noaptea se deşteaptă, şi pipăie, şi nu găseşte pe nimeni... Şi e numai de treizeci şi patru de ani!

ARBORE *(mâhnit)*: E mătuşa măriei-tale!

ŞTEFĂNIŢĂ: E femeie!

ARBORE: Şi fata mea!

ŞTEFĂNIŢĂ *(râzând)*: O, Arbore, Arbore, de când trăieşti, ai uitat... De câţi ani eşti?

ARBORE: Deh! Să nu stric cheful măriei-tale...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Şi măria-ta să nu răscoleşti amărăciunea lui Arbore.

POSTELNICUL CONDREA: Că e destul de mare!

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce frumos ţi-ar şedea ţie, Condrea, cu barba la ceafă!... Ai încercat?

PÂRCĂLABUL CONDREA: Nu, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să nu înceri... O singură dată încearcă omul... Să nu încerci... *(Intră prin stânga logofătul Trotuşanu, bivel-logofătul Isac, vistiernicul Ieremia, vistiernicul Sima, paharnicul Săcueanu, pârcălabul Petrică, pârcălabul Baloş, spătarul Hrană, comisul Căţeleanu şi se închină înaintea domnului.)* Bine-aţi venit şi să vă întoarceţi cu bine!... A, Petrică şi Baloş... Hrană, bună sabia? Ascuţită?

SPĂTARUL HRANĂ: Ascuţită, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi dreapta, vânjoasă?... O să am nevoie şi de una, şi de cealaltă...

SPĂTARUL HRANĂ: De s-o muia dreapta, am să tai cu stânga... Pilda ne-a dat-o Cărăbăţ...

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)*: Nici de stânga... nici de... eu nu te-am întrebat... Baloş, la Novograd, s-adună?

PÂRCĂLABUL BALOŞ: Vin cârduri romăşcanii, parc-ar fi

cocori... În zece zile sunt gata...
ȘTEFĂNIȚĂ: Și-n Suceava vin plăieșii ca la nuntă... Nu e-așa, Arbore?
ARBORE: N-am știință... Dacă a poruncit măria-ta...
ȘTEFĂNIȚĂ *(râzând)*: O! bătrânețea, Arbore... Te gândești la ăl... *(semnul rostogolirii)* care s-a dus... Vezi, eu știu și ce nu mi-ai spus tu... *(Arbore se pleacă.)* O! oricât de jos te-ai pleca cu voință, mai jos te cobori fără voință! *(Trotușanu șoptește ceva lui Arbore la ureche.)* Ce spui, cărturare?
LOGOFĂTUL TROTUȘANU: Nimic, măria-ta.
ȘTEFĂNIȚĂ: Nimicuri, cărțile tale... Postelnicul Șearpe n-a venit?
PAHARNICUL SĂCUEANU: Vine-acum... Îl lăsai cu fetișcana lui în târg...
ȘTEFĂNIȚĂ *(printre dinți)*: Șearpele trece drumul... Hî!...

SCENA VI

Cei de sus, DOAMNA TANA și OANA vin prin fund.

(Oana e nebună, cu părul în dezordine, și peste rochia neagră, încinsă c-un curmei de tei. Doamna se încearcă s-o oprească și nu poate. Toți boierii privesc muți de durere. Arbore scoate un oftat de spaimă.)

DOAMNA TANA: Oană, Oană, aici sunt boierii... Doamne, Doamne!
OANA: Nu, nu mai sunt boieri... O apă ș-un pământ... Eu caut p-al meu și nu-l găsesc... E drăgălaș și micuț...
ȘTEFĂNIȚĂ: Pe cine caută?
DOAMNA TANA: Oană, vino-ndărăt... Eu sunt... Doamna...
OANA *(privind pe dasupra lumii)*: Doamna?... E nainte... Îndărătul meu, întuneric...
ȘTEFĂNIȚĂ: Să vedem ce vrea...
ARBORE *(plângând)*: Oană, uită-te bine la mine... Eu sunt Arbore, părintele tău... Pe cine cauți?... O! Doamne, Doamne! El mort și ea nebună!

OANA: Arbore?... N-avea barbă... cu mustăţile aduse... cu părul lunguleţ... cu ochii ca doi solzi de peşte, şi, când se încrunta, fulgera cu ei... Şi la glasul lui auiau codrii... Da! da!...

ŞTEFĂNIŢĂ *(făcând un pas spre Oana)*: Ia-o, doamnă, numaidecât...

DOAMNA TANA: Fie-ţi milă de ea, măria-ta, n-o atinge... E blândă ca un miel... I-a venit din senin adineauri pe când vorbeam...

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresare)*: Şi ce vorbeaţii?... Mi-ai spus că are vedenii de când... *(Semnul rostogolirii.)*

DOAMNA TANA *(tresare)*: A avut... dar nu aşa... N-o turburaţi... Se potoleşte ea şi pleacă... *(Necontenit priveşte ţintă la Ştefăniţă.)*

OANA: Şi era drept, şi bun, şi poporul îi zicea cel Sfânt... Îşi târa piciorul ăl drept, ba nu, p-ăl stâng... "Nimic, Mario, ce tresari?"...

(Boierii lăcrămează. Arbore plânge.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Ca muierile!... Baloş!

OANA: "Oană, Oană, ce suflet e-n tine! E-e, e! Şi încă ce ostaş!" "Şi ce vor doftorii, măria-ta? "Vor să te sărut, Oană!"

ARBORE *(ştergându-se la ochi)*: Ce vremuri!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Alte vremuri!

ŞTEFĂNIŢĂ: Vreţi să fie tot alea?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Să se întoarcă, măria-ta!

OANA: "...Pe Voitiş?... Iar pe Voitiş..."

ŞTEFĂNIŢĂ: Ei, ci ca sfârşeşte cu aiurările tale!

OANA: De ce te superi?

ŞTEFĂNIŢĂ: Hî...

OANA: Supărarea e de la diavolul... Ce Dumnezeu, visează?... A! de multe ori omul visează... ce cu gândul n-a gândit!... Şi eu să mă întorc numai sudori şi sânge şi să zic: "Nu mai sunt, măria-ta!" "Oană, Oană, ce suflet e în tine! Se vede că tat-tău, cine-o fi fost, a fost ostaş... Ei, şi ce ostaş!" Nu, nu, nu e aşa!... *(Se trudeşte să-şi amintească şi, neputând, plânge.)*

"Ai înţeles, Oană?" *(Plânge.)* "Da, măria-ta!" *(Suspină.)*

O! O! oh!... Îl văz. A picat pe scaun... "Mai bine"... "Na, să daţi paharul acesta Mănăstirii Putna"... *(Plânge.)* Şi s-a închinat... "O! Moldovo!"

ŞTEFĂNIŢĂ: Bine că s-a sfârşit!

OANA: Nu, nu s-a sfârşit... Ce să se sfârşească?... O, Maică a Domnului... ca lumina de la candelă... Mi se îngroapă buzele în obrajii lui... Şi miroase a cuişoare... Adu la mama două!... Binişor, să nu cazi!... E tatăl tău, mamă, nu te speria...

ŞTEFĂNIŢĂ: De cine mai vorbeşte?

DOAMNA TANA: De măria-ta... când erai mic...

OANA: O! gropiţele de la deştele lui!... Şsta-l pândeşte... ăsta-l ocheşte... ăsta-l nimereşte... ăsta-l găteşte... O! căţelu... Ni, căţel!... Oh! cu buclele lui aurii, cu ochii ca două afine, cu buzele ca răsura, stă-n prag ca un sfânt în cercevea... *(Ştefăniţă face o mişcare de nerăbdare.)* Nu vă stric jucăriile, nu-mi turburaţi visele...

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Ea vede ce i se pare, şi nouă ni se pare ce vedem...

OANA: Nu-mi răpiţi mângâierea... Ce lumini s-aducă el Sfatului vostru?... Ţara e mare şi el e mic!

ŞTEFĂNIŢĂ: E domn!

OANA: Şi s-a făcut mare... şi l-a îngropat...

ŞTEFĂNIŢĂ: Aşa crezi tu?

OANA: O! l-a înghiţit întunericul...

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu, s-a tras la întuneric, ca să vază mai bine...

OANA: Ah! "Tu dormi, Oană, şi Cătălin plânge!"

ŞTEFĂNIŢĂ: Luaţi-o d-aici!

OANA: "Viforul care a început va răsturna mândria Moldovei!..."

ŞTEFĂNIŢĂ *(din ce în ce mai tare)*: Luaţi-o d-aici!

OANA: Omul e mai rău ca fiara... *(Ştefăniţă tresare.)* Scroafa-şi mănâncă purceii, copilul părinţii...

ŞTEFĂNIŢĂ: Luaţi-o d-aici, vă zic!

DOAMNA TANA: Aide, Oană, să-ţi arăt lumina de la candelă...

(Oana se duce după doamnă. Plecând, îşi întoarce capul şi priveşte spăimântată pe Ştefăniţă.)

OANA: O! ca un ucigaş!

ŞTEFĂNIŢĂ *(turburat)*: Să începem!

SCENA VII

ŞTEFĂNIŢĂ, LUCA ARBORE, logofătul TROTUŞANU, vornicul CĂRĂBĂŢ, biv-vel-logofătul ISAC, paharnicul SĂCUEANU, vistiernicul IEREMIA, vistiernicul SIMA, pârcălabul PETRICĂ, pârcălabul BALOŞ, pârcălabul CONDREA, spătarul HRANĂ, comisul CĂŢELEANU.

(Ştefăniţă stă câtva pe scaunul cel mai nalt.)

ARBORE: O singură treabă aşteaptă întărirea măriei-tale...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ba două...

ARBORE: ... aceea pe care a hotărât-o Divanul, învoiala cu Polonia...

ŞTEFĂNIŢĂ: Voi, dar nu eu! Tu, dar nu eu! Sigismund, dar nu eu!

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Eu, Baloş, şi Hrană n-am fost aicea...

ARBORE *(cu smerenie, către domn)*: Când aţi zis: faceţi ce vreţi, boieri...

ŞTEFĂNIŢĂ *(se ridică-n picioare)*: Dar nu ce vreau!

ARBORE *(liniştit)*: ...potrivit vechiului obicei domnesc, nu mai era osebire între noi şi măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Unde e scris asta?

ARBORE: Nicăieri şi pretutindeni. Mintea tuturor e mai cuprinzătoare ca a fiecăruia în parte. Ce se urmează dupe obiceiul pământului n-are nevoie de scris. Nu e aşa, boieri?

Toţi: Aşa e!

ŞTEFĂNIŢĂ: Eh, mai degrabă...

ARBORE: Eu am puţine zile de trăit...

ŞTEFĂNIŢĂ *(printre dinţi)*: Puţine!

ARBORE: ...ş-aş vrea să închiz ochii, mâhnit eu, dar nu mâhnită ţara... Învoiala de negoţ cu Polonia ajungând la sfârşit, ne-am folosit de aceasta...

ŞTEFĂNIŢĂ: V-aţi, nu m-am!

ARBORE: ...şi-am trimes pe Luca cârje, cu învoirea tuturor... Nu e aşa, boieri?

TOŢI *(afară de Petrică, Baloş şi Hrană)*: Aşa e!

ŞTEFĂNIŢĂ: Cu a voastră, nu cu a mea!

ARBORE: ...ca să vorbească marelui Divan al Poloniei şi lui Sigismund şi să întărească iarăşi vechile legături, pe te-

meiul pe care îl cunoşti măria-ta. Sigismund a primit şi-a trimes împuternicit pe preasfinţia-sa episcopul de la Cameniţa, Laurentius Miedzileski, ca să ia iscăliturile măriei-tale şi ale Divanului...

ŞTEFĂNIŢĂ *(face câţiva paşi repede)*: Pe cine?

ARBORE: Pe episcopul de la Cameniţa...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ha! Şi unde e episcopul?

ARBORE: La mine.

ŞTEFĂNIŢĂ *(din ce în ce mai aprins)*: Când a sosit?

ARBORE: Ieri pe-nserate.

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi unde-a mas?

ARBORE: La mine.

ŞTEFĂNIŢĂ *(râzând nervos)*: O! ho! Moghilă! Moghilă! *(Moghilă intră prin dreapta.)* Avem mosafiri, Moghilă! Trimete la Luca Arbore, să poftească pe episcopul de Cameniţa, Laurentius Miedzileski, la castel... Şi vezi, primeşte-l bine... E împuternicitul puternicului crai al Poloniei, al lui Sigismund iaghelonul, p-a cărui fată vitreagă i-am cerut-o eu în căsătorie, şi "cel mai iubit prieten al lor" a rămas cu buza umflată, cântând la lună "cotoiul fără nădejde şi ciacâra nepăsătoare"... *(Mirare între boieri.)*... Ei?... Şi de ce n-a tras la castel? *(Moghilă iese.)*

ARBORE *(liniştit)*: Era plin de praf, obosit de drum şi e vechi cunoscut al meu.

ŞTEFĂNIŢĂ *(ca prin vis)*: O! ho! Moghilă, nu uita că e un vechi prieten al lui Arbore!... *(Apoi tare.)* Şi l-ai scuturat bine?

ARBORE: Scuturat?

ŞTEFĂNIŢĂ *(râzând)*: De tot ce-avea... Aş fi vrut să mă fi strecurat după uşă şi să fi văzut de i-ai scuturat mai mult buzunarele ca vestmintele...

(Boierii se uită mitraţi unii la alţii.)

ARBORE: Eu?

ŞTEFĂNIŢĂ: Da, eu?... Şi l-ai sărutat?

ARBORE *(mirat)*: Mâna, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ *(râzând nervos)*: Am zis eu altceva?... Şi de când îl cunoşti?

ARBORE *(liniştit)*: La bătălia de la Cosmin l-am scăpat de furia alor noştri... Era un smerit călugăr...

ŞTEFĂNIŢĂ: A! Ţi-e dator viaţa!

ARBORE *(iuţindu-se puţin)*: Şi de ce această amărunţită cercetare?

ŞTEFĂNIŢĂ: A! ţi se pare o cercetare?... *(Se repede la Arbore.)* Şi de ce-ai roşit?... Ai ceva de-ascuns?

ARBORE: Eu?

ŞTEFĂNIŢĂ: Ba, eu!

ARBORE: Ce ciudat e râsul la om! Mai pot eu să mai râz? Şi cu toate acestea, am râs!

ŞTEFĂNIŢĂ: Ha! ha! să râdem, Arbore!... Ha!... Ha!... Cunoşti scrisul ăsta, Trotuşene?... *(Îi întinde scrisoarea.)* Da, uită-te bine...

LOGOFĂTUL TROTUŞANU *(tresărind şi privind spre Arbore)*: N-aş şti să spui...

ŞTEFĂNIŢĂ: N-ai şti?... O! Uitaţi-vă la el, că nu ştie... *(Boierii, uimiţi, se silesc să priceapă.)* Dar tu, Cărăbăţ?... Uită-te bine, bine...

VORNICUL CĂRĂBĂŢ *(tresărind)*: De... Şi-ar aduce cu al meu...

ŞTEFĂNIŢĂ: Cam prost scris... Cine-a scris nu e om de condei... Arbore... tu... ce zici?

ARBORE *(liniştit)*: Da... Seamănă... De mine e scris.

ŞTEFĂNIŢĂ: Uită-te bine!

ARBORE *(liniştit)*: M-am uitat... E de mine... Şi ce-am scris în această carte?

ŞTEFĂNIŢĂ: Ştii leşeşte?

ARBORE: De mic copil am învăţat.

ŞTEFĂNIŢĂ: Citeşte sus!

ARBORE *(cu aceeaşi nepăsare, după ce şopteşte, încet, să nu s-auză, câteva cuvinte leşeşti)*: "Eu, portarul Sucevei şi hatmanul Moldovei, cu închinăciune viu la picioarele lui"... *(Se schimbă la faţă şi se opreşte.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(izbucnind)*: Citeşte!

ARBORE *(muind glasul)*: ..."lui Petru-voievod, feciorul lui Ştefan cel Mare"... *(Ridicând glasul.)* ...E scrisul meu şi n-am

scris-o eu! *(Boierii, încremeniţi, privesc în pământ.)*

ŞTEFĂNIŢĂ (râde şi se strâmbă): A! ha! ha!... Veţi vedea de ce dă îndărăt portarul Sucevei!... A! ha!... Ast-noapte — două ceasuri după miezul nopţii — caru ăl mare mai avea trei suliţe până să apuie — un om călare, c-o bundă lungă, ieşi repede din Suceava, ţiind drumul Sniatinului. Câţiva aprozi se-ntorceau, din întâmplare, în cetate. Se încrucişează cu el. "Cine e?" Nu răspunde şi pune pinteni calului. Aprozii trag câteva săgeţi. Calul cade. Cade şi călăreţul. Se încinge o luptă. Omul e lungit şi-şi dă sufletul. Îl scotocesc şi găsesc cartea aceasta!... A! ha!... Iacă cuprinsul ei: "Eu, portarul Sucevei şi hatmanul Moldovei, cu închinăciune viu la picioarele lui Petru-voievod, feciorul lui Ştefan cel Mare, şi să ştii că mi-a adus ştiri episcopul de pregătirile tale, şi tare m-am bucurat că ţara e scârbită de Ştefăniţă, şi ars aşteaptă năvălirea măriei-tale, şi cu credinţă nestrămutată rămâi de veci plecat rob, Luca Arbore". A! ha! Aţi înţeles?... Iacă de ce Arbore a ţinut să slujească lui Sigismund şi să mă umilească pe mine... Eu sunt Ştefăniţă, şi voievod? Petru!... Judecaţi!

Biv-vel-logofătul Isac *(cu glasul tremurând)*: Bătrân la bătrân... Jură, Arbore, cum e adevărul!

(Arbore stă liniştit.)

VISTERNICUL Sima: Scoate-ne din îndoială... Jură!

(Arbore stă liniştit.)

PÂRCĂLABUL CONDREA: Pe Evanghelie, în faţa Maichii Domnului, jură că nu e adevărat!

(Arbore stă liniştit.)

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Şaptezeci de ani cu credinţă... Pui mâna în foc...

ŞTEFĂNIŢĂ *(aprins)*: Că Arbore e vinovat!

PAHARNICUL SĂCUEANU: Pui capul...

ŞTEFĂNIŢĂ: Că Arbore e dovedit!... Moghilă! *Moghilă intră repede.)* Doar n-ai rădăcini ca vrejul!... Popa ăla e aici?

MOGHILĂ: Episcopul?

ŞTEFĂNIŢĂ: Popa!

MOGHILĂ: Aci, măria-ta.
ŞTEFĂNIŢĂ: În cătuşe şi-n temniţă! *(Moghilă iese repede. Mişcare între boieri.)* Vorbeşte, Arbore!... De ce taci?
ARBORE: Aştept să vă liniştiţi.
ŞTEFĂNIŢĂ: Cine? Eu?
ARBORE: Domnul şi Divanul!
ŞTEFĂNIŢĂ: Aştepţi să... *(Se îneacă.)*
ARBORE: Când se năpustesc vânturile, nu s-aude om pe om... Şi mânia n-are urechi... Uitaţi-vă la mine. Părul mi-a albit de mult şi mi-a rămas câteva viţioane, ochii m-au lăsat, mâinile îmi tremură şi glasul s-a uscat... O casă părăsită în care nu se mai aud cântece de bucurie, ci, din vreme-n vreme, se lasă câte-o pasăre ostenită, îşi spune jalea şi dorul, şi se duce, lăsând în urma ei zidurile ruinate şi ierburile crescute pe ziduri... Aşa am ajuns... C-am slujit sub trei domni, şi sufletul meu n-a fost deschis lăcomiei... Sima şi Ieremia ştiu că mi-a fost pe mână vistieria, şi am rămas cu ce-am avut ânainte d-a fi hatman şi portar al Sucevei... Şi sufletul meu n-a fost deschis zădărniciilor... Mărturisiţi voi, cu care în războaie am împărţit rănile şi în pace grijile ţării, dacă am trecut înaintea cuiva...
TOŢI *(mişcaţi)*: Aşa e!
ŞTEFĂNIŢĂ: Înaintea domnului!
ARBORE *(cu tărie)*: Totdeauna... când a fost în primejdie!... *(Scade glasul.)* Uitaţi-vă la mine... Ştefan, fala neamului, mort! Bogdan, înainte de vreme, mort! Nevasta, moartă! Fraţii, morţi! Nor-mea, nebună! Cătălin, mort! Ce-am ajuns? Umbră răcoritoare printre crucile unei mănăstiri, când la capul uneia, când la capul alteia... Izvor de lacrimi, care va seca în curând! *(Din ce în ce mai vioi.)* Mi-ar mai arde mie de uneltiri şi de răsturnări? Şi pe cine să răstorn? Pe Ştefăniţă — mă iartă, măria-ta — pe care l-am crescut de mic copil, pe care-l încălzeam la sânul meu bătrân de câte ori îi era frig, pe care-l luam pe şeaua calului şi adormea în braţele mele când ne apuca noaptea la drum în fruntea ostaşilor ţării, căruia îi povesteam bătăliile bunicului şi, când făcea ochii sperioşi, îi ziceam: “Ca el să ajungi, dragul

moşului!" Şi cu cine aş sta eu la împărechere? Cu Petru pribeagul?... D-ar fi aşa, ce uşor mi-ar fi fost să-ţi sucesc gâtul — mă iartă, măria-ta — când Bogdan murise şi rămăseşi singur plăpând sub paza şi apărarea mea!...

(Boierii fac semne de aprobare.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(furios)*: Ai vrut să domneşti!

ARBORE: Aş fi putut şi n-am vrut! Te-am uns domn şi ai fost domn, dovadă că nu împliniseşi unsprezece ani şi-ai întărit dania pe care Cosma Şearpe o făcuse Mănăstirii Neamţului... Nu-i aşa, boieri?

TOŢI: Da! da!

ŞTEFĂNIŢĂ: Cum e, Hrană? Cum e, Baloş? Cum e, Petrică? Spuneţi voi!

PÂRCĂLABUL BALOŞ: De, măria-ta, cum să fie? Ai fost fără să fii, dar nici Arbore n-a fost...

ŞTEFĂNIŢĂ *(îi dă cu tifla)*: Na! Na!

ARBORE: Nu-mi apăr bătrâneţea şi zilele amărâte, ci obrazul şi cinstea!... Scrisul din carte seamănă cu scrisul meu, dar nu cu sufletul meu! Duşmani s-au adunat mulţi, c-am fost drept şi neînduplecat...

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi ce vrei să zici?

ARBORE: Că măria-ta, fără să ştii, ai căzut în cursa ce mi s-a întins mie, şi-o iei de bună...

ŞTEFĂNIŢĂ: Aseară pică episcopul, ast-noapte se prinse cartea... Cum s-o plăsmuiască cineva aşa de repede?

ARBORE: De două săptămâni se ştia de sosirea episcopului...

ŞTEFĂNIŢĂ *(furia-i creşte)*: Dar a fost moarte de om...

ARBORE: Să-l vedem...

ŞTEFĂNIŢĂ: L-am văzut eu!

ARBORE: Cine e? Să-l vedem, şi eu, şi boierii...

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu trebuie!

(Murmure între boieri. Se trag la o parte Petrică, Baloş şi Hrană.)

ARBORE: Zici că omul a fost ucis de... aprozi...

ŞTEFĂNIŢĂ: Zic!

ARBORE: Să-i vedem, cine sunt?...

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi de te-ai uita la ei, i-ai schimba din aprozi în hatmani?

(Boierii încep să protesteze.)

PAHARNICUL SĂCUEANU: Şi de ce să nu-i vedem, măria-ta?

VISTERNICUL IEREMIA: Atunci, cum să cercetăm pâra ce i s-aduce?

ŞTEFĂNIŢĂ: Am cercetat-o eu!

VISTERNICUL SIMA: Cum să-l judecăm?

ŞTEFĂNIŢĂ: L-am judecat eu!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Şi după care lege?

ŞTEFĂNIŢĂ *(izbucnind de mânie)*: Legea sunt eu!

ARBORE *(tresare)*: A! Ura n-are lege!... Oh!... Ura!... *(Se uită cumplit la Ştefăniţă.)* Ura, pe care am crescut-o, am ocrotit-o, am gătit-o, am ţinut-o de mână...

Biv-vel-logofătul Isac: Arbore!

ARBORE: ...am scăldat-o, am şters-o, am culcat-o, am mângâiat-o...

LOGOFĂTUL TROTUŞANU: Arbore! Arbore!

ARBORE: ...am pus-o pe tron, am povăţuit-o, i-am arătat calea binelui... ura, care s-a tăcut puternică... ura, care-mi pândeşte din senin amărâtele mele zile... ura, aceasta... *(Îl îneacă plânsul.)*

LOGOFĂTUL CĂRĂBĂŢ *(mişcat)*: Tu plângi, Arbore?

ARBORE: ...ura aceasta fără păreche a răpus şi pe Cătălin!... Acum le văd... N-am vreme să vă spui!... Cine pândeşte a mai pândit!

(Boierii rămân încremeniţi.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Pe Cătălin? *(Fără să vrea, face semnul rostogolirii.)*

ARBORE: O! da! da! pe Cătălin!... *(Îi repetă mişcarea. După o pauză şi cu bunătatea tristă a unui bătrân care se duce.)* Na, Trotuşene, inelul pe care-l ţin de la Şefan cel Sfânt... Na, Isac, cruciuliţa pe care-am purtat-o de când eram mic... Na, Căţălene, cartea aceasta de rugăciuni... Na, Ieremia, iconiţa...

---

[1] *Sinie* — tabl[de copt.

Na, Sima, mătăniile... Na, Condrea, cuţitul... Na, Săcuene, punga aceasta... Na, Cărăbăţ... *(Se caută şi nu mai găseşte nimic.)* Şi pentru tine nu mi-a mai rămas nimic... nimic... decât un sărutat!... O! nu mă plâng pe mine, care mă duc, ci pe Cătălin, care s-a dus, şi pe voi, care rămâneţi!... Fiara a dat de sânge!

(Boierii plâng.)

ŞTEFĂNIŢĂ *(cu ură)*: U! *(Se strâmbă.)* Moghilă! *(Moghilă intră.)* Ia-i sabia!

(Moghilă vine repede spre Arbore.)

ARBORE *(cu mândrie)*: Tu?... Nicicând n-a căzut din mâna mea! *(Trage sabia. Ştefăniţă face doi paşi înapoi. Baloş, Petrică şi Hrană se pun în dreptul lui.)* M-aş omorî...

ŞTEFĂNIŢĂ *(alb de mânie)*: Omoară-te!

ARBORE *(aruncând sabia jos)*: A, nu! Vreau să fii ucigaşul bătrânului care te-a crescut!...

ŞTEFĂNIŢĂ: Eşti osândit...

TOŢI BOIERII: Ce faci, măria-ta?

ŞTEFĂNIŢĂ: ...Ia moarte!

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Fără judecată?

ŞTEFĂNIŢĂ: Cine a zis?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Eu!

ŞTEFĂNIŢĂ: Tu?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Şi fără vină?

ŞTEFĂNIŢĂ: Cine-a zis?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Eu!

ŞTEFĂNIŢĂ: Eh!... Haide! *(Face semn să plece Arbore.)*

ARBORE: S-aveţi grijă de copiii mei...

ŞTEFĂNIŢĂ *(sălbatic şi fioros)*: A! copiii? Le port eu de grijă!

ARBORE: Oh! *(Iese plângând.)*

(Toţi boierii scot un oftat adânc.)

ACTUL IV

O sală de arme cu tavanul de lemn şi cu grinzi mari.

O friză cu arabescuri şi în mijloc cu portretul lui Dragoş. La peretele din fund, tronul lui Ştefan cel Mare, acoperit cu o perdea de mătase veche. În apropiere de tron, o masă întinsă. Paharul domnesc, în formă de pâlnie înaltă şi subţire, e de aur. În stânga, o fereastră ogivală, care se deschide şi dă asupra pieţei din mijlocul castelului. În fund, în stânga, o intrare largă, care dă într-un coridor. În partea dreaptă, un leagăn aurit, în care se vede o păpuşă blondă. La un cap al leagănului atârnă jucării, mătănii, farmece şi păpuşele. O intrare în dreapta.

SCENA I

Pârcălabul PETRICĂ, pârcălabul BALOŞ şi spătarul HRANĂ, în vestminte de război.

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Să fi fost vinovat?

SPĂTARUL HRANĂ: Care i-ar fi fost foloasele?

PÂRCĂLABUL BALOŞ: Dar domnul ce-a folosit să taie în neştire pe epitropul lui?

SPĂTARUL HRANĂ: Mi-e frică să mă întreb.

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Arbore ţinea în ruptul capului la unirea cu Polonia, şi Ştefăniţă, la unirea cu turcii.

SPĂTARUL HRANĂ: Cum, unirea cu turcii?... la 4.000 de turci, care se întorceau încărcaţi cu pradă din Polonia, nu le aţinu calea şi-i zdrobi până la unul?... Şi nu trimise plocon lui Sigismund steaguri, arme, şaluri şi vestmintele lui Iucbar-paşa, ucis în bătălie?

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Da, împreună cu o scrisoare plină de ocări...

PÂRCĂLABUL BALOŞ: Nu e limpede... Cu turcii, pe care-i bate, împotriva Poloniei, pe care o lasă în pace... Daruri şi ocări lui Sigismund... Ieri aruncă în temniţă pe Laurentius, pe temei că urzea cu Arbore năvălirea lui Petru, şi azi îi dă drumul... Nu e limpede...

SPĂTARUL HRANĂ: Cine-a văzut pe aprozii care i-au adus cartea?

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Nimeni, pentru că nu sunt, dupe cum nu e, nici mort, nici viu, omul la care s-ar fi găsit acea carte...

SPĂTARUL HRANĂ: Arbore nevinovat şi ucis... Arbore avea dreptate: cine pândeşte a mai pândit...

PÂRCĂLABUL BALOŞ: Pe Toader şi pe Nichita i-a închis...

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: I-a închis?

SPĂTARUL HRANĂ: O! săracii flăcăi! *(Face cu mâna ca şi cum ar tăia două capete.)* Unde sunt ceilalţi boieri?

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: În casa lui Arbore, se sfătuiesc.

SPĂTARUL HRANĂ: Ce poate sfatul contra săbiei?

PÂRCĂLABUL BALOŞ: Unde ne ducem?

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Unde-o vrea Domnul...

SPĂTARUL HRANĂ: Dar vrea?

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: O... *(Mişcare de îndoială.)* Sââât!

SCENA II

ŞTEFĂNIŢĂ, PÂRCĂLABUL PETRICĂ, PÂRCĂLABUL BALOŞ, SPĂTARUL HRANĂ.

(Ştefăniţă, îmbrăcat în zale, răsuflând agitat, se plimbă de colo până colo.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Aşa să paţă cei care se ridică din puzderie şi se scutură în ochii stăpânului! *(Se repede la un pahar şi gustă.)* Am încercat. Nici unul nu e bun până n-oi isprăvi... Mai am ceva treabă... Uriaşii s-au luat la întrcere cu zeii păgânilor... şi ştiţi ce-au pătimit... Asta e vina şi păcatu... Moghilă... Moghilă!...

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Nu s-a întors...

ŞTEFĂNIŢĂ: Unde e?

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Unde l-ai trimis, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: A, da! Să întărească ştrăjile la intrările şi ieşirile oraşului... Dar boierii n-au venit?

PÂRCĂLABUL BALOŞ: Nu, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să vie degrab!... Unde sunt?

SPĂTARUL HRANĂ: Acasă la Arbore...

ŞTEFĂNIŢĂ *(turburat)*: O! Arbore!... S-a mutat... Or fi

având ei loc unde s-a mutat el?... De ce nu vin? Or vrea să le trimit pe mutul... care vorbeşte să-l înţeleagă toţi? *(Dă cu tăişul palmei în jos.)* Du-te, spătare, şi spune-le că Ştefăniţă îi aşteaptă cu masa întinsă... că mi-e sete... de cotnar!

SPĂTARUL HRANĂ: Mă duc, măria-ta... *(Iese repede prin dreapta.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Ai venit? *(S-aude gălăgie în piaţă.)* S-au adunat calicii târgului!

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: S-au adunat, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Vor să petreacă, ca ieri...

PÂRCĂLABUL BALOŞ (trist): Să petreacă, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ *(deschide fereastra din stânga)*: Aş vrea să fiu or ce sunt, or unealta care... *(Taie cu mâna.)* Voi n-aţi vrea?

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Una nu se cuvine... Cealaltă... *(Se închină.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(râzând nervos)*: O! o! vă e frică!

PÂRCĂLABUL BALOŞ: De Dumnezeu, măria-ta!

ŞTEFĂNIŢĂ: Vasăzică, de n-aş avea pe mutul care... Tu n-ai vrea să fii... nici tu?... *(Doamna Tana intră repede prin fund, îmbrăcată în negru, cu părul despletit, cu ochii roşii şi cu mătănii negre în mână. S-aude zgomotul din piaţa castelului.)* Ei, iar doamna!

SCENA III

Cei de sus şi DOAMNA TANA, mai târziu spătarul Hrană şi MOGHILĂ.

DOAMNA TANA: Îndurare, doamne!

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce vrei?

DOAMNA TANA: Să-ţi scap numele de ocară, sufletul de osândă şi domnia de nelegiuire!

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi pentru cine te rogi aşa, că de n-ar fi vinovaţi, i-ai învinovăţi rugându-te?

DOAMNA TANA: Pentru Toader şi Nichita... Auzi?... Mulţimea se adună...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să petreacă!

DOAMNA TANA: Ascultă... *(S-aude: "Iertare! Iertare!")* Cer iertare măriei-tale! Nu vor sânge nevinovat!

ŞTEFĂNIŢĂ: Am tăiat un cap scorpiei... mai are trei... ba nu, două... Şi tu vrei să bag sabia în teacă?

DOAMNA ŢANA: Ce-au stricat ei?

ŞTEFĂNIŢĂ: Că s-au născut!... Ce strică puii leoaicei din Egipet? Că sunt începuturi de lei... Ucide-i până nu se fac lei!

DOAMNA ŢANA: Preotul...

ŞTEFĂNIŢĂ: Popa!

DOAMNA TANA: ...care i-a spovedit a ieşit cu lacrămile-n ochi şi mi-a zis: "Roagă-te... să-i ierte, doamnă!" Ostaşii care îi păzesc mi-au zis: "Roagă-te să-i ierte, doamnă!" Şi fetele...

ŞTEFĂNIŢĂ: Fetele!

DOAMNA TANA: ...mi-au dat în genunchi şi mi-au zis: "Domnul e milostiv... să-i ierte, doamnă!"...

ŞTEFĂNIŢĂ: Pe popă am să-l raz... la fitece ostaş o sută de vergele... şi fetelor tale... le arde de măritat...

DOAMNA ŢANA: În numele maicii care te-a născut...

ŞTEFĂNIŢĂ: N-am cunoscut-o!

DOAMNA ŢANA: În numele tatălui tău...

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu l-am cunoscut!

DOAMNA ŢANA: În numele bunicului tău cel sfânt...

ŞTEFĂNIŢĂ *(se repede la fereastră)*: Oh! şi abia se mişcă!

DOAMNA TANA: În numele Muşatinilor, şi pentru iertarea păcatelor lor...

ŞTEFĂNIŢĂ: Domnii n-au păcate...

DOAMNA TANA *(cade în genunchi)*: În numele cerului... şi-al lacrămilor mele...

ŞTEFĂNIŢĂ: De s-ar sui şi-ar trece peste capul lui Dragoş, n-aş călca hotărârea mea!

DOAMNA TANA *(se scoală plângând)*: Nu e nici soţ, nici părinte... O! voi, care aveţi copii *(către boieri)* şi-i sărutaţi, şi vă sărută, şi le închinaţi căpătâiul când se culcă, şi vi se bate inima când răsar prin somn, şi vă creşte inima când vă zic "tată"... voi trebuie să-mi înţelegeţi durerea... vouă trebuie să vă fie milă...

ŞTEFĂNIŢĂ *(se uită pe fereastră)*: Mai iute! Mai iute!

DOAMNA TANA: ...rugaţi-vă pentru ei!

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Doamne...

PÂRCĂLABUL BALOŞ *(dând în genunchi)*: Doamne...

ŞTEFĂNIŢĂ: Sus!... Nu fi muiere!... Petrică, tu să fii portar al Sucevei şi hatman al Moldovei, şi tu, Baloş, logofăt, în locul lui Trotuşanu... *(Se uită pe fereastră.)* Mai iute!

DOAMNA TANA: De piatră d-ai fi fost, te-ai fi muiat! O! osândit al întunericului!

(S-aud strigăte de: "Iertare! iertare!")

ŞTEFĂNIŢĂ *(se uită pe fereastră, face semn, s-aude o lovitură surdă)*: Unu! *(Se strâmbă.)*

DOAMNA TANA (se clatină): Oh! hainu!

(Strigăte de: "Iertare!" Ştefăniţă face semn.
S-aude a doua lovitură surdă.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Doi!... S-a isprăvit! *(Se strâmbă.)*

DOAMNA TANA: O! Eşti plin de sânge, Ştefăniţă! *(Se clatină şi cade pe-un scaun.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(lui Baloş)*: Du-o d-aici!

(Baloş vrea să ia în braţe pe doamna, care se deşteaptă.)

DOAMNA TANA: Cine e? Dumneata Baloş?... Crezui c-ar fi... O! mulţumim! Mă duc eu... *(Din fundul sălei se uită înapoi.)* Oh! Oh! *(Iese.)*

ŞTEFĂNIŢĂ *(stă p-un scaun şi-şi ia capul în mâini)*: Tana nu mă înţelege... Ostenit... De două nopţi n-am închis ochii... Mi-e sete...

HATMANUL PETRICĂ *(îi toarnă vin în pahar)*: Poftim, doamne, o picătură de vin...

ŞTEFĂNIŢĂ *(aduce paharul la gură şi gustă)*: Nu pot să beau... E coclit... Baloş, gustă...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Nu, măria-ta, e bun...

ŞTEFĂNIŢĂ *(iar gustă)*: Amar... Petrică, gustă...

HATMANUL PETRICĂ: Nu, măria-ta... bun...

ŞTEFĂNIŢĂ: Mi-e sete şi nu pot să beau... *(Se scutură, ca şi cum ar da la o parte nişte fire lungi.)* Parc-aş înota într-un iaz cu brădiş... Când mă voi curăţa de aceste ierburi cari se agaţă de mine şi mă trag la fund?

LOGOFĂTUL BALOŞ *(cu ochii în jos)*: Destul, măria-ta!
ŞTEFĂNIŢĂ *(trezindu-se din gânduri)*: Ce, destul?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Niţică odihnă...
ŞTEFĂNIŢĂ: Ce, destul?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Crede-mă, măria-ta, destule capete...
ŞTEFĂNIŢĂ: Ştefan cel Mare aşa a făcut înainte d-a domni...
LOGOFĂTUL BALOŞ: Dar nu când a domnit...
ŞTEFĂNIŢĂ: Fiindcă a domnit... Şi eu vreau să domnesc!
LOGOFĂTUL BALOŞ: Dupe ce-a biruit pe Aron, a iertat pe toţi de moartea tatălui său Bogdan...
ŞTEFĂNIŢĂ: Aş ierta pe toţi d-ar fi de moartea tatălui meu Bogdan... dar e vorba de mine!
LOGOFĂTUL BALOŞ: Mă iartă... dar până când?
ŞTEFĂNIŢĂ: Până oi avea un Sfat care s-asculte, iar nu să poruncească! *(Baloş şi Petrică se privesc îngrijaţi. Spătarul Hrană şi Moghilă, schimbaţi la faţă, vin repede prin dreapta.)* Singuri? Ce fac boierii? Nu vin? Nu le-aţi spus că-i aştept... Ce v-aţi schimbat la faţă?...
SPĂTARUL HRANĂ: Boierii sunt acasă la Arbore...
ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)*: Toţi?... Ci spune, Hrană, că eşti spătar!... Moghilă!...
MOGHILĂ: Numai Isac şi Trotuşanu...
ŞTEFĂNIŢĂ: Încotro?... Ce drum au apucat?
MOGHILĂ: Trotuşanu nu se ştie...
ŞTEFĂNIŢĂ: Să se ştie!
MOGHILĂ: Isac, spre Roman...
ŞTEFĂNIŢĂ: O roată de călăraşi după Isac... Un' l-o apuca să-l taie... E judecat şi osândit!... Pe el şi biv-vel logofătul Ivaşcu de la Roman... Ştiu eu de ce!... Ceilalţi nu vin?
SPĂTARUL HRANĂ: În curte la Arbore zărvăie lumea... Şi ei se sfătuiesc...
ŞTEFĂNIŢĂ: Sfatul e unde e domnul!... Nu vor să vie?
SPĂTARUL HRANĂ *(luându-şi curaj)*: Nu!
ŞTEFĂNIŢĂ: O! o! *(Râde îndârjit.)* Şi Baloş zicea că e de ajuns?... De ajuns e, logofete Baloş?... Răzvrătiţii!... O! ho! ho! Toţi Arbori?... La pământ codrul şi să-mpădurim din

nou!... Moghilă, ostaşi destui?

MOGHILĂ: Destui şi buni, afară de 500, cari au lăsat armele jos şi cer să le dăm pe Toader şi Nichită...

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi ce fac sutaşii lor?

MOGHILĂ: Ce fac şi ei...

ŞTEFĂNIŢĂ: O! o! pilda rea se-ntinde, să dăm noi pe cea bună!... Coiful, sabia şi calul! Să lase puntea castelului... Mă duc eu la boieri! *(Petrică-i-aduce sabia. Dă să ia sabia.)* Nu asta... p-a lui Ştefan cel Mare!

HATMANUL PETRICĂ *(încearcă sabia lui Ştefan cel Mare)*: E cam ruginită, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Peste-un ceas, ca nouă... Cum ieşise din mâinile genovezilor şi cum era în mâna lui Ştefan cel Mare! Calul, gata?

MOGHILĂ: Gata, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Are aripi?... Nu? Nu face nimic, am eu pinteni!

(Ies prin dreapta. S-aude tropotul calului.)

SCENA IV

OANA şi DOAMNA TANA.

(Oana vine prin fund, cu cearcăne împrejurul ochilor, cu furca-n brâu. Cum apare, se repede la leagăn.)

OANA: O! te-ai deşteptat!... Ce mumă rea! *(Şade lângă leagăn.)* Iacă-mă... Nu mai plânge... *(S-a-pleacă pe leagăn.)* Cu ochii închişi... I-e somn... Adormi, Ştefăniţă... *(Daină leagănul.)* ...Suceava vine, din munţi înalţi, încărcată cu basme... Pe care să ţi-l spun? Pe-l cu Muma-Pădurii?... A, nu, că e de frică, şi visezi urât, şi plângi prin somn, şi-ai să fii rău când te-i deştepta... Mai bine pe Ileana Cosânzeana cu cosiţe de aur... A, nu mănâncă pe copii... Îi iubeşte, că ei nu i-a dat Dumnezeu... A adormit... *(Apare Tana în fund.)* Vântul nu adie... Nu se mişcă o frunză... În toate să te duci, în odaia asta să nu intri... A-lu-lu...

DOAMNA TANA *(să se ducă spre masă târâtă de o dorinţă*

crâncenă, dar vede pe Oana şi se sperie): O! ea e fericită! Toată ziua toarce şi ululuie leagănul de când i-am dat păpuşa... S-a întors şi s-a oprit la acum optsprezece ani... De multe ori n-aude, şi te face să crezi că nici nu vede... Dac-ar vedea ce se petrece aici... Oh!...

OANA: Sâât... Să nu se deştepte... Abia adormi...

DOAMNA TANA: Oană, mă auzi?

OANA: Da.

DOAMNA TANA: Oană, mă vezi?

OANA: Da.

DOAMNA TANA: Cine sunt eu?

OANA: Tu?... Tu?... O roabă bună, bună s-o pui la rană...

DOAMNA TANA: Ştii tu ce e asta, Oană?

(Îi arată o sticluţă lungă şi subţire.)

OANA: O, o pasăre... Ce frumos cântă... Şi tu eşti frumoasă ca înţelepciunea...

(S-aude un tumult depărtat.)

DOAMNA TANA: Ce-o fi uietul ăsta?

OANA: Vântul se umflă... De nu l-ar deştepta... Vino, doamne, de-l adoarme şi tu, peşte, de îl creşte...

DOAMNA TANA: O! nu vezi şi n-auzi, Oană! Tu ai ochi, şi nu vezi picăturile astea gălbui... Ai urechi, şi n-auzi că episcopul Laurentius mi-a dat sticluţa asta şi mi-a spus că în ea stă mântuirea ta, ş-a mea, ş-a Moldovei... Nu mai vreau să mai fiu doamnă, şi ca să nu mai fiu trebuie să nu fie! Ş-aş avea nevoie să spui cuiva, şi n-am cui... Tu-mi rămăseşi, şi te pierdui şi pe tine... Moldova e pustie! *(Se duce repede la masă şi ia paharul de aur al lui Ştefăniţă. Scoate sticluţa.)* Îmi tremură mâna? Oh! mi se cutremură sufletul! Nu pot... Ş-am jurat înaintea iconostasului... Ah! Oană, ce faci, Oană?... *(Se duce repede spre Oana.)*

OANA: Mai încet, că doarme...

DOAMNA TANA: Cine doarme?

OANA: Ce, nu ştii?... Ştefăniţă.

DOAMNA TANA: O s-adoarmă!

OANA: Îţi spui că doarme... Ia priveşte-l... Ca lumina de

la candela Preasfintei Fecioare! Şi cum îşi mişcă buzele! Visează că suge... Vezi cum aşează mâinile pe ugerul plin, şi apasă, şi mulge... A! s-a oprit şi râde... Visează că manca se joacă cu el şi îi face aşa... *(Suge buzele şi ţiuie.)*

DOAMNA TANA: L-ai văzut tu aşa de mic?... Şi nu l-ai sugrumat?

OANA: De ce?

DOAMNA TANA: Să vezi cum îi şade cu limba scoasă şi cu ochii ieşiţi...

OANA *(se-nfioară şi arată păpuşa)*: Lui?

DOAMNA TANA: Nu,ăluilalt...

OANA: A!... Şluilalt poţi să-i faci ce-i vrea...

DOAMNA TANA: În ea a murit cel adevărat, şi nu mai e decât ce-a fost. Pentru mine, ce-a fost n-a fost nicodată, şi ce e n-are să mai fie!... Să mergem, Oană...

(S-aude tumultul crescând.)

OANA: Unde?

DOAMNA TANA: În ietacul nostru...

OANA: dacă se deşteaptă?... N-a dormit toată noaptea...

DOAMNA TANA: Are să vie Ştefăniţă necăjit şi rău...

OANA: Ştefăniţă? Doarme... Şi e bun ca soarele de toamnă târzie...

(Tumultul se apropie. Se-aud glasuri de oameni.)

DOAMNA TANA: Se bat? Doamne, îndură-te de ţara aceasta!... Vine!... *(Iese repede prin fund.)*

SCENA V

ŞTEFĂNIŢĂ, BALOŞ şi OANA.

(Ştefăniţă vine însoţit de o mulţime de copii de casă, care e opresc la uşa din dreapta. E plin de sânge pe mâna stângă şi pe piept. Oana priveşte peste lume şi daină leagănul; uneori îşi reazemă capul în mâini şi se uită drept înainte.)

ŞTEFĂNIŢĂ: O! câinii, se bat pe viaţă şi pe moarte... Daţi-

mi sabia mea! *(Baloş se repede să-i aducă o sabie şi-o pune pe masă.)* Asta nu-şi cunoaşte stăpânul! De trei ori m-am opintit s-o trag, şi n-a vrut să iasă!... Va ieşi ea, mai spăimântătoare ca-n mâna bătrânului Ştefan!

LOGOFĂTUL BALOŞ: Să te leg la mână, măria-ta!... A! şi la piept...

ŞTEFĂNIŢĂ *(arătând sângele)*: Şsta e d-al meu, ăsta e d-al lor... Dă un ştergar de la masa pe care am întins-o de ieri şi nu pot să mănânc... În curând voi mânca cu poftă... înnumără picăturile... De fitece picătură de la mine, un cap să cază... până voi podi curtea castelului cu capete boiereşti! *(Baloş îl leagă.)* Greu... să te baţi cu sabia altuia!... De ce n-a ieşit?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Petrică avea dreptate... e ruginită...

ŞTEFĂNIŢĂ: Mai bine n-aş fi luat-o... Când vrusei s-o scot auzii: “Să ştiţi că nu iese!” Mă uitai într-acolo... Şi mulţimea de ostaşi, şi furia cu care porniseră la luptă, şi ţipetele care s-amestecau păreau o mare cu talazuri înfuriate! N-a-veam pe cine pune ochii. Mă încercai a doua oară. A doua oară auzii: “Să ştiţi că nu iese!” Mă uitai... nimic... Aceleaşi talazuri care se împing şi se încalecă... A treia oară auzii limpede: “N-a ieşit!” Atunci strigai: “Moghilă, o sabie!”... Cum de-auzeam şoaptele în vuietul mai crâncen ca al mării?...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Păreri, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Cum păreri?... Ştiam unde sunt, ce fac, ce vreau, unde mă duc, de unde vin, şi auzeam venind, de departe şi d-aproape: “Să ştiţi că nu iese!” A! şi n-a ieşit!

LOGOFĂTUL BALOŞ: De multe ori se desprind, din vuietul mării, fire de sunete care prind înţelesuri...

ŞTEFĂNIŢĂ: Aci înţelesul prevestea faptele... Ia-o, du-o departe, să n-o mai văz... Mâine despart ce e al lui de ce e al meu...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(sfios)*: Iar pică, măria-ta...

ŞTEFĂNIŢĂ: Atât mai bine! Se vor înmulţi capetele care vor cădea... Înnumără-le... Da, da, atât mai rău! Voi face un munte, ca Ceahlăul de gros şi de înalt, din capetele boiereşti! Ah! ci leagă-mă mai strâns de nu vrei să vie numărul şi la al tău!... Ce, te-ai speriat?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Nu, dar destul, măria-ta!
ŞTEFĂNIŢĂ: Cum... Să-i iert?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Să-i birui şi să-i ierţi!

(Tumultul se apropie.)

OANA: Zi vântului să tacă şi valurilor să se potolească...
ŞTEFĂNIŢĂ: Oana?... *(Tumultul s-apropie.)* Ia!... Să-i iert?... Aş fi nedrept cu ceilalţi... şi cu Oana... *(Oanei.)* Aci ţi-ai adus pe Ştefăniţă al tău?
OANA: Ce-ţi pasă?...

(Tumultul creşte.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Daţi-mi sabia!...
OANA: Împotriva domnului tău?

(Baloş îl încinge cu sabia.)

ŞTEFĂNIŢĂ: Vrei să zici... *(Lui Baloş.)* Ce tremuri aşa?... împotriva mea însumi... Un alt coif... Şsta mă strânge ca un cerc de fier...
OANA: Şi Bogdan nu mai vine... E dus departe... iii... unde se varsă Nistru-n mare...
ŞTEFĂNIŢĂ *(încercând sabia)*: Asta iese... Să mergem, Baloş.
LOGOFĂTUL BALOŞ: Fereşte-te de Cărăbăţ... Lovitura lui e ca a cornului de taur... Pe doi i-a despicat până-n şezut... Şi din curtea lui Arbore a făcut o cetate...
ŞTEFĂNIŢĂ: De unde au adunat atâta lume?...

(S-aud zgomote apropiate.)

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ia!
ŞTEFĂNIŢĂ: Baloş, calul!

(Se reped la ieşirea din dreapta.)

SCENA VI

ŞTEFĂNIŢĂ, BALOŞ, OANA şi MOGHILĂ.

(Moghilă îi întâmpină, rănit, plin de praf, cu hainele rupte şi cu sabia scoasă.)

MOGHILĂ: Nu te duce, doamne...

ŞTEFĂNIŢĂ *(spăimântat)*: De ce?
MOGHILĂ: Vin şi ei!
ŞTEFĂNIŢĂ: Vin?... *(Trage sabia.)*
MOGHILĂ: I-aducem...
ŞTEFĂNIŢĂ: Până s-aud cu ce trebuia să începi, mi-a ieşit sufletul!
MOGHILĂ *(răsuflând repede)*: Abia te făcuşi nevăzut şi strigai copiilor de casă: "Când s-o întoarce, să se întoarcă la biruinţă!" Ş-un ţipăt lung scoaseră ostaşii, că clocotea văzduhul. Şi nu se mai cunoştea învăluiţi de învăluitori. Unul singur se vedea în tot acest alai al morţii: Cărăbăţ! Cu amândouă mâinile învârtind paloşul, pe care izbea, la pământ. Se traseră în curte. Noi, într-o clipă, pe ziduri. Spătarul Hrană strigă: "Oameni buni, degeaba atâta sânge! Duceţi-vă iertaţi, pe la casa cui vă are!" Şi se făcură roată, fitecine cu ce avea în mână, ca şi cum ar fi fost ostaşi, şi ieşiră prin fund, şi se duseră uitându-se îndărăt, până nu se mai văzură pe după o cută de deal. Apoi spătarul Hrană le zise boierilor: "Domnul e milostiv"...
ŞTEFĂNIŢĂ: O! o! da'ce milostiv!
MOGHILĂ: "...supuneţi-vă şi daţi armele." Ei se uitară între dânşii, se sfătuiră din privire, clătinară din cap, ridicară din umeri, adică: "ce-o fi să fie". Şi-şi întinseră săbiile pline de sânge. Doar Cărăbăţ izbi cu a sa de câteva ori treptele de piatră — şi la fitece lovitură sărea scântei — până ş-o rupse în două. Şi aruncând bucata cu mânerul, zise: "Na! ia-o şi ia-mă!" Dar iată-i, vin înşiruiţi, cu sângele dâră, cu vestmintele rupte, cu capul în jos...
ŞTEFĂNIŢĂ: Jos de tot!
MOGHILĂ: Întâi e comisul Toma Căţeleanu, târând piciorul după el, apoi vistiernicul Ieremia, cu sângele pe faţă, paharnicul Săcueanu, cu dreapta zdrelită...
ŞTEFĂNIŢĂ: A! Moghilă, te fac clucer!
MOGHILĂ: ...pârcălabul Condrea adus de mijloc, biv-vel vistiernicul Sima cu umărul stâng deschis, şi vornicul Cărăbăţ teafăr, că nimeni nu s-a apropiat de el să se ducă pe lumea cealaltă...

ŞTEFĂNIŢĂ: A! Moghilă, te fac comis! De mi-ai fi adus şi pe logofătul Trotuşanu, te-aş fi făcut vistiernic...
MOGHILĂ: I-am dat de urmă...
ŞTEFĂNIŢĂ: De urmă, dar nu de el...
MOGHILĂ: A trecut în Pocuţia...
ŞTEFĂNIŢĂ: Oh! Polonia... han de tâlhari... pusă în mijlocul lumii ca într-un codru! De s-ar scula Ungaria, împărăţia Moscului, chanii tătarilor, padişahul cu toată tăria lui, muntenii şi moldovenii, ş-ar porni oştile să potopească puterea leşească, m-aş face piuă să încalece Soliman, aş adăpa caii chanilor, aş duce sabia ţarului, aş ţine să se spele craiul Ungariei, m-aş închina cumnatului meu Radu şi-aş arunca coroana Muşatinilor de pe capul meu pe capul lui Mogârdici!... O! Polonia! Polonia!... *(Se îneacă.)*
OANA: C-a zis broasca Maichii Domnului: “De ce plângi, că eu am avut nouă, şi pe toţi i-a călcat carul”... Şi-a zis Maica Domnului broaştei: “Când vei muri să nu te-mpuţi”...

SCENA VII

ŞTEFĂNIŢĂ, BALOŞ, MOGHILĂ, OANA, HRANĂ, PETRICĂ, CĂŢELEANU, IEREMIA, SĂCUEANU, CONDREA, SIMA şi CĂRĂBĂŢ.

PÂRCĂLABUL PETRICĂ: Iată, măria-ta, boierii pocăiţi îţi cer iertare...
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Tu zici!
ŞTEFĂNIŢĂ: Dar tu?
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Că scris a fost să-ncapă moştenirea lui Ştefan cel Mare pe mâna nevrednicului...
(Mişcare între boieri.)
ŞTEFĂNIŢĂ *(se repede cu sabia scoasă):* A!
LOGOFĂTUL BALOŞ *(reţinându-l):* Măria-ta...
ŞTEFĂNIŢĂ: Vroiam să-i întorc cuvântul de unde ieşise!... O! răzvrătiţilor!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Nu ne-am răzvrătit, ne-ai răzvrătit!
PAHARNICUL SĂCUEANU: Ne-ai răzvrătit judecând singur în locul Divanului...

VISTERNICUL SIMA: Judecând fără de lege...
PÂRCĂLABUL CONDREA: Osândind fără dovadă...
VISTERNICUL IEREMIA: Pe Luca Arbore, cu care te vei întâlni în ziua judecății d-apoi...
COMISUL CĂȚELEANU: Și pe copiii lui, pentru care se răsculă lumea din Suceava...
VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Pe toți copiii lui! *(Ștefăniță face semnul rostogolirii.)* Da, da, pe Cătălin... Așa, așa l-ai rostogolit din vârful muntelui în prăpastie...
ȘTEFĂNIȚĂ *(furios)*: Minți!
VORNICUL CĂRĂBĂȚ: ...ucizând pe Arbore de două ori, o dată când ai ucis pe fiu-său, a doua oară când ai scornit vicleșugul cu cartea, o dată că ți-a fost părinte când erai mic, a doua oară că ți-a pus coroana pe cap, lăsându-ți moștenirea strămoșilor tăi neclintită, lacom de slava cu care ar fi dorit să te vază încununat!
ȘTEFĂNIȚĂ: Minți!
VORNICUL CĂRĂBĂȚ: O! ce fățărnicie!
PAHARNICUL SĂCUEANU: Pe Cătălin îl urai pentru că strălucea printre viteji, pe Arbore pentru duhul lui cumpănit, dospit în pământul Moldovei și răsărit spre mântuirea ei!
ȘTEFĂNIȚĂ: Minți!
VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Pe Cătălin îl osândiși când doamna îi dete inelul în uralele mulțimii, pe Arbore când birui la sfat și trimise pe Luca Cârje să reînnoiască pacea cu Polonia!
ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă, să vie armașul!
OANA: Și mormântul e groapă și jitnița e groapă... într-unul se-ngroapă stârvul, în cealaltă bogățiile...

(Armașul intră prin stânga în haine roșii
și purtând pe umeri o sabie lungă.)

VORNICUL CĂRĂBĂȚ: Ce-ar zice biata Oană când și-ar veni în minți și-ar vedea naintea ochilor?
ȘTEFĂNIȚĂ: Moghilă, mutul e odihnit?
MOGHILĂ: Odihnit.
ȘTEFĂNIȚĂ: A mâncat bine? A băut bine?
MOGHILĂ: Crez, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Nu ţi-a spus?
MOGHILĂ: Cum să-mi spuie?
ŞTEFĂNIŢĂ: Da, bine zici... Toporul nu vorbeşte!
OANA: Zi mutului să vorbească şi slăbănogului să umble... O! ce frumos doarme cu mâinile supt căpătâi... Nu, nu deşteptaţi pe Ştefăniţă!
VISTERNICUL SIMA: Doarme!
COMISUL CĂŢELEANU: Visează!
VISTERNICUL IEREMIA: Un vis urât!
PÂRCĂLABUL CONDREA: Visul de pe urmă!
ŞTEFĂNIŢĂ: Hrană!... zi mutului să-şi ascuţă toporul şi să puie tăietor un buştean de stejar destul de tare... pentru şase inşi... Ce? nu te mişti?...
SPĂTARUL HRANĂ: *(ca şi cum s-ar spăla pe mâini):* Mă supui, doamne, poruncii măriei-tale, cum s-ar supune un ostaş să tragă în fratele lui...
ŞTEFĂNIŢĂ: Cu cine eşti frate?
SPĂTARUL HRANĂ: Frate-n Christos...
ŞTEFĂNIŢĂ: A! bine... bine... Fă-ţi datoria... *(Hrană iese prin fund.)* A!, boieri, a venit şi rândul domnului...
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: N-a venit... Va veni după-al nostru...
ŞTEFĂNIŢĂ *(înfuriat)*: E rândul domnului să vă judece...
PAHARNICUL SĂCUEANU: Întâi ne osândeşte ş-apoi ne judecă!
ŞTEFĂNIŢĂ: Dac-aţi fi venit pocăiţi de fărădelegea făptuită, răsculând norodul împotriva domnului, poate că mila măriei mele...
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Unde să fie mila?... Rugina stă pe fier, scoarţa pe copaci, lumina-n soare, apa-n râuri şi-n mări, şi mila-n suflete! Mila măriei-tale unde-ar fi? În suflet?... Ai abur, n-ai suflet!
ŞTEFĂNIŢĂ *(către Hrană, care intră)*: Degrab', degrab', Hrană! Nesocotiţii aceştia au trăit prea mult! Fiecare din clipele lor sunt ani din viaţa mea! Nici popă, nici grijanie, nimic *(se strâmbă epileptic)*, nimic...
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Nimic din voia ta, ca să se împlinească ce este scris...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ei, şi ce este scris?

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Să murim de mână de ucigaş, ca şi Cătălin, ca şi Arbore, ca şi Toader, ca şi Nichita, ca toţi care te-apropie ş-au sufletul curat!

ŞTEFĂNIŢĂ: A! a! ah! *(Se repede cu sabia spre Cărăbăţ şi se opreşte la sosirea Doamnei Tana.)*

SCENA VIII

Cei de sus, DOAMNA TANA.

DOAMNA TANA: Nu te întreb ce faci! Te văz, îi văz şi ştiu!

ŞTEFĂNIŢĂ: Dar tu ce faci?

DOAMNA TANA: Scap din tine ce mai e de scăpat!... Împărtăşania e o taină a bisericii în care omul — domn d-ar fi — nu se-amestecă. Ea e de la Şl-de-sus la ăi de jos! Oricât de nalt ar fi scaunul şi oricât de sus ar sta coroana, pe deasupra lor stă Treimea cea de-o fiinţă şi nedespărţită! Grijania se dă oricărui osândit la moarte! Bizantinii se ucideau, mama pe fiu, fiul pe tată, soţia pe soţ, tatăl pe fiu, fiica pe mumă, dar nicicând nu se răpuneau fără sfânta împărtăşanie. Şi Ivan al Moscovei avea un popă lângă el, ca nu cumva să ucidă fără să grijească! Şi tu, fiul fiului lui Ştefan cel Sfânt, vrei să ucizi, călcând peste cea mai mare taină a bisericii creştine?...

ŞTEFĂNIŢĂ: Petrică, du-te şi vezi, popa e-aici?

(Hatmanul Petrică iese prin fund.)

DOAMNA TANA: O! Moldovo, ce zile ai ajuns! Cinstea şi slava ta, Arbore şi Cărăbăţ, ucişi, ca nişte tâlhari, din porunca întunericului!

ŞTEFĂNIŢĂ: A domnului, muiere!

DOAMNA TANA: *(ca ieşită din fire)*: Vifor năprasnic, care învăluie cuprinsul, şi prinde pe călător, şi trece peste el, şi-l acoperă.. care prinde oştile, şi trece peste ele, şi le-acoperă... care prinde noroadele, şi trece peste ele şi le-acoperă...

HATMANUL PETRICĂ *(venind)*: Nu e, măria-ta.

ŞTEFĂNIŢĂ: Dar unde e?
HATMANUL PETRICĂ: S-a dat afund...
DOAMNA TANA *(rugându-se)*: Aşteaptă până mâine, măria-ta... Să te mai gândeşti...
ŞTEFĂNIŢĂ: Pân' la sfârşitul lumii?... Nu, nu, m-am gândit... Şi fără popă!... *(Trece mâna pe frunte.)* Ah!...
DOAMNA TANA: O! O!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Vă mulţumim, doamnă! Dumnezeu să vă trimeată harurile lui cereşti şi să vă dea destule puteri ca să vedeţi ce veţi vedea!... Măria-ta, eşti puternic...
ŞTEFĂNIŢĂ: Sunt!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Eşti ca Samson, orb şi pe mâna filistenilor, când a luat în braţe stâlpii pe care sta bolta casei...
ŞTEFĂNIŢĂ: E! Sunt!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: ...şi ca un uriaş, scuturându-se, a clătit stâlpii din loc, şi-a năruit bolta, şi-a pierit şi el cu ceilalţi sub ruine... Stâlpii suntem noi...
ŞTEFĂNIŢĂ *(râzând nervos)*: A! a! voi sunteţi stâlpi?
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: ...bolta e Moldova... Şi pe ruinele sub care vei pieri, altul mai vrednic se va ridica...
ŞTEFĂNIŢĂ: A! ha! Petru! Ho! ho!
VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Şi Petru, că e os din osul lui Ştefan cel Mare!
ŞTEFĂNIŢĂ *(furios)*: Ia-i, armaş! Ia-i! Lovitura şi capul!... Să-i toci ca pe câlţi!... Pe Cărăbăţ întâi... Ba nu, pe el la urmă, să vază cum se dau d-a rostogolul capetele celorlalţi!
OANA: Auzit-aţi că s-a zis, celor de demult, să nu ucizi... iară eu zic vouă că cine va ucide vinovat va fi judecăţii...
ŞTEFĂNIŢĂ *(luîndu-şi capul în mâini)*: Eh! o nebună!

(Se-ntoarce spre Oana. Doamna Tana se duce la Cărăbăţ şi-l sărută plângând.)

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Nu face nimic, doamnă!
ŞTEFĂNIŢĂ: Mai iute, că mi-e sete...

(Cei osândiţi pornesc.)

VORNICUL CĂRĂBĂŢ: Însetat vei fi şi setea ta nu se va potoli!

ŞTEFĂNIŢĂ: Zău!... Eh!...

(S-aud zgomote jos. Ştefăniţă se duce la fereastra din stânga. Se şterge de năduşeală pe frunte. Priveşte. Face semne. Se strâmbă epileptic şi face spumă la gură. Se razimă cu capul de fereastră. S-aud cinci lovituri surde.)

DOAMNA TANA *(spăimântată)*: O! săracii!

ŞTEFĂNIŢĂ *(alb ca varul)*: Mutul a ostenit?... Nu mai vrea? *(Face semn. S-aude şi a şasea lovitură.)* Oh!... în sfârşit, slobod!

DOAMNA TANA *(îngrozită)*: Ce-ai făcut, Ştefăniţă?

ŞTEFĂNIŢĂ: M-am făcut domn! *(Se uită pe fereastră. Scoate o pungă. O aruncă pe fereastră.)* Să fie a ta... da... da... a mutului. Păcat că nu vorbeşte!

(În timpul acesta Petrică, Baloş şi Hrană privesc în pământ şi le curg lacrămile. Oana şi-a luat capul în mâini, se uită înainte şi tresare. Doamnei Tana îi trece o lumină pe faţă şi, cu o bucurie groaznică, se repede la masa domnului, îi ia paharul, toarnă otrava şi-l umple cu vin.)

DOAMNA TANA: Supune-te, carne... îţi porunceşte sufletul! *(Se întoarce spre domn.)* Doamne, să bem!...

ŞTEFĂNIŢĂ *(tresărind)*: Tu, să bei?

DOAMNA TANA *(tot timpul prefăcându-se)*: Să uităm!... Ce-a fost nu mai este!

ŞTEFĂNIŢĂ: Un pahar, doamnei... Ia p-al meu!

DOAMNA TANA *(bând repede)*: Am apucat să beau...

ŞTEFĂNIŢĂ *(bea)*: Cam amar!

DOAMNA TANA c-o lumină de bucurie): A!... Ţi s-a părut!

ŞTEFĂNIŢĂ *(scuturându-se)*: Ş-un miros...

DOAMNA TANA: A fost trezit...

ŞTEFĂNIŢĂ: Proaspăt... *(Îi toarnă şi bea.)*

DOAMNA TANA: S-a dus, Maică a Domnului!

ŞTEFĂNIŢĂ: Cine s-a dus?

DOAMNA TANA: Şi Sima, şi Săcueanu, şi Ieremia, şi Căţeleanu, şi Condrea, şi Cărăbăţ, şi Arbore, şi Nichita, şi Toader, şi Cătălin... *(Râde.)*

ŞTEFĂNIŢĂ: Şi de ce râzi?
DOAMNA TANA: Nu sunt obişnuită să beau... Vinul ăsta te face să uiţi... şi erau ca şase berbeci cu capetele tăiate...
ŞTEFĂNIŢĂ: Bea şi uită!
OANA: ...Fericiţi cei săraci cu duhul că a lor este împărăţia cerurilor... *(Se uită la meseni. Parcă ar vrea să gonească ceva din minte.)*... Capul de cuc uscat de şapte ani, spălat în şapte ape neîncepute, purtat în sân de şapte fete mari, e bun la somn, că-ţi dă somn fără vise...
ŞTEFĂNIŢĂ *(îmbucând şi bând)*: Două zile mi s-a părut amar...
DOAMNA TANA: Acum e bun... nu e aşa?... *(Râde.)*
ŞTEFĂNIŢĂ: Da, da... De ce râzi?
DOAMNA TANA: Mă uit la Baloş... câtă gura! o! câtă gura!...
LOGOFĂTUL BALOŞ: Ca să beau, domniţă...
ŞTEFĂNIŢĂ: Vinul e minunat! *(Bea.)*
DOAMNA TANA: Mă uit la Hrană...
SPĂTARUL HRANĂ *(cutremurându-se)*: Văz pe Cărăbăţ, măria-ta...
ŞTEFĂNIŢĂ: A! şi e spătar!
SPĂTARUL HRANĂ *(îşi şterge o lacrimă)*: Nu sunt nimic...
DOAMNA TANA: Moghilă, semeni pe dinafară cu tat-tău... Aşa mi s-a spus... Urechile cam prea mari, dar încolo... Tat-tău a fost un om de treabă... şi tu, de treburi...
MOGHILĂ: De treaba la care mă pune...
DOAMNA TANA: O! ho! şi la care te pui ca să te puie...
ŞTEFĂNIŢĂ *(se şterge de năduşeală)*: Cotnarul... la un cap de femeie...
DOAMNA TANA: Vinul preface pe orcine... Mai întâi vă face urâţi... oh! urâţi de tot... gurile largi... privirile tăiate, apoi... nu! nu! vă face frumoşi... vă luminează... vă întinereşte... vă umflă părul... mai hazlii... mai sprinteni...
ŞTEFĂNIŢĂ *(înflăcărat)*: Vino în braţele mele, Tana! Ce frumoasă eşti! *(O sărută.)*
OANA: Cine?... Tana?... *(Se frământă şi recade în nebunia ei.)*

DOAMNA TANA: Iuda n-ar fi sărutat...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ştiu, ştiu de ce zici aşa... Moghilă, să dai peste graniţă pe Irma... *(Moghilă tresare.)*

DOAMNA TANA: Pe cine?

ŞTEFĂNIŢĂ: Pe contele Irmsky...

DOAMNA TANA: Prea târziu...

ŞTEFĂNIŢĂ: A?

DOAMNA TANA: Am vrut să zic prea devreme... La noapte...

ŞTEFĂNIŢĂ *(îşi scoate coiful şi-l întinde)*: Turnaţi în el... Să bem în sănătatea doamnei... *(Moghilă îi umple coiful.)* Bea, doamnă, să uităm grijile...

DOAMNA TANA *(gustând)*: Parc-aş fi sorbit din capul lui Ştefăniţă...

ŞTEFĂNIŢĂ *(bea zdravăn.)* A! bun!... La rând, boieri...

DOAMNA TANA: Cum preface vinul bun îndeopotrivă sufletele oamenilor!

OANA *(în lupta cu ea însăşi)*: Nu judecaţi, şi nu veţi fi judecaţi... Iertaţi şi vi se va ierta... Tana?... Doamna Tana?... Şi casa lui Ştefan o cârciumă? *(Recade.)* Vino, doamne, de-l adoarme...

ŞTEFĂNIŢĂ: Biata Oană! Mă trec lacrămile...

DOAMNA TANA: Să le văz!... A! ai băut prea mult... În curând te vei trezi!...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce? Nu-ţi plac aşa?

DOAMNA TANA: Ba da...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ce puţini suntem!... O nebună, trei fricoşi, un om, doamna şi domnul lor...

DOAMNA TANA: Câţi ai lăsat, măria-ta! Să vie şi Arbore, şi Sima, şi Ieremia şi Cărăbăţ...

ŞTEFĂNIŢĂ: Ei, cu ei trecutul... şi trecutul a trecut de mult...

DOAMNA TANA: Să vie şi Toader, şi Nichita, şi Cătălin...

ŞTEFĂNIŢĂ: Să vie cei care au să ia locul paharnicului, al pârcălabilor, al comisului... Unde sunt?

SPĂTARUL HRANĂ: Au fugit...

DOAMNA TANA: Au fugit, şi bătrâni şi tineri, ca puii de potârniche când trece uleul...

ŞTEFĂNIŢĂ *(ameţit)*: Au fugit de bine... O! ce proşti!... Baloş, să veşteşti ţării că domnul a... a...

DOAMNA ȚANA: ...a tăiat Sfatul...

ȘTEFĂNIȚĂ ...c-a dat afară din el pe cei răzvrătiți... că vrea pace cu boierii... Și să nu uiți să scrii cele întâmplate și lui Sigismund, și lui Soliman, și lui Radu...

LOGOFĂTUL BALOȘ *(trist)*: Voi scri, măria-ta...

ȘTEFĂNIȚĂ: Să-nvețe și ei cum să se poarte cu cei vicleni! *(Exaltat.)* A! pământ fericit al Moldovei, ți-a fost dat să vezi în scaunul tău bătrân un domn tânăr, falnic, blând și-ndurător...

DOAMNA ȚANA: O! blând și-ndurător!

ȘTEFĂNIȚĂ *(a cărui exaltare crește)*: Cu mine, tăria și viața, nădejdea și lumina! Cu mine, mândria și biruința! Cu mine, neamul va străluci ca soarele la namiezi!

OANA *(a cărei limpezime durează ceva mai mult)*: O! Doamna Tana!... Da, da!... (Recade.) Că va da jos din scaun pe cei mândri și va ridica pe cei umiliți...

ȘTEFĂNIȚĂ: La o parte... că trece... oastea lui Ștefăniță-vodă! Șiruri lungi de călăreți viteji, cu steagurile desfășurate, își reped caii care sforăie, mâncându-și zăbalele... Și copiii de casă, și piota,* (Piotă, pihotă — infanterie, pedestrime.) și gloata își scutură pletele pe grumaji, și se duc la încăierare, la moarte și la birunță cum s-ar duce la horă și la nuntă!... Aci a frânt pe unguri... aci a risipit pe tătari... aci a rupt pe leși... aci a îngenuncheat pe munteni... aci a topit pe turci... Cronicari, turnați seu în văpaițele voastre, și scrițі faptele mărețe ale domnului care a fost mai bun ca Alexandru cel Bun, mai cu minte ca Mircea cel Bătrân și mai viteaz ca Ștefan cel Mare! *(Exaltarea și beția cresc.)* Am despărțit întunericul de lumină!... Ce vă uitați așa? Dați-mi paharul plin... cu el plin mă voi sui în scaunul bunicului meu!... La o parte... pânza aceasta prăfuită... pe care n-a mai ridicat-o nimeni... *(Dă într-o parte perdeaua de mătase care acoperă tronul. Deasupra tronului, portretul lui Ștefan cel Mare, lucrat în mozaic venețian.)* Și tu *(spre Ștefan)*, ce te uiți așa la mine?... Te-ncrunți?... De ce pălești?... Ce spun buzele tale, care se mișcă ca și cum ar vrea să-mi aducă închinăciune? *(S-așează în scaun, ridică paharul.)* Și se sunt bătăliile tale?... Ce este

Chilia, Socii, Baia, Lipnic, Cătlăbugii, Scheia, Lenţeşti, Cosminul, Racova... jucării... Ah!... *(Dă un ţipăt. Se scoală de pe tron; se schimbă la faţă; devine negru; paharul îi cade din mână.)*

OANA *(venindu-şi în fire, nu poate să vorbească)*: O! o!

LOGOFĂTUL BALOŞ *(speriat)*: Ce este, măria-ta?

SPĂTARUL HRANĂ: Ce ai, măria-ta?

LOGOFĂTUL PETRICĂ: Adu mâna, măria-ta!

MOGHILĂ: Binişor, măria-ta! *(Îl dau jos de pe scaun şu-l susţin.)*

DOAMNA TANA: N-are nimic... Daţi-i vin... Vorbea aşa de frumos!

ŞTEFĂNIŢĂ *(clătinându-se)*: O arsură... Nimic... *(Se întoarce spre Ştefan. Se strâmbă epileptic.)* O! ţi-e necaz! Turnaţi vin... *(Îi ridică paharul şi i-l umple.)* Sabia ta n-a vrut să iasă... Cine-mi zicea: "N-are să iasă... n-a ieşit?"... A! voi despărţi ce e al tău de ce e al meu...

DOAMNA TANA: Şi Moldova cui o laşi?... Nu e-a lui?

ŞTEFĂNIŢĂ: Moldova e-a mea!... Voi despărţi chipul tău de scaunul acesta... Scaunul e-al meu! Să-l scoaţă!... Ah!... *(Îi cade paharul din mână, se strâmbă epileptic.)*

DOAMNA TANA: A băut prea mult... Vorbeşte, măria-ta! Vorbeşte!

ŞTEFĂNIŢĂ: A trecut... Să-l scoată cu dalta şi cu ciocanul... Mâine să nu-l mai văz... *(Dă un răcnet năduşit.)*

OANA: A! a!

DOAMNA TANA: N-ai să-l mai vezi!

OANA: A! a!

ŞTEFĂNIŢĂ: Mi se taie picioarele... Ţineţi-mă!... Mă arde!... O! Cărăbăţ!... *(Se apără cu mâna.)* Arbore... Cătălin... *(Încearcă să facă semnul rostogolirii şi nu poate.)*

OANA: A! a!

ŞTEFĂNIŢĂ: Se-ntunecă?... E noapte?...

DOAMNA TANA: Nu, e ziuă şi lumină!

ŞTEFĂNIŢĂ: Mă arde... Nu mai văz... Otravă... Doftorul...

DOAMNA TANA: N-are ce să-ţi mai facă!

OANA *(apropiindu-se de Ştefăniţă)*: A! a!

ŞTEFĂNIŢĂ: Întuneric... Întuneric... *(Se întinde în capul oaselor şi-şi dă sufletul. Boierii îl susţin.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ *(spăimântat)*: Cine l-a otrăvit?

DOAMNA TANA: Eu... am scăpat Moldova!

OANA *(îl priveşte şi lacrămile îi curg)*: Nu deşteptaţi pe Ştefăniţă!

(Doamna Tana şi Oana se îmbrăţişează şi plâng.)

Sfârşit

LUCEAFĂRUL

Dramă în 5 acte

PETRU RAREŞ
LOGOFĂTUL BALOŞ
VORNICUL GROZA
PÂRCĂLABUL MIHU, în urmă hatman
PÂRCĂLABUL MATIAŞ
POSTELNICUL ALBOTĂ
PÂRCĂLABUL LICIU
SPĂTARUL ŞANDRU
BIV-VEL LOGOFĂTUL TROTUŞAN
PAN[1] CRASNAŞ
PAN COSMA
CHELNARUL HÂREA
MOGÂRDICI
SANDOMIR
CORBEA
CREMENE
DOFTORUL ŞMIL
I-IUL OSTAŞ
AL II-LEA OSTAŞ
AL III-LEA OSTAŞ
AL IV-LEA OSTAŞ
UN COPIL DE CASĂ
O ISCOADĂ
ANDREA
ANTONIO
I-IUL PESCAR
AL II-LEA PESCAR
AL III-LEA PESCAR
AL IV-LEA PESCAR
AL V-LEA PESCAR
ELENA-DOAMNA
OANA

GENUNEA
NASTASIA
DOLGA
Boieri, ostaşi etc.

ACTUL I

Zidurile crenelate ale castelului din Suceava. La mijloc, un turn mai înalt. Pe sub turn, o poartă de zăbrele groase de fier prin care se vede curtea castelului. În dreptul porţii, o punte, lăsată peste şanţul cu apă, se sprijină pe două lanţuri groase. Pe dinăuntru, de-a lungul zidurilor, un brâu de scânduri pe care se plimbă ostaşi de pază. La apus, luceafărul argintiu.

SCENA I

MOGÂRDICI, CORBEA, SANDOMIR şi CREMENE,
pe brâul de scânduri, cu sarici lăţoase, cu arcuri şi cu suliţi.
MOGÂRDICI, cu veşminte de război pe sub sarică, cam cu chef,
stă jos pe brâu şi cu capul pe zid.

(Ceilalţi nu se văd încă.)

MOGÂRDICI *(în partea stângă a porţii)*: Afurisită za... Numai curea şi oţele... Aş fi îngheţat de n-aş fi luat sarica... Vinul ţine de cald... dar, ploscă mică, vin bun şi foale găurite... dă... *(S-apropie încet, din partea opusă, Corbea, Sandomir şi Cremene.)*

SANDOMIR: Cine-i acolooo?

MOGÂRDICI *(tresărind)*: Cine să fie?

CREMENE *(întinde arcul)*: Cin'e-acoloo... că dau...

MOGÂRDICI: Cremene, să nu dai, că te fac iască... Mă... (Se pitulă şi se ridică.) Eu sunt... Ce, eşti nebun?... Nu sunt eu mai mare, mă?

CREMENE *(abia ţinându-şi râsul)*: După coif, aşa ar fi, dar nu după ce este sub coif. Nu te uita la za, ci la zidurile Sucevei... Zidurile Sucevei stau în picioare fiindcă şi noi stăm în picioare... Zaoa ta umblă pe două cărări...

MOGÂRDICI: Nu mai spune... vasăzică, ea e de vină... Bâr! frig al dracului!

*(Corbea, Sandomir şi Cremene trec de cealaltă parte,
la Mogârdici.)*

CREMENE: Cum o duci cu veghea, bădiţă Mogârdici?

MOGÂRDICI: Mi-e frig, mi-e foame, şi foamea ca foamea, dar mi-e sete...

CREMENE: Bădiţă Mogârdici, dormişi ceva?

MOGÂRDICI: Cine? Eu? Şăguieşti?... Am umblat, am învârtit lancea, am întins arcul, am...

SANDOMIR: ...mângâiat plosca...

MOGÂRDICI: Ei, da, de ce nu?

SANDOMIR: ...Mă lăsai într-o rână...

MOGÂRDICI: Hî-hî!

SANDOMIR: ...şi, ca omul... închisei ochii, să văd cum îmi şade...

MOGÂRDICI: Hî-hî!

SANDOMIR: Stelele, reci ca-n nopţile de primăvară... Mă uit la ele, ele se uită la mine...

MOGÂRDICI: Tocmai!

SANDOMIR: Până mă fură o dulce aromeală...

MOGÂRDICI *(râzând)*: A, a, aşa e!

SANDOMIR *(repede)*: Şi paza?

MOGÂRDICI: Ce? ce?... Nu e adevărat... Zisei eu c-am adormit?... Tu ziseşi!

SANDOMIR *(strânge de mână pe Mogârdici)*: Oh, ce mai sutaş!

MOGÂRDICI: Au!... Adică de ce nu te rogi tu, Sandomir neică, de moş-tău Groza să mă lase chelar, cum porunci Ştefăniţă două zile înainte d-a muri?

SANDOMIR: De moş Groza? Un' te poţi apropia...

CORBEA: E ostaş în toată legea!

MOGÂRDICI: E, vorbi şi mutu!... "E ostaş în toată legea!"... E, Sandomire, Sandomire, dacă ai vrea tu, ai zice tătână-tău, logofătului Baloş, să mă lase ce apucasem să fiu... Fiecare cu ale lui. El cu condeiul şi cu paloşul, eu cu cheile şi cu poloboacele, el cu Divanul şi cu oştile, eu cu gârliciul şi cu tâlvul...[1] Dracul mă puse să nu mă dezbrac de za şi să n-arunc coiful şi sabia asta? Na... cap sec şi beţiv fudul... Şi chelar, şi înzăoat... până m-apucă vremea logofătului Baloş şi-a pârcălabului Groza... A! şi grozav mi-e de silă de meseria de ostaş! N-aş tăia un pui de găină să mă tai!... Ce râdeţi?...

Vouă vă vine uşor... Sandomir, nalt ca un stejar, Cremene, lat în spete cât trei, şi Corbea, scuipat ostaş, negru, tăcut, ca o stâncă... Eu? Un burduf pe două picioare! Şi ce picioare... şontâc... şontâc...
CREMENE: Ei, cum trăişi tu cu Ştefăniţă, cu acea vijelie care răsturnă tot într-o clipă?
MOGÂRDICI: Mai mult răsturnat...
SANDOMIR: N-avea ce răsturna...
MOGÂRDICI: Turna, turnam, până cădeam... Şi-mi plăcea, şi de frică...
CREMENE: De frica cui?
MOGÂRDICI: A lui!
SANDOMIR: Era fioros?
MOGÂRDICI: Frumos şi încruntat; micşor, şi părea ca un munte; vesel şi trist; viteaz, şi plângea ca un copil; mândru, şi se juca cu mine ca mâţa cu şoricelul. Or nu se născuse deplin, or născut deplin, să-l fi luat din iele... Cine ştie?... "Mai rabdă, Mogârdici... Mai rabdă, şi mie mi-e sete"... Parcă-l aud... Ş-a treia zi căzu capul lui Arbore, ş-al lui Toader, ş-al lui Nichită, ş-al lui Căţeleanu, ş-al lui Ieremia, ş-al lui Săcueanu, ş-al lui Condrea, ş-al lui Sima, ş-al lui Cărăbăţ... Eram beat mort când începu urgia. Când trânti întâiul topor, sării din somn. Auzii glasul mulţimii care se ruga de domn. La al doilea, mă trezii d-a binele. Ieşii din gârlici, alergai şi văzui!... *(Ş-acoperă faţa.)* Oh! sunt clipe de la Dumnezeu când ai vrea mai bine să fii orb decât să vezi!... *(Dă cu tăişul mâinii.)* Eh!... Eh!... Eh!... Capul lui Cărăbăţ se rostogoli bolborosind... Slava Moldovei îl blestema! Şi bătrânul Arbore, portarul Sucevii, care-i fuse ca un părinte!... Eh! *(Dă cu tăiuşul palmei.)*... N-aş vrea să fiu nici pârcălab, nici hatman, nici vornic, nici logofăt, nici domn!... Dar doamna Tana... Oh! Ce frumuseţe şi ce nenorocire!... Se zice...
SANDOMIR: Ce se zice?
MOGÂRDICI: Că ea l-ar fi otrăvit...
SANDOMIR: Ş-a plecat nejudecată?
MOGÂRDICI: Întreabă pe tat-tău, Baloş, că el ţine locul domnului...

CREMENE: Şi unde-a plecat?
MOGÂRDICI: În Muntenia. Era munteancă, fată a lui Neagoe Basarab. A sărutat pe jupânesele şi fetele curţii şi s-a suit în olac. Femeile plângeau. "Un' te duci, domniţă?" "La călugărie." Ş-a sărutat pe sor-ta Genunea, ş-a umplut-o de lacrimi, ş-a ieşit pe poarta asta, şi s-a dus la vale, şi s-a pierdut în neguri.
CORBEA *(şopteşte)*: Genunea!
MOGÂRDICI: Ce ziseşi?
CORBEA: Nimic.
SANDOMIR: Cocoşii au început să cânte, şi luceafărul să se stingă.
CREMENE: E steaua care se stinge cea de pe urmă. Uitaţi-vă... ca şi cum ar clipi.
CORBEA: Mâine iar răsare, ş-apoi iar răsare, şi-n veci va răsări.
SANDOMIR: Mult o s-o ducem noi fără domn?
MOGÂRDICI: N-ar vrea tat-tău să fie?
SANDOMIR: Na!
MOGÂRDICI: Ba, zău c-ar fi bine. Om bun şi drept... Că pe tine — cât e el de mare — şi te pune de veghe ca pe orice copil de casă... S-ar duce vestea de Bubuig-vodă...
CREMENE: Ori Grozea...
SANDOMIR: Trebuie să fii viţă domnească...
MOGÂRDICI: Poi, Toader Baloş se zice c-ar fi boier vechi, vechi, de vro trei sute de ani şi mai bine, şi că s-ar fi trăgând, după spiţă, din franţuji, şi mai de dincolo...
CORBEA: De, hotărât, îmbătrânesc copil de casă! Pe cine păzim noi? Ce păzim noi?
CREMENE: Castelul din Suceava...
SANDOMIR: Şi Suceava...
CREMENE: Şi ţara...
CORBEA: Eh! boierii se ceartă pe cin' s-aleagă... Vorbe... vorbe... Eu să strâng calul în scări, şi să mă duc, şi să mântorc viu sau să mă sfârtece duşmanii, şi să mai ia în copitele cailor!

(Se aude un auit. Toţi tresar.)

MOGÂRDICI *(speriat)*: Cine să fie?
SANDOMIR: E glasul lui Groza...
MOGÂRDICI: Haiti! Fiecare la locul lui!

(Corbea, Sandomir şi Cremene se coboară şi trec în dreapta porţii.
Se duc. Se fac nevăzuţi.)

SCENA II

MOGÂRDICI

MOGÂRDICI *(singur, îşi aşază coiful, ia suliţa şi se uită dincotro a venit uietul)*: Cine-i acolooo?... Aici, Mogârdici!... Sunt caraulă... Nu răspunzi?... Nu?... *(Dârdâie.)* Mi-e frig... ba şi frică... Nu s-aude nimeni... Să mă las p-o parte... *(Nu se mai vede.)* Cine-i acolooo?... Dă lozinca... Vorbeşte... Ori numai să urli... ca potăile la lună?... D-ar fi fost logofătul Baloş, l-ar fi luat gura pe dinainte ş-ar fi strigat: bu-bu-buuu!... Neamul bubuiugilor!... Sandomir al lui Bubuiug... Frumos nume... Ce mi-e Mogârdici, ce mi-e Bubuiug. *(Ridică capul.)* Un foşnet?... S-apropie?... Mi s-a părut... *(Nu se mai vede.)* Aşa... *(Cântă o melopee veche.)* Du, du, du, du... Du, du, du, du...

(În vremea aceasta s-apropie un om ostenit, înfăşurat într-un veşmânt gros şi lung până-n pământ. Trece puntea, pune mâna pe toarta porţii şi bate de câteva ori într-o bucată de fier. Răsunetul se pierde departe.)

SCENA III

PETRU RAREŞ şi MOGÂRDICI.

MOGÂRDICI *(sare în sus şi se uită peste Rareş)*: Cine-i acolo?... Nu răspunzi?... Să nu dai, că mă mişc... adică să nu te mişti, că dau... *(Tremurând.)* Născătoare, o fi, or n-o fi?... Dacă n-ar fi fost, n-ar fi bătut... dacă e, de ce tace?... Ce vrea?... Ce vrei, mă omule?...

PETRU RAREŞ: Om bun...
MOGÂRDICI *(îl vede)* Bunul să-ţi cază la inimă... Om bun sunt şi eu... Adică bun-bun, da... hî... hî... Şi cum te cheamă, mă omule?
PETRU RAREŞ: Petru...
MOGÂRDICI: Petru... Petru... Petru mă cheamă şi pe mine... Eu spui policra: sutaşul Petru Mogârdici, fost ajutor al căpitanului copiilor de casă, fost chelar al măriei-sale vodă, luatul din văzduh... Că numai pe vite le cheamă fără policră: Miercana, Dumana, Lăbuş... Hoţul!
PETRU RAREŞ: Petru Rareş Majearul...[1]
MOGÂRDICI: Cum-cum?
PETRU RAREŞ: Petru...
MOGÂRDICI: P-al treilea nu l-am înţeles.
PETRU RAREŞ: Majearul...
MOGÂRDICI: Mă-ga... Aşa... Nu cunosc... Eu auzisem altfel... Că nu puteam crede...
PETRU RAREŞ: Deschide-mi, şi Sfântul Petru să-ţi deschidă porţile raiului...
MOGÂRDICI: A! asta deloc... alilalte cât mai târziu...
PETRU RAREŞ: Sunt rupt de oboseală...
MOGÂRDICI: Eu te-am rupt! De m-ai rupe-n bucăţi, ş-asta n-o fac.
PETRU RAREŞ: D-aş fi un câine spart de mistreţ, te-ai îndura.
MOGÂRDICI: Spart-nespart, aşa ne-au poruncit logofătul ăl mare, Toader Baloş Bubuiug, şi Groza, ăl mai mare peste oşti, că până n-ar spune lozinca să nu deschidem... Şi eu nu ţi-o spui, spune-o tu, şi dau porţile de perete...
PETRU RAREŞ: ...L-am cunoscut pe Toader... Era pisar pe vremea lui Ştefan cel Mare, sfântul meu părinte...
MOGÂRDICI: Cum-cum?
PETRU RAREŞ: ...L-am cunoscut pe Groza... Era copil de casă... Douăzeci şi trei de ani am petrecut printre străini, mai mult închis ca slobod... De câte ori n-am tras zăvorul ista, de câte ori n-am pus mâna pe toarta asta şi de câte ori n-am izbit aşa... *(Bate în poartă. Mogârdici se sperie.)* O!

pământ sfânt al ţării mele! *(Se închină şi sărută pământul.)* Te moaie de lacrimile astea mai nainte d-a te dospi cu sângele meu!

MOGÂRDICI: Ai?... E cam nebun... *(Tare.)* Ascultă!

PETRU RAREŞ: Ascult.

MOGÂRDICI: Ai ceva arme la dumneata, să nu dăm de vrun beteşug... Ia apropie-te, şi... să nu te mişti, că dau... *(Ridică arcul.)* Nu prea mult... Să văd... Scutură dulama... *(Se pleacă după zid.)*

PETRU RAREŞ: Cum vrei să vezi de te pleci după zid?

MOGÂRDICI: Asta e treaba mea... Vreau să te văd fără să mă vezi... Uu! Corbea! Cremene! Sandomir!

(Corbea, Cremene şi Sandomir vin repede.)

SCENA IV

PETRU RAREŞ, MOGÂRDICI, CORBEA, CREMENE şi SANDOMIR.

MOGÂRDICI: Bine că venirăţi... Un nebun... Se-nchină, sărută pământul... Ce-o fi vrând? Nu ştiu...

SANDOMIR: Ce vrei, străine?

PETRU RAREŞ: Vreau ce vrea Moldova şi Dumnezeu!

MOGÂRDICI: Nu vă spusei eu?... Dar ce vrea Dumnezeu şi ce vrea Moldova?

PETRU RAREŞ: Dumnezeu vrea legea şi Moldova pe Ştefan cel Mare!

MOGÂRDICI: E, Ştefan e ţărână...

PETRU RAREŞ: Cel ce-a pierit trăieşte încă, cel ce trăieşte va pieri iar şi din el va răsări iarăşi...

SANDOMIR: Ce glas! Îţi merge la inimă...

CREMENE: Parc-ar fi cu minte... dar, nu pricep...

PETRU RAREŞ: În curând vei pricepe... Chemaţi pe Baloş şi pe Groza... Aci, dinaintea castelului, să judece şi să aleagă.

(Corbea face semn lui Cremene ca să-i cheme.)

MOGÂRDICI: Ce-o fi vrând?
CORBEA: N-a spus?
MOGÂRDICI: Ce-a spus?
CORBEA: Mult...
MOGÂRDICI: Ai priceput?
CORBEA: Priceput.
MOGÂRDICI: Tot?
CORBEA: Cât e dat omului să priceapă: Că e un om. Mogârdici.
MOGÂRDICI: Eu deloc.
PETRU RAREŞ: Ascultă, Mogârdici... căci Mogârdici te cheamă.
MOGÂRDICI: Doar n-a să mă cheme Ma-jea-rul!
PETRU RAREŞ: ...ţie ţi-am spus ceea ce ei nu ştiu, şi parcaş fi suflat vorbele mele într-o jitniţă[1] au pe gârliciul pivniţii de sub pridvorul castelului...
MOGÂRDICI *(râzând)*: Da, cunosc!
PETRU RAREŞ: De e cineva om, îl cunosc nu după chipul lui...
MOGÂRDICI: Dar după ce?
PETRU RAREŞ: ...ci după sufletul lui...
MOGÂRDICI *(râzând)*: Eu n-am suflet?
PETRU RAREŞ: Ba ai, dar e întunecat...
MOGÂRDICI *(râzând, dă sarica jos şi arată la cap)*: Ei, nu vă spusei eu?
PETRU RAREŞ: O! poţi să pai şi mai înzăoat... Sub platoşa ta, d-ar fi şi de 50 de oca, stă un suflet bun şi moleşit...
MOGÂRDICI: Ai?
PETRU RAREŞ: ...iar nu suflet bun, dar tare, cum se cuvine unui ostaş. Şi cin' şi-a bătut joc de tine c-un coif de vicleim şi c-o za parc-ar fi de râmlean? Ei, d-ar purta-o un om din Râm de acum cincisprezece sute de ani... Dar o porţi tu, Mogârdici...
MOGÂRDICI: Mi se pare că m-a luat la vale...
PETRU RAREŞ: E un mare meşteşug să îmbraci pe un om cu veşminte omeneşti şi să nu paie om...
MOGÂRDICI *(supărat)*: Poi te-aş pofti să vii şi mâine... să-ţi deschid...

PETRU RAREŞ: Mâine se va vedea dacă astăzi n-ai fost paiaţă. Un fier mâncat de rugină îl arunci în foc şi-n apă şi s-alege ceva... Nasul tău prea e roşu şi prea ţi-e frică de suliţă pe care o ţii în mână...
MOGÂRDICI *(vrea să-l împungă cu suliţa)*: Uite... Uite...
CORBEA *(dându-i peste suliţă)*: Îl cunoşti?
MOGÂRDICI: Nu.
CORBEA: Atunci?
MOGÂRDICI: Dar vrei să-mi fie prieten? Ei, ce are, mă rog, nasul meu?... Cam roşu, ca un măr domnesc, din pricina soarelui. Uite-acolo, da' ce, ţi-am cerut pe fiică-ta or pe sor-ta de nevastă?
PETRU RAREŞ: Fată n-am, soră... o fi trăind?
MOGÂRDICI: Ai or n-ai?
PETRU RAREŞ: O mai fi trăind?
MOGÂRDICI *(râzând):* De s-a născut şi n-a ieşit cu picioarele înainte, trăieşte... Să n-ai nici o grijă...
PETRU RAREŞ: A!... Nu, nu se cade să mă supăr de-o închipuire de om...
MOGÂRDICI *(râzând)*: Închipuit, eu?
PETRU RAREŞ: Închipuit? nu; închipuire? da.
MOGÂRDICI *(râzând)*: Ei, nu vă spusei eu?

(S-aude o mişcare.)

CORBEA: Sât!... Logofătul Baloş, cu mersul lui de neam ales, şi Groza, cu părul roşcat ca focul, cu barba alburie... cât e de gros şi calcă a lup flămând...

SCENA V

Logofătul BALOŞ, pârcălabul GROZA, CREMENE,
PETRU RAREŞ, CORBEA, MOGÂRDICI şi SANDOMIR.

MOGÂRDICI *(de sus)*: Nu deschide, stăpâne...
SANDOMIR: Ziua, singur, fără arme... nu poate fi decât un om bun...

*(Corbea, Mogârdici, Sandomir se dau jos. Poarta se ridică şi apar
în pragul punţii logofătul Baloş cu toţi ceilalţi.
Petru Rareş îşi descoperă capul şi se pleacă înaintea lor.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ *(după ce măsoară din ochi pe Petru Rareş)*: Şi de un' te-a suflat vântul?... De te-aduce vro judecată, s-o facem. De aduci vro ştire, s-o ascultăm. De te mână vrun gând rău... n-ai nimerit-o... Ce vrei, străine? Spune pe şleau.

PETRU RAREŞ: Străin am fost pe Vosfor, sub cerul, pe apa şi pe pământul cel mai blagoslovit de Dumnezeu. Străin şi închis am fost în cele şapte turnuri gălbui de lângă marea albastră ca peruzeaua. Fugar şi huiduit, am trecut munţii de pe la mijlocul Turciei. De multe ori am înfundat ocniţele cetăţilor Semendria, Haliciu, Buciaciu, Cameniţa şi Cerni-Ostrov. Am împlinit 43 de ani, şi mai mult de jumătate din viaţa mea, m-a supus Atotţiitorul la toate încercările, şi m-a bătut cu toate nenorocirile, şi m-a rănit cu toate suferinţele. Pe Iov nu crez să-l fi chinuit mai mult, căci în sufletul meu simt toate plăgile de pe trupul lui Iov. Şi Iov nu s-a îndoit de mila Celui-de-Sus... Şi eu am crezut neclintit în tăria lui vecinică...

PÂRCĂLABUL GROZA *(către Baloş)*: Bine grăieşte!

PETRU RAREŞ: Mă iartă, boierule...

PÂRCĂLABUL GROZA: Vorbeşte...

PETRU RAREŞ *(către Baloş)*: ...dar, după câte-am îndurat, îmi tăiaşi curajul de la început...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ce ţi-am zis eu?

PETRU RAREŞ: Că sunt străin!

LOGOFĂTUL BALOŞ: Străin... de Suceava...

PETRU RAREŞ: De castelul aista? De m-aţi lega la ochi, pe dibuite v-aş duce şi v-aş spune unde a fost cămara de odihnă a lui Ştefan cel Mare, unde iatacul doamnei Maria, unde al armelor, unde paraclisul cu iconostasul la care îngenunchea cel care n-a îngenuncheat înaintea nimărui... M-au cunoscut trecătorile, drumurile, munţii cărunţi, apele limpezi şi codrii albăstrii ai Moldovei... adică le-am cunoscut pe toate în zilele grele şi zilele de slavă... Şi tocmai aici să fiu străin? Aici, unde-am crescut, unde am încălecat caii domneşti, fără şea, fără frâu, cu mâna înfiptă în coama lor, gonind ca o stafie sub privirile arhanghelului pe care-l

văd oriunde-mi întorc ochii, pe care-l aud oriunde mi-aţintesc urechea, pe care-l simt pretutindenea, în mine şi afară din mine!

Pârcălabul Groza *(mişcat)*: În el? Cine să fie ăsta?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ei, cine eşti?

PETRU RAREŞ: Petru-voievod! *(Toţi tresar.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ: Petru Pribeagul?

PETRU RAREŞ: Am pribegit 22 de ani, dar nu sunt Petru Pribeagul, ci Petru Rareş, fiul Rareşoaii, ş-al... *(Se închină.)*

PÂRCĂLABUL GROZA: Ş-al?

PETRU RAREŞ: Şi-al lui Ştefan cel Sfânt!

LOGOFĂTUL BALOŞ *(emoţionat)*: Tu?

PETRU RAREŞ: Eu, Baloş! Ştiu că eşti logofătul Toader Baloş, te-am cunoscut acum 30 de ani, erai diac[1] al treilea. Într-o zi, scriai un sinet[2] de danie şi cerneala se întinse la un mislete,[3] şi pătaşi pielea de viţel. Logofătul Tăut azvârli cu călimările şi-ţi rupse urechea. (Baloş, fără să vrea, se pipăie la urechea stângă.) Mă-nvârteam pe lângă tine. (Îmi ziceai: “Petru cucuietu”). Când sângele începu să picure pe obrazul tău, eu începui să plâng şi sărutai pulpana bătrânului Tăut, şi-i zisei: “Eu sunt de vină, pan logofete!” Mă luă de chică, mă răsuci şi mă dete afară. Peste-o săptămână te duceai la pârcălăbia Novogradului, neputând răbda ruşinea d-a fi lovit pe nedrept de marele logofăt... Dar... mă uit... şi nu te mai cunosc...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Eu... nu te cunosc... Îmi spui întâmplări adevărate, dar tocmai fiindcă sunt adevărate, câţi nu le-or fi ştiind?

PETRU RAREŞ: Mă cunosc clucerul Moghilă, pârcălabul Grumază, vornicul Jurj şi câţi alţii, cărora le săream pe genunchi şi le petreceam deştile răschirate prin păr şi prin barbă...

PÂRCĂLABUL BALOŞ: O! e demult... I-a coperit pământul! Morţii nu pot a vorbire despre noi, noi putem să vorbim despre ei...

PÂRCĂLABUL GROZA: Eu aş şti p-un Petru, cam ca tine de nalt, frumos băietan — nu zic, frumos eşti şi tu — cu

mustăcioara subţire — tu ai barbă înspicată şi mustăţi negre şi lungi — alb şi rumen la faţă — tu eşti prăjit de soare — subţire şi sprinten — tu eşti pietros şi voinic. Vremea a prefăcut boierimea şi ţara. Şi tu — de vei fi ăla — n-ai scăpat neatins. Din mândreţea de copil te văz bărbat zdravăn — dacă ai fi ăla. Ar trebui să se ridice măria-sa de la Putna şi să mărturisească că tu eşti Petru al Răreşoaiei ş-al... *(Se închină.)* Altfel, nu glumim! Cu dovezile ce dăduşi... ai umplea ţara de sămânţa lui Ştefan cel Mare!... Corbea, Sandomir, Cremene, să... *(Face semn să-l ia.)*

PETRU RAREŞ: Numai în castelul din Suceava nu fusesem închis...

MOGÂRDICI *(râzând)*: A, e bine la noi! Umbră... cât lumea! Dormi şi habar n-ai de e ziuă, de e noapte... Guzgani... câţi pofteşti... cenuşii, şi mari, şi lacomi... Trei tătari, scoşi de la răcoare, unul n-avea nas, altul urechi, şi-al treilea... la o mână cu trei deşte şi la un picior cu două... E, ai dracului guzgani...

PETRU RAREŞ: Să vă dau şi alte dovezi...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Da, căci, din ce-ai spus ar trebui să dovedeşti dovezile tale... Cremene, cheamă şi pe ceilalţi din castel. *(Cremene se duce.)*

PETRU RAREŞ: Da, să vie toţi, să scoatem lumina de sub obroc.

MOGÂRDICI: S-o scoatem... de ce să n-o scoatem?... Dacă o vrea să iasă... Nu vă spuneam eu?

CORBEA: Nu te-amesteca!

MOGÂRDICI: De ce să nu m-amestec?... Boierii au dreptate... Un pârlit află din auzite c-ar fi gol scaunul Moldovei, şi ţop şi el... “Eu sunt Petru, copilul Răreşoaiei ş-al lui”... Doamne, iartă-mă! *(Se închină.)*

(Vin boierii, pan Trotuşanu, pan Mihul, pan Liciu, pan Şandru, pan Matiaş, pan Crasneş, pan Cosma, pan Albotă, chelarul Hârea şi Cremene.)

LOGOFĂTUL BALOŞ: Boieri, care din voi cunoaşte pe drumeţul acesta?... Să mărturisească.

ALBOTĂ: Chipeş om, dar nu-l cunosc.

CRASNEŞ: Să-l vedem... Nu-l cunosc.

TROTUŞANU: Mai degrab' aş cunoaşte ce este decât cine este, cât face decât cine l-a făcut. Ar fi ostaş, aşa s-ar crede după uitătură. Ochii lui joacă, ne măsoară şi ne cuprind; mâna dreaptă are bătături, semn c-a tras paloşul de multe ori în viaţă, şi-o ţine dezlipită de trup, ca şi cum ar fi gata de trântă dreaptă.

MATIAŞ: Şi ce vrea, logofete Baloş?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Zice c-ar fi Petru...

Toţi: Care Petru?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Al Rărеşoaiei... ş-al... *(Se închină.)*

Toţi: Ei!... Să dovedească!

MOGÂRDICI: Boieri dumneavoastră, de mine dete cu ochii întâi şi întâi... şi mi-a spus alte alea... că "cel ce-a pierit trăieşte încă"... Dacă a pierit, cum de trăieşte, dacă trăieşte, cum d-a pierit? Asta e vorba? Şi şi-a făcut cruce, şi s-a plecat, şi-a sărutat pământul... E cam...

(Petru Rareş priveşte apăsat pe Mogârdici, care începe să se clatine şi să dea îndărăt.)

PETRU RAREŞ: Nu mă cunoaşteţi, nu vă cunosc. Ne vom cunoaşte. De o lună am părăsit Polonia. Am lăsat la graniţele ei 4.000 de călăreţi, pe care craiul Poloniei mi-i pusese la poruncă, să mă arunc asupra Moldovei şi să mă sui în scaunul ei. Nu am vrut. Cine domneşte în silnicie nu e domn. Şi-am zis călăreţilor, gata de pradă, că "nu trebuie". Într-un suflet trecui Prutul. Se zice că cocorii se îmbată de bucurie, ca de vin, când se întorc primăvara şi-şi găsesc cuibul. D-aş putea să sorb aerul Moldovei cu patima cu care-l sorbii la întâia zi, dupe 22 de ani de pribegie, suflarea mea v-ar arde şi aţi simţi din cine mă trag şi ce dreptăţi înfăţişez eu vouă! Deh, să las inima. Inimă fără cap, corabie fără cârmă... Ajunsei la Hârlău. Văzui pe bătrâna mea maică. Crezui c-aş fi omorât-o strângând-o în braţele mele. Îmi dete o Vivlie şi îmi zise: "Aci zice despre tine tată-tău!" Iacă Vivlia, *(Scoate o carte de sub dulamă.)* Şi iacă ce se glăsuieşte la faţa a doua de la evanghelia lui Marcu: "La a cincisprezecea zi a lunei lui avgust 6992, Maria a născut un copil care se va chema Petru. Şi acest fecior

să se ştie că este din Maria şi din Ştefan-voievod. Scris-am eu, Luca Arbore, portarul Sucevei." Iscălit: "Io, Ştefan-voievod". Cunoaşteţi scrisul lui Luca Arbore şi-al voievodului vostru... Ei, socotiţi... *(Dă cartea în mâna logofătului Baloş. Boierii se grămădesc.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ: Da... da... parc-ar fi...

PÂRCĂLABUL GROZA *(emoţionat)*: Da, al lui... Slovele cletănate...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(lui Groza)*: Cum îţi tremură mâna...

PÂRCĂLABUL GROZA: Îmi tremură... nu ştiu de ce...

PÂRCĂLABUL LICIU: Am colea un sinet de împărţeală, de la Milostivul. S-apropiem iscăliturile. Aşa... aşa... acelaşi mers... aceeaşi aruncătură... aidoma... Doar că-n carte s-a iscălit mai neted şi-n sinet mai tremurat. A fost mai tânăr... era mai bătrân...

TROTUŞANU: Scrisul lui Arbore îl cunoaşteţi?

MIHUL: De ce? N-ar fi destul iscălitura domnului?

ŞANDRU: De ce?

COSMA: Cum e asta?

TROTUŞANU: Nu pricepeţi? Una de alta se ţin: scrisul şi iscălitura. Dacă altcineva a izvodit scrisul lui Luca, atunci şi iscălitura domnului e mincinoasă. Nu credeţi ochilor, care mai totdeauna vă înşeală, ci minţii, care numai câteodată se înşeală.

PETRU RAREŞ: Aşa e, are dreptate boierul.

(Mişcare între boieri.)

TROTUŞANU: Eu, în vremea din urmă, cunoscui scrisul lui Arbore. Slovele lui, ca stârcii... De... prea e bine scris... Deşi e cam de mult... leat 6992... Să fi scris el?... N-aş şti ce să zic... Altfel... Dumnezeu să-l ierte, că Ştefăniţă îi ticluise o carte către Ptru-vodă... *(Priveşte spre Petru.)* Să fi jurat că e de el... Şi să mă iertaţi... Să zicem că scrisul ar fi al lui Luca Arbore şi iscălitura a lui Ştefan-voievod... A cui e Vivlia asta?

PETRU RAREŞ: A Mariei a fost, acum e a mea.

TROTUŞANU: A fost a cuiva şi acum e a altcuiva... Punga asta e a mea, dar punga asta am putut s-o fur...

PETRU RAREŞ *(tresărind)*: Eu să fur?

TROTUŞANU: Nu te supăra...
MOGÂRDICI: O! domol, ia-o domol...
TROTUŞANU: ...că supărarea dovedeşte când că e aşa, când că nu e aşa. Unii se supără cu dreptate, alţii cu strâmbătate... Cum am putea să hotărâm de mânia dumitale fără să te cunoaştem?
PETRU RAREŞ: *(cutremurându-se)*: Vasăzică, am furat-o... o!
TROTUŞANU: Nu... nu... Şi nu zic că "nu" se împotriveşte lui "da" ...Ai adus o carte. În carte, un sinet, un scris, şi după scris o iscălitură. Iscălitura seamănă cu a voievodului Ştefan. Scrisul, pe fiinţă de adevăr, nu-l cunoaşte nici unul c-ar fi al portarului Arbore. Atunci cum vrei să credem că iscălitura ar fi adevărată?... Şi, în sfârşit... câţi ar fi... luat Vivlia asta de la Răreşoaia ar fi copiii lui Ştefan cel Mare?
PETRU RAREŞ *(emoţionat)*: A! izgonit de Bogdan, prigonit de Ştefăniţă, şi când nu e nimeni pe scaunul Moldovei, necrezut de nimeni şi urgisit de toţi!

(Se aude un fâşâit uşor.)

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ce e, Corbea?
CORBEA: Vin jupânesele.
MOGÂRDICI: Ca nişte hulubaşi domneşti care-şi părăsesc cuiburile calde, aşa merg de tihnit şi de molcom...
PETRU RAREŞ *(tresare)*: A, trăieşte Oana?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Trăieşte, biata Oană...
PETRU RAREŞ: Biata?... De ce?
LOGOFĂTUL BALOŞ: De multe... de multe... că-ţi îngheaţă inima...

(Vin şi se aşează împrejurul logofătului Baloş, Oana, Nastasia, Genunea şi Dolca.)

PETRU RAREŞ *(după ce le priveşte pe toate)*: Care e Oana?
CREMENE: N-o cunoaşte? A!
MOGÂRDICI: De un' s-o cunoască? Ce, a mai văzut-o?

(Boierii privesc cu deosebite înţelesuri. Trotuşanu face un gest de îndoială.)

---

[1] *Pan* — titlu dat odinioar[marilor boieri polonezi, utilizat uneori =i]n Moldova.

PETRU RAREŞ *(emoţionat)*: Cine e Oana?
OANA *(liniştită)*: Eu sunt.
PETRU RAREŞ *(înmărmurit)*: Tu eşti?... Ah!...
OANA: Ce vrea străinul acesta?
PETRU RAREŞ: De la toţi "străin" m-a mâhnit, de la tine mă năbuşe! Bine ar fi fost să fi fost surd în clipa în care deschiseşi buzele! Nu mă judeca după chip. Văd cum nenorocirile au săpat urme adânci şi-ntr-al tău... Când mă gândesc... O! dar nu-ţi spune nimic glasul meu?
OANA *(mirată)*: Nu!
PETRU RAREŞ: Nu-ţi aduci aminte...
OANA: Nu te cunosc!
PETRU RAREŞ: A! staţi, boieri!... Aţi auzit că Ştefan însemna pe copii... cel puţin pe cei făcuţi cu Răreşoaia, biată maică-mea...
OANA *(mirată)*: El... Petru Rareş?... Î...
PETRU RAREŞ *(dă dulama jos şi rămâne într-o armură. Se descheie şi îşi arată spata dreaptă)*: Priviţi... Iacă semnul că sunt al lui Ştefan-voievod...
LOGOFĂTUL BALOŞ: Văz un cerc... dar, ştiu eu...
PÂRCĂLABUL GROZA: Cercul cu care însemna... mă iartă... vitele domneşti, ca să nu se amestece cu alte herghelii...
MOGÂRDICI: Şi cu cirezile de boi...
PETRU RAREŞ *(lui Mogârdici)*: Tu... *(Mogârdici se dă afund în mulţime.)*
TROTUŞANU: Semnul acesta a putut fi făcut acum 40 de ani, dar şi acum 10 ani. Ş-apoi ce copil, d-al lui Ştefan cel Mare, aţi aflat — cum zice dumnealui — însemnat cu fierul roşu la naştere?
OANA: Pe mine m-a înfierat, dar nu pe spata dreaptă, cu pe umărul stâng, şi nu c-un cerc, ci c-un luceafăr.
TROTUŞANU: Ce deosebire!
LOGOFĂTUL BALOŞ *(către femei)*: Ce ziceţi şi dumneavoastră?
NASTASIA: Cum ar pătrunde mintea noastră unde nu pătrunde a dumneavoastră? Să dovedească că e copilul

Răreşoaiei şi-al lui... Eu sunt femeie, şi când vreau ceva, pot, dacă dreptatea e de partea mea. Ce crezi, Dolca, că întruna îndrugi că văduvia Moldovei se va sfârşi...

Dolca: Ce să cred?

LOGOFĂTUL BALOŞ *(lui Rareş)*: O biată bătrână-bătrână, de pe vremea domnului... Ghiceşte ce va fi...

DOLCA: Nu ghicesc, maică, ci ce va fi câteodată mi se arată. Aşa mi s-arată şi drumul domnului p-o lumină, că nu e nici noapte, nici zi... Când sosi străinul?

MOGÂRDICI: Veni aşa, nechemat de nimeni... Adevărat că nu te-am chemat eu?... Luceafărul dimineţii se stingea, că n-aş fi putut citi, cu toate că n-am învăţat să citesc. Şi mi-era frig, şi mi-era somn, şi mi-era sete...

(Groza îi face semn să tacă.)

DOLCA: Că va veni, va veni... dar c-a picat...

GENUNEA *(în extaz)*: A picat! a picat!... Aseară visai că vodă intră-n castel fără de veste... şi azi... iată-l!...

TROTUŞANU: E! închipuiri de copil...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(surâzând)*: Un plod răsfăţat... Cin' să se uite în gura ei?... Nunea, nu mai spune prostii...

GENUNEA: Tată, aşa era... Cum îl văd... Nu mă credeţi?... Bine...

PETRU RAREŞ *(care tot timpul s-a gândit, tresare)*: Înainte d-a vă părăsi...

PÂRCĂLABUL GROZA: Greu să ne părăseşti! Or vei fi domn, or vei fi dat judecăţii ca înşelător de domnie!

PETRU RAREŞ *(scoate un pumnal)*: Înainte d-a vă părăsi...

PÂRCĂLABUL GROZA: Ei, aia poţi s-o faci...

PETRU RAREŞ: ...am să vă spun un basm pe care nimeni nu-l ştie...

MOGÂRDICI: Uite, uite, iar l-a apucat... iar sărută pământul...

(Petru Rareş se uită la Mogârdici. Mogârdici dispare.)

PETRU RAREŞ: A fost odată un chezar, bun ca pâinea caldă, viteaz cât nu-i sta cetate înainte, bătrân că n-a murit decât când a vrut, şi cu credinţă în Dumnezeu, că lumea îi zicea cel Sfânt. Pe lângă el se pripăşiseră o fată şi-un băiat.

Şi fata era mai mică, şi băiatul mai mare. Şi amândoi crescură sub privirile lui, ca două flori sub razele soarelui. Şi nu ştia unul de altul al cui e şi din ce neam s-ar trage. Şi crescură în neştiinţă. Fetei îi zicea Sulcina şi băiatului Drumeş. Chezarul îi iubea ca pe ochii din cap. Şi Sulcina era bălaie, cu părul galben ca spicul copt şi rotunjit pe spate... Ca al dumitale...

GENUNEA *(îl priveşte în extaz)*: Da? ca al meu?

PETRU RAREŞ: ...că parcă ar fi fost băiat... ca dumneata...

GENUNEA: Aşa sunt eu? Îmi pare bine...

PETRU RAREŞ: Şi abia împlinise pe la Florii 14 anişori... şi Drumeş 21... chezarul era bolnav. Într-o zi, ce-i abătu, să cotropească un ţinut ce zicea că e al lui, şi era al lui, într-adevăr. Chezarul plecă şi-l luă cu dânsul şi pe Drumeş. Şi Drumeş se bătu ca un zmeu, că iubea pe chezar, şi pasămite şi pe fata cu părul galben ca spicul copt. Şi se întoarse chezarul biruitor dar şi mai bolnav. Într-o zi, Drumeş ieşi din întâmplare pe un cerdac descoperit... cum ar fi acela unde lucrau fetele domniţei Maria...

OANA: De unde ştie omul acesta cerdacul castelului?

PETRU RAREŞ: ...şi văzu pe Sulcina, care se ducea repede pe lângă o fântână de piatră, ca aceea din ograda castelului vostru...

OANA *(tresărind)*: De unde ştie aşa de bine ce este-n castelul pe care nu l-a văzut niciodată?

PETRU RAREŞ: ...Şi Drumeş opri pe Sulcina. "Ce fugi, Sulcino?" "Nu, Drumeş." "De ce-ţi sunt ochii roşii? Ai plâns?" "Nu." "Ba da, ochii tăi sunt turburi"... "Ce ochi să rămâie senini când ai bunului chezar ard!"...

OANA *(agitată)*: Dar nu era nimeni acolo!

PETRU RAREŞ: "Olecuţă de odihnă, şi se-ntremează zmeul bătrân, şi se face bine"... "Bine? Bine să-i dea Dumnezeu! Bine!" "Şi ţie, Sulcino." "Şi ţie, Sulcino." "Şi dumitale, Drumeş."

OANA *(în prada emoţiei)*: O! Maică a Domnului, iar înnebunesc ca pe vremea lui Ştefăniţă!... Treci la sfârşit... Cum s-

a sfârşit? *(Mişcare între boieri.)*

PETRU RAREŞ: La sfârşit?... Chezarul, bolnav rău, sta întins într-un iatac, cum ar fi acela de aici... din stânga... în mijloc, te sui p-o scară, faci la dreapta, deschizi o uşă şi cobori trei trepte...

LOGOFĂTUL BALOŞ: De unde ştii ce n-ai văzut? *(Mirare între boieri.)*

PETRU RAREŞ: Chezarul era numai cu Sulcina. Ş-odată veni, ca scos din fire, Drumeş. "Doamne, m-a dus iubirea ca vântul şi m-a întors grija ca gândul." Venea de la maică-sa, trimis de chezar. Şi chezarul se ridică într-o rână şi-i zise cu un glas plin de înţeles. "Tot?" "Tot, măria-ta!"... "Sulcino, să mă iubeşti ca p-un frate!" Şi ea: "Cum ţi-am spus, Drumeş"... "Ca p-un frate bun, din aceeaşi mamă şi din acelaşi..." "Cum?..." "Din aceeaşi mamă..." "Da, frate!" Şi se îmbrăţişară, şi plânseră. Şi bătrânul chezar îi blagoslovi...

OANA *(izbucneşte)*: O! vino încoa, fratele meu ăl bun de mamă şi de tată!

(Petru Rareş şi Oana plâng şi se îmbrăţişează.)

PÂRCĂLABUL GROZA: Fratele ei?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Voievodul nostru!

TROTUŞANU: Os din osul lui Ştefan cel Mare!

(Toţi îngenunche.)

PETRU RAREŞ *(Oanei)*: Nu, nu mai plânge... Toate au sfârşit... Viaţa noastră, ca şi durerile tale! *(Boierilor:)* Sculaţi! Mai bine vreau să văd p-un bărbat mort decât în genunchi! Staţi drepţi, şi voi sta drept, şi cu dreptate voi cârmui Moldova! *(Se uită la Mogârdici, care tremură.)* Şi tu, gură rea... *(Îi face semn să se apropie.)*

MOGÂRDICI *(dă în genunchi)*: Om bun, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Om bun sunt şi eu...

MOGÂRDICI *(spăimântat)*: Aşa m-a făcut mama...

---

[1] *Tâlv* — fructul unei plante numit[tigv[, sau chiar tâlv,]ntrebuin\at la scoaterea prin aspirare a vinului din butoi; unealt[de forma unei pâlnii cu \eav[lung[, folosit[ ]n acela=i scop.

PETRU RAREŞ: Mă-ta te-a făcut om, ca pe toţi oamenii, şi tu te-ai făcut neom... Nu vorbesc cu necaz... De azi ai să încaleci calul...

MOGÂRDICI *(cu teroare)*: Mai bine taie-mă, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Te voi lega p-un cal, şi-n cea dintâi bătălie, şi-n cel dintâi rând, vei fi şi tu...

MOGÂRDICI *(cade jos)*: Îh!

PETRU RAREŞ: Să te taie duşmanii, or să te-ntorci om... Boieri, avem de lucru... Să lucrăm!

ACTUL II

Tabăra de partea stângă a râului Suceava. Cortul lui Petru Rareş în faţă, mai în fund, acela al lui Groza. Se pierd în depărtare corturile ostaşilor, având în vârfurile lor deosebitele steaguri ale boierilor. Se vede oraşul Suceava. Intrare în dreapta, în stânga şi în fund. Câţiva copaci...

SCENA I

MOGÂRDICI şi SANDOMIR.

(La o mescioară, Mogârdici se-ncearcă să facă o scrisoare. Pe obrazul stâng are cicatricea unei tăieturi adânci.)

MOGÂRDICI *(cu figura luminată)*: Aşa... ba nu... Am sărit o slovă... Care dracului de slovă?... Sandomir, tu eşti cărturar, am scris bine? "Dî-a-gî-ă Mă-i-ie, că sî-î-t be-i-ne şi îţ schi-i-u ca-să af-af că-m... că-m... ult aîş da casă af-af"...

SANDOMIR *(râzând)*: Cui scrii?

MOGÂRDICI *(serios)*: Ei!... Pe la Braşov, lângă Feldioara...

SANDOMIR: Ei, cui, ei?

MOGÂRDICI: Ei... drăguţei mele... E, şi de ce nu?... Ce râzi? Ce râzi?... Nasul meu nu mai e vânăt ca orşavul de prune...

SANDOMIR *(râzând)*: E frumoasă?

MOGÂRDICI: Cum să nu?... Cam groscioară, cam otova, că nu ai şti unde i-ar fi mijlocul... Mâinile, ca ţurloaiele mele... Şi obrajii rumeni şi tari, să spargi nuci cu cărămida...

E zidită din plin şi ai ce săruta... Şi bună, bună, ca smântâna... Eu îi ziceam "hai!" ea "hai!"... Of! mi-e dragă, Sandomir dragă!... Să fie trei ani de când n-am văzut-o, mititica!...

SANDOMIR: E româncă?

MOGÂRDICI: Da, săsoaiocă? Doamne, iartă-mă!... Din Săcele... Am lăsat-o la un sas cu anul... Ce râzi? Când vornicul Groza îşi trase oştile, eu îi zisei: "Mă duc, Marie!" şi mă înecară lacrimile. Şi ea: "D-apoi oi umbla sănătos." Şi mă privi blând ca un viţel... Ce râzi?... Că n-o fi ca boieroaicele voastre... Să le faci mototol, ca p-un ştergar, şi să le bagi în sân! Mă crezi?... Eu n-o puteam ridica de jos... Că sus ar fi rămas de nu s-ar fi pus ea jos... U! u! bat-o focu şi norocu!

SANDOMIR *(râzând)*: Şi e cu anu?

MOGÂRDICI: Ai?... Cu anu, fireşte... n-o să fie cu ziua!

SCENA II

MOGÂRDICI, SANDOMIR, CORBEA şi CREMENE.

CREMENE: A, ce mai faci, Mogârdici?... Sandomir? Să fie patru ani de când nu v-am văzut... Cum o duci cu băuturica?

MOGÂRDICI: Slavă Domnului... adevărat Domnului... Neam lăsat şi eu de ea, şi ea de mine...

CREMENE: Cine-ar fi zis?...

MOGÂRDICI: Vodă a zis... Şi ce vrea vodă aia e!... Că mă luă şi mă dete pe mâna a trei pui de zmei... Pâine, brânză, apă şi cal... Şi trei săptămâni mă goniră legat de cal. În ziua întâia, maică, măiculiţa mea, crezui că murisem... A doua zi, murisem şi înviasem... Şi după trei săptămâni, uşurel ca o pană...

CREMENE: Mare minune!...

SANDOMIR: Dintr-un bleau[1] să stoarcă aur! *(Corbea surâde.)*

MOGÂRDICI: Ce, mă mutule, nu este aşa?
CORBEA: De n-ar fi fost vodă cum e, tu ai fi fost cum erai...

MOGÂRDICI: Bine, călare, călare... O pornirăm în secuime. Pe mine mă puse în straja întâia, cu cercetaşii, să vestim care pe unde e... Copoi alergând de colo-colo, pe dâmburi, prin mocirle, prin stufişuri... Pământul mi se părea ca-n palmă... Dădui de duşmani, închisei ochii. Mă repezii, fără să vreau, cu vro douăzeci de voinici, ca într-o ocnă. Îi sparserăm. A doua oară ţinui ochii deschişi cât putui. Şi "hea" ei, "hea" şi eu. Îi risipirăm... Azi aşa, mâine aşa, până mă deprinsei cu moartea şi începui să trăiesc. Pe noi, moldovenii, ne-a fost aşezat Dumnezeu aşa, că, de voim să trăim, să învăţăm să murim... La rând... fiecare... Că, de-ţi vine rândul, zvârli mâinile într-o parte, pui capul la pământ, şi pace... Ia să vă spui eu una... N-o să credeţi... De frică, îndrăznesc... În fitece noapte îmi zic: "Mâine am să mor!" "Ei şi dacă ăi muri, ce?"

CORBEA: Aşa te vreau, Mogârdici!

MOGÂRDICI *(ca şi cum ar juca)*: He-he-he!

CREMENE: Nu pricep aşa prefacere.

MOGÂRDICI: Ce nu pricepi tu?... De mult n-ai văzut pe vodă Rareş!... Când se uită, măsoară. Face semn unuia să iasă. Ţinteşte ochii ca păcura. Şi zice: "Viaţa ta, ca şi a mea dopotrivă. De ce ţi-e frică?... Să nu mergi de voi rămânea la urmă"... Şi-şi ţine cuvântul... Ei, mă flăcăi, mă, ce e lumea asta? Au un muşuroi de furnici, au un cârd de şoimi. După cum e vodă, e şi ţara! Că nu e ţară ticăloasă nicăieri. Ci domn, crai, chezar, ticăloşi. Eu, beţivul de pe vremea lui Ştefăniţă, ajunsei miaşul cu scările de fier sub Petru-vodă...

CREMENE: Da' cin' te-a sărutat pe obraz?

MOGÂRDICI: La Feldioara, un cavaler, turnat în fier, c-o sabie dreaptă şi grea... Şi m-am repezit, lac de sânge, pe el... că auzii pe vornicul Groza..."Snopeşte-l, Mogârdici, snopeşte-l!" Ah! vornicul Groza e şi mare! Dar să-l vezi la mânie! Ca un uriaş se năpusteşte! După ce fărâmarăm oastea craiului Ferdinand, am zăcut la Feldioara ca la două săptămâni... Că de nu zăceam n-aş fi dat peste Maria...

SANDOMIR *(râzând)*: A! îi ticluieşte cărţi...
CREMENE: Ştii să scrii?
MOGÂRDICI: E, e... ceac-pac... nu ca logofătul Toader!
CREMENE: Mie nu mi-a intrat în cap...
SANDOMIR: Dacă nu iubeşti...
CORBEA *(pe gânduri)*: Şi dacă ai iubi?
SANDOMIR: Ce nu face omul când iubeşte! Omul deştept e mai deştept, nerodul e mai nerod. Omul deştept... nu ştie carte? Se pomeneşte într-o bună zi scriind. Nerodul merge pe calea bătută? Se pomeneşte dând în gropi...
SANDOMIR: Ei, pe la voi cum fuse, Cremene?
CREMENE: Cum să fie? Ca pe la tătari... I-am bătut? S-au dus în pustiuri. Ne-au bătut? Am tulit-o înapoi. Şi i-ar i-am bătut, şi iar ne-au bătut, şi iar i-am bătut, până au căzut la pace... Şi-am intrat la dragoste c-o tătarcă...
MOGÂRDICI: Ptiu! Spurcatule!
CREMENE: Nu cum crezi tu... O fetişcană măruntă, subţirică, cu niţel păr bălai, cu ochi mici-mici, pornind de la tâmple în jos. Şase luni a râs fără să-mi dau seama de ce. Când fu să plecăm, eu o sărutai...
MOGÂRDICI: Şi eu am sărutat pe Maria... zău aşa!
CREMENE: ...şi ea-mi zise: "Tu, moldavska... he, he... *(semn că se duce)* şi tu"... *(Semn că nu se mai întoarce.)* Şi începu să plângă...
MOGÂRDICI: Maria n-a plâns... De ce n-a fi plâns? *(Râsete.)*
CREMENE: O luarăm înapoi. Ea, binişor, se aţinu de oblâncu şelei, şi merse, şi oftă, ca la două ceasuri. Scoase din sân o turtă albă, mi-o dete şi-mi făcu semn... "Moldavska... îm... îm"... O sărutai. Închise ochii şi mă sărută. O lăsai în drum şi pornii. Mă uitai îndărăt. Ea, acolo. Târziu, întoarsei capul. Ea, ca o mogâldeaţă, acolo. Până n-o mai văzui... Şi aşa!... Dar tu, Corbeo, cum făcurăţi la Obertin?

(Mogârdici se uită să nu vie Petru Rareş.)

CORBEA: La Obertin ne bătu Dumnezeu, nu leşii. Că s-

---

[1] *Majiar, m[jer* — pescar, negustor sau c[r[u= de pe=te.

arătă pe cer o stea cu coadă, cu coada încotro vine Moldova şi cu capul luminos încotro cade Polonia. Şi Tarnovski, hatmanul leşilor, plăti bocitoare să căineze p-ai noştri că vor fi bătuţi... Cum află Petru-vodă, le trase vergele la spate şi le luă la goană. Dădu bătălia şi pierdurăm... Eu căzusem... A trei zi mă deşteptă o nălucă blândă, blândă... o!

SANDOMIR: Aşa a fost să fie.

CREMENE: Da' ce e cu năluca ceea, Corbeo?

CORBEA: Nu ştiu.

SANDOMIR: Era frumoasă?

CORBEA: Da.

MOGÂRDICI: Era bălaie?

CORBEA: Da.

SANDOMIR: O iubeşti?

CORBEA: Î...

SANDOMIR: Ai mai văzut-o?

CORBEA: Da.

CREMENE: I-ai vorbit?

CORBEA: Nu.

MOGÂRDICI: Ba eu, s-o văz p-a mea, toată ziulica i-aş vorbi. I-aş zice: "Hai!" Şi mi-ar răspunde: "Hai!" *(Sandomir şi Cremene râd.)* Ce râdeţi?

CREMENE: Şi ce faceţi în tabără?

SANDOMIR: Muncim.

MOGÂRDICI: Ne trudim ciolanele să nu se deprindă cu lenea. *(În stânga se aude zgomot.)* Vine! *(Câteşipatru şed drepţi.)*

SCENA III

PETRU RAREŞ, logofătul BALOŞ, vistiernicul MATIAŞ, spătarul ŞANDRU, doftorul ŞMIL şi cei de mai sus.

(Petru Rareş, cu braţul drept înfăşurat, şi după el vin boierii.)

PETRU RAREŞ *(îşi scoate coiful. Se vede o şuviţă de păr alb)*: Bine, Corbea? *(Corbea tace şi dă din cap. Rareş surâde.)* Bine, Sandomir?

SANDOMIR: Să trăieşti, măria-ta!
PETRU RAREŞ: *(necontenit gesticulează cu mâna a rănită)*: Semeni cu tat-tău. Da, da, ai cu cine semăna.
LOGOFĂTUL BALOŞ: Începe şi el... ce să facă?
PETRU RAREŞ: La luptă pui capul în piept şi te duci, şi-n urma ta, ceata, şi-ncotro s-aude "bu-bu-bu", acolo eşti şi tu şi ceata ta. Tocmai ca tat-tău. Neamul Bubuiugilor... Mogârdici, bine? Mai... *(Semn că trage la măsea.)*
MOGÂRDICI *(ruşinat şi sfios)*: A! nu, măria-ta!
PETRU RAREŞ *(lui Cremene)*: A!... Tu cine eşti?... Î... Miaşul Cremene... De patru anu nu te-am văzut... Ba, da... v-aţi purtat bine... Mai ales două cete de ţărani... V-aţi coborât prin Buceag? Aţi vânat cai sălbatici?
CREMENE: Vânat, măria-ta.
PETRU RAREŞ: Ce-aţi ucis mai mult?
CREMENE: Armăsari, măria-ta.
PETRU RAREŞ: Aşa e... Ca şi oamenii, armăsarii trec în faţa primejdiei, şi cu copitele lor, de trei ori ca copita calului nostru, bat tina pe loc, în ploaia săgeţilor, până se nomolesc şi-i prind tătarii cu arcanele.
CREMENE: Şi-i mănâncă la chefuri mari...
PETRU RAREŞ: A, da, se zice că au carne dulce, şi tătarii au carne spurcată... *(Îl bate pe umăr.)* Bine... Bine... O! dacă toţi ostaşii mei ar fi ca voi... aş lua Buda, şi-n locul steagului verde cu cornul de lună pe turnurile ei ar fâlfâi prapurul Moldovei!
LOGOFĂTUL BALOŞ: Au să fie, că au de unde învăţa.
ŞMIL: Dacă-mi dai voie... Nu tot cu mânul ăl rănit... Încă cinci-şase zile... doar n-a fi foc...
PETRU RAREŞ: Te-am adus din Crâm ca să... De ce venişi trei zile după... O! Săraca Maria, doamna tinereţelor mele chinuite!... Să uit... Să mă gândesc la Elena Despotovna... Şi nu pot să uit...
VISTERNICUL MATIAŞ: Dacă omul şi-ar aduce aminte de toate în fitece clipă, pe lume n-ar mai fi decât spânzuraţi şi nebuni...

---

[1] *JitniV* — magazie de grâne, hambar.

PETRU RAREŞ: Da, da... Te-am adus din Crâm să-mi fii slugă, şi tu mi-eşti stăpân, Şmil...

ŞMIL: Cine slujeşte e stăpânul adevărat. Sluga face ce vrea sau ce poate. Stăpânul primeşte, că n-are încotro. Vasăzică, el suferă ca să-l slujească altul în loc să se slujească singur. Care vasăzică, stăpânul e slugă şi sluga stăpân... Şi dacă ţi-e slugă Martin şi Neacşu, de ce n-aş fi eu stăpân pe mâna care te doare? Când te slujesc acolo unde te doare, măria-ta te supui... Cine e stăpân şi cine e sluga?

PETRU RAREŞ: Tu, Şmil... glumind strecori adevărurile...

SPĂTARUL ŞANDRU: Dar când măria-sa porunceşte să-ţi... (Semn că-i taie capul.) Cine e stăpân şi cine e slugă?

ŞMIL *(râde)*: Măria-sa e slugă, căci binevoieşte a-mi lua de pe umeri ceea ce nu-mi face trebuinţă. *(Sever.)* Nu cu aia, nu cu aia... Măria-ta... Am să ţi-o leg de gât...

PETRU RAREŞ *(surâzând)*: Şmil, aşa vorbeai cu părintele meu, Ştefan cel Mare?

ŞMIL: A!... Ştefan?... Ştefan era bătrân şi eu tânăr... Măria-ta eşti tânăr...

PETRU RAREŞ: O! tânăr!

ŞMIL: ...şi eu bătrân. Pe vremea lui Ştefan, de m-ar fi tăiat, mi-ar fi părut rău. Pe vremea măriei-tale... aş scăpa d-o belea. Pe Ştefan nu-l căutam eu, ci mai mult el pe mine. O singură dată a ţipat, când l-am ars la picior, şi atunci a avut tăria să se prefacă că spune cum a ţipat tatăl său Bogdan, ucis la Răuşeni... Măria-ta gemi uneori...

PETRU RAREŞ: Gem, dar rabd.

ŞMIL: Rabzi, dar gemi.

PETRU RAREŞ: A... acela era un sfânt!

ŞMIL: Care stăpânea durerea.

PETRU RAREŞ: Şi eu sunt un om...

ŞMIL: Luptând cu durerea... *(Lui Baloş.)* Grozav seamănă cu taică-său!

PETRU RAREŞ: O! Şmil, Şmil...

ŞMIL: Iar cu aia?... Dumnezeu a făcut pe om cumpănit, că de l-ai tăia în două, ce ar fi într-o parte ar fi şi-n cealaltă. Doi ochi, două urechi, două picioare, două mâini. De se

îmbolnăveşte un ochi, vezi cu celălalt, de se bolnăveşte un picior, apeşi mai mult pe celălalt, şi de surzeşti d-o ureche auzi cu cealaltă... Măria-ta faci ca un surd de o ureche, care ş-ar pleca urechea a surdă ca să auză şoaptele...

PETRU RAREŞ *(zâmbind)*: Ei, cum e asta, Şmil?

ŞMIL: Cum să fie? Mai mişcă şi cu stânga, nu tot cu dreapta... Crezi că Dumnezeu ţi-a atârnat pe stânga degeaba?

PETRU RAREŞ: Copiii, doftorii şi femeile, stăpânii noştri... Câţi suntem, Corbea?

CORBEA: Trei...

PETRU RAREŞ: Şi cu cinci ai lui Cremene, fac?

CORBEA: Trei şi cinci...

PETRU RAREŞ: Trei mii cinci sute... Zgârcit la vorbe, adevărat ostaş... Lucrează flăcăii?... Nu puneţi buştenii groşi... Să treacă Suceava cum or putea... Şi călăreţii de câte trei ori pe zi...

MOGÂRDICI: Cât e timpul bun...

PETRU RAREŞ: Cât e apa de mare... Baloş... *(Întinde mâna stângă.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ: Iacă-le, măria-ta.

(Îi dă 4 pergamente cu 4 peceţi roşii.)

PETRU RAREŞ: Corbea... Sunt patru sineturi pe care le dau la patru cete de ţărani, boierindu-i pentru purtarea lor cea falnică. Viteji au fost, viteji-i fac. Ceata lui Pistriţu, a lui Fuior, a lui Stâncă şi-a lui Buză-Lată. Îi pui în stăpânire ohavnică asupra moşiilor şi pustiurilor ce le grăiesc la fitece sinet pentru fitece ceată. D-aci înainte să fie oamenii slobozi, ei şi urmaşii lor. Mâine vor primi postav de vestminte, cai domneşti, frâuri şi şei cu scări de fier. Duceţi-vă, adunaţi-i şi citiţi-le... Şmil... *(Îi face semn să iasă.)*

(Vin din dreapta vornicul Groza, Trotuşanu şi pârcălabul Liciu.)

SCENA IV

PETRU RAREŞ, logofătul BALOŞ, vistiernicul MATIAŞ, spătarul ŞANDRU, vornicul GROZA, TROTUŞANU şi pârcălabul LICIU.

PETRU RAREŞ: Venirăţi... Vine şi doamna?
PÂRCĂLABUL LICIU: Da, măria-ta.
PETRU RAREŞ: Turcu a plecat?
VORNICUL GROZA: Plecă, măria-ta.
PETRU RAREŞ: Să se ducă... Turci lacomi, nu se mai satură. Şi nu vor dar, ci vor...
LOGOFĂTUL BALOŞ: Haraciul pe patru ani...
PETRU RAREŞ: Cum?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Merge p-al cincelea de când...
PETRU RAREŞ: Meargă şi p-al zecelea... peşcheş, da... dar, haraci, plată de supus... nu!
LOGOFĂTUL BALOŞ: Haraci ne cer...
PETRU RAREŞ: Nici peşcheş!... Am cheltuit destul cu Ungaria, cu Polonia şi cu tătarii... O! de ce nu se uneşte creştinătatea sub chezarul Carol şi nu porneşte ca un potop să prididească puterile lui Soliman şi să azvârle pe necredincioşi dincolo de mările frumoase şi greceşti! Bani, bani, pentru sultan, pentru vizir, pentru paşale... O ţară de vândut... şi le cumpără pe toate! Banii ne trebuie să plătim joldul ostaşilor, să clădim locaşe pentru iertarea păcatelor noastre şi pentru cei ce vor veni după noi, ca să ne cinstească ştiindu-ne cine-am fost... Împodobeşte Voroneţul, zideşte din pajişte Pobrata, biserica Sfântului Dumitru din Suceava, biserica Uspeniei din Baia, Sfânta Parascheva din Târgu-Frumos, biserica din Hârlău, Mânăstirea Secul din Munţii Neamţului, da ce-i trebuie bisericii piscupale din Vad... Banii se isprăvesc... Şi d-aş avea, n-aş da turcului măcar de l-aş vedea cu ochii scurşi!
VORNICUL GROZA *(trage sabia)*: Să-i dăm...
SPĂTARUL ŞANDRU: Până n-o mai putea!
PETRU RAREŞ: O, dacă obştea creştinilor s-ar aduna într-un sobor, i-aş spune eu câte păcate are şi de ce-şi bate joc de ea fiara din Ţarigrad...
PÂRCĂLABUL LICIU: Aş sluji cu dragă inimă cu steagul nemţesc, spaniol or franţuzesc, pe deasupra prapurului nostru...

TROTUŞANU: Visuri...

PETRU RAREŞ: Cine nu visează nu vede. Cine nu vede nu se apără. Cine nu se apără piere... Şi pentru cei sortiţi pieirei nu ne răcim gura degeaba...

TROTUŞANU: Viaţa este un vis...

PETRU RAREŞ: Vis... când se sfârşeşte viaţa... Dar ce lăsăm după noi urmaşilor noştri e şi-un fapt, şi-un drept, şi-o putere de-a trăi... Moştenitorii noştri nu ne vor măsura viaţa după bucuriile ei, ci după jertfele pe care le-am făcut ştiind că ne jertfim pentru bucuriile lor... Eu m-am suit pe Ceahlău şi-am făcut ochii roată, şi-am plâns ascultând, ca în vis, jalea aceluiaşi neam risipit la trei coroane deosebite... În Ardeal se lasă pe trei văi — a Someşului, a Mureşului şi-a Oltului — moldoveni sadea... M-am tras pe munte-n jos şi-am privit pe trecătoarea Oituzului ca pe-o fereastră şi-am visat! Şi-am biruit la Feldioara, la Braşau, la Cetatea-de-Baltă, la Ciceiu, la Rodna, la Unguraş, la Bistriţa, oştile craiului Ferdinand şi-ale chezarului Carol. Am stăpânit Ardealul, şi n-am ieşit din el decât ameninţat de bunul meu prieten Ianăş Zapolia... eh!... că se plânge turcului... ah! turcu!... de nu mă voi întoarce acasă la mine. Nu vă uitaţi c-am fost când cu Ferdinand, când cu Zapolia, întâi cu Ferdinand, apoi cu Zapolia, şi iar cu Ferdinand, şi iar cu Zapolia... Am înşelat ca să nu fiu înşelat! Mi-e totuna au cu Zapolia, au cu Ferdinand. Numai să deprind pe moldoveni să se plimbe d-a cindea muntelui ca la ei acasă!... Că ar fi vro primejdie d-ar fi Ferdinand pe scaunul Ungariei, fiind fratele chezarului care împărăţeşte peste atâtea limbi şi neamuri?... Năluciri!... Să ne apropiem noi de chezar, să-i scurtăm din drum, luând Ardealul!... O! eu am visat! Să viseze şi urmaşii mei!

VISTERNICUL MATIAŞ: Ai făptuit... Ferdinand îţi întăreşte stăpânirea Bistriţei, a Rodnei, a Ciceiului, a Unguraşului, a Cetăţei-de-Baltă, cu satele lor dimprejur.

---

[1]*Diac* — scriitor de cancelarie, gr[m[lic.

[2]*Sinet* — act, document.

[3]*Mislete* — denumirea slavon[a literei m din alfabetul chirilic.

PETRU RAREŞ: Am adăogat la visele marelui Ştefan şi visul meu! Am moştenit Ciceiul şi Cetatea-de-Baltă, am crescut moştenirea cu Rodna, cu Unguraşul şi cu Bistriţa... Ah! Şmil, Şmil, vindecă-mi mâna, că am de lucru cu leşii... Pocuţia, cea cu 300 de sate şi 50 de târguri, e-a noastră!... Ah! *(Se plimbă agitat.)*

TROTUŞANU: Norod mic, vise mari...

VORNICUL GROZA: Şiit! Taci!

PETRU RAREŞ *(tresare)*: Mic eşti tu! Moldova nu e mică!... Neamul care se crede mic se micşorează!... În lume nu poţi trăi cerşind, căci nu e loc de pomană pentru cerşetori!

TROTUŞANU: Să se împlinească rândurile... prea au pierit mulţi...

PETRU RAREŞ: Să nu număraţi şi să nu vă număraţi! E cin' să numere!... Uf!... Duceţi-vă şi rânduiţi, c-au să pice copiii lui Gritti... *(Boierii ies prin stânga.)* Eeee, Trotuşanu e mâhnit... nu e slujba pentru el!... Şi mai sunt şi alţi boieri... hî!...

SCENA V

PETRU RAREŞ, GENUNEA şi mai târziu ŞMIL.

GENUNEA *(intră prin dreapta, bate din picioare şi-i pune mâinile la ochi)*: Te-am speriat!

PETRU RAREŞ: Oh, mi-a sărit inima!

GENUNEA: Cine sunt eu?

PETRU RAREŞ: Tu?... Baba Dolca.

GENUNEA: Nu.

PETRU RAREŞ: Oana...

GENUNEA: Nu... Are să vie.

PETRU RAREŞ: Despotovna!

GENUNEA: Nu...

PETRU RAREŞ: Ei, cin' să fie... cin' să fie?...

GENUNEA: Nu ghiceşti?

PETRU RAREŞ *(râzând)*: Dacă te-ascunzi...

GENUNEA *(îşi ia mâinile de la ochi)*: Eu sunt, măria-ta!

PETRU RAREŞ: Tu!... Tu eşti o pasăre măiastră, care iei grijile şi dai bucuriile.

GENUNEA: Eu?... O! ho! ho! *(Sare repede la Rareş şi dă să-i ia mâna.)* A, nu p-asta... că mi-a zis Şmil p-astălaltă... *(Îi sărută mâna. Rareş o sărută pe obraz. Genunea îl sărută repede pe obraz.)*

PETRU RAREŞ: A?... Ce-ai făcut?

GENUNEA: N-am făcut bine, măria-ta?

PETRU RAREŞ: Aşa face numai doamna Elena...

GENUNEA: Aşa face numai doamna Elena... Şi de ce face numai Despotovna?

PETRU RAREŞ: Fiindcă m-am cununat cu ea, Nunea... cu tine...

GENUNEA: Da, cu mine nu te-ai cununat...

PETRU RAREŞ: A! nu mai începe... Te spui tătână-tău să te-astâmpere, că eşti neastâmpărată...

GENUNEA: O, i-am spus tatei demult...

PETRU RAREŞ: Ei, şi ce ţi-a zis?

GENUNEA: M-a certat... Mi-a spus că măria-ta eşti mare şi eu sunt mică, că eşti stăpân şi eu sunt roabă, că eşti bărbat şi eu fată...

PETRU RAREŞ: Ei, şi tu ce-ai zis?

GENUNEA: Ce să zic? nimic... Toate le ştiam fără să mi le fi spus nimeni...

PETRU RAREŞ: Ascultă, Nunea!... Cum venişi înaintea celorlalte?

GENUNEA: Călare...

PETRU RAREŞ: Călare?... Voiniceşte?

GENUNEA: Da... voiniceşte...

PETRU RAREŞ: Am să te fac miaş de viteji, ca pe Sandomir...

GENUNEA: Ah! ce bine-mi pare!... Tata mi-a făgăduit că mâine mă face viteaz, şi pururea mâine e azi, şi nu mai vine mâine, şi mereu aşa... El râde şi mie-mi vine să plâng... Vreau, măria-ta, cu măria-ta la război!

PETRU RAREŞ: La război?... O! războiul e crâncen şi tu eşti fragedă. La război e urlet, şi nânchezat de cai, şi ţipete

de oameni, şi lacrămi, şi sânge, că doi munţi de s-ar izbi în capete, n-ar fi aşa de cumplit...

GENUNEA: Te văd oriunde întorc ochii... Şi de-i închid te văd şi mai bine... Când mă culc, zic în gând: "Doamne, dă domnului nostru biruinţă asupra duşmanilor noştri, viaţă nesfârşită şi fericire... neturburată cu Elena Despotovna, doamna noastră!"

PETRU RAREŞ: Da, da, neturburată...

GENUNEA: Şi mi-apari şi mai frumos, şi mai viteaz...

PETRU RAREŞ: Nunea, tu ştii ce simţi?

GENUNEA: Eu, ce simt?

PETRU RAREŞ: Tu ştii ce vrei?

GENUNEA: Nimic, să te privesc...

PETRU RAREŞ: Du-te, Nunea, du-te... Or nu. *(O ia de mâini şi se uită drept în dreptul ochilor ei.)* Tu ştii că am doamnă?...

GENUNEA: Da...

PETRU RAREŞ: ...că am copii?...

GENUNEA: Da...

PETRU RAREŞ: ...că sunt... priveşte bine... că sunt bătrân...

GENUNEA: A, nu...

PETRU RAREŞ: ...că tu eşti fata celui mai credincios şi celui mai mare din sfetnicii mei?...

GENUNEA: Da...

PETRU RAREŞ: ...că tu eşti fecioară...

GENUNEA: Da... da...

PETRU RAREŞ: Ei, atunci, ce vrei?

GENUNEA: Să te văd biruind cum biruişi d-atâtea ori...

PETRU RAREŞ: Sunt ostaş... dar sunt domn!... Vino încoa, Nunea, să te sărut... *(O sărută în creştet şi-şi lasă capul pe capul ei.)* Dumnezeu mi-a primit rugăciunea mea pornită din inimă curată... Mi-a gonit patima care se ivise pe furiş... şi-n sufletul meu a revărsat pace şi linişte! *(O sărută din nou.)* M-ai înţeles, Nunea?

GENUNEA: Da, măria-ta, da!

PETRU RAREŞ: E, ai să mergi la război...

GENUNEA: Cu măria-ta...

PETRU RAREŞ: Cu mine... Roagă-te de Şmil să-mi îndrepte mâna... şi gata...

GENUNEA: Unde e Şmil?... Şmil!... *(Şmil vine prin dreapta.)*

ŞMIL: Cine mă cheamă?... D-ta, Nunea?

GENUNEA: Mâna domnului la loc, degrab', să sufli şi să-i treacă...

ŞMIL *(surâzând)*: Sufli în foc când se stinge, şi focul s-aprinde degrab'... Mâna domnului nu s-aprinde... ea trebuie să se prindă încet, încetişor... Dumneata ştii să ţeşi pânză?

GENUNEA: Da, ştiu...

ŞMIL: Ce-ai gândi de mine când ţi-aş aduce tort în jurubiţe şi ţi-aş zice: "Nunea, până mâine să fie cămaşa gata?"

GENUNEA: Să urzesc, să pui pe sul, să ţes, să nălbesc, să croiesc, să cos... Aş gândi că eşti nebun...

ŞMIL: Că sunt nebun?... Iu nu gândesc aşa de dumneata. Iu am răbdare şi aştept să urzească, să ţească, să nălbească rana domnului. Şi peste şase zile... când cămaşa va fi gata... voi sufla şi-i va trece într-o clipă...

GENUNEA: Cine ţese rana domnului?

ŞMIL: Iu ştiu? Poate Al-de-sus... Ştiu că ţese şi pânza e gata mai curând sau mai târziu... Ca la femei... Una vrednică, alta leneşă... Una în două săptămâni n-are ce-alege... alteia, două luni... şi-i mai trebuie încă două...

PETRU RAREŞ: Ai înţeles, Nunea?

GENUNEA: Rana... pânza... Nimic...

ŞMIL: Da' ce trebuie?... Tânără eşti, frumoasă eşti, cuminte, nu ştiu... Ce-i trebuie?... Ce-i trebuie ei nu e treaba mea... şi treaba mea nu-i trebuie ei...

PETRU RAREŞ: Şmil...

ŞMIL: Iacă, ascult...

PETRU RAREŞ: Ce-ai face tu dacă o păsărică ar zbura din colivia vecinului în braţele tale?

ŞMIL: D-ar fi frumoasă, i-aş smulge câteva pene... şi aş duce-o iar în colivia vecinului.

PETRU RAREŞ: Şi dacă ar veni iarăşi?

ŞMIL *(râzând)*: Ar veni iarăşi?... Las' să vie... Dacă-i place...
GENUNEA: A, nu, şase zile... prea mult.
PETRU RAREŞ: E, şi dacă păsărica n-ar pricepe ce vorbim...
ŞMIL: N-ar pricepe ea... *(Se uită la Genunea. Ridică din umeri.)*
PETRU RAREŞ: Şi dacă vecinul ţi-ar fi prietenul cel mai bun... Şi tu domnul ţării?...
ŞMIL: Eu... *(se uită la Genunea)* i-aş zice: Genunea...
GENUNEA: Ce e, Şmil?
ŞMIL *(o dă la o parte)*: Eu i-aş zice aşa... Vin să te sărut, şi aş săruta-o cum sărutaţi voi pe Maica Domnului...
GENUNEA: Pe mine?
PETRU RAREŞ: Aşa am făcut şi eu cu ea...
GENUNEA: Cu mine?
PETRU RAREŞ: Da, cu tine! *(O îmbrăţişează. Apar din dreapta Elena-Doamna, Oana, Nastasia, Dolca, hatmanul Mihu, Crasneş şi Cosma. Petru Rareş o lasă repede pe Genunea.)* Deşi n-aş fi avut de ce...
ŞMIL: Norii pătează cerul pentru cei de jos...

SCENA VI

PETRU RAREŞ, GENUNEA, ŞMIL, ELENA-DOAMNA, OANA, NASTASIA, DOLCA, HATMANUL MIHU, CRASNEŞ, COSMA şi mai pe urmă CORBEA.

OANA *(se repede la domn şi-i sărută mâna)*: A, fratele meu ăl bun şi domnul nostru ăl mare, când te uiţi tu la mine, mi-aduc aminte că tu şi cu mine suntem din aceeaşi mumă şi din acelaşi tată; tu zămislit după o biruinţă şi eu înainte d-a birui... Şi de aceea ieşişi tu băiat şi eu fată. Frumoasele tale plete, cum le-au încăruntţit grijile ţării...
ELENA-DOAMNA: Doamne *(îi sărută mâna, o sărută pe obraji)* îmi lăsai copiii jucându-se d-a ostaşii... Iliuşcă trânti pe Ştefănel şi Ştefănel voi să muşte pe Iliuşcă... Îl oprii: "Nu, mamă, că nu e la război". Şi el, cu lacrimile-n ochi: "Să nu afle tata!" O! Despotovna, părăsişi astfel pe copii pentru asemenea sărutări... Ce fericită eşti!

GENUNEA: Ce fericită eşti!
ELENA-DOAMNA: Nu-i aşa, Nunea?
PETRU RAREŞ: Şi Dolca de ce s-a ţinut după voi ca un câine bătrân şi credincios?
ELENA-DOAMNA: De azi-dimineaţă, ne-a zis, aci mie, aci Oanei, aci Nastasiei: "Să mă duceţi la domn, c-am să-i vorbesc". Şi ea, care nu mai vede, vorbeşte de vedenii.
NASTASIA: Nu vede şi-a început să nu mai audă.
PETRU RAREŞ: Bunico, vino-ncoa.
DOLCA *(tremurând)*: Parcă aud glasul lui...
PETRU RAREŞ: Nu într-acolo, bunico... Aci... Aşa...
DOLCA *(tremurând)*: Să sărut mâna lui Petru, fiul lui Ştefan, nepotul lui Alexandru, ctitorii Moldovei...
PETRU RAREŞ: Nu... nu aşa, bunico...
DOLCA *(îi pipăie mâna rănită)*: Inelul cu pecetea... mâna...
PETRU RAREŞ: A, bunico, mă doare...
DOLCA: Eu ţi-am pricinuit durerea?
ŞMIL: Tu nu mai eşti pricină nici de dureri, nici de bucurii...
Dolca: Ce-ai zis, măria-ta?
PETRU RAREŞ: Ce te-aduce, bunico?
DOLCA *(tremurând)*: Azi-noapte — cum piroteam cu cojoaca în spinare — odată se făcu lumină, şi-un înger pică din cer, şi-mi zise: "Spune domnului să nu-i taie, să nu-i spânzure, să nu-i tragă în ţeapă, să nu-i otrăvească, să nu-i înece". Şi mi-a zis: "Spune domnului să se strângă de pe drumuri, ca să nu se-ntoarcă şi biruitor şi biruit". Şi pieri şi îngerul şi lumina... E poruncă de la cel care porunceşte celor văzute şi nevăzute, şi ţine pământul pe ape, şi nu i-ar fi întru nimic să-l sufle ca p-un gunoi din palmă... Să m-asculţi, maică, că nu m-asculţi pe mine!
COSMA: Cam greu ce vrei dumneata, mătuşă...
CRASNEŞ: Să nu se întoarcă biruitor şi biruit...

(Elena-Doamna şi Nastasia se închină.)

PETRU RAREŞ *(pe gânduri)*: Ce vă închinaţi? Credeţi ce spune bătrâna?
ELENA-DOAMNA: A, nu, măria-ta, dar vorbele ei...

NASTASIA: Şi cum stă!

DOLCA *(cu ochii spre cer)*: I-am spus... I-am spus...

(Elena-Doamna se vâră în Petru Rareş, Genunea îl ia de pulpana vestmântului.)

ŞMIL: Urmele unei case prădate de tâlhari... La început nu-i cunoaştem şi ne jucăm cu ei, pe urmă le facem cunoştinţă şi ne plac, şi-i chemăm, şi vin... Apoi se-nmulţesc şi stau pe capul nostru, şi încep să ne fure, şi în cele din urmă ne jefuiesc...

ELENA-DOAMNA: Cine, Şmil?

ŞMIL: Tâlharii...

ELENA-DOAMNA: Care tâlhari?

ŞMIL: Ăi care-ţi plac şi dumitale... şi-mi sunt cam grei mie... Ăi care te fac pe dumneata aşa de frumoasă şi pe mine aşa de urât... Anii, măria-ta... anii, care i-au prădat auzul, văzul, mirosul şi minţile!

PETRU RAREŞ *(pe gânduri, caută)*: Să nu-i tai, să nu-i spânzur... Ţî... *(Se duce la o peşteră. Priveşte. Se gândeşte.)* A! să vie Corbea!... Bunico, ce-ai visat se va izbândi.

DOLCA *(tresărind)*: N-am visat, am văzut... Şi ce văd, de când nu mai văd, se împlineşte...

(Intră Corbea şi, zărind pe Genunea, încremeneşte.)

PETRU RAREŞ: Corbea, ai vrun ostaş zidar?... Unde te uiţi?...

CORBEA: Cum, măria-ta?

PETRU RAREŞ *(răstit)*: E vrun ostaş zidar?

CORBEA: Nu, măria-ta, nici un ostaş nu e zidar... Sunt mai mulţi care au fost zidari şi sunt ostaşi... Unul a zidit la meterezele Ciceiului din porunca vlădichii de la Vad... dar vlădica de la Vad a luat pe Vlad din Ciceu şi l-a pus ostaş...

PETRU RAREŞ *(zâmbind)*: Să te ferească Dumnezeu de mutul care vorbeşte!... Ei, mă omule, ai un ostaş — fie şi Vlad al vlădichii de la Vad — care să zidească această bortă?

CORBEA: Am!

PETRU RAREŞ: Să vie încoa, cu mistrie, cu pietre şi cu moloz...*(Corbea iese repede prin dreapta. Vin şi ceilalţi boieri.)*

SCENA VII

Cei de sus şi logofătul BALOŞ, vornicul GROZA, vistiernicul MATIAŞ, ANDREA, ANTONIO, un călău şi mai mulţi iunaci.

LOGOFĂTUL BALOŞ: S-apropie, măria-ta...

VISTERNICUL MATIAŞ: Se văd... şi n-au să se mai vază!

ELENA-DOAMNA: Vin talienii?

GENUNEA: Vin?

OANA *(din mulţime)*: Nu li se vede faţa, cernită ca şi sufletele lor... Orice-au făcut, Dumnezeu să le ierte păcatele!

ŞMIL: Nu se poate, măria-ta, fără să-i judeci...

PETRU RAREŞ: Cum, să-i osândesc fără judecată?

ŞMIL: Şi dacă nu i-ai osândi?

PETRU RAREŞ: Mă osândesc ei pe mine!

VORNICUL GROZA: Sabia a căzut. Şi ei, venind încoa, sunt ca nişte osândiţi care ar merge cu capetele în mâini la înmormântarea lor...

PETRU RAREŞ: Să plece călăul! *(Călăul se duce.)*

VORNICUL GROZA: De ce?

ŞMIL: Să se ducă la dracu, să-i ceară capul pe tipsie...

(Intră cei doi fii ai lui Gritti, Andrea şi Antonio, legaţi cu mâinile la spate şi cu zăbranice negre lăsate pe feţe. După ei, un zidar, cu mistria, ciocanul şi găleata cu moloz. Doi ostaşi i-aduc pietre. Mogârdici comandă alaiul. Un ungur duce pe o tavă capul lui Gritti, acoperit cu un ştergar. Se opresc. Ungurul pune jos capul lui Gritti. Din mulţime s-aude un oftat.)

PETRU RAREŞ *(dezveleşte capul lui Gritti)*: E capul lui Gritti...

MAI MULŢI: A! al lui Gritti?

PETRU RAREŞ: ...ocârmuitorul turcesc al Ungariei... D-ar fi fost capul lui plin de minte ca buzunarele lui de bani, ar fi râs şi azi, ş-ar fi povestit, cu strălucirea lui uşoară, întâmplările din serai şi plimbările de pe Vosfor şi de pe mările furioase şi schimbătoare la faţă! Şi d-ar putea să mişte buzele, cum curge din şipot apă nesfârşită, aşa ar năvăli minciunile cu înfăţişarea adevărului! *(Ungurul îi dă o scri-*

soare.) De la Zapolia? S-o citim... "Îţi trimit capul, plin de deşertăciuni, al lui Gritti"...

ŞMIL: Nu ştiu dacă a fost vrodată mai deşert ca acum!

PETRU RAREŞ: Când a urmărit ca, din cămătar veneţian, să-şi puie pe cap coroana lui Matiaş Corvin... *(Citeşte.)* "Îţi trimit capul, plin de deşertăciuni, al lui Gritti; fă şi tu copiilor lui ce-am făcut eu tatălui lor"...

ELENA-DOAMNA *(cu milă)*: Păcat! Sunt tineri!

GENUNEA: Nalţi şi subţiri!

OANA: Ca două făclii stinse sau care se vor stinge!

PETRU RAREŞ *(se iută la femei, apoi citeşte)*: ..."A căzut capul aceluia care vroia să fie craiul Ungariei; să cadă şi capetele acelora care au voit să fie"...

OANA: Ce să fie?

PETRU RAREŞ: Să vă spuie Matiaş!

VISTERNICUL MATIAŞ: Am aci scrisul vlădichii de Lund, împuternicitul chezarului Carol. *(Scoate scrisoarea.)* În ea glăsuieşte chezarul. *(Citeşte.)* ..."Băgaţi de seamă că Poarta urmăreşte să puie crai Ungariei pe sluga sa Gritti şi pe copii lui voievozi"...

ELENA-DOAMNA: Unde?

VISTERNICUL MATIAŞ *(citeşte)*: ..."Pe Andrea în Muntenia şi pe Antonio în Moldova"...

Toţi: A! a!

LOGOFĂTUL BALOŞ: Să vie călăul!

VORNICUL GROZA: Călăul sunt eu!

PETRU RAREŞ: Nu, nici sabie, nici braţ moldovenesc... Luaţi-le fearele... Andrea, Antonio, intraţi aici... (Le arată peştera.) ...Daţi-le două cuţite... Meştere zidar, astupă intrarea...

ANDREA: Ah! Dio mio![1]

ANTONIO: Madonna mia, aiutaci![2]. *(Se coboară în peşteră.)*

PETRU RAREŞ: Şi de vi se va urî cu viaţa, oricând puteţi muri... Şi spuneţi Dolchii că nu i-am tăiat, nu i-am spânzurat, nu i-am tras în ţeapă, nu i-am otrăvit şi nu i-am înecat...

(Toţi pleacă capul. Zidarul lucrează.)

ACTUL III

O dumbravă de stejari aproape de vărsarea Cirimuşului în Prut. În faţă, o rarişte. Un cort. În depărtare se văd malurile Prutului. Trunchi de copaci răsturnaţi.

SCENA I

GENUNEA, un ostaş rănit, CORBEA, mai târziu, ŞMIL.

GENUNEA *(c-o carte de rugăciuni)*: Dau să mă rog şi-mi alunecă ochii pe rânduri... Gândul, la mâinile lui aspre care mângâie aşa de potolit. O, Doamne, îndură-te, apără şi păzeşte pe domnul ţării...

UN OSTAŞ *(rănit, vine din stânga)*: Olecuţă de vin...

GENUNEA: Îndată... *(Îi dă ulcica.)* Te doare?

OSTAŞUL: Nu mă doare... Mă ia cu sfârşeală de la lingurea... Mulţumim...

(Se duce. Corbea vine din dreapta.)

GENUNEA: A! Corbea... Iar dumneata?

CORBEA *(răsuflă repede)*: Iar...

GENUNEA: Cauţi pe domn?

CORBEA: Nu... nu pe domn...

GENUNEA: Pe vornic?

CORBEA: Nici pe vornic...

GENUNEA: Pe tata?

CORBEA: Nici pe logofătul Baloş...

GENUNEA: Ei, pe cine cauţi?

CORBEA: Caut pe cineva... M-a trimis...

GENUNEA: Cin' te-a trimis?

CORBEA: Am uitat cine m-a trimis...

GENUNEA *(surâzând)*: Sufli ca un cal după ce-a ridicat la deal o povară...

CORBEA: Da, suflu, mai greu ca armăsarul care mă dusen spinare.

GENUNEA: Stai... *(I-arată un copac.)* Să-ţi dau niţel vin...

CORBEA: Mulţumim, stau...
GENUNEA: Poftim, bea...
CORBEA *(aduce oala la gură)*: Am băut, mulţumim...
GENUNEA: Ai venit repede?
CORBEA: Foarte repede...
GENUNEA: De departe?
CORBEA: O, de departe...
GENUNEA: Dincotro?
CORBEA: Dincolo... ba nu, de la apus... nici de la apus...
GENUNEA *(surâzând)*: Ai fi venind de undeva...
CORBEA: Mi-am uitat ca pământul... Să mă odihnesc... Mi-a luat Dumnezeu minţile...
GENUNEA *(pune mâna pe mâna lui)*: Ce căldură ai!
CORBEA: Da, am căldură...
GENUNEA: Şi cum ţi se bate inima!
CORBEA: Da, îmi bate...
GENUNEA: Să te fi certat domnul?
CORBEA: Niciodată nu m-a certat domnul...
GENUNEA: Parcă ieşişi din bătălie...
CORBEA: În bătălie n-am inimă...
GENUNEA: Ei, ce ţi s-a întâmplat?
CORBEA: O, nimic...
GENUNEA *(privindu-l lung)*: Corbeo, şi alaltăieri nu ştiai de unde vii şi ţi se bătea inima...
CORBEA: Alaltăieri?... Am venit încet... şi deodată o trudă din senin...
GENUNEA: Alaltăieri... bine... Dar azi? Fiindcă venişi repede şi de departe?
CORBEA: Se vede... Stai, Nunea!... De ce nu stai?
GENUNEA: Dumneata eşti ostenit, eu nu sunt ostenită...
CORBEA: Stai... fiindcă... nu eşti ostenită...
GENUNEA *(surâzând)*: Mai departe or mai aproape?
CORBEA: Unde vrei, Nunea...
GENUNEA: Ciudat!... Dumitale ţi-e frică de război?

---

[1]*Bleau* — tinichea; tabl[de fier cu care se]mbrac[la capete osia carului.

CORBEA: Mie?... O, nu!
GENUNEA: Dar îţi place?
CORBEA: Nu ştiu... De-i place domnului, îmi place şi mie...
GENUNEA: Atunci... povesteşte-mi cum te-ai bătut la Feldioara...
CORBEA: M-am bătut cum se bate...
GENUNEA: Spune-mi peste câţi ostaşi erai, cum i-ai dus, cum ai luat prapurul crăiesc, cum ai fost rănit, unde, cine te-a îngrijit... aşa...
CORBEA: Să fi avut ca la o sută. Eu mergeam înainte şi ei după mine, până am ajuns la ăl cu prapurul. L-am pălit şi i-am luat prapurul. Vornicul Groza mi-a zis: "Ce faci, Corbeo?" "Ce să fac?"... M-a înşfăcat şi... nu mai ştiu... M-am pomenit într-un cort oblojit la genunchiu stâng, la umărul drept şi la cap... Şi m-a îngrijit Dumnezeu... Nu ştiu să povestesc...
GENUNEA *(râzând)*: Spune-mi un basm...
CORBEA: Basmul e ce s-a întâmplat altora, şi eu nu ştiu să înşir ce mi s-a întâmplat mie...
GENUNEA *(râzând)*: Nu ştii nici unul?
CORBEA: Ba... aş şti unul...
GENUNEA: E, spune-mi-l...
CORBEA: Aş şti unul... c-o fată frumoasă, frumoasă, de îngheţau apele, şi c-un băiat nalt şi urât...
GENUNEA: Dacă era nalt, nu era urât...
CORBEA: ...care se bătea cu zmeii şi cu săcuii...
GENUNEA *(râzând)*: Cu cine?
CORBEA: ... cu zmeii şi cu... Muma-Pădurii... şi-i biruia...
GENUNEA: A, dacă se bătea şi-i biruia nu era urât...
CORBEA: ...căci iubea pe fata frumoasă-frumoasă... şi ea nu-l iubea...
GENUNEA: Ce proastă!
CORBEA: ...şi nici nu aflase că băiatul o iubea...
GENUNEA: Ce neroadă!
CORBEA: ...şi băiatul nu-i spunea...
GENUNEA: Ce prost!
CORBEA: ...că-i era frică...
GENUNEA: O! ce nerod!

CORBEA: ...până a murit mai mult vrând ca nevrând...
GENUNEA: Săracul!
CORBEA: Şi fata, aflând de câte se petrecuseră, a plâns... a plâns... şi-atât.
GENUNEA: Săraca! Şi de ce-i era lui frică să-i spuie?
CORBEA: Vezi că ea era de neam şi el un biet ţăran ajuns după multe şi multe...
GENUNEA: Şi dacă era ţăran? Era viteaz, nu era de rând.
CORBEA: Şi-avea mâinile aspre şi pârlite, şi-ale ei erau albe şi rumene...
GENUNEA: Ş-ale domnului sunt aspre... şi sunt aşa de bune, că toată ziua le-aş săruta...
CORBEA *(tresărind)*: Şi el bănuia că ea iubea pe altul...
GENUNEA: Cum iubea pe altul?
CORBEA: Cum se iubeşte...
GENUNEA: Cine-i spusese?
CORBEA: Nimeni... Simţise el...
GENUNEA: Şi ea era iubită de ăl pe care-l iubea?
CORBEA: Nu ştiu...
GENUNEA: Ce tristă poveste!
CORBEA: Dacă nu ştiu alta mai veselă... Te rog, dă-mi olecuţă de vin...

(Genunea se duce să-i aducă. Corbea se uită după ea.)

GENUNEA: Poftim, Corbea... Nu bei?
CORBEA: Nu... nu mi-e sete...
GENUNEA: Ziseşi că...
CORBEA *(emoţionat)*: Mi s-a părut... Se va sfârşi curând...
GENUNEA: Ce să se sfârşească?
CORBEA: Povestea mea...
GENUNEA: Nu s-a sfârşit?
CORBEA: Nu încă... mai e...
GENUNEA: N-a pierit el? Nu l-a plâns ea? Ce mai e?

(S-aude zgomot. Vine Mogârdici şi Sandomir.)

SCENA II

GENUNEA, CORBEA, SANDOMIR și MOGÂRDICI.
Mai târziu, ȘMIL.

(Mogârdici și Sandomir vin din partea stângă. Șe opresc puțin și privesc la Genunea și Corbea. Mogârdici e cu o cicatrice proaspătă.)

MOGÂRDICI *(lui Sandomir)*: Frumoasă de pică, o icoană... Sărutăm dreapta.

SANDOMIR: Și p-a stângă...

MOGÂRDICI: P-amândouă...

GENUNEA: Dincotro?

MOGÂRDICI: D-aci, de lângă dumbravă... *(Lui Corbea.)* Și tu ce te plimbi așa?

CORBEA: Așa mă plimb eu...

MOGÂRDICI: Eu de ce nu mă plimb?

GENUNEA *(râzând)*: Apoi dumneata ești...

MOGÂRDICI: Sunt... de ce să nu fiu? Ce te uiți așa?... Nu-mi șade bine?... Cam răzbuzată crestătura asta... Că mi-a zis doftorul Șmil: "Nu pune muna, că nu ești cupil. A! o să te faci urât ca dracu!" "Ei, parc-ar fi obrazul lui vodă!" zic eu. "Și dacă n-o să fie... nu e al dumitale?" "Și dacă e al meu, ce?" zic eu. Că Maria mi-a spus: "No, că nu face ghignica, că borbatul să nu hie mai slut ca Ducă-se-n pustii". *(Sandomir și Genunea râd.)* Și Maria e țeapănă, și grasă, e dintr-o "slană", cum zice ea.

GENUNEA *(râzând)*: Cine e Maria?

MOGÂRDICI *(arătând pe Sandomir)*: Să-ți spuie el, că el știe...

SANDOMIR *(râzând)*: Iubita lui...

GENUNEA: Așaaa... așa, bădiță Mogârdici?

MOGÂRDICI: Ba vezi că nu... Dacă m-a ales ea pe mine! Ca un mal... Din ea ai tăia și-ai face patru ca dumneata...

GENUNEA *(râzând)*: Ș-o iubești?

MOGÂRDICI: Cum să nu?... S-ar putea?... Și anul ăsta i-am scris... Maria, lângă Feldioara, la Zierer sasul, cu anul băgată...

GENUNEA *(râde)*: Şi de când n-ai văzut-o?
MOGÂRDICI: Merge p-al şaptelea...
GENUNEA *(râzând)*: De şapte ani?... Şi-ţi scrie?
MOGÂRDICI: Niciodată!
GENUNEA *(râzând)*: S-o fi măritat?
MOGÂRDICI: Treaba ei...
GENUNEA *(râzând)*: O fi murit?
MOGÂRDICI: Dumnezeu s-o ierte!
GENUNEA *(râzând)*: Atunci, cum o iubeşti?
MOGÂRDICI: Iacă, iacă, iacă... Ce râzi? Ce e de râs?... Iacă bine!... De câte ori îmi cade cât-o puică în palmă, eu mă gândesc la Maria şi mi se pare...
CORBEA *(aspru)*: Mogârdici!
MOGÂRDICI: Ei, asta e! Genunea a venit cu noi ş-a noastră e... S-a deprins ea, că multe a auzit...
GENUNEA: Şi rugăciuni, şi sudălmi...
MOGÂRDICI *(scoate un petec de piele)*: Sandomir, ia uită-te tu... bine-oi fi scris?
SANDOMIR: "Dagă Maie, tot gasă eşti, să nu te mai îngaşi." *(Râde.)* Lipsesc toate râţele...[1]
MOGÂRDICI: Iacă... Iacă... Şi ce râdeţi?... *(Genunei.)* Eu râd de râţa dumitale?... Ia citeşte, Corbea... or tu nu ştii să citeşti?
CORBEA: Am învăţat şi eu...
SANDOMIR: De când?
MOGÂRDICI: De când iubeşte... Corbea... e bălaie, smeadă sau roşcovană? Vădană sau fată mare?
CORBEA: Te ţii de fleacuri... om bătrân...
MOGÂRDICI: Eu, bătrân?... Acum să văd pe Maria, şi grozav aş întineri!... Nu te supăra, Corbeo, că viaţa ostaşului ce e? Ca fulgul pe apă, ca frunzele codrului... Vine toamna... rânduri-rânduri se scutură... Şi ne vine rândul şi nouă... De n-am şugui, ne-am alege cu zile pustii şi-am închide ochii fără pic de mângâiere... Adu mâna... Tu eşti trist... Nu ştiu ce ai... Te-ai schimbat... Înainte nu vorbeai şi erai vesel... Acum vorbeşti şi suferi...
CORBEA *(trist, îi dă mâna)*: Să ne iertăm, Mogârdici...

MOGÂRDICI: Să ne iertăm? De ce să ne iertăm?
GENUNEA: De ce să vă iertaţi?... I-ai făcut ceva? Ţi-a făcut ceva?
CORBEA: Iubirea e tăria oştirii...
SANDOMIR: Are dreptate... Eu iubesc pe vitejii mei şi mă bat voios, ostaşii mei pe mine şi mă scot din nevoi...
MOGÂRDICI: Vodă nu fu p-aici?
GENUNEA *(îngrijorată)*: De ieri s-a dus cu nişte izvoade şi n-a mai venit...
MOGÂRDICI: Scoate izvoade? Pregăteşte nunta!
CORBEA *(tresărind)*: Unde mi-s minţile?... Pe domn căutam... *(Iese repede prin stânga.)*
GENUNEA: Ciudat... bietul Corbea!
SANDOMIR: Ca şi cum n-ar fi în minţile lui...
GENUNEA: Şi mi-a spus o poveste tristă, tristă... Un băiat care iubea pe o fată, şi nu-i spunea, şi-i era frică... Povestea nu era tristă, el era trist... De v-aş spune-o, aţi râde...
MOGÂRDICI: Eu bănuiesc c-ar fi...
GENUNEA: Ce bănuieşti, Mogârdici?
MOGÂRDICI: Dumneata mă întrebi?
GENUNEA *(pe gânduri)*: De ce nu?
MOGÂRDICI: Să mă încredinţez eu, şi-ţi spui...
GENUNEA: Să te încredinţezi?... Nu s-a sfârşit povestea lui?... Ah! tristă fu povestea pe care mi-o spuse.

(S-aude zgomot. Şmil intră prin dreapta. Genunea îi iese înainte.)

MOGÂRDICI: Mă Sandomir... Corbea iubeşte pe sor-ta!
SANDOMIR: Oare?... Aşa să fie?
GENUNEA: Şmil...
ŞMIL: Nunea...
GENUNEA: Ai mulţi?
ŞMIL: De la hărţa din urmă vro douăzeci... Eu nu ştiu ce le fac, că li se închid rănile ca şi cum ai cârpi o rochie ruptă...
GENUNEA: Să te sărut, Şmil...
ŞMIL: Şi de ce să mă săruţi? Iu sunt bătrân... Iu să te sărut pe dumneata...
GENUNEA: Că-i îngrijeşti bine... *(Îl sărută.)*

ŞMIL: Intră fără să se vaiete... Unul cu mâna ruptă, altul cu falca zdrelită... Şi ies fluierând... P-un biet... cum îi zice... aşa... iunac, l-au adus leorcă de sânge... coastele rupte... măruntaiele borşite... Şi n-a scos un oftat... L-am îngrijit — nu zic bine, nu zic rău — cât am putut, cât am ştiut... N-a vrut Dumnezeu... Ieri noapte mi-a zis: “Şezi la capul meu ş-aprinde o iască“. Am aprins. A mişcat buzele ca şi cum s-ar ruga... S-a închinat ca voi... A întors capul... A răsuflat adânc... Şi şi-a dat sufletul... O! viteji sunt moldovenii cum n-am mai văzut!... Şi Mogârdici a fost pe la mine... o! ho! ho!

MOGÂRDICI *(imitând pe Şmil)*: Şi Mogârdici a fost pe la mine...

ŞMIL: Al dracului ca cupilul lui tat-său...

MOGÂRDICI: Ca cupilul lui tat-său...

ŞMIL: Cum mă mişcam de lângă el, el cu mâna haţ!

(Se ciupeşte de obraz.)

MOGÂRDICI: El cu mâna haţ!

ŞMIL: Parcă-l mânca ceva... Până s-a făcut ca un drac!

MOGÂRDICI: Taci! că-mi aminteşti de Maria!

ŞMIL: Ce Marie?

MOGÂRDICI: Ce, nu ştii?... Braşoveanca, de... lângă Feldioara... La Zierer sasu... Băgată cu anu...

ŞMIL: Bagă-te tu la dracu cu anu, nu cu luna...

SANDOMIR *(râzând)*: Nu te supăra, Şmil...

GENUNEA *(râzând)*: Aşa e Mogârdici, vesel şi nebun...

ŞMIL: El s-a făcut mai urât ca dracu... Nu mă pot uita la el!

MOGÂRDICI *(se repede şi ia pe Şmil în braţe)*: Şmilică, neică...

ŞMIL: Lasă-mă, lasă-mă... Să nu spui la cineva că te-am îngrijit iu...

MOGÂRDICI: Dar ce am, bre omule?

ŞMIL: Dar ce n-ai?... Cu barba ca un ţap, cu părul necisălat, cu ochii ca de broscoi şi cu obrajii rupţi... Ai, ai, ţi-e mai mare mila de sufletul lui dac-o fi având suflet...

GENUNEA: O, Şmil, Şmil...

ŞMIL: Lasă-l, Nunea, că nu m-ascultă... Să nu te mai

îmbolnăveşti... Să te duci dracului de pomană, scârnăghia dracului!... Aşa bulnav nu-mi trebuie!

MOGÂRDICI: Dacă mă răneşte, mă?

ŞMIL: Şi tot la obrazu ăla... Întoarce tu şi p-ălălalt, c-aşa scrie la voi la evanghelie... Î... urât eşti!... Păcat că nu mai am fâşii curate...

GENUNEA: Fâşii curate? Stai... *(Se duce şi caută în cort.)*

(Mogârdici ia pe Şmil de barbă.)

MOGÂRDICI: Şmil... Şmilică...

ŞMIL: Că d-astea eşti un nebun bun...

GENUNEA (vine cu albituri în mâini): Şmil... mai am două cămăşi curate... Sunt de in... Le dăruiesc răniţilor tăi...

ŞMIL: Cum se poate? Dumitale nu-ţi trebuie? Şi cum să le fac?

GENUNEA *(rupându-le)*: Aşa!

ŞMIL *(emoţionat)*: O! Doamne, Doamne, îşi dă şi cămaşa de pe ea ca să aline durerile moldovenilor! Sfânta ţară în care cresc bărbaţi aşa de viteji şi femei aşa de bune! *(Şmil ia cămăşile, o sărută pe frunte şi se duce prin dreapta. S-aude buciumul.)*

GENUNEA: Vine domnul!

SCENA III

PETRU RAREŞ, logofătul BALOŞ, vornicul GROZA, vistiernicul MATIAŞ, pârcălabul LICIU, GENUNEA, MOGÂRDICI şi SANDOMIR.

PETRU RAREŞ *(îmbrăcat în zale)*: Genunea, credeai că nu mai vin? *(O sărută.)*

GENUNEA: Mai degrab' aş crede că nu m-am născut decât să cred că luceafărul dimineţii apune şi nu mai răsare, că domnul Moldovei se duce şi nu se mai întoarce!

PETRU RAREŞ: Baloş, tu visaşi când zămislişi pe copilul ista, şi-ţi întrecuşi visul cu fiinţa ce făptuişi... Păcat că n-a fost băiat şi-ar fi fost mai păcat să nu fie femeie!

LOGOFĂTUL BALOŞ: ...Bat-o s-o bată de copilă... Ei îi plac neodihna, frământările şi războiul...

PETRU RAREŞ *(către Mogârdici)*: Dar tu?... Mă-ă! Ce te-ai schimbat?
MOGÂRDICI: Aşa pai eu, mai frumos, de două zile, măria-ta.
PETRU RAREŞ *(surâzând)*: Câţi ai?
MOGÂRDICI: 700 fără 5. Unul şi unul. Mă duc, se duc, biruim sau vecinica pomenire...
PETRU RAREŞ *(făcându-le semn să iasă)*: Mogârdici, Sandomir, fiţi gata, cu mâna pe frâie, cu picioarele în scări... *(Se duc prin dreapta.)* Nici o ştire de la hatmanul Mihu?
VORNICUL GROZA: Nimic... S-a dat afund...
PETRU RAREŞ *(îngrijorat)*: Cu 10.000 de oameni?... Ce să fie?... A, nimic... Boieri, când credeţi că ne vom izbi cu leşii?... Genunea, stai, du-te, cum vrei...
GENUNEA: Ascult nu numai de vorba, ci şi de glasul măriei-tale... *(Iese prin stânga.)*
PETRU RAREŞ: E, când?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Mâine, poimâne...
VORNICUL GROZA: Sabia gata, am şters-o de sângele d-acum două săptămâni...
VISTERNICUL MATIAŞ: După izvoadele măriei-tale, ce chibzuieşti?
PETRU RAREŞ: Eu am întocmit izvodul, dar bătălia n-atârnă de buzduganul meu.
VISTERNICUL MATIAŞ: N-aş crede că cercetaşii măriei-tale să nu-ţi fi adus veşti pe care noi nu le cunoaştem...
PETRU RAREŞ: Ieri ieşii din tabără, cu noaptea-n cap, şi mă întoarsei pe dâra pe care am tras-o de la Obertin... eh!... încoa. Luai pe Corbea. Întâlnii un sat. Ardea. Nici un om. Trecui câmpia cu bălării cât cânepa. Al doilea sat. Cenuşă rece. Nici un om. Urmele noastre le suflase vântul. Satele pârjolite arătau pe unde trecuserăm. Mă oprii. Corbea descălecă. Urechea la pământ. "Parcă-mi slomneşte."[1] Şi scutură din cap. Descălecai şi ascultai şi eu. Nimic. Mă uitai la Corbea. Un surâs de pe altă lume. "Măria-ta, ţi-aduc ştiri de te întorci înapoi." "Bine." Dispăru ca o săgeată. Mă întoarsei. Îl aşteptai, dincoace de Prut, toată noaptea. Împiedicai calul.

Mă pusei pe brânci. Şi dus a fost... Privii la stele până-mi căzură pleoapele şi adormii... Azi dimineaţă mă deşteptai, mă uitai, nimic. Mă închinai pentru sufletul lui Corbea... Pinteni calului... Măsurai încă o dată câmpul unde ar fi să stea bătălia... Ei, când ne vom bate?

VORNICUL GROZA: Când porunceşti, măria-ta!

PETRU RAREŞ: Chiar acum!... Nu e un ceas de când veni Corbea...

VORNICUL GROZA: A venit? O! săracu!

PETRU RAREŞ: Nu credeam ochilor. "Corbea?" "Da, măria-ta, şi leşii s-apropie, sunt la o poştă d-aici"... "Câţi să fie?" "Ca la şapte mii." "Toţi călări?" "Toţi în fier şi pe cai mari." "Puşcaşi au?" "Nu." "Să-i momim... Pe cin' să trimit c-o momeală bună?" "Pe mine!" "Tu? Ostenit şi galben... nu se poate!" "Sunt roşu şi se poate!" Vorbi răstit. Mă uitai lung. "Crede-mă, măria-ta, se poate!" De data asta, rugător. "Bine! Ia 500 de călăreţi sprinteni, ieşi înaintea leşilor şi momeşte-i. Înaintezi cu gândul de fugă; nu te-apropii prea mult, să nu te învăluie; te desfăşuri şi te strângi; o iei îndărăt şi iar te-ntorci... Ş-aşa i-aduci pân' la povârnişul văii şi îţi dai drumul pe sub perdeaua pădurii." "Am înţeles." Şi se făcu nevăzut.

VORNICUL GROZA: O! Sireacu!

PETRU RAREŞ: La stânga, pădurea de stejari; la dreapta, rosătură, bahnă,[2] mocirlă, stufiş, baltă; în fund, pădurice şi mărăciniş, dese ca târnul...[3] Aci, piota cu arcurile... Câţi avem?

VORNICUL GROZA: O mie cinci sute.

PETRU RAREŞ: Numeri şi pe morţi...

VORNICUL GROZA: Am împlinit golurile...

PETRU RAREŞ: Da?

VORNICUL GROZA: Vezi bine!

PETRU RAREŞ: Vitejii, cu caii de frâu, să se strecoare prin pădurea de stejari pân' la culmea dealului care coboară oblu. Acolo s-aştepte pe leşii care vor da devale; să încalece şi să cadă în coasta şi în spatele lor. Asta e treabă de om, şi viclean, şi viteaz, şi hotărât. Ce gândim cu răceală să făptuiască cu căldură... Ce credeţi?

VORNICUL GROZA: Logofătul Baloş e şi viteaz, şi hotărât.
LOGOFĂTUL BALOŞ: Ba, vornicul Groza. Cred ostaşii în el mai mult decât în mine. Să poruncească, eu mă supui. Voi chibzuiţi, eu mă bat. Voi praştie, eu piatră.
PETRU RAREŞ: Biine!... Groza ia p-ai lui Sandomir, p-ai lui Cremene, p-ai lui Burlă şi p-ai Spânului, 1.800 de viteji. Tu să pai mai mult decât să fii şi să nu fii decât în clipa hotărâtoare. Pârcălabul Liciu să rânduiască arcaşii în pădurice, şi să plouă săgeţile, dar...
PÂRCĂLABUL LICIU: Ca ploaia de la munte... Să răpăie şi să se oprească, şi iar să răpăie, şi iar să se oprească...
PETRU RAREŞ: Aşa, bătrâne, aşa, tătucă, aşa...
LOGOFĂTUL BALOŞ: Rămân ai lui Mogârdici...
PETRU RAREŞ: Şi eu ce să fac?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Ai chibzuit... să stai deoparte...
VORNICUL GROZA: Eu şi cu Baloş le cădem în spate şi-i vânturăm la vale, între pădure şi bahnă, şi-i ducem până la fund. Aci Liciu îi împroaşcă cu săgeţile. Vor căuta scăpare. Rosătura de oi le stă deschisă. Vor năpădi cu caii lor greoi în bahnă, în mocirlă, în stuhărai, în baltă...
PETRU RAREŞ: Leşii ar putea să mai facă două învârtituri: una spre pădure — la dreapta lor cum vin — alta împotriva ta...
VORNICUL GROZA: În pădure sunt topiţi... Liciu...
PÂRCĂLABUL LICIU: Scot arcaşii din crâng, învârtindu-i ca o poartă care s-ar închide... Arcurile jos... Mâna pe toporişti... Ei călări, abia strecurându-se prin pădure, noi, pe jos, după copaci, alergând, lovind, în coaste, în spate...
PETRU RAREŞ *(lui Groza)*: Să nu se-ntoarcă împotriva ta...
VORNICUL GROZA: Nu se poate!
PETRU RAREŞ: Lupii, încolţiţi, năpustesc asupra vânătorilor...
VORNICUL GROZA: Nu se poate!
PETRU RAREŞ: Să zicem că s-ar putea...
VORNICUL GROZA: Nu zic!
PETRU RAREŞ: Bagă de seamă, Groza, bagă de seamă!

VORNICUL GROZA: Pornit, şi prin ziduri! Îi sparg şi-i risipesc, în pădure sau în bahnă!

VISTERNICUL MATIAŞ *(supărat)*: Bine, voi bine, dar eu?

PETRU RAREŞ: Tu, Mogârdici, să rămâneţi... rămâi şi eu!... *(Către Baloş şi Groza.)* Şi să daţi chiote. Chiotul aprinde închipuirea; omul pare mai mare, oamenii par mai mulţi, sporeşte crezul şi dă biruinţă!

LOGOFĂTUL BALOŞ *(trage sabia)*: Bu-bu-bu...

PETRU RAREŞ: Acum să jurăm *(toţi trag săbiile şi le încrucişează)* pe apă, pe pâine, pe soare şi pe sfânta Troiţă că vom lupta, nu ca boierii Moldovei, ci ca fiarele Libanului!

TOŢI: Jurăm!

PETRU RAREŞ: Un ceas de când se duse Corbea... Matiaş, să vie Mogârdici... *(Matiaş iese prin stânga.)* Voi... *(Se duc prin dreapta.)* Logofătul Baloş *(dintre copaci)*: Bu-bu-buuu!

PETRU RAREŞ: O! neamul Bubuiugilor... Căci n-are Moldova boieri numai ca tine şi ţărani numai ca Corbea!

SCENA IV

PETRU RAREŞ, GENUNEA, mai în urmă, ŞMIL şi MOGÂRDICI.

GENUNEA *(vine repede din dreapta)*: Doamne...

PETRU RAREŞ *(o sărută)*: Ce sunt măririle şi slava alăturea de farmecele tale? Amăgiri... deşertăciuni...

GENUNEA: O, doamne!

PETRU RAREŞ *(dus pe gânduri)*: Şi când mă gândesc că d-atâtea ori am strâns în braţele mele această comoară, mâinile mele nu s-au poleit? Nu s-a scuturat nimic din podoaba ta asupra bărbăţiei mele?... Aşa ar gândi, având-u-te aici, orice tânăr... eu sunt ostaş şi domn!... Groza se strecoară prin pădure... Cine ţi-a dăruit ochii şi luminile care picură, încotro se duc, două rotocoale mai senine ca cerul şi mai albastre ca floarea inului?

GENUNEA: O, bată-i focul de ochi...

PETRU RAREŞ *(pe gânduri)*: Liciu împânzeşte crângul...

GENUNEA: Ce zici, măria-ta?

PETRU RAREŞ: Zic că tu eşti cel mai frumos copil din lume, şi, d-ai avea aripi, ai zbura în văzduh!... Vin ai?

GENUNEA *(repede)*: Să-ţi dau?

PETRU RAREŞ: Corbea, încăierându-se, apropie încăierarea...

GENUNEA: Cum?

PETRU RAREŞ: Zic să dai răniţilor, să prindă la inimă...

GENUNEA *(cu bărdaca în mână)*: Am dat la câţi au venit... Bea...

PETRU RAREŞ: Fereşte-te să nu-ţi sorb şi mâna... *(Bea.)* Sandomir, nu aşa de repede...

GENUNEA *(uitându-se împrejur)*: Sandomir?... Nu-l văd pe Sandomir...

PETRU RAREŞ: Şi-ar trebui ca ochii tăi să pătrundă codrii şi zidurile... frumuseţea lor să netezească calea şi mângâierea lor s-apropie totul... Mai degrab', Matiaş!

GENUNEA: Ce ai, măria-ta? Vorbeşti şi ce te gândeşti...

PETRU RAREŞ: Să vorbesc pe negândite?

GENUNEA: Vreau să zic că te fură gândurile...

PETRU RAREŞ: Mă gândesc că omul nu ştie când îi vine ceasul... N-auzi un ropot de cai?

GENUNEA *(cu frică)*: Nu... nu aud...

PETRU RAREŞ: O mişună prin pădure, şi crengi rupte, şi frunze călcate?

GENUNEA *(ascultă)*: Deloc...

PETRU RAREŞ: Pune urechea la pământ... sau nu... Obrajii tăi s-ar coborî mai jos ca tălpile mele, şi Dumnezeu a pus obrajii tăi mai presus de scaunul pe care stau eu... *(Tresărind.)* Nu-i vezi?

GENUNEA *(înfricoşată)*: O! măria-ta, ce ai?

PETRU RAREŞ: Ostenit... Ast-noapte n-am dormit...

GENUNEA *(îi sărută mâna şi i-o mângâie)*: Culcă-te oleacă, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Să mă culc?... Tocmai când norodul îmi strigă: "Sus, că eşti domn!"...

GENUNEA *(o trec lacrimile)*: Aş vrea... dar nu mai vreau nimic...

PETRU RAREŞ: Ba să vrei ceva: să biruim! *(Genunea tresare. Mogârdici vine din dreapta.)* Ai venit?

MOGÂRDICI *(concentrat)*: Am...

PETRU RAREŞ: Caii, odihniţi?

MOGÂRDICI: Mâncaţi, odihniţi, înşeuaţi.

PETRU RAREŞ: Poruncă să încalece...

MOGÂRDICI: Poruncit.

PETRU RAREŞ: Caii mei...

MOGÂRDICI: Pregătiţi...

PETRU RAREŞ: Să-i aducă.

MOGÂRDICI: Adus.

PETRU RAREŞ: Patru?

MOGÂRDICI: Patru.

PETRU RAREŞ: Să te ţii gata, să pornim...

GENUNEA *(chinuită de griji)*: Unde, Mogârdici?

MOGÂRDICI *(uitându-se repede la domn)*: La nuntă.

GENUNEA: Ce nuntă?

MOGÂRDICI: A mea!

GENUNEA *(supărată)*: Altădată spuneai, glumeai, acum: patru? Patru!... Ai? Am!... Şi faţa cruntă...

PETRU RAREŞ: Ca la nunta lui...

MOGÂRDICI: Mă cunună vodă!

GENUNEA: De ce aşa de scurţi şi de repezi la cuvânt?

MOGÂRDICI: Mă grăbesc, ca la nuntă, n-am vreme...

PETRU RAREŞ: Pleacă şi să m-aştepţi.

MOGÂRDICI: Cu bine, măria-ta!

PETRU RAREŞ: Să dea Dumnezeu!

MOGÂRDICI: Amin! *(Se duce repede prin dreapta.)*

GENUNEA: O! doamne, crezi că sunt copil?

(Şmil vine din stânga.)

PETRU RAREŞ: Şmil, nu prea ai de lucru...

ŞMIL: Dacă împărăţeşti şi peste lei şi peste miei... Sănătoşi? Lei!... Răniţi? Miei!... Îi leg? Iar zmei... Unul nu mai e în cortul de adăpost... de ce s-au grăbit?

PETRU RAREŞ: Ca la nuntă... Cunun pe Mogârdici...

ŞMIL *(râzând)*: O, frumos ginere... n-am ce zice...

PETRU RAREŞ: O, viteaz soldat!

ŞMIL: Să nu-şi sperie mireasa...
PETRU RAREŞ: O ia cu binişorul... De nu?... Repede, în goana calului. Şi se face frumos, că o mie de oameni întorc capul după el! De zece ori am chefuit la nunta lui Mogârdici!
ŞMIL: Ce spui?... D-atâtea ori s-a însurat?
GENUNEA: Şi se-nsoară şi Mogârdici, şi Cremene, şi Sandomir, şi Baloş...
ŞMIL: O!
GENUNEA: ...şi vornicul Groza, şi vistiernicul Matiaş...
ŞMIL: Alei!
GENUNEA: ...şi pârcălabul Liciu...
ŞMIL: Şi moşneagul cela?
GENUNEA: ...şi măria-sa Petru-vodă...
ŞMIL *(râzând)*: Oameni însuraţi şi bătrâni... Încai, la voi, n-o să se ştie care să fie socru, ginerele or tatăl? Sandomir şi logofătul Baloş! Ei, şi dacă s-ar zăpăci miresele? Are să intre fata la tata şi mama la băiat... A, se pricep ele mai bine... Se duc amândouă la Sandomir... *(Încet Genunii.)* La ce ascultă?
GENUNEA: Să înceapă lăutarii...
ŞMIL: Ei, nu zice fleacuri, Nunea... Ce vorbeşti aşa, fără să râzi?
PETRU RAREŞ: Ascultaţi...
ŞMIL: Iacă, ascult...
PETRU RAREŞ: N-auziţi nimic?
GENUNEA: Nimic...
PETRU RAREŞ: Un vuiet ca de mare răscolită... Oh! d-ar izbuti Corbea...
GENUNEA: Corbea?
PETRU RAREŞ: ...să-i vâre ca-ntr-o albie...
GENUNEA *(pe gânduri)*: Povestea nu s-a sfârşit?
PETRU RAREŞ: ...l-aş face spătar...
GENUNEA *(inspirată)*: Va izbuti, măria-ta!... Povestea nu s-a isprăvit!
PETRU RAREŞ: Ah!... Pocuţia este a mea!
ŞMIL: Nu eşti, măria-ta, Petru-vodă... şi dumneata, Nunea, fata lui Baloş?... Eu nu vă înţeleg!

PETRU RAREŞ: Ia!... O răpăială!
GENUNEA: Da, da...
ŞMIL: E vântul, măria-ta!
PETRU RAREŞ: Ce vânt!
ŞMIL *(la o parte)*: Şi fata şi vodă, să juri că n-ar fi în minţile lor... Doi nebuni... La asta nu mă pricep...
GENUNEA: S-ar auzi şi glasuri...
PETRU RAREŞ: Nu încă...
ŞMIL: Aude şi glasuri... dar când o auzi şi măria-sa?
PETRU RAREŞ *(pune urechea la pământ)*: Ascultă, Nunea!
GENUNEA *(pune urechea la pământ)*: Ascult!
ŞMIL: E, vorbiţi ca oamenii...
PETRU RAREŞ: Ai auzit?
GENUNEA: Auzit!
PETRU RAREŞ: Strigătele alor noştri au început...
ŞMIL: Vântul, măria-ta, clatină codrul...
PETRU RAREŞ: O, Şmil, un copil pricepu, şi pe tine nu te taie capul!... Ce vânt? Nu vezi? Copacii, ca de piatră...
ŞMIL: Ce să fie?... Să fie bătălie?... Ai lui Mogârdici nu se mişcă... Şi nu-i aud: "Alelei!... Doină! Doină!"
GENUNEA *(tresărind)*: A! Sabia, măria-ta!
PETRU RAREŞ: Prea devreme!
ŞMIL *(auzind zgomotul bătăliei în depărtare)*: O! ce neghiob, Şmil, ce neghiob!... Mai limpede ce vorbeau ei, şi iu să nu-i pricep! *(Speriat.)* Ia sabia, măria-ta, de ce stai!
PETRU RAREŞ: Ca să birui! *(Se închină. Genunea se închină şi ea. Şmil, privindu-i cu spaimă, se ia după ei, începe crucea, şi se opreşte.)* Nunea, sabia!
GENUNEA: *(se repede în cort şi-i aduce sabia lui Ştefan cel Mare)*: Sabia lui Hristos!
PETRU RAREŞ *(ia sabia şi o trage afară)*: O! d-ar preţui ea în mâna mea tânără încă cât preţuia în mâna lui de bătrân, ar fi destul s-o arăt, şi biruinţa să plutească asupra ostaşilor noştri!... Ce mormăi, Şmil?
ŞMIL: Ca norocul să nu se despartă de prapurul Moldovei şi glasul măriei-tale să sune ca tubele care dărâmară

zidurile Ierihonului!

PETRU RAREŞ: Nunea, coiful! *(Îi dă coiful.)* Oţel mort, vei scânteia de mânie ca să străluceşti de bucurie! *(Genunea dă să sărute pe Rareş.)* N-am vreme! Ah! de ce Dumnezeu nu făcu pe om ca sufletul din el! Vă las, mă duc, zbor! *(Iese repede prin dreapta şi se aude strigând.)* E! Mogârdici! Mogârdici!

MOGÂRDICI *(s-aude şi nu se vede)*: Aici!

PETRU RAREŞ: Calul!

MOGÂRDICI: Pe Ţinteş?

PETRU RAREŞ: Fă-te vijelie, Ţinteş, şi haiti!

SCENA V

GENUNEA, ŞMIL, doi ostaşi răniţi, un moment, PETRU RAREŞ.

(S-aud ţipete topite într-un vuiet. Cât durează această scenă, durează şi ropotul bătăliei.)

GENUNEA *(ascultând)*: Pământul de s-ar despica, n-ar geme aşa de crâncen!

ŞMIL: De n-ar nimeri şi p-aici!

GENUNEA: Ţi-e frică?

ŞMIL: Frică? De mine, nu... de dumneata, da...

GENUNEA *(scoate un pumnal)*: De mine? Sunt pregătită...

ŞMIL: Nu te juca, că taie...

GENUNEA: Dac-ar tăia numai, ar fi o jucărie...

ŞMIL: Ei, ce vorbeşti aşa?... Are să biruie domnul...

GENUNEA: S-a întărit urletul... "Bu-bu-bu!" Ai tatei!... Şi vaiete... Şi vaiete...

ŞMIL: Nu mai asculta, Nunea... Ce-o fi să fie... Omul, care îşi închipuie feţele primejdiei, trece de mai multe ori prin aceeaşi primejdie.

GENUNEA *(ascultând)*: A! şi "Doină, doină"... sunt ai domnului! *(Cade în genunchi şi se roagă.)*

ŞMIL: Aşa mai bine... Mă simt sub aripa unui cheruvim...

GENUNEA: O, apără şi izbăveşte, Doamne, pe domnul Moldovei!

ŞMIL: Pe Baloş, nu? Pe Sandomir, nu?

GENUNEA: Şi pe Sandomir, că e mândru şi mi-e frate, şi pe Baloş, că e stâlp d-al ţării şi mi-e tată...

ŞMIL: Pe cine ai vrea tu să apere mai întâi?...

GENUNEA *(se gândeşte şi oftează)*: Pe domn!

ŞMIL: Cum să nu-l apere când are astfel de ţară!

GENUNEA *(ascutând)*: A! ce clocoteşte aşa... Auzi?...

ŞMIL: Aş vrea să fiu surd... să fiu iarba pe care o calci în picioare... să nu mă fi născut sau să fi murit demult!

GENUNEA *(cu emoţie şi entuziasm)*: E domnul în mijlocul lor!... Îl văd!... Ah! Îl văd, Şmil! *(Îşi acoperă ochii.)* Ca o urgie ce potopeşte lumea înaintea ei!

ŞMIL: Ce trosneşte aşa?

GENUNEA: Ţi s-a părut...

ŞMIL *(tremurând)*: Stai, Genunea... Cine-i acolo?... *(Genunea trage pumnalul. Intră un ostaş rănit.)* Ce cauţi?... Ce vrei?... A! eşti d-ai noştri, eşti moldovean...

ÎNTÂIUL OSTAŞ: O picătură de apă...

GENUNEA *(c-o ulcică)*: Oleacă vin... Bea... Ei, ce e? Spune!

ÎNTÂIUL OSTAŞ: Iacă-oi spune... Sânge şi măcel...

GENUNEA: Pe domn l-ai văzut?

ÎNTÂIUL OSTAŞ: Cum să-l văd?... Ca un fulger... Cine să-l vadă?

GENUNEA: E, ce mai e?

ÎNTÂIUL OSTAŞ: N-am spus?

ŞMIL: Ce se petrece, mă omule? Biruim noi or leşii?

ÎNTÂIUL OSTAŞ: Ei, pe dracu, leşii...

ŞMIL: Dar tu n-ai văzut nimic?

ÎNTÂIUL OSTAŞ: Ce să văd?... Am văzut când am dărâmat de pe cal pe trei leşi... p-al patrulea, care m-a doborât, nu l-am văzut... Ş-apoi m-au sărit caii şi s-a mutat bătălia mai departe... Atâta...

(S-aude din nou trosnind.)

ŞMIL *(tresărind)*: Genunea!

GENUNEA: Şmil!

ÎNTÂIUL OSTAŞ: N-aveţi teamă... Nu năpustesc leşii... cine să-i lase?

(Intră un al doilea ostaş rănit.)

AL DOILEA OSTAŞ: Olecuţă de apă... Mă frig de sete...
GENUNEA *(îi întinde ulcica)*: Vin... să prinzi puteri...
AL DOILEA OSTAŞ: Puteri am... mâna dreaptă n-o mai simt din umăr...
GENUNEA: Ei, ce e?
AL DOILEA OSTAŞ: Ce să fie?... Iacă, snopim pe leşi...
GENUNEA: Pe domn l-ai văzut?
AL DOILEA OSTAŞ: Văzut. Dacă am fi toţi ca el, numai Moldove ar fi pe lume...
GENUNEA: Cum e?
AL DOILEA OSTAŞ: Sănătos l-am lăsat...
GENUNEA: Spune ceva, flăcăule!
AL DOILEA OSTAŞ: Iacă-oi spune... După ce duserăm pe leşi cu momeală, până la fruntea tăpşanului, de unde începe o vale oablă, ferirăm la dreapta... Leşii năpustiţi dădură la vale... Rotocolirăm cu ai vornicului Groza, şi ceata noastră o luă înainte cu miaşul nostru. Îl cunoaşteţi? Cine să nu-l cunoască?... Ţipa ca un armăsar care nânhează...
GENUNEA: Cine e căpitanul vostru?
AL DOILEA OSTAŞ: Cin' să fie... Corbea!
GENUNEA: Corbea? Povestea nu s-a sfârşit!... Abia a început şi se va sfârşi cu bine!... Îi voi da eu curaj celui mai viteaz dintre copiii neamului!
ŞMIL *(celui dintâi ostaş)*: Să te leg?
ÎNTÂIUL OSTAŞ: Parcă mă doare?...
ŞMIL: Pe voi nu vă doare niciodată...
ÎNTÂIUL OSTAŞ: Pe copii, ce, pe noi?
ŞMIL: Nu vrei să-ţi treacă?
ÎNTÂIUL OSTAŞ: Cum nu... N-auzi că e de lucru?
GENUNEA *(către al doilea ostaş)*: Şi pe urmă?
AL DOILEA OSTAŞ: Pe urmă mă pomenii cu una zdravănă, că nu mai văzui înaintea ochilor... Calul se învârti sub mine şi căzu mototol la pământ... Ei s-au dus ca austrul care sună pădurile pe rând... Şi nimerii la dumneavoastră...
ŞMIL: Îi ascult şi nu văd bătălia...
AL DOILEA OSTAŞ: Vedem unde ne batem... Ce să vedem?

GENUNEA *(cu nerăbdare)*: Zici c-ai văzut pe domn...
AL DOILEA OSTAŞ: Da... El trecu ca un duh, şi după el ostaşii ca o haită de lupi... Până să-l văd, se făcu nevăzut...
ŞMIL: Adu mâna...
AL DOILEA OSTAŞ: La ce?
ŞMIL: Să ţi-o leg...
AL DOILEA OSTAŞ: Nu pot s-o ridic...
ŞMIL: De durere?
Al doilea ostaş: N-o mai simt... Astfel, aş sta eu aici?
ŞMIL: Să ţi-o văd...
AL DOILEA OSTAŞ: Ce să vezi? Un ciolan mort... De-a vrea Dumnezeu, se-ndreaptă ea şi-aşa... Mă duc să privesc dacă nu mai pot...
ÎNTÂIUL OSTAŞ: Mă verişcane, oi găsi eu vrun cal, mă?
AL DOILEA OSTAŞ: Cum să nu... Mai mulţi oameni morţi ca gloabele... Prinde şi tu unul...

(Ostaşii ies prin stânga.)

ŞMIL: Unde vă duceţi? Ce, sunteţi nebuni?
GENUNEA *(speriată)*: Ce urlă aşa?
ŞMIL: Bătălia...
GENUNEA: Nu, Şmil, nu... N-auzi?
ŞMIL *(spăimântat)*: Da!... Ce să fie?
GENUNEA: Un glas de om, ca de uriaş! *(Se aude Rareş mugind. Apare în stânga plin de sânge.)* Ah! Domnul! *(Face câţiva paşi şi se opreşte de spaimă.)*
PETRU RAREŞ: Mai bine mâna decât calul!... Ce staţi?... Un moşneag şi-o fată tânără!... D-aţi avea suflet, n-aţi privi la domn ca la un câine!...
GENUNEA *(cu spaimă)*: P-aici te-ai dus cu Mogârdici...
ŞMIL *(înlemnit)*: P-aici sunt caii domneşti...
PETRU RAREŞ *(ca scos din fire)*: Calul!... Te fac bucăţi, şi stârvul, corbilor! *(Dispare la dreapta. S-aude Petru Rareş şi nu se mai vede. Genunea şi Şmil revin.)*
GENUNEA: Oh! cum era la faţă!

---

[1]Dumnezeul meu! (it.).
[2]Sfânt[Fecioar[, ajut[-ne! (it.).

ŞMIL: Cum era?
GENUNEA: Roşu-vânăt...
ŞMIL: L-ai văzut?
GENUNEA: Da... Şi ce glas!
ŞMIL: Eu l-am înţeles, dar nu l-am auzit!
GENUNEA: Mi se bate inima...
ŞMIL: A mea nu mai bate...
GENUNEA: Dădu de cai, înhăţă unul, încălecă, mugi şi... nevăzut...
ŞMIL: N-am văzut, n-am auzit, nu ştiu... A venit, s-a dus... ca visele grozave...
GENUNEA: Nu ne mai cunoştea...
ŞMIL: Ce să cunoască!... Numai c-un gând, cu unul singur, numai c-o voinţă, cu una singură... În el pierise lumea, numai biruinţa trăia!
GENUNEA *(ascultă)*: Trosnesc loviturile ca crăcile uscate sub picioarele mistreţilor... O! şi mare părea!
ŞMIL: El? Cum trebuie să fie la măcel!
GENUNEA: Şi ce puteri năprasnice!
ŞMIL: Când a zis "Te fac bucăţi", eu m-am văzut... Capul la răsărit, mâinile la apus şi picioarele la dracu! *(tresare şi se strânge în Genunea.)* Iar cineva...
GENUNEA: În goană... Să nu se fi întâmplat ceva domnului!
ŞMIL: Ce să i se întâmple?
GENUNEA: Mai întrebi?
ŞMIL: Aşa e... Dar nu cred... Cine să-l apropie?
GENUNEA: Zi: Doamne fereşte!
ŞMIL: Şi dacă oi zice, ce?

(Vine un soldat greu rănit. Se clatină.)

GENUNEA: Ce e? Vorbeşte!... Niţel vin... *(Ostaşul scutură din cap.)*
ŞMIL: Ce ai? Unde eşti lovit?
GENUNEA: Ce s-a întâmplat... căci s-a întâmplat ceva de pe înfăţişarea ta...
Ostaşul *(se clatină)*: Am învins! *(Cade şi moare.)*
GENUNEA *(cu lacrimile în ochi)*: Ai învins! *(Se pleacă şi-l sărută.)*

ŞMIL: Toţi câţi mor înving şi sufletul lor scapă de chinul vieţii!

(S-aud buciume în depărtare. Vuietul bătăliei descreşte, se stinge.

S-aud buciume în apropiere. Vin din stânga Petru Rareş, vornicul Groza, logofătul Baloş, pârcălabul Liciu, vistiernicul Matiaş cu veşmintele rupte şi pline de sânge. După ei, Mogârdici şi Sandomir duc pe targă pe Corbea. Viteji, voinici şi iunaci.)

SCENA VI

PETRU RAREŞ, logofătul BALOŞ, vornicul GROZA, pârcălabul LICIU, vistiernicul MATIAŞ, GENUNEA, ŞMIL, MOGÂRDICI, SANDOMIR, şi CORBEA, întins pe o targă de frunze.

PETRU RAREŞ: Cu voia lui Dumnezeu, cu norocul nostru şi cu ostaşii mei, am biruit! În numele Tatălui, ş-al Fiului ş-al Sfântului Duh, amin! *(Se închină toţi.)* Am biruit noi, care trăim, cei răniţi şi mai ales cei care au murit, fie-le ţărâna uşoară oriunde ar dormi!

VORNICUL GROZA *(închinându-se)*: În numele Tatălui, ş-al Fiului, ş-al Sfântului Duh, amin!

PETRU RAREŞ: Şi de vor fi având copii, pe copii d-a dreptul viteji îi fac, că de pe urma părinţilor sunt să stea în scări de fier şi de pe urma faptelor lor se vor înălţa la cinul dregătoriilor obşteşti şi se vor boieri, că de vor pieri ei, şi mai sus să salte pe urmaşii lor... Şi pururea ţara să se primenească întru puterile ei de viaţă!

PÂRCĂLABUL LICIU *(se închină)*: Numele Tatălui, ş-al Fiului, ş-al Sfântului Duh, amin!

PETRU RAREŞ: Mi-am răcorit sufletul meu ars la Obertin... Pocuţia este a mea... Şi pe deasupra drepturilor noastre am pus a treia oară pecetea domniei mele, muiată în sângele boierilor leşeşti!... Zac peste o mie în valea Cirimuşului, înecaţi în baltă de două ori p-atât, şi ce mai prisoseşte... Prinşi şi risipiţi... Cei care vor ajunge în Polonia

vor avea de povestit; mânia olahului[1] şi vitejia ostaşilor lui!... V-aţi purtat ca nişte voievozi... Şi tu Groza, şi tu, Baloş, şi tu, Liciu, şi tu, Matiaş...

VISTERNICUL MATIAŞ: Noi nu ştim de ce ne-am minuna mai mult în faţa domnului nostru... De chibzuiala cu care a întocmit bătălia, au de măreţia cu care a făptuit biruinţa? Fie ca numele voievodului Petru să-l pomenească lumea pân' la sfârşitul veacurilor! Numele Tatălui, ş-al Fiului, ş-al Sfântului Duh, amin!

(Intră Mogârdici şi Sandomir, ducând pe targă pe Corbea, care zace întins.)

PETRU RAREŞ: A! îl uitasem... pe cel mai viteaz dintre noi toţi!

MOGÂRDICI: I-am adus, măria-ta... Cremene mort şi Corbea luptându-se cu moartea!

GENUNEA: Corbea! *(Îşi face drum spre el şi începe să plângă.)*

PETRU RAREŞ: Corbea, Corbea!... Şmil!

ŞMIL: Aici, doamne!

PETRU RAREŞ: Vistieria mea... dacă scapi pe Corbea!... A doua oară intrasem în vâltoare. Un zid de leşi mi se făcu înainte; să-i rup cu calul, cu neputinţă; izbesc; sar scânteie; cad, alţii le iau locul, şi eu stau pe loc; mă înfruntă; mă încolţesc... Crezui că pământul se crapă şi mă înghite de viu!... Când auzii un vâjâit. Corbea trecu şi-i sparse... În zadar îl strigai. Ca şi cum ar fi căutat moartea, care fugea de el, se izbi într-un buluc de duşmani... Şi-l văzui cu ochii mei căzând de pe cal ca un turn... O! atunci spulberai pe leşi... Prea târziu... Corbea zăcea cu faţa în sus...

GENUNEA *(zdrobită de durere)*: Ca şi cum ar fi căutat moartea, doamne? *(S-aruncă pe Corbea. Îi ia capul binişor în mâini.)* Nu! o! nu... povestea nu s-a sfârşit... mai e... mai e... şi mai frumoasă!...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Bietul flăcău!

SANDOMIR: Tată... iubea pe Genunea!

LOGOFĂTUL BALOŞ: A! *(Îi cade capul pe umărul lui Sandomir.)*

GENUNEA *(plângând)*: De ce nu mi-ai spus?... O! ţăran viteaz!... Înaintea ta îngenunche fata de boier!... Mai e... o! mai e poveste şi d-aci înainte...

CORBEA *(se deşteaptă o clipă)*: Nunea!... Măria-ta!... Iertaţi-mă...

PETRU RAREŞ: Şmil, să-ţi văd ştiinţa!

ŞMIL: Ştiinţa mea se pleacă în faţa morţii!

CORBEA *(c-o răsuflare grea)*: De ce plângi, Nunea?... Nu mi-e greu să mor... Am biruit!... Şi mâinile tale sunt aşa de bune!... O! Poveste... poveste... Ooo! *(Închide ochii şi moare.)*

GENUNEA: Eu l-am omorât, fără să vreau, fără să ştiu!... Şi povestea s-a încheiat!... *(Cade asupra lui Corbea.)*

VISTERNICUL MATIAŞ: O iscoadă, măria-ta.

PETRU RAREŞ: Să vie încoa. *(Intră iscoada.)* Cine te-a trimis?... Ce vrei?... Să ne sporeşti bucuria c-am biruit or durerea c-am pierdut pe cel mai viteaz dintre noi?...

ISCOADA: Hatmanul Mihu s-a întors în Suceava...

PETRU RAREŞ: De ce?

ISCOADA: ...vin trucii!

TOŢI *(tresărind)*: Turcii?

PETRU RAREŞ: Să vie!... o-ho-ho-ho!

ACTUL IV

O sală a castelului din Suceava îmbrăcată în stejar vechi. Tavanul, cu grinzi groase. Policioare de jur-împrejur cu lucruri din ţară, din Italia, din Persia şi din Arabia. O masă mare şi scaune în formă de strană. Cele trebuincioase de scris. În mijlocul sălii spânzură un policandru cu lumânări groase de ceară, încondeiate cu verde şi cu roşu. Pe pereţi, portretele voievozilor Petru Muşat, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare şi Bogdan. Intrare în dreapta şi în fund.

SCENA I

OANA, GENUNEA şi ŞMIL.

OANA: De două zile vorbeşte puţin şi aspru...

ŞMIL: Puţine are el pe cap al lui? Oamenii vorbesc multe când n-au nimic de spus.

GENUNEA: De mă vede, surâde trist. M-apucă de mâini, clatină din cap. “Eh-hei, Nunea, Nunea... Du-te, Nunea... Am treabă.”

ŞMIL: Şi dacă are treabă? Vrei să zică: “Vino-ncoa, Nunea, că am treabă“?

OANA: Turcii au să cadă negură asupra ţării...

GENUNEA: Nu e asta... Când a mai fost aşa de posomorât înainte de război? Şi se plimbă şi tace... Şi nimeni nu ştie ce se petrece în el...

ŞMIL: O! ho-ho! tu ştii ce se petrece într-un bondar?

GENUNEA: Nu.

ŞMIL: Ş-ai vrea să ştii ce se petrece în capul domnului? Adică cum, să fie domnul mai puţin ca un bondar?

OANA: Bolnav?... Mănâncă ca şi mai nainte... Şi rănile i s-au închis... Nici nu erau adânci...

ŞMIL: ...Rănile nu-i erau adânci? Dar cât vreai să fie?... Şmil, tu nu eşti doftor, Oana e doftor!

OANA: A, nu, Şmil, nu... Ast-noapte, târziu, l-am auzit strigând. Am sărit în vârful picioarelor. M-am strecurat pe cerdacul de lângă odaia lui de culcare. Am ascultat. L-am auzit: “Nu, nu, nu se poate!” Ce nu se poate?... Nu ştiu...

GENUNEA: Să nu se coacă ceva?

ŞMIL: Ce să se coacă? Un bostan?
GENUNEA: Ei, Şmil... Unii boieri...
OANA: Boieri?
GENUNEA: Bănuiesc...
ŞMIL: Şi ce să vrea boierii?
GENUNEA: Nu ştiu...
ŞMIL: Nu ştii care boieri... nu ştii ce vor... Atunci ce ştii?
OANA: Erai pe Cirimuş... Ce-a făcut după biruinţă?
GENUNEA: Vorbi boierilor ca din carte. Mulţumi lui Dumnezeu. Înălţă pe ostaşi în cinuri. Şi când aduse pe Corbea... *(o îneacă emoţia)* pe pat de ramuri... O! Corbea, Corbea, căci n-ai trăit!
ŞMIL: Săracul Corbea... ca un stejar verde lovit de trăsnet!
OANA: De ce lăcrimezi, Genunea?
GENUNEA: Ce viteaz a pierdut Moldova!
ŞMIL: Şi dumneata, Nunea, şi dumneata...
OANA: Ei, ce-a zis pe urmă?
GENUNEA: Cine?
OANA: Domnul...
GENUNEA *(pierdută în amintiri)*: Domnul?... A, da... Vise stinse d-a pururea!... Şi-a dat sufletul, lumea se învălui în neguri...
ŞMIL: Ah! mi-e milă de Nunea...
OANA: Ce spui?
GENUNEA *(tresărind)*: Că soarele scânteia şi că domnul, auzind că vin turcii, a răcnit şi s-a pus pe râs, şi-a pornit spre Suceava... Şi nu mai e nici departe din ce era...
ŞMIL: Adevărat, ca grâul frumos care tânjeşte de ploaie!
GENUNEA: Eu am descusut pe tata...
ŞMIL: În loc să-l coasă, ea-l descoase... Şi să mai ai un copil aşa urât, aşa c-un păr, aşa c-o faţă... Logofătul Baloş n-avea ce ciopli când te-a făcut pe tine...
GENUNEA: M-am rugat... M-am făcut că plâng... şi tata... În zadar. “Nunea, Nunea, tu vrei să-mi calc cuvântul?” “Dat domnului?” “Da.” “Atuncea, nu!”

SCENA II

OANA, GENUNEA, ŞMIL şi PETRU RAREŞ, la urmă SANDOMIR.

PETRU RAREŞ *(se opreşte în uşa din fund şi vorbeşte cu Despotovna)*: Eleno, nu fi copil... Nu mă face să vorbesc degeaba... N-am nimic...

OANA: Nimic!

PETRU RAREŞ: Pregăteşte de plecare... Tu, copiii şi Şmil...

ŞMIL: Eu? Să plec? Unde?

PETRU RAREŞ: Până la amiază să porniţi la Ciceu...

ŞMIL: La Ciceu?... Fie şi la Ciceu...

GENUNEA: El rămâne?... Nu e primejdie...

PETRU RAREŞ *(vine spre grupul din faţă)*: A!... Şi voi?... Ce faci, Oană?

OANA: Vorbeam cu Genunea...

PETRU RAREŞ *(pe gânduri)*: Vorbeai... Şi ce vorbeai?

GENUNEA: Povesteam bătălia de la Cirimuş...

PETRU RAREŞ: Adevărat, Şmil?

ŞMIL: Aproape adevărat...

PETRU RAREŞ *(Genunei)*: Numai atât?

GENUNEA: Atât...

PETRU RAREŞ: Adevărat, Şmil?

ŞMIL: Să ne închipuim c-ar fi adevărat...

GENUNEA: Şi veni vorba de Corbea...

PETRU RAREŞ: A! Corbea mi-ar fi fost de folos... Şi mie, şi ţie...

GENUNEA: Mie?

PETRU RAREŞ: Amândurora... Şi n-aţi mai vorbit altceva?

GENUNEA *(cu îndrăzneală)*: Ba da, măria-ta... Eu întrebam pe Oana şi Oana pe mine că ce-i fi având măria-ta de te-ai schimbat?... Nu mai eşti cum erai...

ŞMIL: Ei, adevărat!

PETRU RAREŞ: Hî... Şi cum eram când eram?

---

[1]*RâV[* — denumirea slavon[a literei r din alfabetul chirilic.

GENUNEA: Voios, şi de câte ori ne întâlneai...
PETRU RAREŞ: ...De câte ori vă întâlneam...
GENUNEA: ...ne...
PETRU RAREŞ: Ei, spune!
GENUNEA: ...ne sărutai...
PETRU RAREŞ: O, să vă sărut şi-acum... Na, iacă... *(Le sărută.)* Eşti mulţumită?
ŞMIL: De ce nu?
GENUNEA: Nu!
ŞMIL (surâzând): Da' ce să-ţi facă?
GENUNEA: Altădată...
PETRU RAREŞ: A fost ca niciodată... Şi va fi iar ca totdeauna... *(O sărută de mai multe ori.)* O, dar tu te-ai făcut mare... *(Surâzând.)*
ŞMIL *(râzând)*: Şi ce are a face?
PETRU RAREŞ: Şi eu îmbătrânesc...
ŞMIL: Dar ce, vrei să mori de tânăr?
PETRU RAREŞ: Vezi, Oană, ce copil rău şi alintat? *(Le ia de mână.)* D-aş şti că-mi micşorez grijile, vi le-aş spune, dar ştiu că le-aş spori, mâhnindu-vă şi pe voi... Lucruri trecătoare... Să treacă... Şi iar voi fi cum am fost...
ŞMIL: Ei, acum v-a lămurit domnul!
OANA: Facă-se voia ta, frate!
GENUNEA: Eu mă rog luceafărului de dimineaţă să vie iarăşi, şi luceafărul m-ascultă, şi mâine când s-o crăpa de ziuă va scânteia iar la apus ca cel mai frumos diamant al cerului...
ŞMIL: Ca din psalmi vorbeşte!
PETRU RAREŞ: A, nu se poate!

(Oana tresare, aducându-şi aminte de vorbele din somn ale lui Petru Rareş.)

GENUNEA: Ce să nu se poată, măria-ta?
PETRU RAREŞ: Pod peste mare şi scară la Dumnezeu...
ŞMIL: E, ai aflat?
PETRU RAREŞ *(pe gânduri)*: Duceţi-vă... *(Ies prin dreapta.)*
PETRU RAREŞ: Şmil, tu crezi în Dumnezeu?

ŞMIL: Cum să nu cred?
PETRU RAREŞ: Şi-n răsplata ce va veni?
ŞMIL: Astă?... Nu ştiu ce să zic... Să fie aşa!...
PETRU RAREŞ: Nu te sfii, Şmil...
ŞMIL: Iacă, nu m-oi sfii...
PETRU RAREŞ: Crezi tu că Dumnezeu ar răbda nepedepsite pe slugile necredincioase stăpânului lor?
ŞMIL: Necredincioase?... Ş-apoi de ce să nu le pedepsească stăpânul lor? Vrei să se facă Dumnezeu sluga stăpânului lor?
PETRU RAREŞ: Pe lumea cealaltă, Şmil...
ŞMIL: Dacă pe lumea asta stăpânul le ceartă cu băţul, ce are să facă Dumnezeu pe lumea cealaltă? Cineva îţi scoate un ochi, îi scoţi şi tu un ochi. Dumnezeu să-i scoată şi p-ălălalt? Să rămâie orb? Ar fi nedrept şi rău. Ar fi cum sunt oamenii. Şi eu îl cred dreptatea însăşi, bunătatea însăşi, izvorul milostiv al tuturor harurilor de pe pământ!
PETRU RAREŞ: Dar dacă sluga necredincioasă scapă nepedepsită de mâna stăpânului?
ŞMIL: Dumnezeu are să zică stăpânului: “Pentru ce n-ai pedepsit-o la vreme?... Eu am altă treabă“.
PETRU RAREŞ: Da, Şmil, da! Stăpânul e vinovat că n-a deschis ochii la vreme... Sunt bolnav, Şmil bolnav...
ŞMIL *(îl pipăie)*: Bolnav? Şi pentru ce nu mi-ai spus?... Ce ai?
PETRU RAREŞ: Nu acolo!
ŞMIL: Bine, bine, ştiu iu...
PETRU RAREŞ: Să te văd...
ŞMIL (surâzând): N-ai nimic!
PETRU RAREŞ: Sufletul mi-e bolnav, Şmil.
ŞMIL: Astă?... Doftorul Baloş, doftorul Groza, cu paloşele lor... Iu n-am ce să fac sufletului...

(Intră Sandomir prin fund.)

SANDOMIR: Măria-ta... *(Îi dă o carte.)*
PETRU RAREŞ: De la logofătul Baloş? *(Citeşte.)* Turcii au trecut Dunărea...
ŞMIL: A!

PETRU RAREŞ: ...leşii aproape să năvălească... muntenii, şi ei... O! mai sunteţi? Vă încape moşia Moldovei!
ŞMIL (speriat): Da' un' să încapă?... Măria-ta, ai zis să plec?
PETRU RAREŞ: Cu doamna la Ciceu...
ŞMIL *(înfricoşat)*: Oriunde...

(Domnul îi face semn să iasă. Şmil iese prin dreapta. În timpul acesta intră Mogârdici prin fund, prăfuit şi abia răsuflând.)

SCENA III

PETRU RAREŞ şi MOGÂRDICI.

PETRU RAREŞ: Ai aflat?
MOGÂRDICI: Aflat, măria-ta.
PETRU RAREŞ: Eh...
MOGÂRDICI: Mă repezii la Miroslăveşti. Acolo am descusut nişte ţigani. Cu câteva smochine şi cu câţiva zloţi, tot. Crasneş nu e bolnav şi n-a fost bolnav...
PETRU RAREŞ: A! Şi n-a fost bolnav?...
MOGÂRDICI: Două zile după ce s-a întors cu oastea hatmanului Mihu, a plecat înfăşurat în mai multe bunzi la Miroslăveşti, făcându-se că e bolnav...
PETRU RAREŞ: Făcându-se bolnav...
MOGÂRDICI: Acolo a picat şi pan Cosma, şi amândoi au tulit-o spre Novograd, ducând după ei mai mulţi boieri de ţară...
PETRU RAREŞ: Mai mulţi boieri?
MOGÂRDICI: Şi au dat devale...
PETRU RAREŞ: Crasneş, Cosma, prietenii Mihului, adună boieri de ţară şi pornesc... drept la Dunăre!
MOGÂRDICI: La Dunăre? Ferească Dumnezeu!
PETRU RAREŞ: Trec Dunărea la Oblicița şi cad cu frunţile-n tină înaintea padişahului Soliman!
MOGÂRDICI: Atunci, pe cine vând?
PETRU RAREŞ: Pe mine!
MOGÂRDICI: Pe... măria-ta?... O!
PETRU RAREŞ: Pe Ştefan cel Mare, pe Alexandru cel Bun, pe Petru Muşat, pe Bogdan, descălecătorul de ţară, pe tine,

pe viteji, pe iunaci, pe voinici, pe morţi şi pe vii, pe cei care sunt ţărână la Bistriţa, oase la Putna, şi pe cei care vor închide ochii la Pobrata, şi pe urmaşii mei, şi-ai lui Groza, şi-ai lui Baloş, şi-ai lui Matiaş, ş-ai lui Liciu, ş-ai Danciului, şi pe tot neamul care se închină întru Hristos ca buni şi drepţi credincioşi creştini!

MOGÂRDICI *(dă-n genunchi)*: Iartă-mă, doamne...

PETRU RAREŞ: De ce?

MOGÂRDICI: Asta nu se poate!

PETRU RAREŞ: A! de câte ori n-am zis eu ca şi tine!...

MOGÂRDICI *(se ridică în picioare)*: Atunci... s-alerg să le dau de urmă...

PETRU RAREŞ: Le-am dat de urmă înainte ca s-o facă!... Mogârdici, nimic, nimănui... Câţi ostaşi ai?

MOGÂRDICI: Două sute...

PETRU RAREŞ: Puţini!

MOGÂRDICI: Puţini, da' buni! Porunceşte-le să moară şi...

PETRU RAREŞ: Le poruncesc să trăiască!... Tu cu Sandomir fiţi p-aci... Când se va strânge Sfatul, închideţi porţile şi trageţi zăvoarele...

MOGÂRDICI: Să trăieşti, măria-ta... *(Dă să iasă prin fund.)*

PETRU RAREŞ: Ştiu eu?

MOGÂRDICI *(se-ntoarce)*: Iată, colea, ce vorbă! *(Îi sărută mâna.)* Crasneş şi Cosma sunt doi, douăzeci, şi noi suntem ca puzderia, şi creştem ca codrii, şi ne umflăm ca apele... Zi să vie ţara, şi va dudui muntele de plăieşi, şi se va clăti valea de joseni...[1] spovediţi, împărtăşiţi, pregătiţi să dea ortul popii împrejurul măriei-tale!

PETRU RAREŞ: Bine, Mogârdici, bine... E, acum du-te şi fă ce ţi-am spus. *(Mogârdici iese prin fund.)* O, norod bun, supus şi viteaz! De n-ar fi şi n-ar fi fost unii boieri închipuiţi, şi pizmaşi, şi vânzători, am fi fost una, o apă şi-un pământ, toţi câţi ne coborâm de la Râm, de o parte şi de alta a muntelui, din pustele Ungariei şi până la talazurile mării!... Ah!... visurile mele!...

(Intră prin fund Baloş, Matiaş şi Liciu.)

SCENA IV

PETRU RAREŞ, logofătul BALOŞ, vistiernicul MATIAŞ, pârcălabul LICIU şi, mai târziu, chelarul HÂREA.

PETRU RAREŞ: E, lăsaţi focului plecăciunile... Ce e?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Crasneş...
PETRU RAREŞ: Ştiu... Crasneş şi Cosma şi cu mai mulţi boieri de ţară se duc... Unde?
LOGOFĂTUL BALOŞ: S-apropie de Novograd...
PETRU RAREŞ: E?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Nu ştiu...
PETRU RAREŞ *(c-un râs nervos)*: O! ho! ho! lăsaţi-i, boieri, lăsaţi-i să se ducă... Lui Soliman îi plac hoiturile...
VISTERNICUL MATIAŞ: Lui Soliman?
PÂRCĂLABUL LICIU: Dar, hatmanul Mihu mi-a...
PETRU RAREŞ: Hatmanul Mihu?... A fost harnic, viteaz, dar e zgârcit şi are avere. Zgârcitul a fost, nu mai e om. E scos din omenire. Nici o nădejde să nu pui pe el. Hatmanul Mihu a fost strângător, s-a făcut apucător şi-a ajuns zgârcit. Păcatul a fost muşiţă, muşiţa a trecut în vierme şi viermele s-a prefăcut în gâză... Ascultaţi-mă, hatmanul Mihu ştie de urma lui Crasneş şi-a lui Cosma... Veţi vedea... Şi nu zic c-ar fi au n-ar fi... vro apropiere... între retragerea lui Mihu, fără porunca mea, şi fuga lui Crasneş şi-a lui Cosma... Vom vedea...

(Intră repede prin fund chelarul Hârea.)

CHELNARUL HÂREA *(emoţionat)*: Măria-ta...
PETRU RAREŞ: Vorbeşte... ce ai?
CHELNARUL HÂREA *(suflând des)*: Am pregătit rădvanul...
PETRU RAREŞ: Ei bine, şi d-aia intraşi ca un vânt?
CHELNARUL HÂREA: Nu, măria-ta... da, măria-ta...

---

[1] *A slomni* — a]ncepe s[priceap[.
[2] *Bahn[* — mla=tin[, smârc.
[3] *Târn* — m[tur[de m[r[cini sau de nuiele de mesteac[n.

PETRU RAREŞ: Nu, da... ce e cu tine?
CHELNARUL HÂREA: Ce să fie...
PETRU RAREŞ: Doamna e bine?
CHELNARUL HÂREA: Sănătoasă...
PETRU RAREŞ: Coconii, bine?
CHELNARUL HÂREA: Sănătoşi...
PETRU RAREŞ: E şagă de nebun şaga ta, Hârea!... Mă vezi aci cu boierii...
CHELNARUL HÂREA: Îi văd, măria-ta... Şi nu credeam c-au să fie...
PETRU RAREŞ: Şi dacă sunt?
CHELNARUL HÂREA: Aş fi dorit să nu fie...
PETRU RAREŞ *(pierzând răbdarea)*: Ci spune odată ce-ai de spus!
CHELNARUL HÂREA *(şi mai emoţionat)*: Spun, măria-ta!
PETRU RAREŞ: Ei, începi...
CHELNARUL HÂREA: Să încep, măria-ta...
PETRU RAREŞ *(pune mâna pe sabie)*: Începi sau...
CHELNARUL HÂREA: Da, da, da... la... la... la ureche, măria-ta...
PETRU RAREŞ *(surâzând nervos)*: Hî!... Mă iertaţi, boieri...
LOGOFĂTUL BALOŞ: Doamne, să ne tragem noi...
PETRU RAREŞ: Nu, staţi... E...
CHELNARUL HÂREA *(îi tremură mâinile)*: Nu îndrăznesc...
PETRU RAREŞ: Îndrăzneşte! *(Hârea îi spune ceva la ureche.)* Cum-cum?... Cine?... El?... Şi ce-a zis?... L-ai văzut... Tu?... Pe el?
CHELNARUL HÂREA: Da, măria-ta!
PETRU RAREŞ: Şi l-ai auzit tu?
CHELNARUL HÂREA: Cu urechile mele!
PETRU RAREŞ *(revoltat, trage sabia)*: Oh! câinele!

(Boierii, speriaţi, se reped la domn.)

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ce e, măria-ta?
PETRU RAREŞ *(stăpânindu-se)*: Eh!... Nimicuri!... Hârea... *(Îi face semn să iasă.)* Să vorbesc doamnei... Să mergem. Să mă îmbrac... În odăjdii se cuvine să chibzuim soarta ţării...

(Ies repede prin dreapta.)

SCENA V

Hatmanul MIHU, pan TROTUŞANU, postelnicul ALBOTĂ, spătarul ŞANDRU şi mai mulţi boieri din Sfat vin din fund. Vorbesc încet.

TROTUŞANU *(după ce se uită în toate părţile)*: Nu e nimeni.

POSTELNICUL ALBOTĂ: Am venit prea devreme.

HATMANUL MIHU: A, nu!

SPĂTARUL ŞANDRU: Şi, inimă, boieri...

HATMANUL MIHU: Cine s-o ia mai întâi?

POSTELNICUL ALBOTĂ: Dumneata... *(Arată p-un boier. Boierul tace.)* Dumneata... *(Arată p-un al doilea. Boierul tace.)* Ei, dar cine?

TROTUŞANU: Să-i vorbim verde... Eu n-am de ce mă teme... N-am nici o dregătorie... Sunt în Sfat, dar sfatul meu nu-l ascultă... Din nenorocire, azi l-o asculta, nu l-o asculta... va trebui să se supuie...

POSTELNICUL ALBOTĂ: Şi leşii, şi tătarii, şi muntenii, şi turcii...

HATMANUL MIHU: Ce să facem împotriva tuturor?

POSTELNICUL ALBOTĂ: Ce-am jurat cu mâna pe Evanghelie...

SPĂTARUL ŞANDRU: Ţara e-n primejdie de nu ne vom împotrivi...

TROTUŞANU: Chiar domnului!

HATMANUL MIHU: Împotriva tuturor ar fi o nebunie! Ş-am îmbătrânit şi eu... Cu cât se înmulţesc anii, cu atât ai mai puţin... eh! De la început "Bună ziua, măria-ta"... Numai atât...

TOŢI: Da, da!

(Se aude domnul venind din dreapta.)

SCENA VI

PETRU RAREŞ, logofătul BALOŞ, hatmanul MIHU, pârcălabul LICIU, vistiernicul MATIAŞ, postelnicul ALBOTĂ, spătarul ŞANDRU, ceilalţi boieri de sfat, şi, mai în urmă, vornicul GROZA şi un copil de casă. Împrejurul lui PETRU RAREŞ stau logofătul BALOŞ, pârcălabul LICIU şi vistiernicul MATIAŞ.

TOŢI *(unii zic: "Bună ziua", alţii: "Să trăieşti, măria-ta")*: Bună ziua, măria-ta! Să trăieşti, măria-ta!

PETRU RAREŞ *(concentrat)*: Bună?... Bună să vă fie inima... şi toate inimile bune să trăiască... Am zis să trăiţi cu toţii, căci am zis să trăiască toate inimile bune... *(Se uită la ei. Caută cu ochii.)* Ah, ce păcat că nu sunteţi...

HATMANUL MIHU: Prea puţini lipsesc, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Azi, când trebuie să luăm o hotărâre... hotărârea... căci una este!... Tocmai azi nu văd pe Crasneş... nici pe Cosma... De Crasneş aveam nevoie... Unde e?

SPĂTARUL ŞANDRU: E bolnav, măria-ta.

PETRU RAREŞ: Unde e, am întrebat, n-am întrebat ce are...

POSTELNICUL ALBOTĂ: La moşia sa, la Miroslăveşti...

PETRU RAREŞ: Departe d-aici?

HATMANUL MIHU: Ca la două-trei zile de drum, de nu s-or fi desfundat drumurile...

PETRU RAREŞ: Şi ce are?

SPĂTARUL ŞANDRU: Lingoare, măria-ta.

PETRU RAREŞ: L-ai văzut tu?

SPĂTARUL ŞANDRU: Nu, mi-a spus postelnicul Albotă.

PETRU RAREŞ *(lui Albotă)*: L-ai văzut dumneata?

POSTELNICUL ALBOTĂ: Nu, mi-a spus hatmanul Mihu.

PETRU RAREŞ *(zâmbind)*: A!... Şi dumitale, hatmane Mihu, ţi-a spus logofătul Trotuşanu... Trotuşanu: Ba eu, nu, măria-ta... Nu l-am văzut...

HATMANUL MIHU: Eu l-am văzut... Era cu trei dulame de urs în spinare şi dârdâia...

PETRU RAREŞ: De ce s-a dus? Doftorul Şmil l-ar fi căutat...

HATMANUL MIHU: Nu crede în doftori...

PETRU RAREŞ: Nu s-a mai cătat cu Şmil?

VISTIERNUCUL MATIAŞ: Ş-acum două luni...

(Grupul boierilor de lângă Rareş se privesc între ei şi-şi exprimă indignarea contra hatmanului Mihu.)

HATMANUL MIHU *(încurcat)*: Aşa mi-a spus, că ar fi având la moşie o babă meşteriţă...

PETRU RAREŞ: N-ar fi bine să-i trimit pe doftorul Şmil?

HATMANUL MIHU *(tresărind)*: De... cu drumurile astea... trei-patru nopţi prin păduri... şi Şmil... fricos...

PETRU RAREŞ: Şmil fricos?... N-u-u-u!... Nu e fricos omul de treabă... Şi Şmil e un om de treabă... Fricos e omul care ascunde... *(Se opreşte şi-l priveşte.)* Şi Şmil n-ascunde decât ceea ce nu ştie... Nu, nu, să-i trimit pe Şmil... *(Bate-n palme. Mihu se schimbă la faţă. Vine din fund un copil de casă.)*

COPILUL DE CASĂ: Porunciţi!

PETRU RAREŞ: Te-am chemat... ca să te-ntorci înapoi *(Copilul de casă vrea să iasă.)* A, cine ţi-a făcut ţie veşmintele astea?

COPILUL DE CASĂ: Croitorii leşi...

PERU RAREŞ: Îmi spusese alde Ivan că strânge în spate...

COPILUL DE CASĂ: Ba nu, îmi vin bine, măria-ta...

PETRU RAREŞ: E... *(Îi face semn să iasă.)* Hatmane... *(hatmanul tresare)* te-ai sfătuit cu el?

HATMANUL MIHU *(încurcat)*: Sfătuit?... Nu... Am vorbit...

PETRU RAREŞ: Vasăzică, nu moare...

HATMANUL MIHU: Nu...

PETRU RAREŞ: Păcat!... Adică ar fi fost păcat... Eu am auzit... Cine mi-a spus, cine mi-a spus... că apa de Dunăre se dă la lungoare? *(Priveşte ţintă la hatmanul Mihu, care se îngălbeneşte.)*

HATMANUL MIHU: De Dunăre?... N-am auzit...

PETRU RAREŞ: Ei, ai auzit, ai auzit... de Dunăre... O! şi turcii tocmai când e bolnav Crasneş năvălesc! *(Se deschide uşa din fund şi nu intră nimeni.)* Poftim! Uşa se deschide fără s-o deschidă cineva?... O veste bună va intra pe uşa ceea... *(Matiaş o închide.)* E! să hotărâm!... D-aţi fi copii, v-aş ascunde primejdia. Turcii, fără să-i îndârjim, vin dârji.

Muntenii şi tătarii pornesc din porunca sultanului. Leşii şi litvanii sunt la trei zile de Hotin. Ungurii nu-mi răspund. Ţarul, din fundul Moscovei, îmi îndrugă cuvinte de dragoste când mi-ar arde de puterea lui. De la miazănoapte, miazăzi, răsărit şi apus, ameninţaţi cu cotropirea. Ce să facem? O! mai trăiţi vremile bătrâne şi zilele de slavă de la Baia şi de la Podul Nalt, fiţi moldoveni neaoşi, şi vorbiţi!

SPĂTARUL ŞANDRU: Adevărat... că turcii sunt 150.000, măria-ta?

PETRU RAREŞ: Adevărat...

SPĂTARUL ŞANDRU: Că Soliman însăşi a pornit năvălirea?

PETRU RAREŞ: Adevărat!

SPĂTARUL ŞANDRU: Că leşii şi litvenii ar fi vro 50.000?

PETRU RAREŞ: Adevărat!

SPĂTARUL ŞANDRU: Că muntenii au 10.000?

PETRU RAREŞ: Adevărat!

SPĂTARUL ŞANDRU: Că tătarii ar fi vro 40.000?

PETRU RAREŞ: Adevărat!

SPĂTARUL ŞANDRU: Şi nouă, ajutor de nicăieri?

PETRU RAREŞ: Adevărat!

SPĂTARUL ŞANDRU: Atunci...

PETRU RAREŞ: Atunci?

SPĂTARUL ŞANDRU: ?...

PETRU RAREŞ *(cu energie)*: Bine, spătare!

HATMANUL MIHU: Încotro am face faţă, spatele şi coastele noastre ar fi deschise muntenilor, tătarilor şi leşilor, or tătarilor, turcilor şi muntenilor... Încotro ne-am întoarce, pieirea!... Şi cu câtă oaste?

PETRU RAREŞ: Cu câtă ai mai lăsat, hatmane!

HATMANUL MIHU: Eu?

PÂRCĂLABUL LICIU: Da, da!

HATMANUL MIHU *(lui Liciu)*: Bătrân neputincios!

PÂRCĂLABUL LICIU (trage sabia): Eşti mai tânăr cu zece ani, am douăzeci de răni mai mult...

PETRU RAREŞ: Liciu!... Ţî!... Când sabia vorbeşte, încetează Sfatul... Ţî!... *(Liciu se dă la o parte supărat.)*

HATMANUL MIHU: Ş-apoi cine nu vede că ne vor strica ţara, că copiii şi nevestele noastre vor fi robite, că moşiile noastre vor fi arse...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Să arză!

PETRU RAREŞ: E!... Ţî!... E!

HATMANUL MIHU: ...şi averea strânsă risipită!

PETRU RAREŞ: E, atunci?

HATMANUL MIHU: ?...

PETRU RAREŞ *(cu energie)*: Bine, hatmane!

TROTUŞANU: Mai bine n-am fi fost decât am fi, măria-ta. Nefiind, am fi tina ce călcăm în picioare, sau aburul ce se pierde în văzduh, or întunericul care învăluie lumea... N-am simţi, n-am vrea, n-am suferi, în nimicul care se întinde printre lucrurile închipuite...

PETRU RAREŞ *(cu nerăbdare)*: Ei, lasă sofiile[1] astea... Ai fi un om de treabă de nu te-ar fi stricat învăţăturile greceşti...

TROTUŞANU *(atins)*: Prea bine... Hî... Ţara e mică, măria-ta, şi din codrul boierilor n-a mai rămas decât câţiva seminceri. Sub seminceri se ridică codrul, dar stejarii sunt mărunţi, că abia dau, şi sunt cosiţi de războaie... Ţara e săracă... Ţara e sărăcită!...

PETRU RAREŞ *(concentrat)*: Am înţeles...

TROTUŞANU: Că d-ai vrea să ridici...

PETRU RAREŞ: Bine, bine, n-aş ridica...

VISTERNICUL MATIAŞ *(către Baloş)*: Ce Dumnezeu, toţi la fel?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Toţi!

POSTELNICUL ALBOTĂ: Eu, măria-ta... de mi-ai cere capul...

PETRU RAREŞ: N-am ce face cu el!

POSTELNICUL ALBOTĂ: ...de mi-ai cere averea...

PETRU RAREŞ: N-am ce face cu ea!

POSTELNICUL ALBOTĂ: ...de mi-ai cere cinstea...

PETRU RAREŞ: Jertfa aceasta n-am cerut-o nimănui...

POSTELNICUL ALBOTĂ: ...ţi le-aş da.. dar de mi-ai cere viaţa, averea şi cinstea ţării... nu ţi le-aş da, măria-ta, că nu sunt ale mele...

PETRU RAREŞ: Bine, bine, postelnicule!

LOGOFĂTUL BALOŞ: Oh! ca şi ceilalţi!
PETRU RAREŞ: A!... să mă iertaţi, feţe de boieri de sfat... până acum mi-aţi mărturisit frica voastră...
HATMANUL MIHU: Frica?
PETRU RAREŞ: Da, frica!... Dar părerea voastră, nu...
HATMANUL MIHU: Să închinăm ţara până o trece vijelia!
PÂRCĂLABUL LICIU: A!
PETRU RAREŞ: Şi cui s-o închinăm?... Şi la turci, şi la leşi, şi la tătari, şi la munteni?... O! Moldovo, frunte şi genunchi să ai, ca să te târască boierii la picioarele tuturor tâlharilor care te jefuiesc! *(Intră Groza, cu veşmintele prăfuite, pe uşa din fund.)* Groza! Nu v-am spus eu? Vestea bună!
VORNICUL GROZA *(priveşte sfatul şi pe domn)*: Ce e asta, măria-ta?
PETRU RAREŞ: Veste bună! Te cunosc după faţă...
VORNICUL GROZA: D-ar fi a voastră ca a mea...
PETRU RAREŞ: Spune Groza, dar mai repede...
VORNICUL GROZA: Tătarii ardeau satele d-a lungul Nistrului şi erau gata să s-arunce asupra Moldovei. Într-o noapte căzui în spatele lor cu 6.000 de ostaşi. Câţi dormeau, acolo au adormit de veci. Câţi povesteau, acolo şi-au sfârşit povestea. Arsei corturile. Pe robi i-am strâns sub Soroca şi i-am pornit încoa... Am primit poruncă de la măria-ta să vin şi-am venit... Ei, măria-voastră, ce faceţi? Mă uit... feţele schimbate... Hatmanul Mihu parc-ar pândi un duşman, aşa mi-aruncă căutăturile...
PETRU RAREŞ *(prefăcându-se)*: Boierii vor să ne batem şi cu turcii, şi cu leşii, şi cu litvanii...
VORNICUL GROZA: Şi nu vrei, măria-ta?... Pe moaşe-mea... că nu mi-a tăiat urechile, când mă născui, să nu fi auzit ce auzii!
LOGOFĂTUL BALOŞ: O! Groza, Groza!
VORNICUL GROZA *(îşi ia sabia cu mâhnire)*: Şi-o mai port la brâu?... Ţine-o, măria-ta, mi-ai dat-o când m-ai făcut vornic, ţi-o întorc când nu mai sunt nimic! Şi să mi-o pui lâng-a bătrânului Ştefan, aşa cum e, udă de sângele tătarilor, însemnată cu sângele leşilor, a saşilor, a nemţilor şi a se-

cuilor! *(O aruncă.)*

VISTERNICUL MATIAŞ: Ce faci, Groza?

VORNICUL GROZA: Mă duc la călugărie, poate-oi afla de ce pe prapurul Moldovei stă sfântul Gheorghe, căci nu mai ştiu!

PÂRCĂLABUL LICIU: Aşteaptă, Groza!

VORNICUL GROZA: O! şi măria-ta eşti vesel?... Vai! nu mai am domn!... Mă iartă, măria-ta, mă înăbuş aici!

PETRU RAREŞ: Dar sunt... 150.000 de turci!

VORNICUL GROZA: Cin'-i numără?... Ş-am să mor de 150.000 de ori? O! cu cine vorbesc? Tu eşti Petru al Răreşoaiei, fiul drept al lui Ştefan cel Mare şi voievodul Moldovei?

LOGOFĂTUL BALOŞ: O! Groza!

VORNICUL GROZA *(biruit de durere)*: Vă cer iertare! Fie-vă milă de mine, un biet ostaş, un biet năuc, ajuns la vreme de bătrâneţe pe gura copiilor şi de râsul lumii!... De când sunt n-am plâns! *(Plânge.)* Lăsaţi-mă să plâng... uiu-iu... păcatele mele, măiculiţă!

LOGOFĂTUL BALOŞ *(mustrător, către Petru Rareş)*: Măria-ta...

PETRU RAREŞ: Ei, boieri, ce ziceţi?... Şi ce-aţi zice dacă i-aş spune adevărul?

VORNICUL GROZA: Adevărul?... Care adevăr?

PETRU RAREŞ *(scârbit, arătând spre grupul Mihului)*: Boierilor le e frică, nu domnului!

VORNICUL GROZA: Ce e?... Na! *(Le dă cu tifla.)* Am pentru cine muri, am cu cine trăi! *(Îmbrăţişează pe Petru Rareş.)*

PETRU RAREŞ: E, apropiaţi-vă şi ascultaţi. Să judecăm. Cu cine să ne batem?... Pe tătari i-a zdrobit Groza...

HATMANUL MIHU: Tătarii se vor face la loc.

VORNICUL GROZA *(cu mânie)*: Ce?

PETRU RAREŞ: Ţî!... Groza!... Să zicem că da, dar le trebuie vreme. Vasăzică, deocamdată, linişte la răsărit. Cu leşii merge altfel. Sunt la porunca lui Tarnovski. Îl cunosc, mă cunoaşte. M-a bătut o dată, l-am bătut de trei ori. Vrem pacea şi unul, şi altul. Şi pacea pe care ne-o dă Tarnovski

este aceea a lui Ştefan cel Mare. Nu ne umileşte. Vasăzică, la miazănoapte, linişte. Secuii vor sta cuminte. Ştiu ce-au pătimit de la mine şi din mâinile lui Groza.

VORNICUL GROZA: Că n-am îmbătrânit destul! Mai e ceva vârtute în oasele astea!

PETRU RAREŞ: Vasăzică, şi la apus, peste munte, linişte. Muntenii se vor învârti pe la Crăciuna, se vor face că vin în ajutorul turcilor de teama sultanului. Am scris voievodului Radu. El nu uită că s-a suit în scaun cu sprijinul meu şi că turcii vor sta ce vor sta şi se vor întoarce îndărăt, iar Moldova va sta pe loc, prietenă au duşmană Munteniei. Şi Radu mi-a răspuns ca unui frate mai mare. Vasăzică, la miazăzi nu e decât puterea padişahului.

TROTUŞANU: 150.000... he-he!

PETRU RAREŞ: Turcii au nevoie de o lună şi jumătate până s-ajungă aici! Drumuri grele, necunoscute, ape, păduri ca peria... În vremea asta, noi n-am putea strânge 40.000 de ostaşi călări pe cai mici şi iuţi?

HATMANUL MIHU: Nu, nu putem, măria-ta.

PÂRCĂLABUL LICIU: Şi de ce nu?

HATMANUL MIHU: A sărăcit ţara.

VORNICUL GROZA: Şi te-ai îmbogăţit tu!

PETRU RAREŞ: Ei, ţî, Groza!... Am fi avut 15.000 şi nu ne-am fi îngrijit decât de rămăşiţă dacă hatmanul Mihu n-ar fi trimis pe ostaşi pe la casele lor...

HATMANUL MIHU: De nu s-ar fi dus fără voia mea...

VORNICUL GROZA: Şi tu eşti hatman?

HATMANUL MIHU: Sunt! Şi pe Ştefan l-au părăsit ostaşii în ajunul bătăliei de la Războieni!

PETRU RAREŞ: Bine, 40.000, nu, dar 30.000? Dar 20.000?

HATMANUL MIHU: Şi ce să facem cu 20.000?

VORNICUL GROZA: Să murim pentru ţară, lege şi domn!

PETRU RAREŞ: Douăzeci de mii de ostaşi hotărâţi va da Moldova la chemarea domnului ei! Vom aprinde focurile, vom trage clopotele, vom trimite pe vătămani cu porunca şi pe pristavi să strige că Petru e la ananghie... şi ţara, căreia i-

am pus judeţi cinstiţi, va fi dreaptă cu soarta ei şi-a alesului ei. Din 20.000 de ostaşi, rup eu 7.000 şi mă cobor ca vântul unde au bulucit turcii. Îi chinuiesc, nu-i las să doarmă, nici să mănânce, nici să se roage. Năvălind ca la bătălie şi înturnându-ne ca de spaimă; făcându-ne nevăzuţi şi ieşind la miezul nopţii ca stafiile; în inima lor şi-n inima codrului; nicăieri şi pretutindenea... Aşa să-i târăsc până la munte, flămânzi şi nedormiţi! Voi arde satele pe unde au să se verse; voi trage oamenii în sus; voi otrăvi fântânile; voi pustii şi nu voi lăsa în urmă decât pe bătrânii şireţi care să le rătăcească căile. O! cunosc ţara ca-n palmă, cu drumurile, cu ascunzătorile, cu întunecimele, cu văgăunile, cu apele, cu pământurile tari şi cu fâneţele ce-acoperă pământurile care înghit pe călăreţi, şi pe puşcaşi, şi pe cărăuşi, cu poverile lor! Eram mic când mă luă Ştefan cel Mare în desaga de la oblâncul şeii şi-mi zise: "Bagă de seamă, băiete, bagă de seamă, c-ai să fii ostaş... şi cu ce vezi vei birui, nu numai cu ce vei fi". Şi şuiera cântece vechi, şi râdea, şi codrii sunau de hohotul lui... Nu ştiam că mi-era tată când mă învăţa să cunosc pământul din care ieşim cu toţii!

VORNICUL GROZA: Vom apăra moşia urmaşilor noştri!

VISTERNICUL MATIAŞ: C-aşa zice vodă!

PÂRCĂLABUL LICIU: Şi vorbele lui, ca picăturile de ceară de la picioarele Preacuratei!

PETRU RAREŞ: Voi mă veţi aştepta în Cetatea Neamţului cu 13.000 de suflete. Vin, ne unim şi în sus. Lăsăm la dreapta Războieni, şi pe apa Pipirigului în sus, spre Dolea, până unde se închide valea. Dărâmăm copacii şi ridicăm o cetate. Aci se vor înfunda turcii aduşi de hărtaşii noştri. Şi ne vom izbi cu ei, care nu-şi vor desfăşura oastea din pricina locului. De nu vor lua cetatea, vor fi biruiţi, de vor lua-o, câţi din noi vom scăpa ne vom sui la munte şi vom coborî în albia Bistriţei. Vom sta pitulaţi, la pândă, hoţeşte, şi ne vom arăta iarăşi când ei se vor scurge. Îi vom lovi pe furiş, îi vom repezi în bahne şi-n iazuri, îi vom înghesui la Dunăre, şi-o vor trece mai degrab' la-ntors decât la năvălire... *(Emoţionat.)* Aşa să ne ajute Dumnezeu, mântuitorul, ca să scăpăm ţara

de furnicaiul păgânilor!

(Baloş, Groza, MATIAŞ şi Liciu, care în tot timpul aprobă pe domn, se închină. Ceilalţi boieri stau în cumpănă.)

HATMANUL MIHU: Dar nu încăputăm nici 20.000, măria-ta.

PETRU RAREŞ *(emoţiunea creşte)*: Cum?... Atât să se fi sleit puterile Moldovei sau să fi săcătuit vlaga din voi? Cenuşă să fie amintirile vechii slăviri? Nu vă trageţi din Ştibor, din Cânde, din Dobrul, din Gangir, din Gotcă, din Dajbog, din Oană, din Gherman, din Boldur, din Arbore şi din Cărăbăţ năprasnicul? Sufletul lor să fi pierit înainte d-a muri şi să nu fi trecut nimic urmaşilor lor? Şi cu ei să se fi înmormântat credinţa şi mândria, aceste puteri pe care se sprijină neamurile care vor să trăiască?... A! nu vă închipuiţi că turcii vor cruţa hoiturile plecate în ţărână! Vor trece peste voi cum trec tătarii peste bătăliile pustiului! Vă vor robi, pe voi şi copiii voştri, şi cu femeile voastre vor împodobi haremurile de la Stambul! Vor arde casele voastre, vor dărâma cetăţile şi vor preface în geamii bisericile creştineşti în care s-au închinat părinţii, moşii şi strămoşii voştri!... De vă e teamă... vă voi arăta eu ce uşor e să mori în rândurile vitejilor!... D-aveţi altă socoteală... alta!... întoarce-vă-ţi, până mai e vreme, şi vă voi primi cu dragostea cu care domnul nostru Isus Hristos a primit oile cele rătăcite... Şi ce voiţi să fac eu?

HATMANUL MIHU *(abia îndrăznind)*: Ce vom face şi noi...

PETRU RAREŞ *(izbucneşte)*: Oh! a murit, a murit Petru Rareş!... Şi el n-a fost fratele lui Bogdan, n-a fost fiul lui Ştefan cel Mare, n-a fost strănepotul lui Alexandru cel Bun, nici urmaşul Muşatinilor! V-a minţit, v-a înşelat, şi voi, ca nişte copii, aţi crezut în basmele pe care vi le-a spus el...

VORNICUL GROZA: Măria-ta!

LOGOFĂTUL BALOŞ: Măria-ta!

PETRU RAREŞ: Aduceţi coroana cea cu cinci ramuri a Moldovei şi puneţi-o pe capul Hatmanului Mihu, şi cu ea în cap să cadă la picioarele padişahului!... O! căci vă cunosc aşa de târziu! *(Pune mâna pe sabie.)* Un zgârcit, un arbănaş,

un muieratic, o minte goală plină de întunecimi greceşti, un îngâmfat, un beţiv, un netot, un prost... o ceată de nimic... Unii fricoşi... şi-alţii... vânzători!

VORNICUL GROZA *(trage sabia)*: Vânzători?

PETRU RAREŞ: Ascultaţi!... Tu, hatmane, ai zis că Crasneş a plecat bolnav la moşie, că i-ai vorbit... Aşa e? Aşa e?...

HATMANUL MIHU *(plecând capul)*: Da...

PETRU RAREŞ: E, Crasneş a plecat tiptil din Suceava, mai sănătos ca mine şi ca voi... Tu, hatmane, n-ai voit să trimit pe doftor la el la moşie... Aşa e... Aşa e? *(Pune mâna pe sabie.)*

HATMANUL MIHU *(umilit)*: Da...

PETRU RAREŞ: Ştiţi de ce?... Fiindcă nu e la moşie!

VORNICUL GROZA: Dar unde e?

PETRU RAREŞ: La Soliman, să i se închine!

(Baloş, Groza, Matiaş, Liciu şi Trotuşanu scot un "a! a!" de scârbă.)

PETRU RAREŞ: Ascultaţi, în sfârşit... Hatmanul m-a părăsit pe când mă băteam cu leşii; s-a întors la Suceava; a stricat oastea peste care-l pusesem; a spăimântat-o şi i-a dat drumul, păstrând abia 2.000 din 10.000 de viteji şi de voinici. Şi astăzi a mai risipit încă 1.000, rămânând numai c-o mie sub zidurile castelului, toţi credincioşi şi juraţi să fie ai lui... *(Mihu vrea să tăgăduiască.)* Nu e aşa?... Nu e aşa?... Chelarul Hârea te-a auzit punând la cale cele ce-ai făptuit... *(Îl apucă mânia.)* Şi pământul nu se cască, să te înghită de viu? *(Petru Rareş trage sabia, o învârteşte pe deasupra lui Mihu, şi-l izbeşte la ureche. Mihu tresare şi pune mâna unde l-a izbit. Sângele-i curge.)*

MAI MULŢI BOIERI *(spăimântaţi)*: A! a!

PETRU RAREŞ: Cu sabia lui Ştefan cel Mare l-am crestat la ureche ca să se cunoască că nu e din neamul moldovenesc!... Ah! prieteni credincioşi... Moldova piere cu zile, căci boierii nu vor nici să biruiască, nici să fie biruiţi!

ACTUL V

Munţi înalţi, precipiţii[1] rupte; stânci rostogolite; nu e nici o cărare; masivul din faţă, pe alte masivuri. În fund se vede cerul albastru şi limpede, tăiat de ascuţişurile munţilor.

SCENA I

OANA, GENUNEA, HÂREA, pe masivul din faţă; spre dreapta, PETRU RAREŞ, dormind pe o stâncă c-un sucman sub căpătâi, cu sabia pe piept, cu opinci în picioare şi cu o pălărie de plăieş aruncată într-o parte.

GENUNEA: Doarme...
OANA: Somnul drepţilor...
HÂREA: Ş-al prigoniţilor.
GENUNEA: De patru nopţi n-a închis ochii...
HÂREA: De patru nopţi n-a închis ochii?
GENUNEA: De câte ori zicea: "Aici odihnim, ne-au pierdut copoii urma", ne aşezam jos, rupţi de oboseală, şi adormeam. Eu visam. Şi când visurile se încruntau, mă deşteptam... Unde e castelul? Unde e Corbea? Unde e domnul? Cine a suflat şi i-a risipit?... Vedeam pe domn, şi simţeam soarta neînduplecată şi pedeapsa noastră cumplită. Şi lacrimile-mi curgeau binişor, că de m-apuca suspinele, le sugrumam şi le îghiţeam în mine. Şi de amărăciunea lor, sufletul meu se otrăvea şi uitam, o clipă, pe cine plâng şi de ce plâng... Dar un glas ars mă trezea din această toropeală... "Plângi, Nunea?" Tăceam. Şi iarăşi: "Poţi să plângi? Eu nu pot." Întindeam mâna, şi el mi-o lua în mâinile lui. "Adormi, doamne!" "Dacă aş putea... Să nu deşteptăm pe ceilalţi." Nu mai zicea nimic. În întunericul nopţii două văpăi se stingeau şi s-aprindeau până se albea luceafărul dimineţii şi s-afunda în revărsatul zorilor...
OANA: Fiinţă nefericită, ş-aş fi putut să fiu cea mai feric-

ită!... Fata lui Ştefan ce Mare, fără să ştiu; când aflai, apuse soarele Moldovei... Sora lui Petru Rareş, fără să ştiu; când aflai, îl înghiţi surghiunul şi străinătatea... Dădaca nepotului meu; când ajunse mare, ucise pe soţul meu... După o viaţă întreagă, Petru se întoarse... Îi puseră coroana pe cap şi-l suiră în scaun. Şi acum, iată-l, flămând, însetat, izgonit şi întins pe piatră... Ah! spuneţi-mi, cât aş fi fost de fericită şi cât sunt de nefericită?

HÂREA: De care să-mi fie mai milă? De Oana, care suferă de lovituri adevărate, sau de Genunea, care îndură pe cele închipuite, ca şi cum ar fi adevărate? De Oana, care a albit în dureri, sau de Genunea, care abia a început durerile?

GENUNEA: De Oana mai mult, căci multe a suferit...

OANA: De Nunea mai mult, căci multe are să sufere...

GENUNEA: Eu sunt tânără şi pot răbda...

OANA: Eu sunt albă, nu mai am puteri, şi-n curând voi închide ochii... Eu sunt la sfârşitul şi tu la începutul necazurilor...

HÂREA: Duhul răzvrătirii, ca o molimă, de la boieri, la ţărani. Că zise domnul: "V-aţi săturat de mine, oameni buni? Să găsim altul mai norocos, dar nu vă lăsaţi să vă biruie, stând cu mâinile în sân." Şi prostimea, înteţită de cei de sus, răspunse: "Ci ca ho! că nu ne mai batem!"...

GENUNEA *(arătând pe Petru Rareş)*: Se învârti. Să nu-l trezim. Uitaţi-vă la el... Mâinile julite... cucuie pe frunte... Opincile sparte... În locul coroanei cu cinci ramuri, o pălărie de plăieş cât roata carului, în locul buzduganului domnesc, o ramură de fag cioplită din bardă... Doar sabia... pe care să puie o mână tremurătoare... şi în care încleşta pumnul lui de oţel d-odinioară... Cum şi-o strânge la piept... o odihneşte pe sufletul lui de viteaz!... Nu mai plânge, Oană...

OANA: Ştiu că nu-mi folosesc lacrimile... Aceasta am învăţat-o de demult...

GENUNEA: Şi eu o învăţ acuma şi parcă aş fi ştiut-o de când lumea...

---

[1]*Olah* — valah.

HÂREA: Or că ţi-i plânge pe cea dintâi durere, or că ţi-i plânge pe cea din urmă, lacrimile sunt deopotrivă de amari, de nu sunt prefăcute... Să nu se deştepte domnul...

GENUNEA: Odihna îi face bine...

HÂREA: Un om care s-a odihnit pe scaunul domniei nicăieri nu mai găseşte odihnă, ci pretutindeni puteri noi să-şi plângă norocul...

OANA: Eu nu blestem pe cei răi...

HÂREA: Dumneata eşti bună, doamnă...

GENUNEA: Şi cu ce s-alege din bunătatea ei?

OANA: Taci, Nunea, nu mânia pe Dumnezeu...

GENUNEA: Şi ce mi-ar mai face mânia lui?

OANA: Să nu dea Dumnezeu cât poate răbda omul...

GENUNEA: Mai mult n-aş mai răbda...

HÂREA: Şi ce-ai face, Nunea?

GENUNEA: Ştiu eu?...

OANA: Ea nu ştie şi e un mare bine... O! d-ar şti omul de mai nainte câte i se va întâmpla, omenirea s-ar stinge...

GENUNEA: Pentru doi mi-aş fi pus viaţa... Unul mă iubea pe ascuns, pe altul îl iubesc pe faţă... Unul mi-a mărturisit înainte d-a muri — şi n-am putut să-l scap — ş-o parte din inima mea mi-am îngropat-o alături... Pe celălalt îl iubeam ca o roabă în strălucirea lui de sfânt, şi ca o roabă, fără puteri, îl privesc odihnindu-se pe stâncă, ca un vultur căzut din lumina văzduhului... Eu am fost pripită... La mine durerea n-aşteaptă vechimea... *(Şi-acoperă faţa.)*

OANA: Mititica! Şi încotro logofătul Baloş şi Mogârdici?

Hârea: Se lăsară pe coastă la vale, cu ciutura, s-aducă apă de la un şipot ce ţâşneşte din munte...

GENUNEA: Hârea... vezi, nu vin?...

(Hârea se duce pe coasta din stânga.)

HÂREA: Iacă... vin... Logofătul Baloş înainte şi după el Mogârdici, apăsând pe piciorul stâng şi ridicând din umărul drept, parc-ar da brânci cuiva...

OANA: Mogârdici?... Minunat suflet!

GENUNEA: Şi vesel totdeauna...

HÂREA: E, de câte ori nu plânge pe ascuns... Şi te face să

zâmbeşti şi-atunci. “Ce, plângi, Mogârdici?” — “Ba vezi că nu!” “De ce?” “Mă întrebi de ce? N-am de ce? Mai bine mă omora Ştefăniţă când mi-era frică de moarte decât să nu mor când mi-e frică să trăiesc... De ce nu mă strânse de gât Maria cu mâinile ei ca buturile de porc!... Aş fi închis ochii... şi eah! *(scoate limba)* şi n-ajungeam să jelesc pe bunătat' de domn prin văgăunile săcuieşti”...

GENUNEA: Om de credinţă şi credincios...

SCENA II

OANA, GENUNEA, HÂREA, logofătul BALOŞ
şi MOGÂRDICI.

MOGÂRDICI: Sosirăm şi noi... Eu cu căuşul gol şi marele logofăt cu ciutura plină...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Până i-am luat-o din mână... A trebuit să-i spui că eu sunt logofătul Baloş şi el Mogârdici...

MOGÂRDICI: Miaşul Mogârdici, stăpâne... Şi d-a veni iar domnul de colo... maică, maică!

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ar fi vărsat-o pân-aici...

MOGÂRDICI: De ce?

LOGOFĂTUL BALOŞ: De... Şi el abia-şi târâşte piciorul...

MOGÂRDICI: Şi care ostaş se ţinea după mine?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Da, da, dar pe cal...

MOGÂRDICI: Este!... Î... că mă făcu mama într-o doară... Doarme domnul?... Să doarmă... îi face bine... Că de mă făcea mama deplin, întreceam şi pe Groza... Ea, ca femeie, s-a zgârcit d-un crac... Doarme domnul?... Las' să doarmă... A mai dormit domnul cu capul pe piatră, dar când se deştepta se simţea domn... Să nu se deştepte... *(Se dezbracă d-o haină.)* Ia să şezi dumneata, jupâneasă Oană, pe sucmanul ăsta... că de odihneşti oleacă, îmi trece şi mie...

OANA: Mulţumim, Mogârdici...

MOGÂRDICI *(se dezbracă şi de a doua haină şi rămâne în*

cămaşă): Şi dumneata, Nunea moşului, p-astălaltă...

GENUNEA: Mulţumim, Mogârdici, nu... Dumneata să rămâi în cămaşă?

MOGÂRDICI: De câte ori n-am rămas eu şi fără cămaşă... şi-mi era bine!... Şezi, te rog, că-mi ia cu mâna... Aşa... Uite, Nunea, când ne prinde din senin aceeaşi peişte, ne facem mai buni, mai deopotrivă, ca nişte fraţi, şi ajutorul oricui ne micşorează necazul...

GENUNEA *(arătând lângă ea)*: Şi dumneata colea...

MOGÂRDICI: Acolo, Nunea, acolo?

GENUNEA *(îi arată poala)*: Şi să pui capul aici...

MOGÂRDICI: Eu să pui capul acolo?

GENUNEA: Nu ne simţim ca nişte fraţi?

MOGÂRDICI *(şi râde şi se uită la Baloş)*: De...

LOGOFĂTUL BALOŞ: De ce nu?

MOGÂRDICI: Vrei să rămân într-o ureche?

Hârea: Te întorci şi p-ailaltă...

MOGÂRDICI: Aşa... să nu mai aud de nici una... Ce să facem? Să zicem că glumim şi noi...

OANA: Da, Mogârdici, da...

MOGÂRDICI: Că de s-o deştepta domnul ca ieri... ne trimite la urma noastră... Şi frigurile nu-l mai lasă...

GENUNEA: Ieri n-a dormit... şi de patru zile în şir...

MOGÂRDICI: Nu închidea ochii, Nunea?

GENUNEA: Ba da... ca să dormim noi...

MOGÂRDICI: Şi eu, care dormeam dus... Se cunoaşte ţăranul...

OANA: Ţăran, boier, un suflet este...

MOGÂRDICI: Dacă n-ai abur ca câinele de Mihu...

OANA: Dumnezeu să-i ierte păcatele...

MOGÂRDICI: Dumnezeu să facă una ca asta?... He, d-a veni iar domn... ăla de colea... Adu-l, Doamne... Să mă văz iar călare... şi de l-aş ierta... să fiu eu Mihu şi el Mogârdici.

(Petru Rareş se-nvârteşte şi scoate un geamăt.)

OANA: Ia!

(Sar în picioare şi se apropie de Rareş.)

GENUNEA: Visează... Aşa striga pe Cirimuş...
OANA: Omul de fapte cu visele s-a ales... Înainte, ce visa deştept i se izbândea, acum, ce visează în somn doar în somn să i se izbândească...
LOGOFĂTUL BALOŞ: Se scutură...
Hârea: Se deşteaptă...
MOGÂRDICI: Haiti!
PETRU RAREŞ *(se deşteaptă şi se uită în toate părţile)*: Unde sunt!
MOGÂRDICI: Stăpâne...
PETRU RAREŞ: Eu, stăpân?... O, nu mai stăpânesc nimic!... Ştiu unde sunt... Repede se-ntoarce faţa visului, de te prigoneşte urgia cerească!... Ce puţin dură arătările închipuirii ca şi domnia mea... Mi-e sete... o sete care nu se potoleşte...
OANA: Poftim, frate, căuşul cu apă proaspătă.
PETRU RAREŞ *(făcându-se că glumeşte)*: Nu tu, Oană, paharnicul Mogârdici...
MOGÂRDICI: Mă făcuşi paharnic?... *(Aparte.)* S-a odihnit... Să vedem... Ţine, doamne, potirul săpat în argint, cu o mireasă adormită şi c-un drac de copilaş şiret săgetând-o, pe care ţi-l trimise Ferdinand, craiul Ungariei şi fratele chezarului Carol...
PETRU RAREŞ *(ia căuşul şi soarbe)*: Apă rece, vorbe calde, inimă bună... Stai, Baloş...
LOGOFĂTUL BALOŞ: Să stau, măria-ta.
PETRU RAREŞ *(supărat)*: Hî, măria-ta!... Nunea, ce frumoasă eşti!
NUNEA: Aş, zici, măria-ta...
PETRU RAREŞ: Şi tu?
GENUNEA: Ce, măria-ta?
PETRU RAREŞ: Ce urâtă eşti, Nunea!
GENUNEA: Dacă, şi sunt roaba măriei-tale!
PETRU RAREŞ: Nu mai sunt robi de când m-am dezrobit de domnie...
MOGÂRDICI: Iar se-ncurcă iţele... Să m-amestec... Dormişi olecuţă...

PETRU RAREŞ: Dormii şi-mi pare rău că n-am adormit...
MOGÂRDICI: Hî-hî... cum nu? *(Încet.)* Ce uitătură are, şi ce glas, ca şi cum ar ieşi dintr-o peşteră... Mă zăpăceşte... *(Tare.)* Cerul fără pic de nori...
PETRU RAREŞ: Eu fără pic de putere şi tu fără pic de minte...
HÂREA: Cu Mogârdici ai dreptate, cu măria-ta...
PETRU RAREŞ: Măria-ta, Hâreo!
LOGOFĂTUL BALOŞ *(lui Hârea)*: Dă-te la o parte...
OANA: Mai odihneşte-te, frate... Drum lung şi greu...
MOGÂRDICI: Şi opincile, sparte... De două zile mă rog să le schimbe cu ale mele...
PETRU RAREŞ: De mi le-ai da fără să le scoţi din picioare, bine...
MOGÂRDICI: Să ţi le dau cu picioarele...
PETRU RAREŞ: Şi mâinile, şi capul... Să fiu Mogârdici sadea... N-aş mai avea vedenii... Ce striga bătrâna Docla când părăsii castelul?
LOGOFĂTUL BALOŞ: Nu ştiu, măria-ta.
MOGÂRDICI: O vraişte, că nu se mai auzea nimic... Eu, călare, cu sabia scoasă... "Loc, loc, dobitoacelor, că trece vodă"...
PETRU RAREŞ: Că fuge vodă... ah!
GENUNEA: Când trecui pe lângă ea, striga, ca scoasă din fire...
PETRU RAREŞ: E, e...
GENUNEA: ..."N-am să mor până nu s-o întoarce... Îl scapă pescarii, că e d-ai lor"...
PETRU RAREŞ (repede): Să îngrijiţi de Docla... Să n-o doară nimic!
MOGÂRDICI: N-ai grijă, măria-ta... Ce s-o mai doară?
PETRU RAREŞ: N-a zis ea, acum patru ani, că "mă voi întoarce şi biruitor şi biruit?"
MOGÂRDICI: Aşa e...
PETRU RAREŞ: Tu nu erai acolo...
MOGÂRDICI: A... a... Aşa e...
OANA: Parc-a zis...

GENUNEA: Da... da...

PETRU RAREŞ: Voi eraţi acolo... Şi cum mă-ntoarsei de pe Cirimuş?... O! dar e mai uşor să ghiceşti nenorocirile celui ma norocos om decât o clipă de fericire a celui bătut de urgia soartei!... Sunt o amintire din ceea ce am fost, şi-n curând se va şterge din minte orice amintire... Nu sunt pe munte, ci în fund, la poalele muntelui... Nu-l urc, căci m-am rostogolit din vârful lui... Am fost om, şi norocul m-a făcut şi mai om... Mă dor mâinile, picioarele, fruntea... Mâinile îmi tremură, picioarele abia mă mai ţin şi sub frunte nu mai am nimic!

GENUNEA: D-atâtea zile de când umbli prin munţi...

PETRU RAREŞ *(îl tremură frigurile)*: Mai mult voi simţiţi greutatea trupului meu... O! d-aţi cunoaşte şi pe aceea a sufletului meu!... Când pustiul mă împresură, eu nu mai eram!... Strângeţi-vă împrejurul meu, umpleţi golul, înmulţiţi-vă, că vin vedeniile deşarte şi mă turtesc fără milă!... Nunea, adu mâna ta...

GENUNEA: P-amândouă, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Şi tu, Oană...

OANA: Ţi-aş da fiinţa mea întreagă dacă aş şti că din nimicirea ei ai afla vro slabă mângâiere!

PETRU RAREŞ: Şi p-a ta, Mogârdici...

MOGÂRDICI: A mea? E cam roasă, şi cu bătături...

PETRU RAREŞ: De mult ce-ai bătut cu ea... *(Îi cată în palmă.)* Tu ai să mori de moarte bună...

MOGÂRDICI: Cu sabia-n mână şi pe cal... Hî-hî... Să mă slujească vlădica din Vad... Şi să mă plângă Maria din Feldioara, dacă n-or fi jelit-o alţii pe ea...

PETRU RAREŞ *(Genunii)*: Tu ai să te măriţi c-un spătar...

GENUNEA: Ca Şandru?... Oh!...

PETRU RAREŞ: Ba nu... c-un miaş de viteji...

GENUNEA: O! bietul Corbea!

PETRU RAREŞ: O, biată Nunea! Şi l-ai fi iubit?

GENUNEA: L-aş fi iubit!

PETRU RAREŞ: Cât de mult?

GENUNEA: Cât iubea el pe domn şi pe ţară!

PETRU RAREŞ: O! l-ai fi iubit mult... Hârea, un căuş de apă...

HÂREA: Poftim, doamne...

PETRU RAREŞ *(după ce bea)*: Mulţumim... şi să mulţumeşti şi tu maică-tei că te-a făcut om de credinţă... Eşti ca un paloş bun care nu cade din mâna pe care-a încăput... Baloş... *(Îl tremură frigurile.)*

LOGOFĂTUL BALOŞ: Măria-ta?

PETRU RAREŞ: Ce vrei?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ce vrea măria-ta.

PETRU RAREŞ *(se ridică pe coasta din dreapta)*: Eu?... Nimic... Ce vreau nu se poate şi ce se poate nu vreau... Vezi tu colo, departe, departe... cât cuprinzi cu ochii... şi mai departe... unde joacă zarea şi s-amestecă faţa cerului cu a pământului... şi mai departe... dincolo de Siret şi de Prut, până-n malurile Nistrului?...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Văd, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Ce vezi?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Trâmbe de dealuri şi câmpii ce se pierd în pustietăţi...

PETRU RAREŞ *(îl zguduie frigurile)*: Eu văd cetăţi, oraşe şi sate, dealuri şi văi, şi păduri şi codri, şi livezi şi ape prinse în opusturi[1], şi râuri slobode curgând în mare... şi corăbii cu catarguri înalte şi ascuţite, şi furnicai de oameni... şi de vite... şi, peste toate, soarele, apunând, întinde poleiul său uşor şi nemărginit! *(Oana şi Genunea pleacă capul şi plâng.)* Văd Moldova, Baloş, pe care am iubit-o, am apărat-o, am slujit-o, am înţeles-o în ce-a fost şi ce va să fie, căci sunt copilul unui viteaz zămislit în clipele de iubire cu Maria, soţia majerului Rareş... În mine sunt spetele Muşatinilor şi spetele norodului topite întruna... În mine au fost... Nu vezi un mormânt? Încotro te uiţi?... La mine?... Aci e sicriul gol... Acolo e sufletul meu, şi peste el toarnă ţărână şi-l acoperă de veci!... Oh! daţi-mi-l pe el şi mă luaţi pe mine! Din el aţi mâncat, v-aţi adăpat şi v-aţi îmbogăţit, pentru ce vă lepădaţi de el şi pentru ce-l batjocoriţi?... Ce-a fost lumină, şi putere de jertfă, şi de 'nălţare, ce-a fost vecinic acolo a rămas, în

prada năimiţilor, ce e slăbiciune, putregai şi trecător adus-am cu mine pe vârfuri de piatră uscată... Şi nu mi-aţi lăsat decât amintirea frumoasă a vremurilor mari, pentru ca să simt cât e de cumplită ruşinea căderii!

OANA: Măria-ta!

GENUNEA: Măria-ta!

MOGÂRDICI *(dându-şi cu pumnii în cap)*: Mai bine mă strângea de gât Maria...

LOGOFĂTUL BALOŞ: Olecuţă de apă, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Acum îmi dai apă? După ce m-am mistu-it? Ce-a rămas din mine? Câteva grinzi negre... Încolo, scrum... Ţi se pare c-ar mai ieşi fum? E cenuşă învârtită de vânturi... Am cap ca să port pălărie, iar nu coroană; am ochi ca să plâng, nu ca să văd; am mâini ca să mi le frâng, iar nu să poruncesc; am picioare ca s-alunec, iar nu ca să-ncalec; am umeri ca să anin sucmanul acesta, iar nu să port mantia domnească; vorbesc ca să-mi povestesc nenorocirile, iar nu ca să cârmuiesc oştile şi norodul; şi am sabie nu ca s-o trag, ci ca să sprijin pe ea hoitul netrebnic al copilului lui Ştefan cel Mare.

MOGÂRDICI: Lasă-te jos puţintel, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Nu sunt destul de jos? Cât să mă pogor? Că d-ar încăleca munţii unii peste alţii şi eu aş încăleca pe deasupra lor, tot m-aş simţi adâncit în pământ, cât ar fi de la pământ până la vârful munţilor!

MOGÂRDICI: Să te odihneşti, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Să se odihnească cine trăieşte, morţii n-au nevoie de odihnă!... *(Genunea, plângând, îi sărută mâi-nile.)* Tu?... Săruţi închipuirea ta sărutând mâinile care împărţeau pieirea şi binefacerile!

GENUNEA: Ş-acum mă mângâie ca şi altădată...

PETRU RAREŞ: Crezi tu?

GENUNEA: Cum cred într-unul Dumnezeu cel de o fiinţă şi nedespărţită!

PETRU RAREŞ *(iluminat)*: Căci eu purced de la tatăl, şi cine e împotriva mea împotriva lui este, şi tatăl e viu, şi cine mă izbeşte, izbeşte pe tatăl, şi cine izbeşte pe tatăl ridică mâna împotriva neamului, şi mâna i se usucă şi cade-n ţărână...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(cu lacrimile în ochi)*: Stai, măria-ta!

PETRU RAREŞ: Cum de nu s-au uscat mâinile lor ridicate împotriva mea, şi-a tatălui meu, şi-a străbunilor mei?... Oh! am friguri, Oană... Friguri, Genunea... Aici ne vom despărţi...

MOGÂRDICI: Şi eu să rămân singur?

PETRU RAREŞ: Cine? tu sau eu?

MOGÂRDICI: Şi eu, şi măria-ta... Şi unde să mă duc şi un' să te duci?

PETRU RAREŞ: Tu încolo şi eu încoace... Tu-n Moldova şi eu în secuime. Tu să mănânci azimă caldă, frământată cu apă de la fântâna din Suceava, şi eu, de-oi mai fi, să rod pâinica uscată a străinului, muiată cu lacrimile mele amari!

GENUNEA: Să mă despart? Niciodată!... Când te-i despărţi măria-ta de sabie...

(Petru Rareş o priveşte lung şi face o mişcare din cap ca şi cum ar zice "bine".)

PETRU RAREŞ: Uf! mi-e cald!... Vă sunt domn or umbra caraghioasă a fostului domn?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Ne-ai fost, ne eşti, ne vei fi!

Petru Rareş: Aşa.. Suntem la sfat... Tu, Baloş, ce să fii? Ce eşti, afară dacă nu mi-ai lua locul... A! grozav te-ai păcăli!... Tu să-mi fii spătar...

MOGÂRDICI: Eu? Spătar şchiop?

PETRU RAREŞ: Tu, Oană, vornic... Tu, Genunea... logofăt e tat-tău... să fii hatman şi portar al Sucevei...

GENUNEA: În locul lui...

PETRU RAREŞ: Da...

GENUNEA: Mai bine ostaş ca hatman...

PETRU RAREŞ: Ostaşii nu intră-n Sfat...

GENUNEA: Paharnic...

PETRU RAREŞ: Prea bine, paharnic... Înainte de Sfat... Paharnice, dă-mi un pahar de Tokai...

GENUNEA *(îi dă cu milă căuşul cu apă)*: Poftim, măria-ta!

PETRU RAREŞ *(gustă)*: Vinul tău e apă goală, şi paharul tău e de lemn scobit ca jghiabul din care s-adapă vitele. Apa ta e vie şi răcoritoare şi căuşul miroase a brad proaspăt de

lângă Suceava! Niciodată apa n-a fost mai bună ca cel mai bun vin, şi căuşul mai frumos lucrat ca cornul de aur al chezarului, căci nici un stăpânitor al pământului n-a fost slujit de un paharnic c-o inimă mai bună, c-un chip mai luminos şi c-o mână mai fermecătoare... Ah!... e cald... am căldură...

GENUNEA *(rugător)*: Spală-te pe obraji, măria-ta... eu îţi torn...

PETRU RAREŞ: Tu?... Toarnă-mi... *(Se spală.)*

GENUNEA: Şi pe gât, pe după urechi... aşa...

PETRU RAREŞ: Dă-mi, paharnice, un ştergar cu marginile alese-n fir de aur...

GENUNEA *(caută)*: Nu găsesc, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Nu e un ştergar în tot castelul Sucevii?

GENUNEA *(îşi ia broboada de la gât)*: A! am găsit!

PETRU RAREŞ *(se şterge)*: Nici smirna, nici tămâia din Arabia n-ar mirosi aşa de aromitor ca ştergarul tău, paharnice... Miroase a fân cosit... Ah! miroase a Moldova! *(Îl trec lacrimile.)*

(Toţi plâng.)

GENUNEA: Fie-ţi milă...

PETRU RAREŞ: Aş vrea să vă fac să râdeţi... O! mi-e milă de voi! Soarta nemiloasă mă face că oriunde m-oi întoarce să storc lacrimi... De n-aţi fi aici, din stâncile reci ar ţâşni lacrimi fierbinţi!... Să deschidem Sfatul... Despre ce e vorba?

OANA: Să fim cu tine, frate, ori să te lăsăm singur în pustietăţile acestea?

PETRU RAREŞ: A! da! Sfatul a început... V-aţi spus părerea... Să mi-o dau şi eu p-a mea... Baloş, ca mai mare şi mai vechi în Sfat, ce trage părerea domnului?

LOGOFĂTUL BALOŞ: E hotărâtoare.

PETRU RAREŞ: În orice pricină?

LOGOFĂTUL BALOŞ: Totdeauna.

---

[1]*Josean* — locuitor al |[rii de Jos, dup[vechea]mp[r\ire administrativ[a Moldovei.

PETRU RAREŞ: Aţi auzit? *(Toţi pleacă capul în jos.)* S-apucaţi încolo şi încoa!... A! să mai văd Moldova o dată înainte d-a mă despărţi... *(Se ridică mai sus.)* Da, văd fumurile din hornurile colibelor înălţându-se spre cer, aud doina spusă din frunză şi talanca turmelor ce se întorc de la păşune, dar nici săbiile să lumineze ca fulgerul, nici săgeţile să piuie aruncate din arcuri, nici lăncile grele ale iunacilor, nici coasele gloatelor amorţite nu mai aud!... Peiştea s-a întins în locul strigătului de biruinţă!... Căci mi-aţi umilit Moldova să n-o mai cunosc!... Care din două mă zguduie aşa de straşnic: râvna de a domni, ori iubirea de ţară?... Ah! aş vrea să fiu vornic, spătar, căpitan, sutaş... ostaş să fiu, numai să fiu în Suceava!... Şi nu sunt nimic... nimic... nimic!... Un biet bătrân cerşind adăpost munţilor, o podoabă închipuită de om în care sălăşluia un suflet tare, ce rătăceşte pe trâmbele albăstrii şi se pierde-n pâclele pustietăţilor! ...D-acum, Doamne, fă ce vrei cu mine! *(Cade în genunchi, şi toţi ceilalţi. Se roagă încet.)* Sculaţi-vă. Am zis rugăciunea, mulţumind Celui-De-sus de harurile ce-a trimis asupra noastră... Şi buzele au minţit, obişnuite să spuie adevărul... Şi tu *(îşi ia sabia)*, care ai desfăcut calea biruinţei sub trei domnii *(o sărută)*, piei în prăpastie, slugă credincioasă! *(O aruncă în prăpastie.)* Din negurile unde te-ai dus va ţâşni apa bolborosind poveştile trecutului, şi urmaşii, auzindu-le, vor crede c-aud basme!... S-a dus şi ziua de azi, şi nu ne-a fost mai uşoară ca ziua de ieri... Soarele a apus... Întunericul se lasă... Să-mi iau rămas bun de la voi... Să mă iertaţi... O! O! Oană! Nunea! Ce, plângeţi?... Ah! veniţi încoa... să vă sărut. *(Îl trec lacrimile.)* E, e... va trece... *(Le sărută.)*

OANA: Să te duci sănătos şi să te-ntorci sănătos, frate!

PETRU RAREŞ *(sărutând pe Genunea)*: Cum, tu nu-mi spui nimic?

GENUNEA *(o îneacă plânsul)*: Nu pot... oh! că nu pot...

PETRU RAREŞ *(lăcrimând)*: Ar trebui să fiu de piatră... Baloş... *(Îl sărută.)* Să ne vedem sănătoşi dacă ne vom mai vedea...

LOGOFĂTUL BALOŞ *(plângând)*: Ne vom vedea, ne vom vedea, măria-ta...

PETRU RAREŞ: Hârea... Mogârdici. *(Îi sărută.)*

MOGÂRDICI: *(îşi şterge lacrimile)*: Poi, poi, pe mine nu mă iei?... Să se ducă ei încolo şi noi încoace... Da, da, măria-ta, că tot aruncaşi sabia în prăpastie... Să-ţi fiu eu sabie... De ce nu?... Că mie mi-a spus o ţigancă din ghioc... "Ei, că tu ai s-ajungi sabia domnului"...

PETRU RAREŞ: Ai s-ajungi, dar n-ai să fii, ai ajuns, dar nu eşti...

MOGÂRDICI: Noapte... scorburi... cerbi... urşi... şi ursul e-al dracului, deşi e fecior de popă...

PETRU RAREŞ: Ei, şi dacă ar fi urşi?

MOGÂRDICI: Măria-ta te-ai face mort şi eu viu... Ursul nu mănâncă mortăciuni...

PETRU RAREŞ: Mort sunt între vii... Destul, Mogârdici... *(Îl sărută.)*

MOGÂRDICI: Păi, păi, eu nu te-am sărutat...

PETRU RAREŞ: Sărută... Nu miros a pământ?... Vecinica mea pomenire!

GENUNEA *(o podideşte plânsul)*: Ah! măria-ta...

PETRU RAREŞ: Nunea, ce e, Nunea?

GENUNEA: Când s-o crăpa de ziuă şi s-or stinge stelele, voi pândi luceafărul meu de dimineaţă şi-l voi ruga să ne-ntoarcă printre stelele noastre pe luceafărul nostru dătător de viaţă şi de lumină...

PETRU RAREŞ: În genunea apelor întinse şi fără fund se frânge faţa luceafărului scânteietor... Vin vânturile, şi apa se încreţeşte, şi faţa luceafărului tremură, se rupe-n jos şi se duce, se duce nesfârşit... Apa se tulbură, talazurile cresc, şi luceafărul nu se mai vede... D-aş fi stat eu oglindit în inimile tuturor ca în inima ta, Genunea, nici o vijelie nu m-ar fi smuls din inima Moldovei *(O sărută.)* Du-te... Duceţi-vă... Şi luaţi seama la brazii pe care i-am însemnat eu... Să nu vă pierdeţi...

Logofătu Baloş: De noi te îngrijeşti?

PETRU RAREŞ: Eu sunt pierdut.

(Se despart şi pleacă.)

SCENA III

PETRU RAREŞ, singur.

PETRU RAREŞ *(pleacă încet)*: Se rupse şi firul de paianjen care mă mai lega de Moldova... Singur, singurătăţii... Descurca-voi drumurile ce duc la Ciceu?... Ş-acolo ce m-aşteaptă?... Doi copii mici şi biata mea soţie... Cum ridici şi pogori, Doamne, din nimic la mărire şi din trufie la umilinţă! *(S-aude un zgomot.)* A!... Cruţă-mă, mântuitorule, să nu simt frica de oameni şi de fiare! Sunt fără apărare... Pe paloşul bătrânului Ştefan nimeni nu va mai pune mâna... A!... Da... mi-e frică... mi-e frică... cu toate că nu mai am la ce să mai ţin... Ş-aş fi jurat că nu voi cerca această ruşine... *(Se năruie pietrele-n depărtare.)* Ce-o fi?... A, orice-ar fi... *(Punând piciorul p-o piatră, alunecă şi cade. Nu se mai vede. S-aude dintre brazi.)* O! mi-e frică şi să tac, şi să strig! *(Vine repede pe al doilea picior de munte.)* Cine e? Ce vreţi?... Aud şoapte!...

SCENA IV

PETRU RAREŞ şi cinci pescari.

ÎNTÂIUL PESCAR: Cine eşti? Şi ce vrei?

PETRU RAREŞ *(spăimântat)*: Tu ce vrei? Tu cine eşti?

ÎNTÂIUL PESCAR: Om bun... *(Se apropie.)*

PETRU RAREŞ: Poţi să fii bun şi de departe...

ÎNTÂIUL PESCAR: Cum tremură!... N-am la mine decât cuţitul ăsta... De ce te sperii?

PETRU RAREŞ: Cuţitul?... În mâinile tale ar fi o primejdie, în mâinile mele, un fir de iarbă...

ÎNTÂIUL PESCAR *(i-aruncă cuţitul)*: Na, ţi-l dau dacă ţi-e frică...

PETRU RAREŞ: Mi-l dai?... Se vede că eşti om bun...

ÎNTÂIUL PESCAR: Nu ţi-am spus?... Dar tu cine eşti?

PETRU RAREŞ: Sunt o pâlpâire din soarele Moldovei, care s-a stins... o surcea care n-a sărit departe de buştean, un biet creştin care a fost un stăpân straşnic...

ÎNTÂIUL PESCAR: Aveai voloace şi măji multe...

PETRU RAREŞ: Ce măji?... Sunt maje, şi mama a avut multe maji...

ÎNTÂIUL PESCAR: Pe legea mea... nu înţeleg nimica, verişcane.

PETRU RAREŞ: Nici eu nu-nţeleg... De ce mă-ntrebi de măji?

ÎNTÂIUL PESCAR: De, ca pescarul... În ce-aş preţui stăpânirea pe care ai pierdut-o?

PETRU RAREŞ *(încremenit)*: Tu eşti pescar?

ÎNTÂIUL PESCAR: Da, pescar... De ce te minunezi?... Suntem aci vro cinci...

PETRU RAREŞ: Sunteţi pescari?

ÎNTÂIUL PESCAR: Suntem, vezi bine...

PETRU RAREŞ: Dacă sunteţi pescari, ce căutaţi pe vârful muntelui?

ÎNTÂIUL PESCAR: Păi, aci, puţin mai la vale, e un iezer în munte, şi pescium şi noi mrene şi ţipari...

PETRU RAREŞ *(cu bucurie)*: Sunteţi pescari?... O, Dolca, şi eu niciodată n-am crezut în vedeniile tale!

ÎNTÂIUL PESCAR: Ce bucurie te prinse fără veste... Ciudat om trebuie să fii!... O! şi eşti sângerat la mână, şi lovit... Cine să fii dumneata?

PETRU RAREŞ: Sunteţi moldoveni?

ÎNTÂIUL PESCAR: După lege şi după limbă tot aia am fi... dar noi suntem ardeleni... Iacă crucea... O facem ca ei...

PETRU RAREŞ: Cheamă-i încoa...

ÎNTÂIUL PESCAR: Să-i chem... Mă!... uiu-iu... Veniţi încoa... cu d-ale gurii... mă...

PETRU RAREŞ: Da, că sunt hămesit de foame...

ÎNTÂIUL PESCAR: Ai mânca ce-om mânca şi noi... pită rece... peşte fript...

PETRU RAREŞ: Ce-o da Dumnezeu...

ÎNTÂIUL PESCAR: Ei, că după veşmântul ăl de desupt... ai fi om de obraz...

PETRU RAREŞ: Am fost!

(Vin şi ceilalţi patru pescari cu merindele pe care le aşează jos.)

ÎNTÂIUL PESCAR: Iacă, mă, un om rătăcit pe munte...
AL DOILEA PESCAR: Bună seara, vere...
PETRU RAREŞ: Mulţumim dumneavoastră, vere.
AL TREILEA PESCAR: Mâine, când s-o albi de ziuă, ne-o fi şi el de vrun ajutor...
AL PATRULEA PESCAR: Stai jos, ce nu stai...
AL CINCILEA PESCAR: Iacă, aşa, ca mine...
PETRU RAREŞ: Cam ce să prindeţi voi pe peşte?
ÎNTÂIUL PESCAR: E, acolea, nişte oameni sărmani... Cât să ne înţolim şi noi... mai cu coatele rupte, mai cu opincile sparte... Ce să facem?
PETRU RAREŞ: Ştiţi voi cât face un galben?
AL DOILEA PESCAR: Ei, ştim... Da' dracu l-a văzut?
PETRU RAREŞ: Îl cunoaşteţi dacă l-aţi vedea?

(Pescarii fac ochii mari.)

AL DOILEA PESCAR: Eu, nu...
AL PATRULEA PESCAR: Eu, mă... c-am văzut, patru, l-alde popa Dima din Vărcăuţi...
PETRU RAREŞ: Era ca ista?
AL PATRULEA PESCAR: Ca ăsta... tocmai... leit-poleit!
ÎNTÂIUL PESCAR: Să-l văd şi eu...
AL TREILEA PESCAR: Şi eu...
AL DOILEA PESCAR: Ad' şi mie... Î-î... frumos ban... şi e de aur!
PETRU RAREŞ *(scoate o pungă)*: A voastră e toată, de mă-ţi trece, fără să mă simtă nimeni, până la castelul baronului Feldici... Sunt şaptezeci...

(Pescarii rămân cu gurile căscate.)

ÎNTÂIUL PESCAR: Şaptezeci?
AL PATRULEA PESCAR: Doamne, Doamne, Doamne... *(Se închină.)*
PETRU RAREŞ: Oameni buni, eu sunt Petru Rareş, până ieri voievodul Moldovei şi-al secuimii.
ÎNTÂIUL PESCAR: Petru-voievodul?
AL DOILEA PESCAR: Cel care spăimântă Braşoul?
AL TREILEA PESCAR: Cel care... *(Pescarii cad în genunchi*

înaintea lui Petru Rareş.)

ÎNTÂIUL PESCAR: Iartă-ne, măria-ta, iartă-ne...

PETRU RAREŞ: Nu mi-aţi greşit cu nimic... De ce să vă iert?...

Întâiul pescar: Te trecem, şi n-are să ştie nici cucul... Te dezbrăcăm pe tine *(arată p-al treilea pescar)* şi îmbrăcăm pe măria-sa... Îi punem în spinare o maje... Şi-l trecem...

PETRU RAREŞ: Mulţumescu-ţi ţie, Împărate ceresc, că ai aprins soarele, să se coacă grâul... luna, să străbatem cărăruşile... stelele, să împodobească cerul... şi o rază de nădejde în sufletul oropsitului tău rob Petru, feciorul Rărşoaiei ş-al lui Ştefan cel Sfânt!

Cortina

SULTĂNICA

lui *Dinu Radu Golescu**

I

D-a stânga Râului Doamnei, razna de satul Domneşti, să vede o casă, albă ca laptele, cu ferestrele încondeiate cu roşu şi albastru. Pervazurile uşei — curate ca un pahar; prispa din faţă — lipită cu pământ galben; pe creasta casei, d-o parte şi de alta, scârţâie, la fitece bătaie de vânt, două limbi de tinichea, aşezate pe două goange cât gâgâlicea. Curtea, îngrădită cu nuiele de alun; hambar de fag, obor de vite şi grajd pus la pământ pe patru tălpoaie groase.

Ast cămin fusese odinioară cu rost pe când trăia jupân Kivu. Fusese chiabur răposatul, dar biata Kivulească, rămasă singură, ca femeia, a luptat cu inima, iar nu cu gândul. S-a prăpădit cu firea, că Sultănica ajunsese fată mare.

Dar când e să-i meargă rău omului, pe orice-o pune mâna să sparge.

De câte ori n-o podideau lacrămile pe biata bătrână, privind acareturile mari, dar pline de sărăcie şi de pustiu... Nu cerea de pomană... da‘ şi viaţa de azi până mâine viaţă e, or foc?

Doi juncănaşi, o vacă, doi cârlani, zece oi, ş-un berbec e sărăcie lucie la o vatră de care alt‘dată ţineau opt perechi de

*Coleg de liceu cu care Delavrancea a locuit]n aceea=i cas[la Paris. Dinu Golescu este fiul lui Radu Golescu-Catan[— la rândul s[u — fiul lui Iordache Golescu, fratele lui Dinicu Golescu. Iordache Golescu are meritul de a fi contribuit la]ntemeierea =colii lui Gh. Laz[r de la Sf. Sava.

boi ungurești, șase vaci cu ugerul cât căldarea, nouă cai iuți ș-o turmă de oi, ce umplea valea râului de behăit când coborau dinspre munte.

II

E începutul lui decembrie.

A dat Dumnezeu zăpadă nemiluită; și cade, cade puzderie măruntă și deasă, ca făina la cernut, vânturată de un crivăț, care te orbește. Mușcelele dorm sub zăpadă de trei palme. Pădurile, în depărtare, cu tulpini fumurii, par cercelate cu flori de zarzări și de corcoduși. Vuiet surd se încovoaie pe după dealuri și se pierde în văi adânci. Cerul e ca leșia. Cârduri de corbi, prididite de vânt, croncăie, căutând spre păduri. Viscolul se întețește. Vârtejele trec dintr-un colnic într-altul. Și amurgul sărei se întinde ca un zăbranic sur.

Râul Doamnei, umflat, curge repede, cu un vâjiit mânios înecat în glasul vântului, și izbește sloiuri mari de gheață și butuci groși de meterezele podului.

Arar se vede pui de om trecând prin sat. Pârtia e acoperită. Abia se zăresc poteci ca de lățimea unei lopeți.

Cea mai îngrijită leagă cârciuma de primărie.

Lumini gălbui de văpaiță joacă prin geamurile câtorva case. Vremea rea a amorțit satul, îndeobște zgomotos. Numai în bătătura Hanului Roșu hamăie răgușit doi dulăi de câini.

În cârciumă e arababură mare. Firitiseală nepomenită ține nea Nicola Grecul, cu fruntașii satului, de ziua sa.

O dată pe an e Sf. Nicolae.

În ușa prăvăliei stă un țăran nalt, spătos, cu fața conabie ca sfecla; uneori scutură din cap, râde și îndrugă singur.

— Așa e omul... un ciocan, încă unul ș-al treilea, până ajungi la tinichea... d-acolo-ncolo... Dumnezeu cu mila... torni, parcă torni într-o pârnaie... Dar Sanda ce-o să zică... Că mi-a dat Sfântul muiere harnică, dar rea, topenia pământului!...

Înlăuntru s-aud ciocneli de pahare, bușeli de călcâie și

zbârnâitul otova al cobzarului. Trăgeau chindia de curgea ţărâna din pod. Apoi, când să mai muia jocul, numai ce-i auzeai pe toţi, care mai de care:

— Hai să ne fie de bine, nea Nicola... La mulţi ani cu spor şi sănătate... Cinstit socru mare...

— Suge, suge, că doar nu te-a îmbătrânit calea bisericii...

— Mai trage-i, părinţele, o leturghie...

— Să te văz, logofete, care pe care...

Fitecine cu ale lui. La nea Nicola veselie, la alţii obide. Unii abia aşteaptă Ignatul să-şi taie grăsunul cât malul, alţii abia au mălai de gură. Că cine a făcut lumea, cu deşertăciunile ei, la unii tună şi fulgeră, iar pe alţii îi înbuibă cu norocul, ca pe curcani cu nuci.

III

Aşa înţelenise, de pustia de vreme, mai tot satul; şi aşa, hangiul venetic, bogat putred, serăsfoia în duhoarea de ţuică şi vin, pe când mama Stanca Kivuleasa sta mâhnită la gura sobei, mângăindu-şi odorul pe obraji. Sultănica aţipise cu capul în poala mă-sei.

Odaia e deretecată de ţi-e drag să te uiţi la ea. Pe pat o scoarţă aleasă în fel de fel de migălituri. Pernele, cu feţe de cuadrilat. Pe lacra de sub icoane, două plapămi groase.

Spre răsărit, trei icoane muscăleşti, roşii ca para focului. Toţi sfinţii se aseamănă ca două picături de apă. Toţi au ochii din trei linii, nasul dintr-una şi gura din două. Cât despre sf. Gheorghe, călare p-un cal cu gâtul de cocostârc, tot omoară şi nu mai omoară un balaur de pe tărâmul celălalt. Mai jos de icoane arde candela.

Toate cele sfinte sunt înconjurate cu mănunchi de busuioc şi siminoc, din Vinerea Patimelor, strâns legate în vlăstar de salcie de la Florii.

Focul pâlpâie. Câteodată pocneşte de-aruncă spuza în sus.

Şi Sultănica deschide repede nişte ochi ca pruna de mari. Şi mama Stanca, ferind-o de scântei, îi zice încetinel: “Dormi, puiul mamei, dormi!”

Sultănica strecură, printre genele ei de catifea, două lacrimi. Una se întinse pe obraz, iar alta îi încreţi gura.

Fata Kivului e cum arar se mai află sub soare. Chipul ei parc-ar fi zugrăvit: alb şi cu două răsuri pe obraji. Ochi negri ca mura, frumoşi de pică, dar când îi încruntă, te sperie cantunericul. Părul lins, cu unde albăstrui. Să poartă cu tâmple. Aşa a apucat de la mă-sa, şi mă-sa de la mă-sa, obicei adus de pe obârşia Ialomiţei, unde nu se ştia de creţuri şi colţişori.

Sultănichii îi este dragă curăţenia ca lumina ochilor, că chiar de n-ar avea sprincenele trase ca din condei şi buze rumene ca bobocul de trandafir, tot n-ar da cu foiţă şi cu muc de lumânare.

Când merge, saltă puţin şi se mlădie. Trup omenesc de n-ar fi, s-ar frânge.

Multe capete a sucit. Mulţi ochi au jinduit-o. În horă fură toate privirile, şi ea s-aprinde d-ai crede că se topeşte.

Şi ce vâlnic, şi ce naframă, şi ce cămaşe de borangic, galbenă ca spicul şi subţire ca pânza păianjenului, încât i se simte tot sânul, pietros ca poama pârguită, cum se bate când abia răsuflă de osteneală.

Să crape de căldură, nu-şi sumete mânicuţele în faţa flăcăilor. Să se îmbrebenească ea cu gălbenele şi bujori, cu creiţe şi cu ochiu-boului? Nu scrie la dânsa aşa ţigănie. He, arareori, numai ce-o vezi cu câte-o brânduşe în păr, ori cu doi-trei didiţei între betele ce-i încolăcesc mijlocul de patru ori.

La şezători s-a dus o singură dată de când e fată mare, dar de atunci să nu-i mai pomeneşti: “Cui îi arde de zbenguit e săritoare pentru aşa treabă“. Că până se coace dovleacul în sobă, câţiva flăcăi dau iama prin fete. Le mai ciupesc, le mai sărută de le scot ruji în obraz. Ba unora le ia or betele, or spilca, or năframa, şi duminica, la horă, până să li le dea, le snopesc o toană pe după şura din spatele hanului. Unii mai împeliţaţi numai ce-i auzi: “Sări, cutăriţă, de suflă în ăl foc!” Şi când biata fată stă-n genunchi, suflând din băirile inimii, odată îi dă brânci şi cade pe spate.

Sultănica e leită-poleită răposatului. Când se aprinde, nu te poţi apropia cale d-o poştie. Când vrea ceva, vrea, nu se încurcă. De să mânie, nu mai vede înaintea ochilor.

Într-o zi, la sapa porumbului, cine ştie ce i-a năzărit că, cu toate rugăciunile mă-sei, n-a voit să mănânce din zori până la amurg şi n-a lăsat sapa din mână până n-a căzut ruptă de osteneală. A dus-o biata bătrână mai mult moartă decât vie acasă. A doua zi, când s-a dezmeticit ş-a văzut pe mama Stanca la capul ei, galbenă ca turta de ceară, cu părul alb şi ciufulit, cu ochii traşi de durere, a sărit la gâtul ei şi, fără să zică nici pis, a început s-o sărute şi p-o parte şi pe alta, până-a podidit-o un plâns d-a muiat un ştergar întreg-întreguleţ.

Unele mai isteţe din sat au împrăştiat zvonul că ar cam suferi de vrun farmec.

De harnică, harnică, n-are cum mai fi! Unde pune mâna, Dumnezeu cu mila! Sare din vârful stogului şi cade ca un fulg. În argea nu i se văd mâinile. Când toarce, mănâncă caierul. De cinstită, nu e obraz mai curat. Când Ioniţă Rotarul, om chipeş şi hazliu, s-a încercat s-o sărute, a sărit parc-ar fi călcat pe coadă de şarpe şi, în mijlocul flăcăimii, i-a strigat:

— Mi-aş tăia obrazul, dar ţi-aş tăia buzele!

IV

Ce punea satul în nedumerire, şi mai vârtos p-ale ce cată nod în papură, e când apucă lumea în cap şi trece nouă hotare.

Numai ce-o vezi, la revărsatul zorilor, că o ia rara-rara, prin fâneaţă. Galbenă, cu cearcâne vinete în jurul ochilor, merge ce merge, şi se opreşte la vrun deal, la vrun pârău. Ascultă neclintită un ceas, două. Vântul bate holdele. Izvoarele dau d-a dura petricelele din matcă şi le sună ca pe

nişte zurgălii auzite din depărtare.

Apoi culege flori şi le azvârle, până ce i se aprind obrajii şi se trezeşte ca dintr-un somn adânc. Ochii îi sclipesc ca oţelul învârtit la soare.

Joiţa Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare cu capul rezemat de crucea din creştetul muşcelului ce desparte apa Vâlsanii de Râul Doamnei, privind, ca dusă de pe lume, la roşeaţa apusului.

Obosită de gânduri, se întorcea spre casă cu căutătura-n jos, cu un nod în gât, cu gura friptă de sete. Şi de întâlnea vrun izvor, bea până i se oprea răsuflarea. Apoi, făcând mâinile căldăruşe, le umplea cu apă rece ca gheaţa şi limpede ca diamantul, pe care ş-o arunca în obraji.

Da‘ să te ferească Cel-de-sus de gura satului şi de pizma celor vinovaţi şi răi!

N-avea să scoată capul în lume Sultănica, ea, care, de bună ce era, ş-ar fi dat şi dumicatul din gură, că începeau şuşuitul şi ponoasele.

Câte-n lună[1] şi-n soare-i scorneau.

— Sultănica, frumoasă? Aida-de!

Mai bine îşi pune gâtul pe tăietor Ilinca, ciupita de vărsat.

— E o fudulă, o luată din Iele, n-are toate sâmbetele. Când umblă, calcă-n străchini. Numai nevastă ca toate nevestele n-o să fie Sultana aia, zicea la fântână, la horă, la şezători fata Ciauşului. Ce are neica de nu i-a primit peţitul? Au nu e voinic? Or e beţiv, stricător de case, zurbagiu? Au n-are de pe ce bea apă? He, he, fata proastă şi ţâfnoasă dă norocului cu piciorul. Da‘ de, om sărac şi cu nasul în sus... Ştie Dumnezeu ce face!

Şi flăcăii, mai toţi, o luaseră în nume de rău. Nu, că de ce să fie aşa de mută? De ce să fugă de toţi parc-ar fi râioşi? O fată mare se mai lasă ba la un sărutat — că d-aia are gură dulce — ba la un giugiulit — că d-aia are sân cu drăgănele. Şi ştii, cum e omul, din una într-alta, se îngroaşe gluma, şi căpătuiala vine, că moş popa ce-aşteaptă? Să dezlege dorul

[1] }n textul de baz[: *lume*; corectat cf. ed. anterioare

după pofta inimii. Altfel[1] cântă cucul pe fată bătrână şi rămâne moşoroi fără soboli.

V

S-auzea, în depărtare, chiuit de danţ şi pocnete de pistol la nea Nicola Grecul.

Vântul vuia de te lua groaza. Măzărichea răpăia în fereastra mamei Stanchii.

Sultănica ridică capul din poala mă-sei. Se alipi de bătrână. O cuprinse pe după gât cu braţele rumenite de dogoarea focului şi privi lung în chipul ofilit al bătrânii.

Buzele mamei Stanchii tremurau. Multe îi treceau prin cap şi multe prin inimă când grecoteiul se desfăta.

— Mamă, mamă, grăi bătrâna, moş popa, când spune din *Vanghelie*, cică să rabzi şi iar să rabzi... Aşa e, părinţele... aşa e... că Mieluşelul Domnului a răbdat scuipat, bătaie şi răstignire... Dar când mă gândesc la răposatul ş-auz chiuitul caţaonului, mă podidesc lacrămile, Sultănica mamei, şi blestem din suflet, doară de l-o ajunge mânia Domnului!

Sultănica strânse vătraiul de-i zbârnâi în mână.

— Nu mai pot, grăi iar bătrâna, nu mai pot să-mi târăsc zilele, când mă uit la tine şi nu ştiu pe ce mâini o să cazi... Aveam şi noi, pe vremea Kivului, rod şi vite cu duiumul; pătulele gemeai de pline; bătătura nu mai încăpea de vite şi lighioi. Mugeau de zguduiau casa vacile. Şi ce te pomeneai că se aruncau pe răsfăţ. Rupeau pământul cu fuga, de la un gard la altul, cu coada în sus, cletănată ca o măciucă. Şase argaţi nu le da de cap până nu se potoleau de bună-voie şi nu cătau spre obor, dând din cap şi băgând limba şi p-o nare, şi pe alta. Bietul tat-tău se uita mândru la bogăţia lui cinstită. Parcă-l văz, c-o mână în şerparu-i civit, alergând de colo-colo. Ce hărnicie de om! Tot satul nu-i ţinea piept. Când punea mâna pe plug, trosneau coarnele. Când da cu sapa, intra cu muchie cu tot. Coasa în mâinile lui rădea ca briciul.

[1] }n textul de baz[: *astfel;* corectat cf. ed. 1885.

Tu erai mică şi nebunatică. Cum te zărea că-i ieşi înainte, cu mânuşiţele pline de noroi, creştea inima în el şi se topea d-a-n picioarele.

— Bietul tata!...

Focul pâlpâia în gura sobei. Muşcelele alburii abia se mai zăreau prin geamuri.

— În toiul verii, îndată ce venea rupt de osteneală, ne ospătam bine, apoi ne odihneam pe prispă. Pe tine te-aşeza ca p-o laiţă pe genunchi, şi te juca, şi spunea, şi râdea, şi tu-i băgai mâna în barbă. Uite aşa ne-apuca miezul nopţii. Îl luam cu d-a sila la culcare. Auz ş-acum glasul lui: "Să mai stăm, fă Stancă, fă, că parcă mă-ngraş când mă uit la voi!" Era rai, nu viaţă, până se pripăşi, ca pomojnic, pe plaiurile noastre, iuda de caţaon. Şi a sosit într-un ceas rău. Lăcuste erau, secetă era, vitele boleau şi mureau p-un capăt. Dar ce să mai îndrug, Sultănica mamei... Într-un an, a făcut ce-a făcut, lipitoarea, l-a băgat în judecăţi şi l-a lăsat sărac lipit. Kivu era iute ş-avea ş-un beteşug de tuse. S-a luat la contră şi, de mâhnire, s-a-mbolnăvit. Când ş-a dat sufletul, mă strângea de mâini ca c-un cleşte şi te chema, ars d-un foc nestins. "Încă doi ani... Să nu vă las pe drumuri"... a zis şi i-am închis ochii.

Pe mama Stanca o podidiră lacrămile; curgeau picături mari pe vatra de cărămizi calde, şi de unde cădeau se ridicau aburi înghiţiţi de gura sobei.

— Nu mai plânge, mamă, zise Sultănica sărind în sus. Îi dau foc... să arză ca şoarecii... Doar nu s-au stins toţi ai Kivului!

Mama Stanca îngheţă văzând pe Sultănica năprasnică la corp şi cu ochii ca doi cărbuni aprinşi. După câteva clipiri dese, zise cu mare evlavie:

— Fă-ţi cruce, fata mea, fă-ţi cruce, avuseşi un gând rău... Necuratul a trecut pe lângă noi...

Bătrâna şopti de trei ori, plecând fruntea în jos: "Numele Tatălui, ş-al Fiului, ş-al Sfântului Duh, amin".

Se liniştiră. Sultănica aruncă o buturugă în sobă. Bătrâna turnă untdelemn în candelă şi-şi şterse pe frunte deştile

atinse de paharul ce ardea la sfintele icoane.

— Am să-ţi fac o rugăciune, mamă. Iacă, astăzi fuse S-tul Niculae, vreau şi eu să-ncerc mila cerului. Să stau la priveghere până la cântatul cocoşilor d-a treia oară. Poate să ne arunce cuviosul Niculae vro pungă cu bani, că văduva din carte avea trei fete, şi pe câtetrele le-a căpătuit...

Mama Stanca, cu tot amarul de care era covârşită, zâmbi.

— De, maică, s-a cam umplut lumea de rele, d-aia şi milostivul nu mai face minuni. Ei, odinioară a fost cum a fost, dar acum e prea de tot... O să ne apuce judecata d-apoi... O să plouă foc şi pucioasă... Şi îngerii Atotţiitorului vor buciuma: "Sculaţi, morţi, din morminte!..." Domnul ş-a întors faţa de la noi, păcătoşii...

— Să-mi încerc şi eu norocul...

— Bine, Sultănico, fie ş-aşa, răspunse Kivuleasa şi, făcând trei cruci căpătâiului, se vârî în plapămă.

Mama Stanca sforăia dusă. Din vreme în vreme ofta, înghiţind în sec.

VI

Fitece oftare, năbuşită în plapămă, sugruma pe Sultănica. Gândul ei era neîndurat. Amestecase cele sfinte cu cele lumeşti.

Cine pe lume a scăpat de chinul din care izvorăşte omenirea cu bunele şi relele ei? Toţi trec p-acolo, oricât s-ar ruşina.

Sultănica rătăcea ca o umbră, nu de vrun farmec; ci, când e să te biruie dragostea, să te pui în cruciş şi-n curmeziş, să te tai şi să presari sare pe crestături, spuză să pui pe piept, tot degeaba. Toate durerile trupului le uiţi pe lângă focul dragostei, de este foc cu adevărat. Şi aşa fusese să fie cu Sultănica, că nu era d-alea ce pun pe ele carnea cu lopata şi trece prin toate şi buture de rovină rămâne: bâzâie fără să ia foc.

Că după cum simţea Sultănica... de s-ar fi vârât în gaură de şarpe şi s-ar fi dat vântului turbat... era ceva din altul în ea... un chip... nişte ochi... un sărutat ce-o tot săruta în acelaşi

loc... şi o fura, şi o ducea, legată-ferecată, acolo unde numai focşorul ei ştia... Se prăpădea după Drăgan Căprarul.

VII

Căprarul, scăpat de militărie, cu una, cu alta, mai cu ce avea de la părinţi, scoase apă din piatră şi ajunsese a fi jinduit de multe fete în sat. Unii îl făceau, nu e vorbă, pişicher, papugiu de Bucureşti, dar cum ziceau alţii din prietenii lui: "Aşa e moara trândavilor. Căţăie, că nu ţine parale. Până o pune Căprarul mâna în chica vrunui, să-i facă morişcă de vânt".

Cârdăşia lui era din flăcăi de muncă ca Voicu Ciauşului (ce nu se prea uita cu ochi buni l-alde Kivu[1], ca Ioniţă Rotarul şi alţii. Nu-l vedeai umblând pe două cărări. Rămânea p-oricine la prinsori. Prindea armăsarul din herghelie cu dinţii de nările nasului.

Frumos, chipeş, avea o uitătură vie şi cam ascunsă, de nu-l ghiceai ce-ar vrea şi ce n-ar vrea. Mustăţi negre şi dese. De le netezea, pleca puţin capul şi p-o mână, şi pe alta. Cămaşa pe el, ca floarea. Căciula ţurcănească, trântită p-o ureche, îl prindea ca p-un haiduc.

Era vesel şi glumeţ.

Dar de prin priar se schimbă Drăgan al nostru.

Începu să dea târcoale Sultănichii. Când îl cătai, de era şi Sultănica la horă, el sta de-o parte mâhnit, privea galeş, răsucind vrun pai în mână.

D-o întâlnea la adăpatul vitelor, i-ajuta cu dragă inimă, apoi întreba încetinel de mama Stanca. Şi când zicea "mama", i se lipeau buzele, ca unse cu miere. De-i ajuta să puie în spinare cobiliţa cu cofele, să n-o fi atins de mână, că pleca ochii în jos ruşinat.

Azi aşa, mâine aşa, că Sultănica, când prinse de veste, păru aşa de veche treabă, că d-ar fi fost de când lumea ar fi fost mai de curând.

---

[1] }n textul de baz[: *Kiva*; corectat conf. contextului

I se făcu frică.

Ba se hotărî să nu mai dea ochii cu dânsul.

Trei săptămâni îl ocoli, şi fură trei veacuri.

Într-o zi o luă razna p-un piept de muşcel, fără să ştie încotro. Fânul îi trecea de mijloc. Arşiţa începuse de dimineaţă. Cântau păsările de te slăveau. Lăcustele zbârnâiau şi tot a bine ş-a duios spuneau şi ele. Florile îţi luau ochii şi te-adormeau cu mirosul.

Sultănica căta alinare, şi, în deşert, alinare nu găsea. Toate o munceau s-o răpuie. Că d-o supunea frământarea, d-o muia dorul şi sângele de-i năvălea în colcote la cap, să trântea cu faţa la pământ şi săruta florile, până ce o piroteală plăcută o făcea nici s-a-doarmă, nici deşteaptă să fie.

Şi simţea în astă zi de pribegie o nedormire, că suia către culmea dealului, fără să-i pese de ciulinii şi rugii ce-i tăiau picioarele ca un herăstrău. Plaiul, cu podoaba lui, o ameţea într-un vârtej de întristare.

Când ajunse în vârf, pământul i se învârti supt tălpi; mintea i se clătină de spaima ce te cuprinde când te prăbuşeşti într-o vultoare... La umbra unui păducel, Drăgan sta p-un buture de stejar.

Drăgan aruncă ghioaca cu care bătea păişul, răsturnă o tivgă cu lapte bătut şi strigă ca scos din fire: “Sultănico, mă prăpădeşti!”

Cum, ce fel, de ce... se treziră strângându-se în braţe, că braţele le curma trupul.

Din acest ceas se întâlneau pe ascuns de lume.

Sultănica bolea. Nu adormea decât despre ziuă. Vise urâte îi turburau odihna.

VIII

Ş-acum, în noaptea de S-tul Nicolae, era vorba să se vază.

Mama Stanca dormea.

Sultănica suflă în văpaiţă şi căzu la icoane. Galbenă ca turta de ceară, dă să se roage, şi nu poate să-şi adune gândurile risipite. O sudoare rece îi brobonă fruntea. Îşi acoperi

faţa cu amândouă mâinile. Socotise că icoanele s-au cletinat, voind să se întoarcă de la dânsa.

Încet-încet, ca o stafie, să târî până la gura sobei. La lumina focului parcă murise şi înviase.

"Înşel pe mama, necinstesc curatele sale bătrâneţi, înşel cele sfinte!"

De-o dată, lumina ochilor îi scăpără. Gura sobei se lărgeşte, buzele-i de pământ se roşesc, rânjesc, se întind ca un gâtlej de balaur; flăcările sunt limbi de foc ce se răsucesc şi se desfăc; duduitul dinlăuntru se porneşte ca un potop de jale.

Sultănichii, privind la vâlvătăile din sobă, i se păruse c-a văzut gura şi muncile Iadului.

Speriată, se repezi din nou la icoane şi dădu-n genunchi. Se rugă, mormăi: "Împărate ceresc, mângâitorule..." Îndurarea se coborî pe chipul ei. Vedeniile o părăsiră. Faţa i se lumină şi căzu cu fruntea la pământ.

Şi de ce mila de sus să n-o ajute? Nu s-a grijit la Paşte şi la Crăciun? Cine, ca dânsa, a mai atins Sfântul Potir cu atâta evlavie? Şi dacă dragostea curată e păcat neiertat, cum de atâtea fete mari fug cu flăcăii, şi unele neveste se dau afund cu târgoveţii, şi tot bine, tot vesele, tot zile albe duc?

Ispita ei e mai afară din cale? Un sărutat o arde trei zile şi fitece bălărie o ameninţă s-o dea de gol satului.

După ce vede pe Drăgan, vestmintele o doboară ca nişte piei de plumb. Îndată ce scapă din braţele lui, e ceva care o încinge şi-i zdrobeşte oasele. N-o să-i mai vie minte la cap. D-ar fi de ţâţă, şi tot n-ar fi aşa de proastă şi de capie. Vezi bine... nu se poate... Ce e de la ea nu e... nu e după cum vrea, ci după cum îi e scris să vrea... Cine ne-a dat inima să nu ne fi înfipt dorul şi dragostea în ea...

Sultănica strânse pumnii de-i trosniră deştele.

În uşa tinzii se auzi ciocănind încetişor.

Sultănica abia-şi stăpâni răsuflarea. Îşi netezi părul. Îşi aşeză fusta înaintea icoanelor. Vru să meargă şi se cletenă. Îi amorţise un picior. Apoi ieşi în vârful degetelor, aruncând o căutătură speriată. Trăsese zăvorul prea repede.

Mama Stanca doarme învârtindu-se şi p-o parte, şi pe alta. Chipul ei, zbârcit, uscat şi luminat de candelă, parc-ar fi chip de moaşte. Visează... Ar voi să scape de vro primejdie... Se-ntunecă...

IX

Se crapă de ziuă. O fâşie de lumină, ca un brâu de argint, se întinde spre soare-răsare. Codrii fumurii parcă plutesc în depărtare şi ogrăzile sunt albe de zăpadă.

Sultănica gâfâie, scoţând, pe gură şi pe nas, aburi groşi ce-i cărunţesc părul şi genele. Picioarele i se scofundă până la glezne. Nasul ei e roşu-vânăt. Lacrămile i-au îngheţat pe obraz. Se luminează. Ea vrea să meargă mai iute şi cade. Se scoală repede şi iarăşi cade.

Speriată, priveşte în toate părţile. Se tăiase în gheaţă. Câteva picături de sânge căzură pe zăpada albă.

Un vânt uşor scutură, din ramurile pomilor, o puzderie de ninsoare.

Sultănica apucă o pârtie acoperită cu zăpadă măruntă, ce sare ca praful sub paşii ei pripiţi. În dreptul morarului, pune capu-n pământ, furişând o uitătură numai cu coada ochilor.

Un mârâit de câine o face să tresară ş-un ţipăt de gâscan i-aruncă inima din loc. Îşi încordează puterile ş-o rupe la fugă. Case, plute bătrâne, troieni cât dealurile, ogrăzi de pruni, toate fug şi s-afundă în urma ei. Într-o clipă trece podul de peste Râul Doamnei. Nu s-ar mai uita înapoi s-o poleieşti cu aur.

A ajuns acasă. Lăbuş, câinele curţii, cu păr ca de lup, începe a lătra ş-a se gudura pe lângă dânsa.

Sultănica pune mâna pe clanţă[1], dar nu îndrăzneşte nici să deschiză, nici s-o tragă înapoi, arsă de ger.

Pielea degetelor i se prinse de clanţă.

— O nălucă, mamă, a sfântului Nicolae m-a făcut să alerg, să caz, ţiindu-mă întruna după acel moş cu barba albă,

în sfintele odăjdii...

Bătrâna, cu frica Domnului în sân, crezu. Se sperie văzându-şi fata sângerată. Îi legă mâna în cârpe curate. Nu ştia ce să mai facă ca s-o oprească din plâns.

Atât odor mai are Stanca. Atâta nădejde. În faţa ei vede pe Kivu, vede belşugul d-odinioară, zilele senine în nopţile petrecute pe prispă afară. În faţa ei vede căminu-i cum era când era. O durere d-a Sultănichii îi curmă viaţa ce abia se mai ţine într-o aţă. Un dor, o înduioşare, când se zugrăveşte în chipul fetei, face pe bătrână, deşi veştejită şi uscată ca o frunză de brumar, să-şi învieze în adâncul ei ceea ce a simţit când a dat ochii cu Kivu pentru întâiaşi dată.

D-ar fi după gândul ei, Sultănica, “plăpândă şi frumoasă ca o cocoană“, ar trebui să fie şi mai şi decât nevasta arendaşului. I-ar da caleşti cu telegari, poştalioane cu opt cai bidivi şi câte-n lună şi-n soare. Daâ s-ar robi turcilor, numai s-o ştie bine. Şi când să gândeşte că nu poate nici pe sfert de sfert din ce ar dori, îi vine să se dea cu capul de pereţi, să intre în pământ de vie.

— Odorul mamei, odorul mamei! îngână mama Stanca, legănând capul fetii pe pieptul ei măluros şi mort.

Sultănica sughiţă. Pe umerii obrajilor îi joacă şi se schimbă două pete ca nişte nisfele de rumeneală. Privirile-i ascuţite, scăpate din umezeala ochilor, trec prin geamuri şi se îneacă în zarea zilei. Gura-i pare mai mare ca de obicei, mai răsfrântă. Buzele, aprinse, le simte calde de sărutări. Sfârcurile urechilor îi ard. Părul e mototolit supt marama ce cade pe spate. Rochia, sucită pe trup. Năjiţele opincelor, dezlegate. Se pipăie. Îşi încheie cămaşa la gât. Clipeşte zorit. Ş-ascunde ochii în umărul osos al mamei Stanchii.

Dacă ar putea să se arunce la picioarele mă-sei! Să-i sărute tălpile şi să mărturisească tot...! Dacă s-ar arunca în râu...? Dac-ar lua lumea în cap şi ş-ar pierde de urmă...?

— Odorul mamei, odorul mamei! îngână mama Stanca, legănând capul fetei pe pieptul ei măluros şi mort.

---

[1] }n textul de baz[: *cla\/*; corectat cf. ed. 1885.

Pe Sultănica o tăie această mângâiere curată. Sări din braţele mă-sei şi s-aruncă în pat, cu faţa într-o pernă, coprinsă d-o jale cu lacrămi care ard pe unde pică.

X

Drăgan Căprarul câştigase rămăşagul cu Ion al Ciuaşului că va veni de hac Sultănichii. Un junc mai mult şi fala flăcăilor. Cum o să-şi răsucească mustaţa de grozav printre tineret! O să calce din pod. Câtă-i curtea hanului de mare, ca p-o beizadea n-o să-l mai încapă locul! Leicuţei i-a făcut răvaş de drum. Bărbaţi sunt şi pentru ale sărace. Fiecare cu norocul ei. Dacă i-a plăcut, a vrut. Şi ce, nu e tot ea? Multe a văzut, multe a prefirat el prin ăl Bucureşti! Doară n-a tăiat câinilor frunză! Sporăvăia, la cazarmă, Negoţoi, vistavoiul, şi de cocoana d-lui maior. Că n-o să cază el, Căprarul, în patarama d-lui sublocotenent. Doamne, ce bătaie, i-a tras ţiitoarea! A doua zi, la "rivizie", era cu ochii ca fundul căldării.

Olio-lio! greu i-a fost lui să facă ce-a făcut, că d-aci încolo merge găitan. Pentru o cotoroanţă ş-o pitpalacă, un pumn, şi le-a luat miru!...

XI

Mitrana Tălugă a Tuţuenilor are şezătoare, nu glumă! Două lumânări de seu ard p-o masă rotundă cu trei picioare. Nu e nici un flăcău. Altfel, nu e chip să ai la şezătoare nici pe fata popei, nici pe fata primarului.

Fitece nevastă tinerică, fitece fată mare ş-au făcut poala maldăr de fuioare. Da' mai încurcă lumea câteva fetişcane ce nu s-au prins în horă şi li se scurg ochii să fie şi ele printre cele mari.

Fusele zbârnăie alene într-un râs cu hohote. Un pisoi, cu cercei roşii, cu ochii ca două scântei, sare de la un fus la altul şi parcă le cântăreşte în labele lui neastâmpărate. Doi copilaşi, cu chica ciuf, aşteaptă să scoaţă daica Mitrana cartofii din spuză şi dovleacul din căldare. Şi să tot şterg la nas când le vin aburi dulci cu miros de godină.

— Aşa, soro, zise Ciauşanca, a început să cârcâie fata Kivului. Vezi unde au dus-o gândurile, c-o s-o ia Drăgan... E împeliţat Căprarul, nu-i dai de fund. Cu rămăşagul i-a păpat neichii juncul cel mai gras.
— Iată colo, strigă Mitrana, de umplu casa, fitece pasăre măiastră îşi găseşte vânătorul. Măcar de ş-ar clădi cuibul în clopotniţă ori sub streaşina primăriei, tot o să cânte, că nu se poate:

Dar un hoţ de vânător
Smulse trei fire de păr,
Le făcu un lăţişor
Şi mi-l puse de picior.

— De, dadă Mitrană, grăi Marica, fata primarului, dând ghies fetei popii, cică şi vânătorul îi zice măiestrei:

Cântă-ţi, puică, cântecul
Că mi-e drag ca sufletul.

Toată pasărea pe glasul ei piere. D-ta spui una, eu alta, cum o taie capul pe fiecare...
Marica e un boboc de fată. Cam puţintică, dar ce să-i faci, când omul e nurliu, duce ziua după el. Marica, de râde, ţi-arată două şiruleţe de mărgăritar. E prelungă la chip, codalbă, cu ochii viorii, şi se strecoară printre surate ca un prichindel. Şi gluma cu glumă bate şi spune basmele şi snoavele bătrâneşti cu atâta limbuţie, că parc-ar citi pe slove.
Mitrana simţi cuvintele Marichii ca şi cum o piersicase cu urzici. Tuşi, cântă ceva pe nas, apoi se duse să ia aminte de mezelic, cum se cuvenea după bunele datini.
Safta lui nea Ghiţă aduse iar vorba:
— O să se ducă vestea ca de popă tuns. Ce mai cinste şi pe Sultănica! Obraz smerit, suflet ascuns...
Nu sfârşi cuvântul, şi Catrina Pârvuleasa şopti la urechea Mirei, mai la o parte de celelalte:
— Uite, soro, ce ţi-e cu omul! Auzi colo la Safta... Şi ea

are un copil ce se face măricel. Ăst copil l-a născut patru luni în urma măritişului cu nea Ghiţă. În curând o să aibă doi, şi, de, se cam zic multe... Altfel, nea Ghiţă e omul lui Dumnezeu, ce-are el cu gura lumei?... Până nu vede, nu crede... Dacă o crede ş-atunci...

— Şi eu, lele Saftă, grăi Ilinca Ciupita, şi eu dam cu gândul că Sultănica n-o să sfârşească cu bine. Acum să-şi mute gândul la moşii ăi verzi că nimeni n-o s-o ridice din gunoi. Mai bine să-şi lege o piatră de moară de gât şi să s-arunce în râu decât să-şi târască zilele încărcate de aşa păcat...

— Nu spui eu, Miră, şopti iar Pârvuleasa, pe când celelalte dau prin ciur şi prin dârmon pe Sultănica, nu-ţi spui eu că naiba când n-are de ce râde face pe hoţ judecător...

— Ai gură de aur, surată Catrină, răspunse încet Mira. Auzi d-ta cum sporovăieşte Ilinca Ciupita, şi ea a îmbătrânit fată mare. Se dă ea pe lângă mulţi, şi mulţi se dau pe lângă ea, c-ar avea bune părăluţe. Da‘ ce face, ce drege, că n-are lipici. Când merge, să zici curat c-ar fi un butuc cu picioare. Încai când râde, sparge ţiple.

Până au început, atât le-au fost mult, c-apoi cădeau claie peste grămadă ponoase, cârtiri, zavistii, învălmăşite într-un hohot gras şi spart.

— O să-i semene Căprarului.

— D-o fi fată, o s-alerge d-a-ncâtelea pe la soare-răsare pân-o vedea pe dracu la soare-apune.

— Frumoasă zestre dăruieşte sfântul Niculae!

— Zestre cu mâini şi cu picioare.

— Ei, ei, guri rele, şi voi aţi ameţit în braţele flăcăilor! Ziceţi mai bine Doamne fereşte...

— O să vă placă...

— Da‘ nu ca Sultănichii...

— Pentru că inima cere, nu-şi pune fata poalele în cap.

— Vijelia le ridică.

— Nu se îngroaşe gluma... Dacă nu ţi le ridici singurică, fetica mea.

Şi ţipete, şi râs, şi frământare.

Fusele dormea somnul mătuşii. Fetele fierbeau de un

neastâmpăr cald şi puternic. Sudoarea curgea în cârâie pe obrajii lor graşi şi aprinşi. Unele-şi sumeseră mânecile chenăruite în stacojiu şi azvârliră coadele pe spetele largi. Altele-şi desfăcură sânul pietros, care ţipa sub cămăşile întinse.

Soba dogorea.

Fetişcanele jinduiau farmecul fetelor mari. Nu îndrăzneau, cu tot zăduful, să s-arate în bună voie: abia aveau ca două mere creţeşti.

Zbenguiala ridica casa-n sus, iar Mitrana, roşie ca coaja de rac, sosi cu dovleacul într-o tavă, spart în bucăţi mari şi galbene. Aburii, groşi şi dulcegi, se încolăcea din tavă până la grinzi. Lelea Safta, lăsându-i gura apă, auncă marama pe spate şi, de veselie, începu să cânte c-un glas prelung:

— Pentr-un măr de fată mare
Naiba aleargă călare,
Pentr-o mură ş-o răsură
De trei ori să şterg la gură,
Şi răzaşi cu răzăşie,
Şi ciocoi cu căftănie...

XII

Sultănica nu mai băga nimic în gură. Se topea pe picioare. Îngălbenise, se uscase ca iasca şi-i scoteai vorba cu cleştele. Ochii ei, drăgălaşi odinioară, în fiece dimineaţă erau roşii. Noaptea, cum simţea pe mama Stanca înşelată de somn, plângea năbuşit până ce ploeapele îi zgârâiau luminele.

Unde o apuca gândurile, acolo rămânea, fără a clipi, cu mâinile înţepenite ca nişte beţe. Şi după ce se întuneca, pe buzele ei, crăpate şi acoperite cu pieliţe pârlite, trecea câte un surâs trist şi plin de amărăciune.

Nu mai ştia de lume, nici de rugăciunea obişnuită. Se mişcă ca o vârtelniţă, fără să ştie, fără să vrea. Când umbla, aluneca uşor, ca umbra ce însoţeşte paşii omului.

Aşa se văd, în codrii muşcelelor, mesteacăni bălăi, cu frunzişul mărunt prin care tremură cerul vioriu, şi de-o dată, ca arşi de var la rădăcină, se scutură de frunză, se cojesc de teaca lustruită, se-ncovoaie, se usucă şi pier pe nesimţite.

Sultănica, de n-ar pieptăna-o mă-sa, nu s-ar mai pieptăna. Şi când mama Stanca îi desfăşură valurile de păr, negru şi des, pieptinele îi scapă din mână ca la o ciolacă, gâtul nu-i mai ţine capul fără pic de carne şi, cu un glas ce abia se aude, îi zice: "Spune maichii focul tău"...

Ce nu făcuse bătrâna?... Colindase, pe furiş, prin satele dimprejur după meştere şi cărturăsese. Unei ţigănci dase trâmbă de nouă cămeşi şpentruî ghicirea soartei pe stele, pe bobi şi pe furtuni... Dar nici leturghiile, nici descântecele, nici vrăjile nu-i scăpă copila de veştejire.

Din zvon aflase că ai scăpa ce ţi-e drag dacă te-ai da în munca Ielelor. Nu c-a crezut, dar a încercat.

Într-o noapte de marţi, zărind un cearcăn în jurul lunei, s-a strecurat ca o nălucă până la biserică. Apoi s-a întors sub streaşina casei. Şi ş-a presărat în creştet pământ din trei morminte. A adăstat toată noaptea, dar Ielele n-au venit. În altă zi a înşirat toate rugăciunile, de la moşi, de la strămoşi, până a căzut jos de ameţeală.

Trecu Naşterea Domnului cu sărbătorile mari, trecu câşlegiul şi cei patruzeci şi patru de mucenici. Vremea dădu în cald. Primăvara mugură şi încolţi podoaba plaiului. Şi nici-o înbunare l-alde mama Stanca.

În dimineaţa Floriilor, bătrâna plecă la biserică, mânată spre locaşul mântuirii d-o fărâma de nădejde. Se dete cu inima toată cântărilor şi evangheliei. La ieşire, câteva muieri din sat făcură roată în jururl ei şi începu vorba despre cele spuse în Duminica Floriilor.

Soarele şi un vântuleţ zbiceau văile. Copii desculţi goneau veseli, încinşi cu ramuri de salcie slujită de moş popa. Bătrânele, păşia-păşia, ţineau drumul casei, mestecând anafura sfinţită.

Viaţa se deştepta. Mugurii crăpau. Vrăbiile, stoluri pe moliftul din faţa bisericii, ciripeau cearta lor obişnuită. Şi

zoriţi la trai de aerul căldicel, cocoşii s-auzeau cântând să-şi rupă beregata.

Muşcelele, acoperite d-o pojghiţă verzurie, abureau un fum ce să-nălţa alene, clătinat de adiere.

— Jupâneasă Stancă, grăi Tălugianca a mare — nerăbdătoare d-a sfârşi cu cele sfinte — se vorbeşte pân sat că Sultănica merge rău cu sănătatea. Bat-o norocul de fată, prea e inimoasă! Iacă, n-are cuvânt să se păpădească. E tânără, curăţică, harnică, ce mai vrea? Pentr-o dragoste nu-şi răpune cineva capul. Ce să-i mai faci? Că d-ta ştii, nu e ea pentru întâia oară. S-a încrezut pe mână rea, da‘ şi lui Drăgan n-o să-i meargă strună. Azi pângăreşte pe una, mâine p-alta, până ş-o găsi stăpânul.

Mama Stanca, apucată ca de alte alea, fără să deschiză gura, o rupse la picior, aruncând mirul sfânt în noroi.

— Prefăcătorii de vulpe bătrână, îngână Voiculeasa, plecă ca o vijelie, parcă n-ar fi ştiut de patarama Sultănichii. Ţandăra nu sare departe de buştean. Aşa a încurcat şi ea în tinereţe pe Kivu, numai că fetei nu i-a fost d-a bună.

Mama Stanca intră în casă, trântind uşa de perete. Chipul ei era ca mustul de bozii. Auzul îi vâjia ca scocul morei. La închietura fălcilor simţea două ghiulele de plumb. Capul îi era greu. Picioarele-i îngheţaseră până la glezne... Şi, învârtind ochii în cap, aruncă un fulger de privire asupra Sultănichii...

— Ai pierdut tot... ai pierdut cinstea casei! Atât ne mai rămăsese! strigă Kivuleasa, şi căzu mototol la pământ, bolborosind şi zvâcnind din picioare.

Sultănica începu să ţipe. Se plecă asupra mă-sei, ce în deşert se-ncerca a mai vorbi. Bătrâna o apucă de gât. “Tot... tot... tot!” mai izbuti să zică... ş-o sărută cu focul cel din urmă...

Satul întreg îi trecea pe dinaintea ochilor ei orbi ş-o arăta cu degetul. În urechile-i surde auzi strigându-i: “Unde ţi-e fala?... Credeai c-o să ţie cât lumea belşugul fără căpătâi?... N-a fost curată starea d-odinioară... Sărăcia te-a pedepsit o jumătate de viaţă şi necinstea te cotropeşte la moarte”.

XIII

La trei duminici după Sân-Petru, soarele poleia lumea în aur cald şi tremurător. Zăpuşeala, în loc d-a da lenei vieţuitoarele, le zorea, le fierbea într-o mişcare veselă de sărbătoare. Belşugul împrăştia cheful pretutindenea.

Porumbiştile primăvăratice erau o podoabă. Iarba se strecura şi pe potecile bătătorite. Ogrăzile de pruni şi mere se îndoiau sub greutatea pometului. Vrejurile de dovleci se încolăciseră unul peste altul, acoperind gardurile cu foi ţepoase şi mai late ca foile de lipan. Era un an cât cinci. Săturase orice râvnă. Că din vreme veche nu se pomenise atâta prisos de bucate. Ai fi zis că fitece bob se însutise.

În faţa Hanului Roşu se încinsese o horă straşnică, de săreau scântei de subt călcâie. În vârtejul jocului, salbele de galbene împărăteşti şi icosari turceşti zornăiau la gâtul celor avute. Vâlnecele, cu fluturi sclipitori, zburau când la dreapta, când la stânga. Suratele, împodobite cu flori-domneşti, râdeau izbind pământul după hihăitul flăcăilor pletoşi, rumeni de zăduf şi de sânurile durdulii. Se mlădiau rotund trupurile, dârdâind pe picioarele lor sprintene, parcă naiba gâdila astă tinerime plină de foc, ş-o arunca în sus ca p-o minge.

Trei ţigani — două cobze ş-o lăută — trăgeau "mărunţică craiului", înşirând, din când în când, chiote întocmite din senin. Lăutarul se prăpădea cu firea, trântind capul şi p-un umăr, şi pe celalt, mai ales când zărea ulcica, plină până-n buze cu vin roşu, subţire şi înspumat.

Fruntea horii era Drăgan Căprarul. Cu mijlocul încolăcit în bete, c-un maldăr de ciucuri pe şoldul drept, cu pălăria pe ceafă, ş-ascundea mândria sub nişte sprincene îmbinate. Se simţea în lauda lumei. Se răsfăţa în atâtea priviri drăgăstoase.

Femeile în vârstă nu se mai săturau privindu-şi mândreţele, îndrugând mai una, mai alta, să le treacă vremea, lipite pământului.

— Numai biata Stanca se stinse aşa cum cu gândul n-ai fi

gândit... şopti morăreasa. Odinioară, când sosea în toiul horei, amuţea zarva...

— Doamne fereşte, grăi moaşa Safta, cu Sultănica lăsată pe drumuri, n-a avut parte nici de parastasul de trei zile... Şi pe dasupra mai va parastase la nouă zile, la trei şi şase săptămâni; la trei, la şase, la nouă luni: la anu, la anu şi jumătate, la doi ani, apoi la doi ani şi patru luni. Cine să i le facă? Astea-s capetele creştineşti pentru mântuirea sufletului. Şi cine poate, la şapte ani, scoate oasele din sânul pământului pentru sfânta moliftă. După şapte ani omul e curat, că e ţărână. Şi ţărâna cu oasele binecuvântate se vor întrupa în ziua d-apoi, mai curate ca lacrima, în faţa tronului de lumină veşnică.

— Iată la Drăgan, zise morăreasa, ce proţăpit e! Da, şi joacă, bată-l pustia, parc-ar trage tighel! O să ne nuntească satul cu fata primarului. Da‘ nu ca zărpălatecul de fi-meu: în loc să puie şi el ochii pe vruna, d-o vreme încoace umblă craun. Sărbătorile, când îl cauţi, cu hârzobul în mână. Pe cine i-o fi căşunat nu ştiu, că nu spune să-l tai...

— Lasă, cuscră, grăi Dumitra, femeie de cinci copii, cu ochii căprui, ce-i juca la fitece cuvânt. Asta să-ţi fie necazul ăl mare, că n-ai mai vedea fir alb...

Brâul răpăia pe-ntrecute, că flăcăii ceruseră ceva bărbătesc. Puţine fete-l învârteau, da-l învârteau să se ducă pomena.

XIV

Pe pieptul muşcelului dintre Domneşti şi Berivoieşti, Sultănica suia, mânând o vacă bălaie c-un viţel, ce să da pe furiş la uger şi scăpa, în mers, ţâţa rumenă şi asudată de lapte. Miercana mugea, întorcând capul cu nişte ochi negri, blânzi şi genoşi. Bătrânul Lăbuş îşi urma stăpâna cu credinţă.

Sultănica, afundată până la brâu în fâneaţă, mergea privind neclintit în depărtare. Slabă, galbenă, cu pielea de pe faţă aşa de subţire că-i numărai vinele albăstrui urzite în curmezişul tâmplelor. Ochii ei, mari din fire, păreau mai pre-

lungi decât sprincenele, şi nu spuneau nici dragoste, nici ură, uitându-se, fără pic de credinţă, la cerul întins ca un zăbranic nepăsător şi vioriu.

Părăsind vatra părintească, pustie de farmecile de odinioară, tot i se înfăţişa ca o minciună deşartă. Luase lumea în cap, căutând drumul muntelui Popău, unde tatăl său îşi ţinuse la păşune turmele de oi şi cirezile de vite mari.

Voia să-şi piarză urma şi să-şi adoarmă inima ostenită.

Fânul, de leandră, de mărgărintă, de trifoi cu vlăstare învoalte, de măzăriche vârtojită, se mişca în valuri uşoare, ca o pânză înbrebenată cu flori. Scânteioarele se ridicau cu vârful roşu. Drăgaica stufoasă răspândea, pripită de soare, un miros ca floarea de tei. Lumânărelele, drepte şi băţoase, întreceau fânul şi stau de streaje, din pas în pas, cu flori galbene şi bătute p-acelaşi picior.

Arii de feţe să împreunau în toată întinderea plaiului, desfăşurat în colnice şi văi, închis, în depărtare, de înălţimi încovoiate ca nişte brâie verzi.

Peste toată această mândreţe plutea câte un vultur, alunecând în largi rotocoale pe aripele întinse ale căror sfârcuri abia se mişcau din vreme în vreme.

Sultănica ajunse în vârful muşcelului... Privi lung la turla bisericii din sat... Şi pieri la vale, înecată în fâneaţa ce cobora...

Miercana mugi, şi mugetul ei se pierdu, ca un glas de jale, în adâncimea văilor.

REFERINŢE CRITICE

"Apus de soare este o capodoperă a dramaturgiei poetice şi oratorice şi nu mai puţin o dramă de observaţie a tipicului, singura din literatura noastră în care toate aceste aspecte se unesc armonic."

GEORGE CĂLINESCU, **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura Minerva, Bucureşti, 1986, p. 374.

"În cele mai multe din nuvelele sale, chiar în acele de tip realist, Delavrancea se reprezintă pe sine, narează împrejurări de-ale sale sau încarnează conflicte sufleteşti proprii. Fondul inspiraţiei sale române, deci liric, deşi mijloacele sunt adeseori acele ale analizei şi ale observaţiei obiective. Chiar când i se întâmplă să pună în picioare o figură cu totul deosebită de sine, el o face din punctul de vedere al valorificărilor personale. În *Sultănica,* în *Zobie*, în *Milogul* participarea înduioşată a scriitorului la soarta eroilor săi creează atmosfera lirică a naraţiunii. În *Domnul Vucea* meschinăria abuzivă a institutorului de altă dată este resimţită din unghiul propriei copilăii care a avut să sufere de pe urma ei. Peste o singură dată Delavrancea a ieşit din sine însuşi, construindu-şi povestirea din date exclusiv obiective, fără amestecul materialelor furnizate de sentimentul şi aprecierea sa. În acel moment Delavrancea şi-a scris capodopera: nuvela *Hagi-Tudose*. Caracterul eroului este construit din dialogul personagiilor care au de a face cu ei sau din vorbele şi faptele sale. De la *Alexandru Lăpuşneanul* al lui C. Negruzzi nimeni nu mai aplicase cu aceeaşi consecvenţă norma impersonalităţii. Dar, spre deosebire de Negruzzi şi în acord cu noua estetică realistă, Delavrancea îşi vede personagiile în atitudini individualizate, pe care le descrie cu minuţie... Totuşi pictura lucrurilor nu cade în minuţie balzaciană. Omul şi conflictele lui domină cu hotărâre în *Hagi-Tudose,* care în 1903, data când povestirea apare în volum, reprezintă fără îndoială punctul cel mai înaintat al noului realism românesc."

TUDOR VIANU, **Arta prozatorilor români**, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1966, vol. I, p.

"Urmăriţi... personajele din schiţele lui Delavrancea. Nu sunt ele atât de vii, atât de clar fixate, încât vi se imprimă în minte pentru totdeauna? Şi nu este oare acesta scopul pe care îl urmăreşte orice artist?

Iată Sultănica, în simplitatea ei naivă, cu mândria ei castă, căzând la cea dintâi adiere a iubirii. Urmăriţi-o până în momentul când, palidă ca o stafie şi sprijinită pe-o ramură de alun, urcă pieptul muscelului, părăsindu-şi vatra norocului şi a nenorocirii. În jurul ei — tabloul atât de melancolic, aerul atât de deprimant, ca după o înmormântare săvârşită undeva departe, în adâncul unei văi... Şi totuşi figura ei reală — o muribundă cu ochii frânţi, aruncând ultima privire spre satul din urma ei.

Tot atât de reali sunt acei bursiari şi studenţi universitari, reprezentanţi ai unei generaţii lipsite de voinţă şi de energia faptelor. Pe aceştia autorii îi studiază, îi disecă aşa-zicând anatomiceşte, nu însă pentru a-i expune vederii publice, ci totdeauna compătimindu-i şi tratându-i cu o oarecare iubire... El îşi deplânge eroii când se coboară în sufletul lor sau simte un dezgust pentru împrejurările ce i-au creat. Pe ici, pe colo îi îmbracă în haina umorului, ca pe naivul din *Irinel*, pe domnul Vucea, tipul dascălului unei epoci dispărute de curând, sau pe Hagi-Tudose, fenomenul de zgârcenie. E mai om cu oamenii, şi de aceea nu e nimic fals, ci totul simţit în personagiile lui, totul adevărat.

"ILARIE CHENDI, **Pagini de critică**, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, p. 142—143.

"*Viforul* nu e drama lui Ştefăniţă, e drama lui Luca Arbore, lovit de fatalitate sub înfăşurarea unui domn nebun şi crud, ca un criminal din naştere. Arbore trebuia să fie eroul piesei, din plin, de la început la sfârşit, el trebuie chiar să dea numele acestei drame. Ştefăniţă nu este erou, nu interesează decât incidental, ca un exemplar patologic.

Delavrancea n-a făcut asta şi toată lucrarea se resimte. Au fost suficiente două scene, numai două scene care să ne înfăţişeze tragedia măreţei figuri de boier, pentru ca piesa să ajungă totuşi la a şaptezecea reprezentaţie."

CAMIL PETRESCU, **Opinii şi atitudini**, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1962, p. 307.

"Capodopera lui Delavrancea este... trilogia dramatică pe teme din istoria Moldovei, alcătuită din *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1909) şi

Luceafărul (1910). Cum problemele istorice reale, specifice principatelor române în perioada lor medievală de înflorire sunt aici tratate, pe de o parte, în stricta actualitate politică de odinioară şi, pe de altă parte, cu patosul caracteristic oricărei evocări premonitorii a trecutului, această operă literară poate fi socotită drept rodul de aur al îndeletnicirii oratorice a scriitorului, în cadrul vocaţiei sale de om politic. Ideile conservatoare ale lui Delavrancea şi-au asigurat astfel un orizont confortabil în istoria considerată cu veneraţie. Sfârşitul epocii de integrare europeană a domniei lui Carol I era vrednic de o atare legitimare naţională, de o atare pecete autohtonă."

ION NEGOIŢESCU, **Istoria literaturii române**, Editura Minerva, Bucureşti, 1991, p. 133.

"Deşi nu a avut o înclinaţie structurală spre dramaturgie, totuşi Delavrancea a izbutit să creeze câteva piese de teatru care şi-au păstrat valabilitatea în confruntarea cu timpul, intrând definitiv în repertoriul naţional. Acestea sunt, evident, primele două părţi ale trilogiei istorice, Apus de soare şi Viforul şi, într-o bună măsură, comedia Hagi-Tudose. Meritul esenţial al lui Delavrancea, ca dramaturg, se află în domeniul dramei istorice, în primul rând în Apus de soare. Prin această piesă Delavrancea a introdus un element nou în drama istoriei naţionale, inaugurând caracterele dramatice monumentale şi, totodată, ca modalitate estetică, poemul dramatic. Vocaţia sa romantică l-a condus către realizarea unei coordonate fundamentale a dramei româneşti, şi anume proiecţia istoriei pe eternul uman. Această proiecţie şi mai ales eternul uman pe care se proiectează datele istoriei nu sunt însă abstracte, aspaţiale şi atemporale, ci au un profund specific naţional, întrupează realităţi proprii, caracteristice poporului român."

TEODOR VÂRGOLICI, **Barbu Delavrancea, dramaturgul,** — în cartea: **Delavrancea, Apus de soare,** Editura Minerva, Bucureşti, 1971, p. XXVII.

CUPRINS

Barbu Delavrancea

APUS DE SOARE.

Ap[rut: 1996. Format: $70\times108^1/_{32}$
Coli tipar: 14,0. Coli editoriale 13,19. Tiraj: 5000 ex.

Casa de editur[«LITERA».
str. B. P. Ha=deu, 2, Chi=in[u, 2005, Republica Moldova
Culegere =i paginare computerizat[: LITERA
Corector: *Elena Bivol.*
Redactor de carte: *Ion Ciocanu*
Director fondator: *Anatol Vidra=cu*

Tiparul executat sub comanda nr. .
Combinatul Poligrafic, str. Mitropolit Petru Movil[, 35,
Chi=in[u, 2004, Republuca Moldova

Departamentul Edituri, Poligrafie =i Comer\ul cu C[r\i